

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Філологічний факультет
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
Кафедра романо-германської філології**

МОВА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**25 травня 2022 р.
м. Полтава**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Філологічний факультет
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
Кафедра романо-германської філології**

МОВА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 травня 2022 р., м. Полтава

Полтава
2022

Редакційна колегія:

Шаравара Тамара, проректор з науково-педагогічної роботи і перспективного розвитку Полтавського державного аграрного університету, доктор історичних наук, професор, голова редакційної колегії;

Дорогань-Писаренко Людмила, декан факультету обліку та фінансів, професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень Полтавського державного аграрного університету, кандидат економічних наук, професор;

Сизоненко Наталія, завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат філологічних наук, доцент;

Дедухно Алла, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат філологічних наук, доцент;

Матвієнко Леся, старший викладач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат педагогічних наук;

Мокляк Оксана, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат філологічних наук.

Затверджено до друку вченою радою факультету обліку та фінансів Полтавського державного аграрного університету (протокол № 7 від 03.05.2022 р.).

**УДК 81 : Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика : зб.
008 : 316.74 матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 25 травня
М 74 2022 р.). Полтава : ПДАУ, 2022. 286 с.**

До збірника ввійшли тези доповідей докторів, кандидатів наук, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, подані до організаційного комітету III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика».

У збірнику висвітлено актуальні проблеми репрезентації національно-мовної картини світу; діалогу національних культур (лінгвокультурологічний, лінгвокогнітивний, етнолінгвістичний та літературознавчий аспекти); соціокультурної та психологічної парадигми міжкультурного спілкування, теорії та практики перекладу в контексті міжкультурної комунікації; представлено інноваційні технології викладання української та іноземних мов.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

Тексти доповідей публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для студентів та аспірантів).

© ПДАУ, 2022

© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

І. НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ КАРТИНИ СВІТУ: ВЕРБАЛЬНА І НЕВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ

Березняк Вікторія ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЛЬГЕЛЬМА ФОН ГУМБОЛЬДТА	14
Воловик Лариса, Ісай Валерія АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЕННЯ І ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	16
Воскобойник Валентина СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ	19
Галицька Олена ЄВРОПЕЇЗМИ В СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ	22
Гнідець Максим МОВА ЯК ОСНОВНИЙ СКЛАДНИК КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	25
Гончаренко Софія РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ	28
Горбенко Євгенія, Іотова Ірина СПЕЦИФІКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АРАБСЬКІЙ КУЛЬТУРІ	32
Дедушно Алла, Шаравара Тамара ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ ЗАКЛАДУ	34

Дейна Людмила

«Я-ОБРАЗ» ЯК УОСОБЛЕННЯ ЦІННІСНОГО ВИМІРУ МОВНОЇ
КАРТИНИ СВІТУ ЩОДЕННИКАРЯ

37

Залужна Ольга, Кривенька Аліна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВЖИВАННЯ ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ
ПЕРСОНАЖІВ У СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА
МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Б. БРУКСА «БОНІ ТА КЛАЙД: ІСТОРІЯ
КОХАННЯ»)

41

Ковальчук Єлизавета

DIE SPRECHAKTE DER ZURÜCKWEISUNG IM ROMAN «DER
PROZESS» VON FRANZ KAFKA

44

Куліченко Алла

ТІЛО ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

48

Ланова Ірина

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ЗМІ

50

Лукаш Наталія

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТІВ
У РЕЧЕННЯХ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ КІЛЬКОСТІ

53

Матвєєва Наталя

ДВОМОВНІСТЬ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ КИЄВА

56

Мізіна Ольга

ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ В
РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

60

Павлюк Олена

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ОПОЗИЦІЇ «СВОЇ – ЧУЖІ» В ПОВІСТІ
А. ГАВАЛЬДА L'ÉCHAPPÉE BELLE

64

Полових Анна-Марія

МЕХАНІЗМИ ПРОДУКУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ЯВИЩ COVID-19 У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

68

Савицька Тетяна, Маджар Наталія

ІНТОНАЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

71

Свинаренко Наталія, Добрунова Людмила

ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ГУМАНІТАРНУ СПІВПРАЦЮ

75

Сизоненко Наталія

НОВІ МЕНЮОНІМИ В ЗАКЛАДАХ ХАРЧУВАННЯ М. ПОЛТАВИ:
МОТИВИ НОМІНАЦІЙ

79

Царьова Ірина

ДИСКУРС ВІЙНИ: ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМИ *ВІЙСЬКОВИЙ*

83

Юрковська Майя

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В
ГЕТЕРОГЕННИХ ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ АНІМАЦІЙНИХ
КОМЕДІЙ НА ОСНОВІ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРБАЛЬНИХ ТА
НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

85

Яковлюк Христина

THE VALUE OF INDIVIDUAL PREFERENCES IN A PROCESS OF
CONTEXT-FREE MEANING PREDICTABILITY

87

II. ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР:

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ, ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Богиня Лариса, Кушпіль Наталія, Овчаренко Оксана

УРАХУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ У
ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

92

Вечерок Ольга, Трусова Людмила, Скальська Світлана

ВПЛИВ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ
КУЛЬТУРИ МАРОККО

96

Дядченко Ганна

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СПІЛЬНОТ У
ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

99

Kobzar Iuliia, Mokliak Oksana

SATIRE IN DER LYRIK VON JURA SOYFER

102

Купенко Олександра

LINGUISTIC MEANS OF GENDER EXPRESSION IN ENGLISH

105

Малик Валентина

МОЖЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

108

Мандрика Ярина

ОМОНІМІЯ В ЛЕКСИЧНІЙ МІКРОСИСТЕМІ «ФАУНА» СУЧАСНОЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

112

Мелешко Анастасія

ПРАКТИЧНЕ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО ПОЛТАВЦЯ ВОЛОДИМИРА
СТЕПАНЮКА

115

Мелешко Віра

МИСТЕЦЬКА ПРЕСА ЯК ОДИН ІЗ СЕГМЕНТІВ СУЧАСНОГО
ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

119

Rakhno Mykhailo, Ruslana Shramko

PARTICIPLE II / VERBOID AS A VERBAL REALIZER OF SUBJECT
STATE AND ATTITUDE PREDICATE IN THE NATIONAL LINGUAL
WORLD-IMAGE OF THE BRITISH AND THE UKRAINIANS (BASED ON
JANE AUSTEN'S NOVELS)

122

Савицька Тетяна, Мікос Ірина

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ
СТУДЕНТІВ

125

Склярова Ірина

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРУ ПРИКМЕТНИКІВ У НІМЕЦЬКІЙ
МОВІ

129

Тарасова Наталія

СИМВОЛИ ТРАГІЧНОГО В РОМАНІ ЖОЗЕФА БЕДЬЄ «ТРИСТАН ТА
ІЗОЛЬДА»

133

Тюріна Каріна

ТРАКТУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСКАРА УАЙЛЬДА В
КОНТЕКСТІ РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

137

Шевченко Дарина

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИСЛОВЛЮВАНЬ ЗІ
ЗНАЧЕННЯМ ПОДЯКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

141

ІІІ. СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПАРАДИГМИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

Владимирова Валентина, Шевченко Олена

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
БІЛІНГВАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В УМОВАХ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

145

Ільченко Алла

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

149

Красота Олена

ПАМ'ЯТЬ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ
ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

152

Максименко Надія

ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

156

Matviienko Lesia

LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF DIPLOMATIC DOCUMENTS OF
THE UNITED NATIONS 159

Мацькевич Вікторія, Ленчук Тетяна

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ
ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН 161

Нагачевська Світлана

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНИ ЗДОБУВАЧАМ МЕДИЧНОЇ
ОСВІТИ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ 164

Silchuk Olesia, Mehmet Ersin Birsen

FORMATION OF MULTICULTURAL VALUES OF TOURISM
STUDENTS IN THE PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING OF
ISKENDERUN TECHNICAL UNIVERSITY 167

Stepanov Andriy, Lisna Tetiana

KOMMUNIKATIVE SOZIOLOGISTISCHE KOMPETENZ IM
FREMDSPRACHENUNTERRICHT ALS MITTEL DER
INTERKULTURELLEN KOMMUNIKATION 170

Хоренко Володимир, Царьова Ірина

CURRENT ISSUES OF COMMUNICATION DEVELOPMENT IN THE
PROFESSIONAL ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES:
THE 21ST CENTURY 174

Цар Іванна

МОВНА БІОГРАФІЯ ЄЗІДКИ-КИЯНКИ ЯК ПРИКЛАД МОВНОЇ
АДАПТАЦІЇ ПОЛІЛІНГВА В УКРАЇНІ 178

IV. ПЕРЕКЛАД У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Бандолько Катерина

ЕМФАТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ВИГУКУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ТА
ЇХ ПЕРЕКЛАД 183

Галицька Олена, Микулинець Ольга

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ У СУЧАСНОМУ
НІМЕЦЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

186

Данилюк Людмила, Торба Оксана

ВЖИВАННЯ АБРЕВІАТУР У СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ
СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

189

Заливчий Ігор

APPLICATION OF ELEMENTS OF DISTANCE LEARNING IN
PREPARATION OF FUTURE TRANSLATORS

192

Івахненко Антоніна

ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ДІАЛЕКТИЧНОГО МОВЛЕННЯ (НА
ПРИКЛАДІ «ПРИГОД ТОМА СОЙЄРА»)

194

Колесник Олександра

ТРУДНОЩІ ПІД ЧАС УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

197

Король Лариса

МІЖКУЛЬТУРНІ АКЦЕНТИ БІОГРАФІЧНОЇ САМОРЕФЛЕКСІЇ
ПЕРЕКЛАДАЧА ІВАНА БАБИЧА

200

Лоза Яна

OVERCOMING LINGUISTIC AND CROSS-CULTURAL BOUNDS IN
THE TRANSLATION OF HUMOUR

204

Michalik Martyna, Matviienko Lesia

FEATURES OF THE TRANSLATION OF ACCOUNTING TEXTS

207

Панченко Олена

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ РЕАЛІЙ У
ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

209

Перова Світлана

СТАН ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО І
ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

213

Рябокінь Наталія

ВЖИВАННЯ АБРЕВІАТУР У СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

217

Травіна Анастасія

ШЛЯХИ ПЕРЕДАЧІ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА В ПЕРЕКЛАДІ

220

V. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ

Борщовецька Валентина

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З
ОБОВ'ЯЗКОВОГО КОМПОНЕНТА «ПРАКТИЧНА ФОНЕТИКА
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ»

224

Варнавська Інна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ФАКТОРИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

226

Грицкевич Поліна

НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ МЕТОД
СУГЕСТИВНОГО ВІДКРИТТЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЛОВОЇ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

230

Кулішенко Людмила

КРАЄЗНАВЧІ ЕЛЕМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ІНОЗЕМНОЇ

232

Лещенко Тетяна, Жовнір Марина, Юфименко Вікторія

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕКСТІВ У
КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕДИЧНОМУ ЗВО

234

Лоза Яна

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ МОВОЗНАВЧИХ
ДИСЦИПЛІН У ХХІ СТОЛІТТІ

238

Луньова Тетяна

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ПЛАТФОРМИ TED TALKS ДЛЯ
ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЛІНГВІСТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ»
ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ CLIL

242

Liulka Viktoriia, Dedukhno Alla

THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AS AN
INNOVATIVE APPROACH TO THE TEACHING OF FOREIGN
LANGUAGES

245

Островська Карина

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІЛОВІЙ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ
НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

248

Перебийніс Юлія

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ ДО ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНУ ТЕМАТИКУ

250

Полєжаєв Юрій

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК ЗАСОБАМИ ТРЕВЕЛ-
МЕДІАТЕКСТУ

254

Савенкова Олена

СКЛАДНІ ІМЕННИКИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА СПОСОБИ ЇХ
ПЕРЕКЛАДУ В ТЕКСТАХ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

256

Сосой Галина, Дейнека Світлана

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ
ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

259

Токуєва Наталія

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА)

263

Хом'якова Ольга, Нечипоренко Світлана

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ЕКСКУРСІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ

267

Черновалюк Ірина

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

272

Шаравара Тамара, Рева Ірина

МЕТОДОЛОГІЧНІ РІВНІ НАВЧАННЯ В ЛІНГВІСТИЧНИХ І
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ АСПЕКТАХ

276

Шевченко Олена, Владимірова Валентина

РОЛЬОВІ ІГРИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ІНОЗЕМНОЇ

281

I. НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ КАРТИНИ СВІТУ: ВЕРБАЛЬНА І НЕВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ

Вікторія Березняк,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Алла Дедухно,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЛЬГЕЛЬМА ФОН ГУМБОЛЬДТА

Вільгельм фон Гумбольдт – німецький дослідник у галузі філософії, лінгвістики, літературознавства, дипломатії, він був високоосвіченою людиною з багатьма талантами.

Як лінгвіст він вніс великий вклад у мовознавство. Одним із перших обґрунтував системний характер мови. Дослідник вважав, що кожний елемент мови функціонує як частинка цілого. Автор пропонує і концепцію так званої мовної діяльності: розглядає мову як безперервний творчий процес, який виявляється у світобаченні кожного народу і кожного носія мови [1, с. 37–297]. Науковець вважав, що за допомогою мови можна пізнати усі найвищі і найглибші сфери світу. Концепція Гумбольдта про мову як діяльність духу і мислення дала поштовх подальшого розвитку психологічного напрямку в мовознавстві. Концепція щодо мови, яка постає над індивідами, і водночас є народним творінням, сприяли становленню соціологічного напрямку в лінгвістиці. На думку В. фон Гумбольдта, «у мові закладено певне світобачення,

яке відображає духовний світ народу – носія мови» [2, с. 111], такий напрям у лінгвістиці отримав назву «неогумбольдіанство», отже, «мова описує навколо людини ніби зачароване коло, вийти з якого можна лише тоді, коли вступити в інше коло, тобто вивчити іншу мову» [2, с. 111]. Сформулював власні погляди на порівняння мов, і загалом на порівняльно-історичне мовознавство.

Перекладознавчий аспект діяльності В. Гумбольдта формувався під впливом певних чинників: подальший розвиток філософії та інших наук, можливість подорожувати, нові географічні відкриття – усе це вимагало вивчення нових мов.

В. фон Гумбольдт знав іноземні мови і активно займався перекладацькою діяльністю. Він усвідомлював, що це складний процес і, на перший погляд, неможливо перекласти текст повноцінно, оскільки під час перекладу можна втратити оригінальність, тобто те, що пов'язане з індивідуальними характеристиками народу. Кожна мова є своєрідною, має певні особливості, відображає «дух» народу. Згадував науковець і так звані «темні місця», при перекладі яких можна помилитися, якщо неправильно їх інтерпретувати.

В. Гумбольдт розумів, що відмінності між мовою окремих представників народів, цілих поколінь націй, країн та епох занадто великі, щоб можна було сподіватися на адекватний переклад. На думку дослідника, перекладач повинен мати талант до так би мовити внутрішнього розуміння тих мов, у яких він є фахівцем. Згадуючи, що мова є духом нації, своєрідним її світобаченням, В. Гумбольдт увів поняття «мовна свідомість народу» (*Nationeller Sprachsinn*) і запропонував концепцію, що розуміння мови пов'язане зі сприйняттям духу певного народу та його світогляду [1, с. 37–297]. Для того, щоби досконало розумітися на будь-якій національній мові, науковець пропонував ґрунтовне вивчення такої мови. Дослідник стверджує, що мова є особливою безперервною творчою діяльністю, у якій кожний професіонал-перекладач повинен удосконалюватися.

Отже, питання перекладу однієї мову іншою давно почали цікавити людство. Проблеми якості процесу перекладання постійно бентежать науковців.

У контексті поєднання розуміння мови народу, докладного вивчення його світогляду, загалом мовної картини світу В. фон Гумбольдт убачав можливість набуття якісних навичок перекладача.

Джерела та література

1. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества. Гумбольдт В. фон. *Избранные труды по языкознанию*. Москва : Прогресс, 1984. С. 37–297.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. С. 111–122.

Лариса Воловик,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет;
Валерія Ісай,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури
(переклад включно), перша –англійська),
Полтавський державний аграрний університет

АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЕННЯ І ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Однією з інтенсивно досліджуваних галузей сучасної лінгвістики є словотвір, специфіка якого полягає в тому, що з усіх лінгвістичних підсистем саме він покликаний відображати номінативну діяльність людини – утворювати та забезпечувати функціонування особливих одиниць номінації – похідних слів, властивості яких є унікальними й неповторними [3, с. 18].

Словотвір – розділ мовознавства, що вивчає словотвірну підсистему мови, механізм словотворення на базі наявної в мові системи морфем і способів їх

поєднання. Одиницями словотвірної підсистеми є морфеми як інваріанти, які представлені в мові морфами. Морфеми мають певні закони синтагматики, реалізують парадигматичні властивості на підставі наявної в них синонімії, омонімії й антонімії. Парадигма рівня словотворення представлена дериваційним і мотиваційним контекстами, які також оновлюють епідигматичні відносини в мовній системі.

Словотвірна підсистема має тісні зв'язки з іншими підсистемами мови: фонологічно – за рахунок морфемних змін; морфологічно ґрунтується на забезпеченні чергування та утворення слів, певними стандартними афіксами; синтаксичного як підґрунтям значної кількості словотвірних процесів; лексичного з огляду на обов'язкове врахування семантичної деривації похідних основ від твірних [1, с. 63].

Історія вивчення словотвору відзначається зміщенням векторів дослідження: від морфологічного до синтаксичного та семантичного. Перший очолив словотвірний аналіз встановлення комбінаторики морфем закономірності утворення похідної основи від твірної. Інші ґрунтувалися на концепції синтаксичної природи деривації, досліджували семантико-мотиваційні зв'язки між похідними і твірними словами, звертали увагу на випадки відмінностей між формальними та семантичними дериваціями, на залежність словотвірних потенцій слів від їхніх значень тощо [4, с. 64].

Термінологічне словотворення – процес свідомий, а не спонтанний, він регулюється та контролюється. Г. О. Винокур наголошував, що терміни створюються представниками певних сфер діяльності «під тиском певної практичної необхідності» [5, с. 24]. Відповідно кероване утворення термінів дає змогу застосовувати в галузевих терміносистемах спеціалізовані за значенням словотвірні елементи і таким чином пов'язувати певну систему класифікації термінів із певною системою мовних засобів вираження цих термінів. Крім того, це сприяє вдосконаленню наукових систем і покращенню їх комунікативних можливостей.

Вивчаючи словотворення, лінгвісти спираються на два аспекти, які не виключають один одного, а навпаки тісно пов'язані: синхронію та діяхронію [2, с. 182]. На думку деяких учених, контраст між синхронічним та діяхронічним аналізом не є закономірним, оскільки межі синхронії та діяхронії досить розмиті й плинні. Дослідження мови у синхронії не повинно йти паралельно з нехтуванням її історичних аспектів, оскільки це може призвести до помилкових висновків що до того чи того мовного явища. Тому синхронічний опис мови повинен здійснюватися з урахуванням діяхронічних аспектів. Перевага словотвірного аналізу з використанням «історичних паралелей та екскурсів», полягає в тому, що він дозволяє «розкрити деякі функціональні закономірності словотвірної системи» [6, с. 17].

Особливо яскраво це проявляється в процесі словотвірного аналізу економічних термінів, у структурі яких внутрішні чи зовнішні зміни призвели до спрощення чи перерозподілу основи, або у формуванні термінів за непродуктивними моделями та за допомогою непродуктивних словотвірних засобів. У цьому випадку тільки правильне поєднання синхронічного та діяхронічного аспектів словотвірного аналізу є одним з адекватних способів дослідження явищ і відносин такого типу, які насправді існують у сучасній німецькій мові.

Джерела та література

1. Левковская К. А. О понятии производности. Вопросы составления описательных грамматик : підручник. Москва : Высшая школа, 2018. 147 с.
2. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики : підручник. Москва : Высшая школа, 2016. 2008 с.
3. Степанова М. Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке : підручник. Москва : Высшая школа, 2014. 264 с.
4. Fleischer W. Grundzüge der Wortbildung des Verbs in der deutschen Sprache der Gegenwart : Lehrbuch. Leipzig, 2019. 305 S.
5. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache : Lehrbuch. [2. durchges. Aufl.]. Tübingen, 2019. 307 S.
6. Stepanova M. D., Černyševa I. I. Lexikologie der deutschen

Gegenwartssprache : Lehrbuch. [2. verbesserte Aufl.]. Moskau : Vysšaja Škola, 2017. 247 S.

Валентина Воскобойник,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Сфера гостинності є однією з найбільш важливих сфер економіки для багатьох країн. Завдяки інтенсивному темпу розвитку, зумовленому розширенням економічних, політичних та культурних відносин між країнами та народами, ця сфера стає економічним феноменом століття, значення якої у світі постійно зростає. Це пов'язано із важливістю ролі туризму в розвитку економіки регіонів та цілих країн, у зміцненні міжнародних зв'язків, а також з валютними надходженнями. Туристична галузь є фактором стабільності та зміцнення міждержавних зв'язків, формуючи імідж та престиж країни на світовій арені. Оскільки значна частина населення планети є англомовною, виникає необхідність дослідження англійської мови сфери гостинності. До того ж, англомовна термінологія гостинності є мало дослідженою і потребує узагальнення та систематизації.

Метою нашої роботи є визначення структурно-семантичних особливостей англомовної лексики сфери гостинності.

Індустрія гостинності є збірним поняттям, що охоплює різні форми діяльності у сфері послуг, що пов'язані з прийомом і обслуговуванням гостей з метою отримання прибутку. Індустрія гостинності складається з комплексу різних видів діяльності. Кожен з цих видів діяльності має свою власну групу

термінів, яка відрізняється від інших груп залежно від специфіки кожного окремого виду діяльності.

Розглянемо основні складники індустрії гостинності, які мають свою англомовну лексику [2]:

- готельний бізнес: *motel* – *мотель*, *suite* – *номер «люкс»*, *duplex* – *дуплекс (двоповерховий люкс)*, *Bed and Breakfast* – *готель зі схемою обслуговування «розміщення і сніданок»*;

- сфера харчування, що реалізується через комплекс спеціальних закладів: *barmaid* – *буфетниця*, *buffet restaurant* – *ресторан самообслуговування, шведський стіл*, *bistro* – *бістро*, *drive-in restaurant* – *ресторан на автостоянці*;

- галузь розваг: *diving* – *дайвінг*, *cruise* – *круїз*, *museum* – *музей*, *theme park* – *тематичний парк*, *wine tasting* – *тестування вина*;

- галузь транспорту: *observation bus* – *екскурсійний автобус*, *sailing ship* – *парусне судно*, *liner* – *лайнер*, *courtesy bus* – *безкоштовний автобус (надається готелем гостям або клієнтам для переїзду між вокзалом, аеропортом тощо і готелем)*;

- туристична галузь: *agricultural tourism* – *сільськогосподарський туризм*, *space travel/tourism* – *космічні подорожі/туризм*, *special interest holidays* – *канікули за особливими інтересами*, *baggage lockers* – *шафка для багажу*;

- медично-рекреаційна галузь: *rehabilitation* – *реабілітація*, *resort* – *курорт*, *spa* – *спа*, *health resort* – *санаторій*;

У межах цих галузей можна виділити різні лексико-семантичні групи [1]. Наприклад, у сфері готельного бізнесу можна виділити такі лексико-семантичні групи:

- типи готелів: *business hotel*, *airport hotel*, *resort hotel*, *hostel*, *flotel*, *motel*;

- типи кімнат: *single room*, *twin room*, *interconnecting rooms*, *adjoining rooms*, *studio room*, *cabana*;

- готельні зручності, меблі: *king bed*, *berth*, *shower*, *bath*, *tap*, *remote control*;

- професії в готельній сфері: *concierge*, *animator*, *chambermaid*, *administrator*;

- процеси: *advance reservation*, *booking*, *check-in*, *check-out*;

- послуги: *room service, the internet-service, airport transfer, baby-sitting service, business service*;
- тарифи та оплата: *booking charge, business fare, admission charge, day return, daily room rate*;
- документація: *accident insurance, booking form, health declaration form, hotel voucher*.

За своєю структурою (кількістю компонентів) термінологічні лексичні одиниці сфери гостинності належать до таких груп:

- однокомпонентні терміни: *accommodation, catering, confirmation, cruise, cuisine, customs, departure, destination, dining*;
- двокомпонентні терміни: *additional charge, arrival time, bargain price, beach holiday, boat trip, double room, early booking, entrance fee, excess baggage, expiry date, familiarization trip, flight attendant*;
- трикомпонентні терміни: *amenities and facilities, apply for a visa, computer reservation system, credit card payment, fixed price menu, goods on offer, guarded car park, influx of tourists, last minute offer, tourist information office*;
- чотирикомпонентні терміни: *country of temporary residence, cover of tourist losses, full board and lodging, generally accepted quality standards, lodging and food facilities, record of hotel bills, set out on a journey*.

Термінологічні одиниці, що містять більше чотирьох компонентів, досить рідкісні. Наведені вище дані наочно ілюструють переважання дво- та трикомпонентних англійських термінів у термінології індустрії гостинності.

Отже, англомовна термінологічна лексика сфери гостинності досить різноманітна як за своєю структурою, так і за лексико-семантичними характеристиками. Вона охоплює ті галузі, які є складовими елементами сфери гостинності.

Джерела та література

1. Біян Н. О. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів в англійській мові. *Іноземна філологія*. 2009. Вип. 121. С. 142–149.

2. Гузар У. Є. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Етнічні особливості гостинності» для студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа». URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24434/1/Конспект%20лекцій%20ЕОГ.pdf> (дата звернення: 23.04.2022).

Олена Галицька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЄВРОПЕЇЗМИ В СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У поліетнічному та мультикультурному просторі сучасної світобудови саме євролінгвістичні дослідження набирають обертів у ХХІ ст. Актуальність теми тез зумовлено зорієнтованістю сучасних інтерлінгвістичних досліджень з урахуванням інтересів інтернаціональних принципів в європейській лінгвістиці.

Предметом дослідження є формальні характеристики сучасних німецьких європеїзмів. Мета тез полягає у встановленні специфіки потенцій європеїзмів у сучасному медійному дискурсі.

У європейській та світовій лінгвістиці не сформувалося єдиної думки щодо поняття «європеїзм», яке, здебільшого, використовується в контексті дослідження інтернаціональної лексики. Більшість західно- та східноєвропейських мовознавців уникають вживання терміну «європеїзм» або ототожнюють його з такими поняттями: інтернаціоналізм, трансфер або запозичення [1–3].

Услід за Аланом Кіркнесом [2], у тезах послуговуємося терміном «європеїзм», з урахуванням сучасної європейської самосвідомості, європейського духу як світоглядного дороговказу. Мова йде про слова, які

виникли та функціонують в багатьох мовах (згідно А. Кіркнеса – п'ять, шість, сім мов), та які подібні за своїм культурним розвитком.

Ураховуючи контекст сучасних цивілізаційних тенденцій у сучасному глобалізованому світі, привертають увагу численні праці зарубіжних і вітчизняних євролінгвістів [1–3]. Європеїзми в лексиці окремих мов досліджував ще у 90-х рр. XX ст. Оскар Райхман [3]. У 2001 році Манфред Гьорлах опублікував словник європейських англіцизмів, які функціонують у 16 європейських мовах (Manfred Görlach «A Dictionary of European Anglicisms», 2001). А. Кіркнес досліджує європейські відповідники 692 нових чужоземних слів в межах семи мов (англійської, французької, голандської, польської тощо) [2]. Європеїзм як складник терміносистеми ринкової економіки досліджує українська мовознавиця С. О. Шестакова [1].

Для словотворчої архітекτονіки європеїзмів характерні загалом ті ж принципи, що й для загальновживаних одиниць. Можна запропонувати таку класифікацію словотворчих типів європеїзмів (пор. [2]): 1) композити; 2) конверсія; 3) скорочення; 4) зрощення; 5) запозичення; 6) афіксація.

Проілюструємо це на прикладах.

Європеїзми-композити можуть бути:

а) комбінаціями з двох лексем, наприклад, *Hormontherapie*, *Turbokompressor*, *Hitparade*;

б) конфіксальними комбінаціями (комбінаціями з євроконфіксу та лексеми): *thermostabil*, *Telekonferenz*, *Telefax*, *Telekommunikation*.

Йдеться про власне номінативне словотворення для найменування певних реалій, серед яких є й нові, або для перейменування старих назв предметів, дій, ознак.

Наведемо приклади конверсії, коли іменник перетворюється на дієслово: *telexen*, *twisten*. Відбувається конструктивне словотворення, коли похідні відрізняються від базових слів не за значенням, а за належністю до іншої частини мови.

Компресивне словотворення служить для скорочення (відкидання лексеми, афіксу або букв) наявних у мові номінативних одиниць. До них, у першу чергу, належать скорочення:

а) в кінці слова (апокопа): *HighTech* (замість *HighTechnology*), *Turbo* (замість *Turbomotor*);

б) в середині слова (синкопа): *HiTech* (замість *HighTech*).

Цікавим є зрощення, наприклад, *Technolekt* утворили додаванням *Techno*(logie) та (Dia)lekt.

Наведемо приклад запозичення: *Haiku, Tie-Break*.

Афіксація:

а) європеїзми, утворені за допомогою суфіксації: *thermodynamisch*, *Thermodynamik*, *hospitalisieren*;

б) європеїзми, утворені за допомогою префіксації: *transsexuell*, *transplantieren*. Принагідно наведемо інші європрефікси *euro-* (*Eurovision*, *Eurocontrol*, *Eurodeutsch*), *cyber-* (*Cyberhandel*), *e-*.

Отже, високий ступінь продуктивності мають словотворчі елементи чужомовного походження.

Такі функції словотвору європеїзмів як власне номінативна, конструктивна, компресивна відображають різні комунікативні установки мовця: утворити необхідне найменування, змінити синтаксичну побудову мовлення, утворити коротку номінацію тощо.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у висвітленні способів та прийомів перекладу євроангліцизмів.

Джерела та література

1. Шестакова С. О. Європеїзми як одна із складових частин терміносистеми ринкової економіки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69). № 14. 2019. С. 43–47.

2. Kirkness A. Europäismen/Internationalismen im heutigen deutschen Wortschatz. Eine lexikographische Pilotstudie¹. *Neues und Fremdes im deutschen Wortschatz. Aktueller lexikalischer Wandel* / Stickel, Gerhard (Hrsg.). Berlin/New York : de Gruyter, 2001. S. 105–130. (Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache 2000) DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110622669-007>.

3. Reichmann O. Europäismen im Wortschatz von Einzelsprachen. *Aufbau, Entwicklung und Struktur des Wortschatzes in den europäischen Sprachen*. Mannheim, 1993. S. 28–43.

Максим Гнідець,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія,
(Мова і література (німецька). Переклад),
Волинський національний університет імені Лесі Українки;
Науковий керівник – Олена Галицька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

МОВА ЯК ОСНОВНИЙ СКЛАДНИК КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мова завжди була основним складником культури та залишається ним попри світову політичну та культурну інтеграцію. Процес глобалізації дійсно спричиняє великі зміни у соціумі, проте є речі, які залишаються незмінними. Пропоную проаналізувати місце мови в умовах глобалізації з урахуванням її основних функцій.

Явище глобалізації, яке активізувалося у світовому соціумі з кінця ХХ століття, трактуємо, услід за С. М. Петькун, як «події, що пов'язані з розширенням міжнаціональних та міжцивілізаційних обмінів у переході до інформаційного суспільства» [3, с. 97].

Глобалізацією цікавилися українські та закордонні науковці (Б. Ажнюк, Т. Возняк, А. Паранін (див. [3, с. 97])). Перебуваючи в спілкуванні в умовах глобалізації з іншими соціумами, кожне суспільство зацікавлене «у збереженні своєї мовної та культурної самобутності, що в умовах глобального інформаційного простору і легкості транскордонних впливів є досить важким завданням» [3, с. 97]. Пошуки раціональних форм осягання мови, як комунікативного складника культури, порушують загальновизнаний стереотип аналізу «її як інструментального феномену, що є посередником логічного зв'язку суб'єкт-об'єктних відношень» [3, с. 97].

Головною функцією мови є комунікативна, адже у нашому воістину прогресивному суспільстві люди постійно обмінюються інформації. Це одна з найголовніших соціально-практичних функцій мови, яка є важливою для існування суспільства і для життя самої мови. Спілкування з іншими людьми – життєва доконечна потреба, а водночас і найбільша розкіш. Неможливість спілкуватися означає важку і гнітючу самотність.

«Досліджуючи закони спілкування, психологи визначили, що контакти людини зі світом вкладаються у сім кіл спілкування, перше з яких – це сім'я, де вона народилася, а найширше, сьоме, – спілкування зі світом завдяки інформаційним технологіям. Поміж ними – стосунки між друзями, партнерами, колегами, «службовими людьми», земляками. У кожному з цих кіл людина формує свою мовну поведінку» [1].

По-друге, говорячи про мову, необхідно згадати ще одну надважливу її функцію – культурну. «Мова – носій культури. Культура кожного народу зафіксована у його мові. Пізнання народу, його культури, його ментальності іншими народами може бути поверховим («туристським») і глибинним, всебічним. Для глибинного пізнання народу необхідне знання його мови. У цьому випадку мова виконує функцію каналу зв'язку між народами. Пропагуючи свою мову в світі, ми пропагуємо власну культуру, її надбання, збагачуючи світову культуру. Згадаймо, яке враження на Європу зробили гастролі українського хору Кошиця, відкривши світові цілий материк оригінальної та багатющої культури, а з нею – і наш народ. Так за допомогою мови відбувається «переливання» духовних цінностей, транспортування їх іншими мовами, завдяки чому наша духовність стає органічною частиною духовності інших народів, а існування нашого народу з маловідомого у світі факту стає фактором світової цивілізації. Культуроносна функція мови постійно і виразно проявляється передусім у суспільстві носіїв цієї мови: через мову відбувається засвоєння кожною людиною культури свого народу і естафета духовних цінностей від покоління до покоління. Чим повніше, повнокровніше функціонує в суспільстві мова, тим надійніший цей духовний зв'язок поколінь, тим багатша духовність

кожного наступного з них. І навпаки: усякі мовні утиски руйнують цей зв'язок, збіднюють культуру народу. А тому боротьба за повноправність своєї мови – це водночас боротьба за рідну культуру» [4].

Саме мовою транслюється ментальність народу, його хід думок, його «душевність». У епоху масової глобалізації вкрай важливо не забувати плекати те, що передавалось нам з покоління в покоління, адже без цього буде унеможливлуватись подальша передача досвіду віків.

По-третє, невід'ємною функцією мови є ідентифікаційна, саме вона відіграє гігантську роль в умові взаємодії між народами. Ідентифікацію трактуємо як уподібнення, установлення тотожності об'єктів на підставі тих чи інших ознак, тобто за допомогою мови можна ідентифікувати одну особистість серед інших, тому що кожен із нас має свій мовний «портрет», свій мовний «паспорт», у якому відображено всі параметри нашого Я – національно-етнічні, соціальні, культурні, духовні, вікові тощо. Оскільки ідентифікація пов'язує нас із предками, які теж говорили нашою мовою, а також із сучасниками-українцями, які живуть в інших країнах, то вона виявляється у часовому та просторовому вимірі [4]. З цього ми можемо зробити висновок, що саме мова визначає нас як репрезентантів свого народу, українців, а отже – вирізняє нас з-поміж інших людей.

Отже, можна з упевненістю сказати, що саме мова є головним засобом налагодження міжнародних зв'язків та подальшої інтеграції. Головним чином завдяки мові людина показує надбання нації та здійснює культурний обмін.

Джерела та література

1. Комунікативна функція. URL: https://pidru4niki.com/1798091047594/dokumentoznavstvo/komunikativna_funktsiya. (дата звернення: 09.05.2022).
2. Основні функції мови як суспільного явища. URL: <https://kzref.org/peredmovav3.html?page=3>. (дата звернення: 09.05.2022).

3. Петькун С. М. Мова як складова людської культури в умовах світової глобалізації. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2012. № 1. С. 97–101. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86819/16-Petkun.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 09.05.2022).

4. Функції мови. URL: <http://dontsov-nic.com.ua/funktsiji-movy/>. (дата звертання: 09.05.2022).

Софія Гончаренко,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша –англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Алла Дедухно,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

Становлення української соціолінгвістики як окремої галузі мовознавства пов'язане із соціальними змінами наприкінці минулого століття – розпадом Радянського Союзу, становленням України як незалежної держави, утвердженням української мови як державної, про що йдеться у статті 10 Конституції України, ухваленої Верховною Радою України 28 червня 1996 року.

Зважаючи на те, що автори наукових праць XIX століття вперше почали брати до уваги, крім лінгвістичної, історичної чи культурологічної концепції, ще й соціологічну для опису взаємодії мови та суспільства, вважаємо доцільним виокремлення таких етапів майбутньої науки, що включають соціальний характер мови в українському науковому дискурсі: 1) з другої половини XIX століття до виникнення соціологічного напрямку в мовознавстві, тобто до 20-х

років XX століття, 2) у контексті соціологічного напрямку (20–40-і роки XX століття), 3) під час розвитку радянської соціолінгвістики (50–90-і роки XX століття); 4) сучасна соціолінгвістика (90-і роки XX століття і до сьогодні) [2, с. 17–22]. На першому етапі до появи соціологічного напрямку в мовознавстві розкривають соціальну природу мови у своїх працях О. Потебня, М. Драгоманов, І. Франко, це ґрунтувалося на взаємодії ідей лінгвістики та соціології. Формування поглядів О. Потебні відбувалося поряд із розвитком психологічного напрямку в мовознавстві, зокрема в контексті ідей Г. Штейнталя, який досліджував особливості народної та індивідуальної психології, а також під час поширення ідей англійського соціолога Г. Спенсера. М. Драгоманов – один із перших професійних українських соціологів. Становлення його як соціолога відбувається під час поїздок до країн Західної Європи, де він докладно вивчає наукові роботи вчених-соціологів. Він (як історик) усвідомлює, що опис звичайних історичних фактів не відображає увесь соціальний процес життя народу певного періоду, тому дослідник звертається до набутків у галузі соціології. І. Франко також добре знав соціологічні ідеї свого часу, досліджував, зокрема закономірності форм розвитку природи і суспільства. Українські дослідники трактували соціальну природу мови під різними кутами: психолінгвістичним (О. Потебня), культурним та літературно-історичним (М. Драгоманов та І. Франко). Отже, були отримані перші результати про взаємодію мови та нації, ознаки мовної ситуації, соціальну базу носіїв мови тощо. Зазначимо, що ці результати були отримані на основі української та інших мов у діяхронії та синхронії. Другий етап розвитку соціологічного напрямку в українському мовознавстві (20–40-і роки XX століття) вважають початком розвитку власне соціолінгвістики. У цей час функціонували Женевська, Французька та Радянська школи соціології мови. В межах останньої формується й соціологічний напрям в українському мовознавстві (30–40-і роки XX століття). Його представниками були Л. Булаховський, М. Сулима, О. Синявський, О. Курило та ін. представники радянського мовознавства, а також І. Огієнко, А. Артимович, В. Сімович, Є. Грицак як представники лінгвістичної традиції, що

формувалася за межами радянської України і яка ще дотепер є недостатньо вивченою. Питання, які розглядали мовознавці, свідчать про тяглість ідей у розкритті взаємодії мови та соціуму: поглиблено вивчення суспільної природи мови, мовної політики, подано новий погляд на суспільні функції літературної мови та її кодифікацію, взаємодію соціальної природи мови і стилю, поняття мовної норми, мова і релігія, мова й еміграція, мова і школа тощо. На розв'язання питань про взаємодію мови й суспільства в радянському мовознавстві того часу вплинуло «нове вчення про мову» М. Марра. Третій етап – розвиток радянської соціолінгвістики, який представляли дві школи: одну очолював І. Білодід, іншу – Ю. Жлуктенко. У центрі уваги представників першої були питання українсько-російської двомовності, форми існування мови в радянському суспільстві, суть досліджень полягала у відповідності аналізу мовного матеріалу ідеологічним приписам. Представники другої школи розкривали питання норми на матеріалі різних мов, про що йдеться у працях праці Ю. Жлуктенка, зокрема «Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова у США і Канаді» (1964), «Мовні контакти» (1966), «Українська мова на лінгвістичній карті Канади» (1990) та ін. Четвертий етап – етап новітньої соціолінгвістики, який розпочався з вивчення соціолінгвістичних проблем у незалежній державі. Тематику праць розширено і поглиблено. Мовознавці обговорюють питання методології (О. Мельничук, В. Русанівський, В. Чемес, Г. Яворська), взаємодії мови і нації (С. Єрмоленко, Я. Радевич-Винницький, О. Ткаченко), мовної ситуації, мови і політики, мовної політики, двомовності (В. Демченко, О. Лазаренко, Л. Масенко, О. Руда), соціальної диференціації української мови (Л. Ставицька, Н. Трач, В. Труб), двомовності (Т. Бурда, О. Зарецький, Л. Масенко, Я. Радевич-Винницький, Н. Шумарова), суспільну природу української літературної мова в історії і сьогоденні (Б. Ажнюк, В. Радчук, О. Тараненко, І. Фаріон) та ін. Відбувається диференціація соціолінгвістичного знання: виокремлено предметне поле прикладної та теоретичної соціолінгвістики. Пріоритетними стали такі питання: мовна ситуація, мовна політика, двомовність, функції мови/мов тощо [4, с. 6–9]. Останніми роками триває тенденція до збільшення проблематики: розкрито

соціолінгвістичну класифікацію мов (О. Ткаченко), виокремлено питання історії соціолінгвістики (О. Данилевська, Г. Мацюк), здійснено соціолінгвістичний моніторинг (А. Пономаренко), розвивається соціолінгвістична лексикографія (Г. Аркушин, С. Пиркало, Л. Ставицька та ін.).

Нині соціолінгвістика як навчальна дисципліна є складником навчальних планів вишів. Професор Л. Масенко однією з перших в Україні почала викладати цю дисципліну [1]. З'явилися також підручники для здобувачів вищої освіти і Н. Шумарової [5], Г. Мацюк [3].

Отже, соціолінгвістика як і будь-яка наука, пройшла процес становлення, сьогодні – це наука, яка розвивається на перетині декількох наук, передусім лінгвістики і соціології, а також соціальної психології та етнології. У соціолінгвістичних традиціях відбувається генералізація та спеціалізація знання про мову і суспільство. Розбудова української соціолінгвістичної традиції сприятиме появі різножанрових праць, дослідженню нових проблем, а звідси і розвиткові методології. Одна з обов'язкових умов розвитку української соціолінгвістики – зв'язки із суспільством для того, щоб передбачити конфліктні ситуації чи маніпуляції мовною свідомістю громадян.

Джерела та література

1. Масенко Л. Т. Нариси із соціолінгвістики. Київ : Видавничий дім «КМА», 2010. 243 с.
2. Мацюк Г. П. Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції. *Соціолінгвістичні студії* / за заг. ред. Л. О. Ставицької. Київ, 2010. С. 17–22.
3. Мацюк Г. П. Прикладна соціолінгвістика: Питання мовної політики. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212 с.
4. Мацюк Г. П. Сучасна соціолінгвістика: тенденції в розвитку теорії і завдання. *Мова і суспільство*. Вип. 1. Львів, 2010. С. 5–20.
5. Шумарова Н. П. Соціолінгвістика : навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. 157 с.

Євгенія Горбенко,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Ірина Іотова,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет

СПЕЦИФІКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АРАБСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Під час дослідження аспектів міжкультурної комунікації, не можна оминути такої важливої деталі як невербальна складова. Незнання етнокультурних особливостей як вербальної, так і невербальної комунікації може негативно вплинути на процес спілкування і взаєморозуміння. Під час взаємодії культур можуть виникати ненавмисні збої у процесі комунікації і навіть конфлікти, спричинені відмінностями вербальних і невербальних кодів у носіїв різних культур. Іноколи навіть один необачний жест може призвести до виникнення серйозного міжнаціонального конфлікту. Невербальні символи, котрі позитивно оцінюються і сприймаються однією культурою, можуть мати негативну інтерпретацію і оцінку у носіїв іншої культури [3]. Отже, розуміння і толерантне ставлення до особливостей невербальної комунікації, притаманних різним національним культурам, є необхідною складовою успішного комунікативного процесу.

Предметом дослідження пропонованої розвідки є специфіка засобів невербальної комунікації представників арабської культури, оскільки переважну більшість іноземних студентів, які приїждять на навчання до України, складають вихідці з арабських країн.

«Араби є носіями яскраво вираженої експресивної культури невербального спілкування, багато жестикулюють. В арабській культурі жестикуляція має важливу семантичну роль, ігнорування якої може спричинити серйозні

непорозуміння. Наприклад, витягнута рука долонею донизу так, ніби вона загрибає повітря, означає прохання наблизитись. <...> Свою згоду співрозмовник-араб, як правило, виражає потиранням вказівних пальців. Схопивши партнера за долоню і дзвінко вдаривши по ній, він дає зрозуміти, що йому сподобалося почуте. Під час безпосередніх контактів з арабами-чоловіками краще дивитися їм у вічі, інакше можна створити про себе враження як про невідверту, байдужу людину. У всіх мусульманських країнах ліва рука вважається нечистою, тому все вручати арабові потрібно лише правою рукою. Заборонено, сидячи, «світити» підошвами, оскільки вони також вважаються нечистими. Молоді араби, які отримали освіту в Європі, у спілкуванні з іноземними партнерами можуть ігнорувати місцеві звичаї, однак не в присутності своїх рідних» [1].

Одним з важливих параметрів, що характеризують невербальну комунікацію є міжособистісний простір – дистанція, яка встановлюється в процесі безпосереднього спілкування між людьми. Ця дистанція залежить від національних еталонів поведінки, соціального статусу, віку, психологічних особливостей. Надто близька, як і віддалена дистанція негативно відбивається на ефекті спілкування.

«З погляду проксемики, арабська комунікативна культура є контактною. Спілкуючись між собою, чоловіки-араби максимально наближаються один до одного – на відстань 20–35 см. За такої поведінки представник стриманої культури, ймовірно, відсахнеться. Це може образити співрозмовника, оскільки означатиме, що він не подобається» [2].

Істотну роль у спілкуванні з носіями арабської культури відіграє віковий і гендерний статус. Найбільш авторитетним вважається чоловік, бажано літнього віку. Що ж стосується жінок, то в багатьох арабських країнах вони не сідають з чоловіками за один стіл.

Незнання національно-специфічних смислів невербальних засобів може стати причиною комунікативного бар'єру в ситуаціях міжкультурного спілкування. Дослідження непорозумінь у процесі міжкультурної комунікації

сприяє не лише їх успішному подоланню, а й формуванню власного толерантного комунікативного стилю.

Джерела та література

1. Вечерок О. М., Трусова Л. В., Скальська С. А. Невербальна комунікація в контексті міжкультурного спілкування. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 березня 2021 р. Полтава, 2021. С. 49–50.
2. Підгородецька І. Ю. Міжкультурна комунікація: невербальний аспект. *Virtus: Scientific Journal. Editor-in-Chief M.A.Zhurba*. 2017. № 14. С. 162–165.
3. Товканець Г. В. Врахування особливостей міжкультурної комунікації у педагогічній взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка, соціальна робота. 2011. Вип. 23. С. 179–182.

Алла Дедухо,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет;
Тамара Шаравара,
доктор історичних наук, професор,
магістр філології,
Полтавський державний аграрний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ ЗАКЛАДУ

Мовленнєвий акт закладу має на меті виконання якої-небудь обіцянки тією особою, яка програла спір. Для реалізації цих актів слугують лексеми *закладатися, (тримати) парі, битися об заклад* та їхні модифікації, які використовуються у відповідних висловлюваннях. Підтверджують це і

словникові статті. Закладатися – 1. Сперечатися на заклад... [1, с. 395]. Заклад – Умова між сперечальниками, за якою той, хто програв, повинен виконати щонебудь. 2. Гроші, річ і т. ін., на які сперечаються і які є предметом виграшу [1, с. 395], наприклад: *Закладаюся на свій старий зелений «москвич», що цей бюджет не буде виконано* (розмовне мовлення). Парі – Угода про виконання якого-небудь зобов'язання тією особою, що програє [1, с. 888]. Битися об заклад – 1. Сперечатися, домовляючись про умови виграшу [2, с. 30].

Акти закладу реалізуються в ситуаціях з певним співвідношенням мовленнєвих і немовленнєвих дій. Це так звані інституалізовані ритуальні мовленнєві акти: мовленнєва дія буде успішною за умови виконання низки кроків у певному контексті [3, р. 205]. Власне, заклад здійснюють звичайно у присутності третьої особи, яка виступає в ролі свідка, ця третя особа «розбиває» руки тих, хто закладається, тобто відбуваються обов'язкові ритуалізовані немовленнєві дії. Пропонована мовленнєва ситуація, у якій реалізується акт закладу, є типовою, стандартною, але за інших обставин вона може змінюватися.

Акти закладу із семантикою «сперечання на що-небудь» можуть виражатися за допомогою таких лексем: *закладаюся (можу / ладен / готові / готовий закластися), б'юся об заклад, (тримаю) парі (пропоную парі): Закладаюся, що завтра він повернеться просити вибачення; Можу закластися, щойно ви почнете читати цю книгу, ви не зможете її залишити; Готові закластися, що розвиватися можливо, лише коли ділишся досвідом; Ладен закластися на гроші; Б'юся об заклад, що знайду зв'язок між ними раніше за тебе; Тримаю парі, що ви читали про те, що ринкова економічна система заснована на приватній власності.*

Звичайно, заклад передбачає виконання обіцяного тим, хто програв, тобто одразу обумовлені правила «гри», конкретизовано предмет закладу: *Закладаюся на місячне жалування, щось там мусить бути цікаве; І я готовий закластися на останню гривню, що так буде й нині; Закладаюся на всі витрати, що підуть на цей експеримент: вам цього не втнути* (Б. Шоу, «Пігмаліон»); *Пропоную парі на*

ящик коньяку... Закладаюся на шоколадку, що вони допоможуть (А. Ліндгрєн, «Малий і Карлсон»).

Іноді умови висуває адресант, тобто пропонує співрозмовнику обрати об'єкт закладу: *На що хочете закладаюся, що саме тепер обмірковується план кампанії* (розмовне мовлення); *Закладаюся на пляшку чи на щось інше, що завтра дощу не буде*. Іноді як заклад виступає впевнене слово адресанта: *Закладаюся, що у вас цей експеримент не вийде. Проте, якщо вам таки пощастить видати її за герцогиню, я визнаю, що ви найкращий педагог у світі* (розмовне мовлення). Іноді мовець ніби запрошує взяти участь у спорі, тобто заклад тільки передбачено, мовець не несе відповідальності за результат закладу: *Закладаюся, що кожен прийняв би його за природженого ведмеда* (М. Старицький, «Останні орли»); *Закладаюся, що за п'ять хвилин ми дізнаємося, де тепер барон* (Д. Крюс, «Проданий сміх»).

У мовленні трапляються ситуації, коли мовленнєвий акт закладу зберігає свою семантику, але передається за допомогою інших лексем, так би мовити модифікується: *Забиваюся, що він переможе в цій грі* (розмовне мовлення), або іншими актами, семантику яких визначають через контекст: *Присягаюся на тисячу дукатів, якщо ця кумпанія не захоче зараз почати бійку* (С. Тельнюк, «Грає синє море»), або використовуються поширювачі чи повтори: *Власне, я буквально закладаюся, що вони змінилися. Закладаюся на п'ять фунтів, що твоя мама не напише того листа*; або мовленнєвий акт закладу «супроводжує» відтінок погрози: *Закладаюся, що вас не мине зашморг*.

Трапляються й такі ситуації, у яких обидва партнери закладаються на щось: *Закладаюся, що ти не одержиш назад свого сміху, Тіме. На один пфеніг. – А я закладаюся, що одержу свій сміх назад, Креши-мире. На один пфеніг* (Дж. Крюс, «Проданий сміх»), інколи один із партнерів бере на себе відповідальність: *Закладаюся, що цієї суботи він скаже неправду. – Готовий віддати голову, якщо мій селянин скаже мені неправду* (розмовне мовлення).

Під час спілкування спостерігаємо й емоційний складник, коли є впевненість мовця у своїх словах, але умови не висувають, і тоді цей мовленнєвий акт набуває семантики запевнення, хоча і зберігається азартність ситуації: *Можу закластися, що вона скоро повернеться; Б'юся об заклад, ти не*

перестрибнеш через цей потік; Б'юся об заклад, що цих творів німецькою мовою ви не читали; Я б'юся об заклад, що найцінніші картини ви оціните як найгірші (Р. Іваничук, «Манускрипт з вулиці Руської»); *Б'юся об заклад, що переважить та чаша терезів, на яку пан Кафаріелло покладе свою шагу* (Жорж Санд, «Консуело»).

Отже, мовленнєвий акт закладу реалізується в різноманітних ситуаціях як інституалізованого характеру, де передбачено умову закладу, так і звичайних, що не мають на меті виграшу. Заклад за певних контекстуальних обставин набуває іншої семантики, також наявний емоційний складник у цих мовленнєвих актах, використовуються поширювачі і повтори. На майбутнє буде цікавим дослідити функціонування різних моделей акту закладу в англійській та німецькій мовах.

Джерела та література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Словник фразеологізмів української мови / укладачі В. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 787 с.
3. Wierzbicka A. Two Russian Speech Act Verb. Lexicography as a key to Conceptual and Cultural Analysis. *Folia Slavica*. Columbus, Ohio. 1986. Vol. 8. № 1. P. 205.

Людмила Дейна,
кандидат філологічних наук,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

«Я-ОБРАЗ» ЯК УОСОБЛЕННЯ ЦІННІСНОГО ВИМІРУ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЩОДЕННИКАРЯ

Домінування людиноцентричного підходу в парадигмі сучасних філологічних студій зумовлює потребу комплексного аналізу мовної особистості комуніканта в будь-якому дискурсивному просторі. На особливу увагу науковців

заслуговує, безперечно, аксіологічна площина мовної картини світу, позаяк саме вона акумулює комплекс ціннісних орієнтирів мовця, вербалізованих в усних чи письмових висловленнях.

Щоденниковий дискурс є тим унікальним середовищем, у якому автор, залишаючись наодинці, постає максимально відвертим, щирим, відкритим. Саме через цю екстралінгвальну особливість діаріушів до них прикута наша дослідницька увага. Сформульовані нижче узагальнення здійснено, зокрема, на підставі обстеження таких письменницьких щоденників другої половини ХХ століття: «Щоденник» Олександра Довженка, «Думи мої, думи мої...» Остапа Вишні, «Синя книга» Володимира Малика, «Окрайці думок» Василя Симоненка, «Із таборового зошита» Василя Стуса, «Келія Чайної Троянди» Костянтина Москальця.

Точкою відліку в інтерпретації суб'єктивних й об'єктивних оцінних висловлень у щоденниковому дискурсі є особистість автора, його ціннісна картина світу, його «Я-образ», або Ego. Під час вербалізованого в діаріуші внутрішнього мовлення, діалогу між Ego й Alter Ego («другим (іншим) Я») оприявнюється специфічна концептосфера письменника – система понять про сукупність реалій довкілля, система значень, утілена в ці реалії завдяки словам-концептам. Висловлюючи своє ставлення до повідомлюваного, розмірковуючи щодо конкретного факту / явища / особи тощо, діарист імпліцитно або експліцитно декларує значущість цього об'єкта для себе. З іншого боку, у кожній оцінці знаходить мовне втілення ментальний образ автора щоденникового дискурсу, «риси історичної самосвідомості особистості» [1, с. 136]. Протягом життя майстер слова, як і будь-хто інший, синхронно виконує чимало соціально-психологічних «ролей». Так само й у власних щоденникових записах він постає в кількох іпостасях: як митець, як громадянин своєї країни, як член суспільства або групи людей, як суб'єкт довкілля, а також як чоловік, син / брат / онук, друг / товариш, учасник політичного процесу тощо.

Крізь аксіологічний зміст висловлень письменника щодо цінності того або того об'єкта можна «прочитати» його індивідуальність, уявити як людину, що

перебуває поруч, а також відшукати ключ до інтерпретації постаті митця – учасника літературно-історичного процесу. Про це переконливо говорить І. О. Дуднік, аналізуючи «Окрайці думок» В. Симоненка: «Щоденникові записи дали великий інтелектуальний простір для саморозкриття автора, для вираження його ставлення до подій, до оточення і, більше того, допомогли систематизувати його погляди на літературу, історію та соціальні процеси тощо» [1, с. 138]. Суголосний висновок знаходимо в П. І. Сороки, який досліджує «Синю книгу» Володимира Малика: «І все ж цей щоденник має неперебутню цінність. І тому, що він належить успішному і талановитому письменнику, і тому, що дозволяє зазирнути в його творчу лабораторію, і тому, що відбиває складну і суперечливу епоху так, як вона переломила через болюче серце справді непересічної людини» [2, с. 19].

Усі актуалізовані в щоденниковому дискурсі концепти, що виявилися значущими для автора, доцільно об'єднати у специфічні семантичні вузли, або аксіологічні кола, у кожному з яких віддзеркалюється певний «Я-образ», або Его щоденникаря. У досліджуваних діаріюшах на основі парадигми «Я-образів» діариста вичленувано такі аксіологічні кола: «Я-митець», «Я-громадянин», «Я-особистість», «Я з-поміж людей», «Я-довкілля». Нашаровуючись одне на одне, вони утворюють єдиний цілісний «Я-образ», або Его митця.

«Я-образ» і мовна особистість діариста маніфестують унікальний психолінгвістичний автопортрет письменника, параметри його ідіостилу та психотипу. Як компонент когнітивного рівня щоденникового дискурсу «Я-образ» інтегрує всі оцінні уявлення майстра слова про самого себе, власні соціальні ролі, зовнішні ознаки та особливості внутрішнього стану.

Аксіологічне коло «Я-митець» інтегрує оцінні висловлення автора про мистецтво, літературу, чужі та власні твори, що системно відображають вирізнені в ньому сектори «Я-процес», «Я-колега» і «Я-персона».

Громадянську позицію щоденникаря, його політичні переконання, погляди на питання історії й культури репрезентує аксіологічне коло «Я-громадянин», диференційоване на сектори «Я-Україна», «Я-політика» і «Я-суспільство»,

неоднорідного оцінювання в яких зазнають об'єкти-концепти *політика, ідеологія, влада, народ, Україна, війна*.

Аксіологічне коло «Я-особистість» структурують контексти, у яких ідеться про фізичний і морально-психологічний стан діариста, його життєві принципи й переконання. У цьому колі вирізнено сектори «Я-настрій», «Я-мораль», «Я-здоров'я», у яких послідовно експліковано оцінні параметри концептів *настрій, мораль, здоров'я*.

Ціннісну домінанту аксіологічного кола «Я з-поміж людей» і його секторів «Я-член родини», «Я-друг», «Я-знайомий», «Я-перехожий» формують оцінно марковані висловлення, які стосуються членів родини, знайомих, випадкових перехожих або супутників, друзів. Увага щоденників зосереджена на їхніх рисах характеру, зовнішності, поведінці, чеснотах, вадах, здібностях тощо. Найвиразніше в колі «Я з-поміж людей» репрезентований позитивно оцінений концепт *сім'я*.

Аксіологічне коло «Я-довкілля» найопосередкованіше пов'язане з розглядуваними дискурсами, його формують об'єкти-концепти *побут* (сектор «Я-інтер'єр») і *природа* (сектор «Я-пейзаж»).

Отже, удокладнене кваліфікування аксіосфери письменника, вможливило витлумачення кола його цінностей, об'єднаних і вмотивованих його «Я-образом». Когнітивна типологізація дібраного фактичного матеріалу системно відображена в п'яти аксіологічних колах, диференційованих на аксіологічні сектори.

Джерела та література

1. Дуднік І. О. Роль щоденникових записів В. Симоненка у формуванні уявлень про образ митця у контексті епохи. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2011. Вип. 2 (2). С. 135–139.
2. Сорока П. І. Голос із затіння. Літературні денники. *Українська літературна газета*. 2012. № 2 (60). С. 19.

Ольга Залужна

кандидат філологічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса;

Аліна Кривенька

здобувач вищої освіти СВО магістр

спеціальності Філологія

(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),

перша – англійська),

Донецький національний університет імені Василя Стуса

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВЖИВАННЯ ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ
ПЕРСОНАЖІВ У СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Б. БРУКСА «БОНІ ТА КЛАЙД: ІСТОРІЯ
КОХАННЯ»)**

1. *Вступні зауваження.* Особливе місце в мові художнього тексту відводиться категорії оцінки, оскільки вона пов'язана з проявом суб'єктивного початку в мові, яке супроводжує пізнання об'єктивної дійсності та є одним із складних і спірних напрямів сучасного наукового дослідження, який привертає увагу лінгвістів, філософів, психологів та ін.

Категорія оцінки є універсальною для будь-якої мови, оскільки в будь-якому суспільстві існують такі поняття, як «добре» і «погано». Оцінність є одним із видів модальності, тобто функціонально-семантичною категорією, яка виражає різні види відношення висловлення до дійсності [1, с. 28]. Засоби оцінки представлені на всіх рівнях мови. Найбільше в цьому відношенні поширені лексичні засоби оцінки, вони можуть імлікувати як в рамках контексту (коли нейтральні елементи набувають оціночне забарвлення), так і окремими стилістично маркованими лексичними одиницями (наприклад, присутність

сленгових виразів на загальному нейтральному тлі сприяє появі оціночного ефекту) [3, с. 240].

Актуальність даної наукової розвідки обумовлена неослабним інтересом до реалізації категорії оцінки в лінгвістиці у цілому та в художніх творах зокрема, що детерміновано динамічним розвитком системи персонажів у сучасній літературі в умовах метамодернізму.

Мета дослідження полягає у виявленні лексико-семантичних та функційних особливостей вживання оцінної лексики для створення образів художніх творів (на матеріалі роману Б. Брукса «Боні та Клайд: Історія кохання»).

Об'єктом дослідження є оцінна лексика англійської мови, яка отримує свою реалізацію для створення художніх образів в романі Б. Брукса «Боні та Клайд: Історія кохання».

Предметом дослідження виступають лексико-семантичні та функційні аспекти оцінної лексики в англійській мові.

2. Відображення емоцій у художньому творі з-поміж іншого здійснюється за допомогою використання оцінної лексики. Це досить складний процес, оскільки акцент та основне навантаження припадає на оцінне слово у тексті. Це, у свою чергу, є наслідком складності семантичної організації самого художнього тексту та різноманітності функцій, які покликана виконувати оцінна лексика у межах тексту.

На основі функціонально-текстового аналізу оціночної лексики, Л. Г. Бабенко виводить її основну функцію в художньому тексті – це створення емотивного змісту та емоційної тональності. До приватних функцій оцінної лексики дослідниця зараховує такі:

- описово-характерологічна функція (створення психологічного портрета персонажів). Наприклад:

*He's **smallish, slender as a boy**, barely five feet seven, a hundred and twenty pounds. No match for the hardened cons with **hardened muscles and hardened brains**. But give him a gun, a pistol, and you'll see how things even out* (Brooks, 2004, p. 13).

- інтерпретаційна та емоційно-оцінна функції (емоційна інтерпретація світу, зображеного в тексті та його оцінка). Наприклад:

*Sometimes the **sameness of the days** are so painful they feel like **hammer blows** to her skull* (Brooks, 2004, p. 32).

- інтенційна функція (виявлення та відображення внутрішнього емоційного світу образу автора та його наміри). Наприклад:

*Gunfire stays the dream Clyde has been having wherein he is in leg irons shuffling down prison corridors with **hands reaching for him** through steel bars, with **crude catcalls ringing** in his ears* (Brooks, 2004, p. 141).

- емоційно-регулятивна/впливова функція (вплив на читача) [4, с. 485–494]. Наприклад:

*They both know that very instant it is something more than **pure chance** they have met. He can't stop looking at her. She can't stop looking at him* (Brooks, 2004, p. 24).

Текстові емотивні сенси, які відображені оцінною лексикою не тільки передають задум автора художнього твору, а й його зображення почуттів людини, висловлюють ставлення автора до тієї чи іншої описуваної ситуації, будучи, водночас, прагматичними і спрямованими емоційне зараження читача [2, с. 250–251].

Значна кількість спеціальної лексики не тільки сприяє реалістичності опису, але й допомагає читачам самим здогадуватися про задум автора, тим самим самому брати участь у тому, що відбувається [1, с. 368]. Наявність різноманітних функцій відображає «важливість оцінних суджень у формуванні здібностей особистості висловити свій духовний світ, визначивши об'єкти навколишньої дійсності (предмети, особи, процеси, події, факти) за нормативною шкалою цінностей».

3. *Висновки.* Виявлено, що лексико-семантичні та функційні особливості оцінної лексики використовується для розмаїття оцінних значень для посилення виразності змісту тексту художнього твору.

Джерела та література

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. 6-е издание. Москва : Наука, 2004. 384 с.
2. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник; практикум. 2-е изд. Москва : Флинта : Наука, 2004. 496 с.
3. Жуковська В. В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови. Житомир, 2010. 240 с.
4. Alshammari J. Analyzing Arabic Translation Methods of English Similes: A Case Study of *The Old Man and The Sea* by Ernest Hemingway. *Theory and Practice in Language Studies*. 2016. 6(3). P. 485–494.

Єлизавета Ковальчук,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – німецька),
Львівський національний університет імені Івана Франка;
Науковий керівник – Ольга Крайник,
кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка

DIE SPRECHAKTE DER ZURÜCKWEISUNG IM ROMAN «DER PROZESS» VON FRANZ KAFKA

«Ein Sprechakt ist jede Äußerung, mit der ein Sprecher eine kommunikative Absicht verknüpft, die vom Hörer verstanden werden soll» [4, S. 275]. So erklärt dieser Begriff Professor für germanistische Linguistik Markus Steinbach. Mit Hilfe von Sprechakten kann der Sprecher Informationen mit den Kommunikationsteilnehmern in unterschiedlichen Situationen mitteilen. Sie bestimmen die Richtung der

Informationen, die der Sprecher dem Zuhörer übermitteln möchte, und sind in direkter Sprachaktivität verkörpert. J. Austin und J. Searle haben die Grundlage für die Theorie der Sprechakte entwickelt, die jetzt in der modernen Linguistik verwendet wird. J. Searle hat fünf Klassen von Sprechakten unterschieden: repräsentative, kommissive, expressive, direktive und deklarative Sprechakte [3].

Dies ist jedoch nicht die einzige Klassifikation von Sprechakten. Nach verschiedenen Parametern werden sie in bestimmte Gruppen eingeteilt.

Je nach dem Inhalt werden die Sprechakte unterschieden:

- Direkte Sprechakte, in denen der Inhalt aus der Bedeutung der Spracheinheiten klar ist;
- Indirekte Sprechakte, in denen die Bedeutung im Kontext versteckt ist.

Je nach der Funktion gibt es:

- Initiative Sprechakte – der Adressat fängt das Gespräch an und erwartet die Reaktion des Empfängers.
- Reaktive Sprechakte – der Adressat antwortet auf die Aussage des Gesprächspartners.

Eine wichtige Rolle in der Struktur eines Sprechaktes spielen Lokution, Illokution und Perlokution. Von der Lokution hängt die Richtigkeit der Aussprache der Aussage ab, die der Sprecher mitteilen möchte. Die Illokution ist für den Zweck der Aussage verantwortlich. Die Perlokution bestimmt die Wirkung von Sprechakten auf den Empfänger.

In diesem Beitrag ist die Rede von den Sprechakten der Zurückweisung, die zu den Sprechakten der Negation gehören. «Der Sprechakt der Negation wird als reaktiver Sprechakt in der Verbindung mit dem initiativen Sprechakt definiert, durch den der Sprecher den initiativen Sprechakt vom Zuhörer in Frage stellt, ablehnt oder blockiert» [1, S. 41]. «Der Sprechakt der Zurückweisung ist ein reaktiver Sprechakt, mit dessen Hilfe der Sprecher den initiativen Sprechakt des Zuhörers ablehnt, mit dem illokutiven

Zweck, den Sprecher zu verpflichten, etwas nicht zu tun und mit der möglichen Explikation des Inhalts des Sprechakts mit Hilfe von «unerwünscht, dass...» [1, S. 42].

Nach dem Typ von Realisierung werden direkte und indirekte explizite und direkte und indirekte implizite Sprechakte der Zurückweisung unterschieden. Explizite Sprechakte werden durch die Negationswörter, wie *nicht*, *nichts*, *niemand*, *nirgends*, *nirgendwo*, *nein*, *keinesfalls*, *nie* usw. vollzogen:

Zum Beispiel:

- «Sie sagte: «Komm ins Arbeitszimmer, ich werde dir alles erklären»
«Nein», – sagte K., «ich will, dass du es mir hier erklärst» [4, S. 66].

Explizite Sprechakte können auch durch die Ausdrücke, wie *Ich habe keine Lust darauf*, *Ich habe keine Zeit*, *Es hat keinen Zweck* usw. ausgedrückt werden:

- «Der Direktor-Stellvertreter nahm den Hörer und sagte, während er auf die telefonische Verbindung wartete, über das Hörrohr hinweg: «Eine Frage, Herr K.: Möchten Sie mir Sonntag für das Vergnügen machen, eine Partie auf meinem Segelboot mitzumachen? Es wird eine größere Gesellschaft sein, gewiss auch Ihre Bekannten darunter. Unter anderem Staatsanwalt Hasterer. Wollen Sie kommen? Kommen Sie doch!... Aber K. musste eine zweite Demütigung folgen lassen, er sagte: «Vielen Dank! Aber ich habe leider Sonntag keine Zeit, ich habe schon eine Verpflichtung.» [2, S. 15].

Implizite Sprechakte werden durch die Betonung, Intonation, Wortstellung und den Kontext dargestellt.

Das folgende Beispiel ist ein direkter impliziter Sprechakt, weil die Zurückweisung zwar ein Negationswort enthält, aber nur aus dem Kontext zu verstehen ist:

- «Ich kann mich doch setzen?» fragte er.
«Es ist nicht üblich», antwortete der Aufseher» [2, S. 7].

Das folgende Beispiel ist ein indirekter impliziter Sprechakt, weil die Zurückweisung versteckt ist und sie enthüllt ihre verborgene Bedeutung nur in den

bestimmten Situationen:

▫ «Öffnen Sie», rief der Onkel und hieb mit der Faust gegen die Tür, «es sind Freunde des Herrn Advokaten!»

«Der Herr Advokat ist krank», flüsterte es hinter ihnen [2, S. 39].

Abschließend lässt sich sagen, der Gebrauch der verschiedenen Typen der Sprechakte wird aufgrund des Romans «Der Prozess» erforscht. Der Roman wird mit Hilfe verschiedener Arten von Sprechakten der Zurückweisung, wie direkte explizite, indirekte explizite, direkte implizite und indirekte implizite Sprechakte, eindrucksvoller. Am Beispiel des Romans «Der Prozess» von F. Kafka wird darauf hingewiesen, dass der Prozentsatz des direkten expliziten Sprechakts der Zurückweisung circa 50 %, der Prozentsatz des indirekten expliziten Sprechakts der Zurückweisung circa 30 %, der Prozentsatz des direkten impliziten Sprechakts der Zurückweisung circa 13 % und der Prozentsatz des indirekten impliziten Sprechakts der Zurückweisung circa 7 % in diesem Werk betragen.

Quellen- und Literaturverzeichnis

1. Крайник О. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри заперечення в сучасній німецькій мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 213 с.
2. Kafka F. «Der Prozess» Gesammelte Werke / Herausgegeben von Max Brod. Frankfurt am Main, 1958. 89 S.
3. Krifka M. Sprechakte und Satztypen. *Hauptseminar Sommersemester Institut für deutsche Sprache und Linguistik*. Humboldt-Universität zu Berlin. 2004. S. 5–15.
4. Steinbach M. Schnittstellen der germanistischen Linguistik / Verlag J. B. Metzler. Stuttgart, 2007. 302 S.

Алла Куліченко,

доктор педагогічних наук, доцент,

Запорізький державний медичний університет

ТІЛО ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

З найдавніших часів тіло людини було одним із центральних об'єктів у мистецтві, філософії та релігії представників різних культур й народів. З одного боку, у релігійних обрядах і філософських практиках тіло та його частини виступали своєрідним осередком для душі та логосу, а з іншого – символом тлінності життя. У класичних прикладах мистецтва та масовій культурі сьогодення тіло людини втілює бінарні опозиції – життя і смерті, краси й потворності тощо.

Оскільки концепт *ТІЛО* є одним з ключових образів-символів у лінгвокультурах різних народів, то він – основний компонент багатьох ідіоматичних виразів. Фразеологічні звороти «віддзеркалюють знання мовців про світ, а отже виступають своєрідними засобами категоризації дійсності» [2, с. 133]. Актуальною в цьому доробку є думка Л. Савченко про те, що фразеологізм – це мікротекст, в якому акумулюється культурні коди, розуміння яких базується на дотичності до етнокультурної спільноти [3, с. 89].

Уявлення про стереотипні характеристики людського тіла та його частин знаходять вираження у соматичних фразеологізмах [1, с. 81]. Згідно з аналізом дефініцій лексеми *BODY* за тлумачними словниками англійської мови Cambridge Dictionary [4], Longman Dictionary [5] маємо такі визначення: щось живе, неподільне та ціле: *the whole physical structure that forms a person* [4]; *the physical structure of a person* [5].

Проаналізуємо фразеологічні структури з соматичним компонентом *ОРГАН ТІЛА ЛЮДИНИ*.

Найбільш репрезентативним є лексема *HEART*: *after one's own heart* (спільні цінності, ідеї чи інтереси.); *a heart of gold / to have a heart of gold* (бути

добрим та щедрим $\approx$ мати золоте серце); *to eat one's heart out* (бути дуже засмученим; бути дуже ревним); *sb's heart sinks* $\approx$ *sb's heart is in his/her boots* (відчувати розпач або втратити надію); *to have one's heart in one's mouth* (дуже нервувати) тощо. Як бачимо, лексема *HEART* в фразеологічних зворотах виступає своєрідним метафоричним обожнюванням особистості або асоціюється з емоційним станом людини.

Лексема *BRAIN* має такі значення у фразеологічних одиницях: *to have sth on the brain* (довго думати або говорити про щось певне або мати нав'язливу ідею); *it's not brain surgery* (легка справа); *to rack one's brain* (сильно думати – сушити голову, мізкувати); *to pick one's brains* (радитися з кимось); *to be pissed out of one's brain* (бути дуже п'яним) тощо.

Лексему *THROAT* представлено в таких ідіомах: *at each other's throats* (сильно сваритися); *to force/ram sth down sb's throat* (спонукати когось до прийняття чогось); *to jump down sb's throat* (сердито відповідати комусь); *to stick in sb's throat* $\approx$ *a lump in one's throat* (кістка у горлі); *a frog in one's throat* (не розмовляти через сухість та хрипи у горлі) тощо. Переважна більшість фразеологізмів з лексемою *THROAT* має негативне значення та пов'язана з проблемами під час комунікації.

Фразеологізми-соматизми мають у своїй структурі не лише реальні органи людини, а й репрезентують іманентну віру людини в наявність душі, що доволі часто асоціюється з таким органом як серце: *to bare one's heart / soul* (ділитися таємницями або почуттями); *heart and soul* (енергія та пристрасть; суть); *to keep body and soul together* (мати не достатньо грошей для життя $\approx$ зводити кінці з кінцями); *to put one's heart and soul into sth* (вкладати усю душу у щось); *to sell one's soul* (продати душу) тощо [4; 5].

Отже, ідіоматичні конструкції, де представлено тіло людини, базуються на метафоричних конструкціях та показують архаїчне вірування людини у надприродні можливості організму. Подальші дослідження фразеології з соматичним компонентом будуть націлені на компаративний аналіз англійських,

латинських та українських ідіом з метою виявлення загальноєвропейських образів та символів, що властиві тілу людини.

Джерела та література

1. Гарбера І. Концепт ЛЮДИНА в українській літературній фразеології: соматичний код культури. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 1 (43). С. 80–85.
2. Полсжаєв Ю. Г. Австралійські фразеологізми з автохтонним компонентом: соціолінгвістичний та лінгвокогнітивний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 129–136.
3. Савченко Л. Функции соматического кода культуры в формировании фразеосистемы русского и украинского языков. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2013. Т. 27 (66). № 1. Ч. 2. С. 88–92.
4. *Cambridge Dictionary* : website. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (date of access: 25.04.2022)
5. *Longman dictionary* : website. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (date of access: 25.04.2022).

Ірина Ланова,

викладач,

Криворізький національний університет

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ЗМІ

Мова як соціальне явище, що обслуговує життєдіяльність суспільства, постійно розвивається й зазнає певних змін. Однак, як зазначає В. Г. Костомаров, сьогодні «нормальні темпи мовної динаміки помітно завищені, що створює небажаний розрив у наступності традицій і цілісності культури» [2].

Для більшості українців телебачення – це незмінне джерело інформації, до якого вони звертаються чи не щодень, і яке має величезний вплив на формування

їхнього мовлення, смаків, світогляду. Сьогодні телебачення – найпотужніший інструмент пропаганди. Як засвідчують соціологічні дослідження, рівень довіри до ЗМІ високий та стабільний.

Особливої уваги заслуговує мовлення журналістів і телеведучих, які не лише інформують населення за допомогою засобів мови, а й неабияк впливають на мовні норми (вимову, мелодику), словниковий запас глядачів. І такі діяння телеефіру часто результативніші, аніж шкільна наука. Прикрий той факт, що тележурналісти порушують елементарні правила вимови звуків, звукосполучень, наголошування слів, граматичні та лексичні норми, їм часто бракує ораторської майстерності. Напевно, вони забувають, що від них залежить імідж та популярність не тільки конкретної програми, а й телеканалу загалом [4].

Однак дослідників непокоїть першочергово не стан сучасної української літературної мови, а інновації в мовленнєвій практиці її носіїв, які, на думку багатьох, свідчать про «недолік мовного виховання» (О. О. Земська), «погану мовну компетенцію» (Л. П. Крисін) та «низьку мовленнєву культуру суспільства» (О. В. Сиротиніна). Тому особливої уваги повинна заслуговувати мовленнєва практика засобів масової інформації. Адже ЗМІ впливають на повсякденне мовлення, формують у носіїв певний мовний смак і диктують моду на використання тих чи інших мовних засобів. Саме на прикладі мовленнєвої практики ЗМІ ми можемо особливо чітко виявити особливості тих активних процесів, які свідчать про зміни в мові нашої епохи.

Дотримання норм сучасної літературної мови є обов'язковою умовою повноцінної, якісної діяльності працівників масмедіа, адже, крім інформування, норми виконують і виховну роль; їхнє порушення відображає низький рівень мовної компетенції певного видання, що знижує рівень грамотності кожного окремого читача та читацької аудиторії (суспільства) загалом. Проте журналісти, на жаль, часто нехтують мовними нормами правилами, припускаючись різноманітних помилок. Як зазначає З. Партико, помилки можуть бути значущими (тобто істотними) чи незначущими (неістотними). Значущість визначається мірою їхнього впливу на процеси сприймання й розуміння: «Коли

помилки лише незначно знижують швидкість сприймання, вони є незначущими; коли ведуть до неправильного, тобто нетотожного авторському, розуміння або роблять його неможливим узагалі, вони є значущими» [4].

Система підготовки журналістів телебачення потребує вдосконалення – такий вердикт сучасному телемовленню. Навчальні курси, орієнтовані на практичне оволодіння культурою мови, зокрема орфоепією, технікою усного мовлення, ораторським мистецтвом, повинні займати передову позицію під час підготовки «зірок екрана». Постійна практика над собою: удосконалення артикуляційної бази, дикції задля чіткої та виразної вимови звуків, складів, слів, вироблення чіткої інтонації – ще один крок до вдосконалення мовлення.

Отже, професійний журналіст повинен знати мовні норми й дотримуватися їх у творчому процесі, адже саме якість мовлення свідчить про його фахову підготовку, особистісну спрямованість та наявність творчого пошуку, самовдосконалення. Зрештою, володіння багатством виражальних засобів мови є ознакою поваги до читача, слухача, глядача, до країни, у якій працюєш, до самого себе як громадянина цієї держави.

Джерела та література

1. Зубков М. Г. Українська мова: універсальний довідник. Харків : Школа, 2004. 496 с.
2. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи: Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. 3 изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : Златоуст, 1999. 320 с.
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
4. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні: сьогочасна ситуація. *Дивослово*. 2004. № 12. С. 10–12.

Наталія Лукаш,
кандидат філологічних наук,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТІВ У РЕЧЕННЯХ ІЗ ПРЕДИКАТАМИ КІЛЬКОСТІ

Значеннєва розмаїтість предикатів кількості зумовила розширення діапазону граматичних засобів їхньої реалізації: крім числівників, функцію типових заповнювачів предикатної позиції в реченнях Sub + Praed_{quant} виконують «іменники, прикметники, прислівники, дієслова, займенники, а також одиниці, що виходять за частиномовні межі, – фразеологізми, порівняльні звороти, кількісно-іменні сполуки тощо» [3, с. 58]. Попри значний інтерес вітчизняних лінгвістів до квантитативних предикатів (див. праці І. Вихованця, К. Городенської, А. Загнітка, Н. Костусяк, О. Межова, Н. Попович, К. Шульжука та ін.), деякі питання залишаються відкритими. З-поміж них – семантико-синтаксичні параметри речень, структурованих за участю порівняльних зворотів з кількісною семантикою.

В українському мовознавстві порівняльний зворот трактують як частину простого речення, що складається з порівняльного сполучника та повнозначного слова й виражає значення порівняння. Він може виконувати власне-порівняльну, модально-порівняльну й порівняльно-об'єктну функцію [1, с. 504]. Компаративні звороти ускладнюють семантико-синтаксичну структуру елементарного простого речення, оскільки вони є не чим іншим, як трансформами, неповними варіантами підрядних частин складного речення [2, с. 297]. Через це їх іноді кваліфікують як неповні підрядні речення [1, с. 505]. Пор.: *На вулиці дітвори – як маку* (Остап Вишня) ← *На вулиці дітвори так само багато, як багато є маку*.

В елементарних синтаксичних конструкціях із предикатами кількості порівняльні звороти можуть заповнювати предикатну або об'єктну позицію. У предикатній позиції речень структурної схеми Sub + Praed_{quant} зафіксовано звороти, що вказують на надзвичайно велику або надзвичайно малу кількість кого-, чого-небудь, напр.: *...поля обмаль, а людей – як сарани* (М. Коцюбинський); *...і грошей у нього було – як гною* (В. Нестайко); *Годинників у них – як сміття...* (О. Гончар). Лексико-семантичний склад іменників, які входять до порівняльних зворотів із квантитативною семантикою, охоплює назви невеликих тварин, переважно комах (*муха, бджола, мураха*), рослин (*мак, біб*), суміші / сукупності дрібних частинок, предметів чи істот (*дим, попіл, гній, сміття, пісок, комахня, мурашня, сарана*), просторових понять (*майдан, базар, ярмарок, церква*) тощо.

Морфологічні варіанти розгляданих предикатів представлені переважно формами «ЯК/МОВ+N_{gen}»: *як бобу, як гною, як маку, як мошви, як мурашви, як псів, як собак, як сарани, як сміття, як трави* і под. Наприклад: *Здоровенькі були, люди! Та тут вас як маку* (Олександр Олесь); *У них грошей як гною* (В. Яворівський); *...і було їх [душ] – мов зір* (В. Дрозд); *А дичини в плавнях – як комахні...* (В. Нестайко); *...їх [кандидатів наук] у тому інституті – як мух* (Є. Дудар); *...горобців на деревах навколо плацу – як попелу...* (Григорій Тютюнник).

Високий ступінь продуктивності мають конструкції «ЯК/МОВ+N_{gen}+Prep+N_{loc}», як-от: *як бджіл у вулику, як зірок на небі, як листу на дереві, як оселедців у бочці*. Наприклад: *Женихів у тебе, хвалить бога, як цвіту в городі...* (Марко Вовчок); *...скіфських могил тут, у південних полях, було як у небі хмар...* (М. Вінграновський).

Окремим морфологічним різновидом квантитативних предикатів є компаративні звороти з невербалізованим об'єктом порівняння, побудовані за моделлю «ЯК/МОВ+Prep+N_{loc}». Їх структурують іменники з локативною семантикою: *як на ярмарку, як у церкві, як на майдані, як на курорті, як у мурашнику*. Наприклад: *Народу, повіриш, як на ярмарку...* (Григорій Тютюнник).

Зафіксовано також квантитативні предикати, експліковані порівняльними зворотами «ЯК/МОВ+Prep+N_{gen}+N_{gen}»: *як у кози хвоста, як у зайця хвоста, як у собаки бліх*. Наприклад: *Самі знаєте, що у деяких запорожців імен, як у собаки бліх* (В. Малик).

Деякі компаративні звороти з неозначеною квантитативною семантикою – *як бджіл по весні, як бджіл у вулику, як гною, як грибів після дощу, як за гріш маку, як зірок на небі, як кіт наплакав, як маку, як оселедців у бочці, як піску морського, як сарани, як сміття, як у kota сліз, як цвіту в городі, як цвіту по всьому світу* тощо – зазнали фразеологізації, що відображено в лексикографічних джерелах. Наприклад: *Тих Марій на світі – як за гріш маку!* (М. Коцюбинський); *В самих, правда, їжі тієї – мов кіт наплакав* (Є. Гуцало); *Діти мої, діти! Є вас як цвіту по всьому світу, тільки вас коло матері нема!..* (Марко Вовчок). Це не замкнене щодо компонентного складу угруповання постійно поповнюється новими одиницями, які регулярно актуалізують кількісне значення.

Порівняльні звороти – заповнювачі правобічної позиції зафіксовані в реченнях із квантитативно-компаративними предикатами, які встановлюють кількісні характеристики предметів через порівняння з іншими предметами, констатуючи кількісну перевагу одних над іншими. На основі їхньої обов'язкової валентності формується семантико-синтаксична структура речення, у якій предикатна синтаксема прогнозує дві субстанційні синтаксеми – суб'єктну та об'єктну. Останню конституюють порівняльні звороти, побудовані за моделлю «НІЖ/АНІЖ + N_{gen}» (рідше «ЯК + N_{gen}», «ЧИМ + N_{gen}», напр.: *Краси більше, ніж погані* (В. Шевчук); *Їх [старих і малих] було ... більше, ніж невільників* (Є. Придан); *...куль більше, аніж сердець!* (Д. Павличко); Повнозначне слово в порівняльному звороті може супроводжуватися залежними від нього словами, пор.: *Хороших ораторів знайдеться ... менше, ніж хороших поетів* (Г. Сагач).

Отже, у реченнях структурної схеми Sub + Praed_{quant} порівняльний зворот може бути засобом вираження предикатної або об'єктної синтаксеми.

Джерела та література

1. Вихованець І. Р. Порівняльний зворот. *Українська мова* : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови ; редкол. : В. М. Русанівський та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
2. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т. ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
3. Степаненко М., Лукаш Н. Лексична і граматична реалізація предикатів кількості в українській мові : монографія. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Дивосвіт, 2018. 318 с.
4. Шитик Л. В. Синкретичні порівняльні конструкції в українській мові. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Філологічні науки». Черкаси, 2003. Вип. 46. С. 63–68.
5. Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. Харків : Основа, 1993. 176 с.

Наталя Матвєєва
доктор філософії з філології,
Інститут української мови,
Національна академія наук України

ДВОМОВНІСТЬ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ КИЄВА

Мовне питання в Україні є особливо актуальним, адже попри очевидну чисельну перевагу на території держави представників українського етносу, у суспільстві панує двомовність. Така ситуація є джерелом постійного мовного конфлікту, основна суть якого полягає в тому, що використання української мови як державної здебільшого обмежене лише офіційними сферами, тимчасом як у повсякденному спілкуванні часто домінує російська. У зв'язку з цим мовні питання часто стають предметом маніпуляцій і пропаганди. Хоча для

українського народу, який упродовж довгого часу зазнавав утисків із боку сильніших держав, якраз мова мала би бути винятково важливим чинником інтеграції, позаяк вона відіграє велике значення для формування національної свідомості й відчуття національної ідентичності.

Конфліктність мовної ситуації України зумовила велику кількість прикладних соціологічних і соціолінгвістичних досліджень. Найновіші на сьогодні статистичні дані зібрані в межах проєкту «Бі- і мультилінгвізм: між інтенсифікацією та вирішенням мовного конфлікту. Етнолінгвістичні конфлікти, мовна політика та контактні ситуації в пострадянських Україні та Росії» за підтримки Фонду «Фольксваген». Так, підсумки соціологічного опитування підтвердили факт існування білінгвізму й диглосії в комунікативному просторі України. Доказом поширення білінгвізму є реальні мовні практики українців, що засвідчують тенденцію до постійного перемикання мовних кодів залежно від мови співрозмовника, а отже, відсутність мовної стійкості, а також самоідентифікація респондентів як білінгвів (половина опитаних зараховують себе до двомовців). Основним фактором виокремлення явища диглосії сьогодні є не найпоширеніший раніше показник престижності мов (українську нині вважають значно престижнішою, ніж російську), а диференціація формальної та неформальної комунікації, на що вказує різниця у 20 % між використанням української мови в офіційному й неофіційному спілкуванні населення.

Фокусом нашої уваги є Київ. Мовна ситуація у столиці, безперечно, є віддзеркаленням картини по всій країні. По-перше, завдяки статусу міста, адже саме столиця завжди є орієнтиром і взірцем для наслідування. За словами Л. Т. Масенко, як говорить столиця, так говоритиме вся Україна [2, с. 20]. По-друге, у Києві живуть вихідці з різних міст і сіл України, оскільки міграційні процеси до столиці зазвичай є найактивнішими. Звідси впливає те, що мешканці Києва великою мірою репрезентують населення всієї держави.

Сучасну мовну ситуацію Києва визначає поширення в комунікативному просторі міста двох мов – української та російської. Двомовний стан української столиці сформувався внаслідок тривалого перебування України у складі

Російської імперії, яка провадила централізовану політику мовно-культурної асиміляції населення колонізованих територій. Київ опинився в центрі русифікаційних практик імперської влади, позаяк через історіографічні спекуляції ще в часи Петра I Московія пов'язала давню державу українців Київську Русь із початками російської державності.

Зросійщення Києва здійснювали шляхом заборони вживання української мови, упровадження російської мови в її функції загальноімперської в адміністративну, освітню, публічну й інші сфери суспільного життя, що поєднувалося з демографічною практикою збільшення міського населення завдяки зростанню кількості росіян. Зазначена асиміляційна політика призвела до потужної русифікації київського середовища. А тому до незалежності Україна та її столиця прийшли зі значними деформаціями мовно-культурного простору, унаслідок чого навіть надання українській мові статусу державної мало вплинуло на російськомовну атмосферу Києва.

Реальне становище української мови в місті не відповідає розподілу киян ні за національною, ні за мовною ознакою. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. в Києві проживає 82,2 % українців, 13,1 % росіян, решта – представники інших національностей [1]. Загалом простежуючи динаміку зміни національного складу населення Києва впродовж століття, слід констатувати, що кількість представників українського етносу серед киян постійно росла. Хоча це можна пояснити і тим, що після розпаду СРСР велику роль у визначенні національності стала відігравати самоідентифікація громадян.

Якщо розглянути дані про національний склад столиці в зіставленні з мовними преференціями киян, бачимо очевидні невідповідності. Так, українську мову під час останнього перепису назвали рідною 72,1 % населення Києва, що на 14,5 % більше, ніж за даними перепису 1989 р. Російську мову визначили як рідну 25,3 %, порівнюючи з минулим переписом населення цей показник знизився на 15,8 % [1]. На основі цих даних видно, що близько 10 % українців називають своєю рідною мовою російську. Ситуація ускладнюється ще й тим, що навіть ті мовці, рідною мовою яких є українська, насправді є білінгвами. Така

двомовність населення спричиняє конфлікти та протистояння, головна причина яких криється в тому, що носії різних мов прагнуть використовувати свою мову в якнайбільшій кількості соціолінгвістичних сфер.

Доказом білінгвальності киян є і те, що перемикання і змішування мовних кодів з огляду на характер спілкування й мову співрозмовника не створюють для них жодних комунікативних перешкод. Вибір мовного коду киянами часто не відповідає їхнім мовним перевагам, а є наслідком пристосування, що доводить відсутність у них мовної стійкості. С. О. Соколова, вивчаючи двомовну ситуацію в столиці, зробила важливі висновки про те, що білінгвізм киян не є однотипним. Під час аналізу мовної поведінки мешканців столиці вона виділила 10 теоретично можливих типів мовної поведінки (реальними виявилися 9), зумовлених мовною компетенцією респондентів і умовами спілкування, що не завжди відповідають їхнім мовним перевагам. Як виявилось, найчисельнішу групу становлять респонденти першого типу, що вільно володіють обома мовами, однак їхній білінгвізм, на думку науковиці, не завжди є гармонійним, позаяк, незважаючи на знання двох мовних кодів, лише близько половини опитаних (тих, хто визнав себе двомовним) рівномірно користуються обома й почуваються комфортно, решта частіше обирають якийсь один мовний код для задоволення комунікативних потреб [3, с. 53]. Таким чином, кияни здебільшого є двомовними, а їхній білінгвізм має диглосний характер, оскільки вибір мови спілкування є свідомим і залежить від поставленої мети.

Отже, на сучасному етапі в комунікативному середовищі Києва одночасно існують білінгвізм і диглосія. Утім війна, яка відбувається зараз у нашій державі, очевидно, внесе корективи в мовну поведінку та мовну свідомість усіх українців. А тому можемо прогнозувати трансформацію мовної ситуації столиці та цілої країни в напрямку української монологічності.

Джерела та література

1. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/>.
2. Залізник Г. М., Масенко Л. Т. Мовна ситуація Києва: день нинішній та

прийдешній. НДІ соціально-економічних проблем Києва, Центр соціологічних досліджень «Громадська думка», Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : Урок української, 2002. 32 с.

3. Соколова С. О. Основні типи мовної поведінки киян (за даними анкетування). *Українська мова*. Київ, 2013. № 2. С. 38–55.

Ольга Мізіна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ В РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Сьогодні, попри глобалізацію інформаційних систем, розвиток міжнародних, політичних, економічних та культурних зв'язків, які сприяють взаємодії національних стилів спілкування, формуються єдині параметри комунікації, в тому числі й несловесної. Невербальні засоби зберігають етнічні особливості, тому варто досить обережно користуватися ними, навіть якщо система немовних знаків здається природною і зрозумілою для всіх учасників комунікації.

Одним із засобів пізнання традицій та культури того чи іншого народу є вивчення мови жестів та інших невербальних засобів комунікації, зокрема ходи, виразу обличчя, погляду, манери триматися, стилю одягу тощо. Невербальні сигнали важливі в спілкуванні з кількох причин: по-перше, близько 70 % інформації людина сприймає саме через зоровий (візуальний) канал; по-друге, невербальні сигнали дозволяють зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника, по-третє, ставлення до співрозмовника формується під впливом першого враження, а воно є результатом дії саме невербальних чинників [1, с. 9].

Серед представників різних напрямів психології поступово збільшується інтерес до вивчення проблеми комунікації в цілому та невербальної комунікації зокрема, тому не випадково саме цій темі приділяється значна увага вітчизняних та закордонних учених (М. Аргайл, К. Бердвістл, В. Біркенбіл, А. Бодальов, П. Екман, М. Кнапп, В. Лабунська, С. Моргунова, Д. Рязанцева, Е. Холл та ін.).

Невербальна мова є відмінною рисою кожної культури. Будь-яка лінгвокультурна спільнота має свою специфічну модель динамічної поведінки. У процесі роботи в іншомовній аудиторії викладач повинен орієнтуватися в країнознавчому матеріалі контингенту, з яким працює, опанувати культурологічно цінну інформацію про народності, представники яких знаходяться в аудиторії [3, с. 37].

З одного боку, неадекватне використання іноземним студентом «своїх» невербальних засобів може призвести до нерозуміння змісту комунікації українським викладачем і, як наслідок, порушити мовний контакт. З іншого – важливе розуміння викладачем немовних засобів, які використовують студенти-іноземці. Погляд на чужу культуру через мову вимагає виходу за рамки лексики, граматики і синтаксису, адже успішне пізнання світогляду іноземного студента можливе лише в тому випадку, якщо одночасно з вербальним процесом достатня увага приділяється невербальним нормам, що відбивають відповідну культуру і, в цілому, культуру спілкування.

Прикладом невірного декодування жестів може стати піднятий вгору великий палець, який у слов'янській культурі інтерпретується як визнання того, що все добре, йде як треба, згоду із запропонованою програмою дій. У Німеччині великий палець миролюбно-нейтральний, він означає цифру «1», у Греції цей жест є вимогою негайно замовкнути, в арабських країнах подібний жест може означати загрозу сексуального насильства, а ось у Франції сприйматися як лайлива образа. Отже, жест із використанням великого пальця може спровокувати людину на те, що вона згадає традицію опускати великий палець для підбивання підсумків битви гладіаторів в Стародавньому Римі.

Що стосується навичок невербального спілкування у роботі з іноземними студентами, то їх сфера обмежена, а культура іноземця має відмінне уявлення про оптимальну дистанцію між партнерами та спілкуванням. Для слов'ян зона спілкування дорівнює довжині двох простягнутих для рукоштовпання рук. Відстань між співрозмовниками у народів, які не вітаються рукоштовпанням, є набагато довшою. Натомість араби та жителі Східної Європи і середземноморських країн досить активно використовують дотики при спілкуванні, що є виявом дружби та братства серед мусульман. Інколи викладач може спостерігати своєрідне шоу, що супроводжує зустріч двох арабських друзів з обіймами, дотиками щокима один одного, поплескуваннями по спині й плечах, діалогами про життя та здоров'я. Цікаво також те, що у мусульман категорично недопустимо сидіти поклавши ногу на ногу, також непристойним жестом та образою може вважатися демонстрація підшви свого взуття.

Для спілкування не менш важливим фактором, ніж слова, жести, пози і дистанції є час. Використання часу в невербальному комунікаційному процесі розглядає хрономіка, одна з кількох підкатегорій, що виникла в результаті вивчення сприйняття та використання часу. На думку М. Кнаппа, вивчення ролі часу в спілкуванні вельми істотно відрізняється в різних культурах [2, с. 237].

Так араби та вихідці з багатьох африканських країн можуть не зважати на початок уроку, пояснюючи своє запізнення причинами, які ми вважатимемо неважливими, наприклад, вирішенням побутових або сімейних проблем. Це свідчить про те, що для арабів важливішими є люди і стосунки, аніж час. Вони також не люблять обмежень в термінах, часто не виконують своїх зобов'язань. Терпіння – основа їхньої філософії. Досить часто протягом уроку араби перериваються, відповідають на телефонні дзвінки, спілкуються з родичами або друзями, порушуючи тишу під час проведення занять, що неприпустимо для поведінки українських студентів.

Ще одним видом невербальної складової спілкування, на якому ми будуємо нашу комунікацію зі співрозмовником, є колірні й звукові поєднання, запахи, смак тощо [2, с. 187]. Запахи, звичні в одній культурі, можуть здаватися

огидними в інший. Палітра різноманіття східних запахів перевершує будь-які очікування: від найрозкішніших ароматів прянощів до східних ласощів. Традиційні арабські аромати, які іноземець сприймає цілком прийнятними й звичними, представникам української культури можуть здаватися дивними або інколи навіть відразливими.

Отже, вивчення невербальної комунікативної поведінки є одним з основоположних компонентів при формуванні міжкультурної компетенції. Вивчаючи невербальні компоненти носіїв мови, іноземні студенти, що навчаються в Україні, вчать не лише розуміти чужу мову, а й сприймати інокультурні факти, бачити поведінку її носіїв їх очима. Розуміння та інтерпретація невербальних сигналів є найважливішою умовою не тільки під час викладання української мови як іноземної, а й ефективного навчання іноземців у ЗВО України.

Джерела та література

1. Грищенко А. Невербальна комунікація: поняття, історія вивчення, класифікації невербальних засобів комунікації. *Невербальні засоби комунікації як запорука успіху оратора* (тези магістрантів слов'янського відділення Інституту філології) / за ред. В. В. Герман та Н. Соларьової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 48 с.
2. Кнапп М. Л. Невербальные коммуникации. Москва : Наука, 1978. 308 с.
3. Рязанцева Д., Моргунова С. Невербальные средства общения в аспекте языковой подготовки иностранных студентов. *Навчання іноземних студентів в Україні: традиції, реалії, перспективи*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 20 лист. 2015 р. Полтава : ПДАА, 2015. С. 37–42.

Олена Павлюк,

кандидат філологічних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ОПОЗИЦІЇ «СВОЇ – ЧУЖІ» В ПОВІСТІ А. ГАВАЛЬДА *L'ÉCHAPPÉE BELLE*

На сучасному етапі одним із актуальних питань, що викликає дискусії серед когнітологів, є проблема ментальних і вербальних репрезентацій. Поняття «своє» і «чуже» притаманні всім людям, властиві повсякденному життю, літературі, мистецтву, науковому мисленню, вони присутні в усіх культурах. Зазначена опозиція носить універсальний характер. Усвідомлення «свого» і «чужого» відбувається безпосередньо на їх зіставленні і розмежуванні.

У нашій розвідці ми зробимо спробу дослідити особливості вербалізації опозиції «свої-чужі» на матеріалі повісті А. Гавальда *L'Échappée belle*.

Коло «своїх» у повісті представлено двома братами і двома сестрами – це Симон, Венсан, Лола і Гаранс, саме остання з них розповідає цю історію, ділиться спогадами про дитинство. «Свої» ідеалізуються, так, наприклад, Симон, єдиний, хто міг відремонтувати ксерокс у мерії: *Le seul garçon qui savait réparer la photocopieuse de la mairie*. У дитинстві він стриманий, коректний, чутливий, Симон Ларьо, який нікому не докучав: *Simon Lariot, le discret Simon Lariot, qui a toujours mené son petit bonhomme de chemin avec grâce et sans embêter personne*. Дорослий Симон так само стриманий, коректний.

«Своїх» всі обожнюють. Симона обожнюють абсолютно всі: *Nous l'adorons. ...Oui, nous l'adorons. Tout le monde l'adore d'ailleurs. Nos nounous, ses institutrices, les profs, ses collègues de bureau, ses voisins... Tout le monde*. «Свої» вирізняються певною обраністю, вони не такі, як інші, вони кращі за інших. Старший брат, Симон, в очах Гаранс виглядає інопланетянином, можливо, з Венери. Оскільки він ніколи не нервує, ні про кого не каже нічого поганого і нікого не засуджує: *Mon frère ne s'énerve jamais, ne dit jamais de mal de personne*,

ne connaît pas la malveillance et ne juge pas son prochain. Mon frère est d'une autre planète. Un Vénusien peut-être... Молодший брат, Венсан, також їй уявляється інопланетянином, Гаранс називає його місячним П'єро, Марсіанином: *Notre Pierrot lunaire, notre Martien, notre petit frère, notre Vincent à nous*. Старшу сестру, Лолу, Гаранс також обожнює, оскільки та її панькає, підтримує, хвалить: *Lola me gâte. Elle tient le rideau quand je suis dans la cabine d'essayage, me dit toujours que je suis belle et que non, pas du tout, ça ne me fait pas un gros cul*.

Старші завжди опікувались молодшими, одного разу під час Тур де Франс Симон і Лола купили п'ятдесят багетів, зробили з них сандвічі, а продавши їх, зароблені гроші витратили на всіх, придбавши іграшки, шістдесят Малабарів, але також окремі подарунки для молодших – скакалку для Гаранс, трубу для Венсана: *Ils sont allés acheter cinquante baguettes et ont vendu des sandwiches à tour de bras. Avec les sous, ils se sont acheté des farces et attrapes, soixante Malabar, une corde à sauter pour moi, une petite trompette pour Vincent et le dernier Yoko Tsuno*.

У цій четвірці є багато спільного – того, що їх об'єднує – спільні дитячі спогади, спільні плани на майбутнє. Коли вони були малими і весело проводили час на килимі у своїй кімнаті, слухаючи музику та цілуючи Симона, по-сестринськи в ніс; у той час як він робив для них домашні завдання, вони, молодші, уявляли їхнє майбутнє: *Quand nous étions petites, affalées sur la moquette de sa chambre, en train d'écouter ses disques et en lui taxant des becs pendant qu'il faisait nos devoirs, nous nous amusions à imaginer notre avenir*. Ще в дитинстві вони пророкували Симону, що він попадеться якійсь мимрі, вони заздалегідь не любили його майбутню обраницю: *«Toi, tu es tellement gentil que tu te feras mettre le grappin dessus par une chieuse»*.

«Свої» та «чужі» гостро протиставляються у повісті. «Чужі» не сприймаються, відторгаються «своїми». Особливим є несприйняття обома сестрами Карини, дружини брата. Можливо, це пов'язане з тим, що невістка «інакша», не така, як вони. Гаранс наводить великий перелік відмінностей невістки, прикладів її неприйнятної для «своїх» поведінки, характеризуючи Карину як щось неможливе: *c'est tout un poème (розм.)*. Незважаючи на роки

шлюб з Симоном, молода жінка залишається «чужою», Гаранс припускає, що Карина, пройшовши стажування в їхній родині, могла б навчитися життю, але потім згадує, що невістка виховувалась своїми батьками, живчиками Жаком і Франсіною Моліну, які так само представляються «чужими»: *Souvent je me dis que je devrais la prendre en stage chez moi quelques jours pour lui apprendre la vie. ...Et puis je me souviens qu'elle a été élevée par les sémillants Jacques et Francine Molinoux au fond d'une impasse dans la banlieue résidentielle du Mans...* «Чужа», невістка, на думку Гаранс, дуже передбачувана: *Ma belle-sœur Carine est assez prévisible.* Крім того, вона видається дещо штучною: п'є каву без кофеїну, додаючи до неї замінник цукру: *Et, plongée dans un abîme de perplexité, elle se console en tournant longtemps son sucre sans sucre au fond de son café sans caféine.* Сестрам невістка видається зайвою, у обох присутнє бажання подратувати її, вколоти, засмутити, навести на роздуми (*donner du grain à moudre*), дівчата намагаються донести до неї значущість її чоловіка. Можливо, через ревності до тої, яка забирає «члена їхньої команди»: *Mais c'est pour énerver ma belle-sœur. Ça n'a pas loupé d'ailleurs. Et c'est ce que j'aime bien avec elle ça ne loupe jamais. Je ricanais en me roulant en boule. Je venais de lui donner du grain à moudre pour le restant du trajet, à ma petite Carine.* Гаранс не приховує свої насмішки (*je ricanais*), для неї причиною її нелюбові до «Кариночки» є снобізм невістки. Настрій до «своїх» повертається, коли «чужі» витискаються з їхнього кола: *L'ambiance était revenue. Nous avons réussi à éjecter l'alien hors du vaisseau spatial.* Чужим світом для «четвірки» є «інакші погляди на життя», снобізм, брехня, нещирість, жорстокість, грубість тощо. У характерах цієї четвірки багато спільного. Вони однаково не люблять свар під кінець званих обідів, уникають конфліктів, прямих зіткнень, вважаючи, що сили треба зберігати для більш цікавих боїв: *Simon est comme nous : il n'aime pas les engueulades de fin de banquet, redoute les conflits et fuit les rapports de force. Il prétend que c'est de l'énergie mal employée et qu'il faut garder ses forces pour des combats plus intéressants.*

Між братами і сестрами близькість оснований не лише на кровній, але й на духовній близькості: *Il y a plein de choses dans notre tête. ... Il y a la musique et les*

écrivains. Des chemins, des mains, des tanières. Des bouts d'étoiles filantes recopiés sur des reçus de carte bleue, des pages arrachées, des souvenirs heureux et des souvenirs affreux. Des chansons, des refrains sur le bout de nos langues. Des messages archivés, des livres massues, des oursons à la guimauve et des disques rayés. Notre enfance, nos solitudes, nos premiers émois et nos projets d'avenir. Спільний набір генів, однакове виховання, одні й ті самі прочитані книжки, переглянуті фільми, багато разів прослухані і заспівані пісні, а внаслідок цього схожа поведінка, близькі інтереси, сприйняття світу і ставлення до нього.

«Своє коло» відображається лексемами: *l'équipage* (екіпаж), *le clan* (клан), *les cadets de Gascogne, de Carbon et de Castel-je-ne-sais-plus-où* (кадети Гасконі, кадети Карбона, якими командував *Alexandre Carbon de Biran de Castegeloux*), *le camp* (поле), де грає *l'équipe* (команда), у рамках команди грою «за» і грою «проти»: *Elle ne jouait pas contre nous, elle jouait dans une ligue qui nous ennuyait un peu, la ligue* (ліга) тощо. Зі свого кола вони намагаються виштовхнути «чужих»: *éjecter l'alien hors du vaisseau spatial; (le vaisseau spatial* – космічний корабель, тобто замкнений простір). «Чужими» в повісті виступають окремі інші, які не відповідають якостям «своїх».

Проаналізована на матеріалі повісті А. Гавальда *L'Échappée belle* опозиція «свої-чужі» має аксіологічний характер, у «своїх», які оцінюються виключно позитивно, визначено такі зв'язуючі ланки, як «родинна спорідненість», «спільно проведені у дитинстві роки і спогади про це», «духовна близькість», «однакове виховання», «спільні погляди, переконання, інтереси», що є відсутніми у «чужих», які сприймаються переважно прохолодно або негативно.

Джерела та література

1. Gavalda A. *L'Échappée belle*. Paris : Le dilette, 2009. 166 p.

Анна-Марія Полових,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Оксана Мокляк,
кандидат філологічних наук,
Полтавський державний аграрний університет

МЕХАНІЗМИ ПРОДУКУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ **ЯВИЩ COVID-19 У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Лексико-семантична система мови постійно оновлюється, фіксуючи зміни в культурному, соціально-політичному та економічному житті суспільства. Продуктування нових слів детерміноване стрімкою активізацією соціальних процесів, появою реалій, які потребують вербалізації. Неологізми постають як своєрідні маркери епохи, що відображають актуальні для носіїв мови факти позамовної дійсності.

Останні кілька років світ веде активну боротьбу з небезпечною для здоров'я і життя хворобою COVID-19, яка спричинила зміни у всіх сферах людської діяльності, що не могло не відбитися в лексиконі кожної країни. Німецька ж мова стала лідером у творенні неологізмів на позначення явищ коронавірусної пандемії. Так, вчені Інституту німецької мови імені Лейбніца (IDS) в Мангеймі зафіксували близько 2300 слів, об'єднаних зазначеною тематикою. Результати роботи проєктної групи представлені в онлайн-словнику «Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie», матеріали якого використано і в цій розвідці [4].

Німецький дослідник І. Барц визначає такі шляхи творення неологізмів:
1) словотвірна деривація (Neuprägung) – утворення нових слів з наявних у мові

морфем; 2) семантична деривація (*Neubedeutung*) – розвиток нового значення в уже відомої лексеми; 3) запозичення слів з інших мов (*Lehnwort*) [2].

Найбільш продуктивним способом творення німецьких неологізмів, що демонструють реалії дійсності в умовах коронакризи, є словоскладання. Так, наприклад, онлайн-словник, розміщений на платформі OWID, пропонує 488 композитів, першим компонентом яких є слова *Corona*, *COVID-19*, *Covid*, *Coronavirus*: *Coronadepression*, *Coronadiktatur*, *Coronahilfe*, *Coronajahr*, *Coronawinter*, *Coronaferien*, *Coronavirusdetektiv*, *COVID-19-Pass*, *COVID-19-Krise*, *COVID-19-Patient*, *Covidzertifikat*.

«Пандемія коронавірусу повністю трансформувала стиль життя світової спільноти, вимагаючи пристосування до нових соціальних правил і патернів поведінки» [4, с. 87]. Зокрема, однією з таких вимог стала необхідність дистанціюватися, аби попередити зараження небезпечним вірусом. Промовистою в цьому контексті є лексема *Anderthalbmetergesellschaft* – суспільство, яке повинно зберігати півтораметрову дистанцію, дослівно «півтораметрове суспільство». Крім того, виникає низка слів зі складниками *Abstand* та *Distanz*: *Abstandsregel*, *Abstandssommer*, *Abstandslinie*, *Abstandshochzeit*, *Abstandsmesser*, *Abstandsbier*, *Distanzbesuch*, *Distanzlinie*, *Distanzarbeit*, *Distanzprüfung*, *Distanzunterricht*, *Distanzlernen*.

З'являється нова форма невербального вияву вітання з метою профілактики інфікування – дотик ліктями (*Ellenbogengruß*), тоді як дружній поцілунок у щічку в умовах пандемії позначають номінацією з іронічною конотацією *Todesküsschen* – «поцілуночок смерті».

Гумор, до якого вдаються носії мови у процесі творення деяких неологізмів, допомагає позбутися страху, нейтралізувати тривогу. Наприклад, висміювання зазнає схильність людей до надмірного накопичення продуктів харчування, при цьому асоціативний ряд активізується через залучення образу хом'яка: *Hamsterkauf*, *Hamsterfront*; іронічний характер має і лексема *Maskentrottel* («маска+дурень»), якою номінують людину, що прикриває маскою лише рот.

З метою економії мовних зусиль творці неологізмів часто використовують аббревіатури: *AHA* (*Abstand-Hygiene-Alltagsmaske*), *MNB* (*Mund-Nase-Bedeckungen*), *TTS* (*Thrombose-mit-Thrombozytopenie-Syndrom*). Елементи мовної гри яскраво представлені в контамінованих okazionalizmaх: *Quarantini* (*Quarantäne + Martini*); *Panikdemie* (*Panik + Epidemie / Pandemie*); *Maskomat* (*Maske + Automat*); *Coronoia* (*Corona + Paranoia*). Трапляються також одиниці, утворені шляхом суфіксації, найбільш продуктивними є суфікси *-er*, *-ung*, *-isch*, *-los*: *Coronisierung*, *Coronamüder*, *Coronaer*.

Деякі слова німецької мови зараховують до ресурсу неологізмів у зв'язку з переосмисленням їхнього первинного значення: *hamstern*, *hochfahren*. Під впливом екстралінгвального чинника – пандемії COVID-19 – розширилася семантика і слова *Hotspot*, у якого, крім представлених у словнику Duden 6 значень [3], з'являється й таке тлумачення: *епіцентр зараження інфекційними захворюваннями, регіон ризику*.

Ще одним продуктивним способом творення неологізмів для номінації коронавірусних явищ є запозичення з англійської мови: *Homeworking*, *Onlineparty*, *Lockdown*, *Smartoffice*, *Zoomcall*, *COVID-19-App*, *Containment*.

Отже, помітним є розмаїтий спектр механізмів продукування неологізмів на позначення явищ, станів, подій, пов'язаних з пандемією COVID-19. Перспективу майбутніх наукових пошуків вбачаємо в дослідженні семантики представлених у словнику одиниць з подальшим їх тематичним ранжуванням.

Джерела та література

1. Іванців О. В., Катрич Т. С. Неологізми в англomовному дискурсі пандемії COVID-19. *Нова філологія* : збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 82. С. 85–90.
2. Barz I. Grundlagen der Lexikologie. Terminologie. Leipzig, 1998. 258 p.
3. Duden. Wörterbuch online. URL: <https://www.duden.de/>
4. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie. OWID. URL: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp>

Тетяна Савицька,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Наталія Маджар,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет

ІНТОНАЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У навчанні будь-якої іноземної мови, зокрема й української, ключову роль виконують фонетика й фонологія. Окрім засвоєння певного обсягу лексики та граматичних правил, інокомунікант має опанувати правильну вимову й інтонацію, без чого мовлення буде незрозумілим. У спілкуванні з іноземними студентами викладач - мовник активно використовує невербальні засоби спілкування: паралінгвістичні (темпоритмічні й мелодико-інтонаційні); екстралінгвістичні (сміх, зітхання,); проксемічні (переміщення); кінесичні (міміка, жести, пантоміміка). Звернемося до паралінгвістичних.

Усне спілкування значною мірою залежить від інтонації мовленнєвого повідомлення. Порушення правил інтонаційного оформлення речення призводить до певних непорозумінь між комунікантами, тоді як помилки у реалізації звукових одиниць залишаються завдяки впливу екстралінгвістичного контексту поза увагою співрозмовників.

У професійному спілкуванні між викладачем і студентом передбачається взаємообмін інформацією за допомогою вербальних і невербальних засобів. Ефективність такого спілкування залежить від оптимального використання виражальних засобів викладача: емоційної, вербальної й невербальної виразності.

Провідна роль у системі виражальних засобів викладача належить: інтонації, міміці, пантоміміці, дикції, що складають невербальну складову

виразності. Психологічні дослідження доводять, що більше як 90 % інформації передається невербальними засобами. Значущість саме інтонації у спілкуванні складає 38 %.

Мета статті – розкрити шляхи вдосконалення інтонаційної виразності викладача пропедевтичного етапу навчання як засобу ефективності спілкування з інокомунікантами.

Студенти-іноземці сприймають українськомовний звуковий потік через призму фонетичної системи своєї рідної мови. Рідномовні вимовні звички, артикуляційні та інтонаційні стереотипи обов'язково виявляються в українському мовленні. З першого ж заняття викладач працює над «перебудовою» звичної артикуляції на українську вимову. Формування фонетичних навичок продовжується у роботі над сприйняттям мовленнєвого потоку та виході в говоріння й читання.

Несформовані на початковому етапі інтонаційні навички спричиняють труднощі у спілкуванні інокомунікантів з носіями мови, гальмують успішне виконання навчальних і професійних завдань з української мови й у побутовому користуванні нею. То ж перед викладачами пропедевтичного етапу навчання стоїть завдання ознайомити студентів з українською інтонаційною системою – мелодикою, паузацією, гучністю, наголосом, тембром, ритмом. Від взаємодії цих компонентів залежить швидкість формування інтонаційних навичок і втілення в життя комунікативного наміру.

На початковому етапі навчання необхідні чіткі «універсальні» настанови викладача щодо застосування певних інтонаційних оформлень для висловлення основних комунікативних значень. Науковцем О.Бризгуною запропонована система інтонаційних конструкцій (ІК), якою ми послуговуємося у викладанні української мови як іноземної. На початковому етапі вивчення української мови інокомунікант опановує 4 ІК з 7 відомих.

Фонетичні навички і вміння правильно інтонувати – це засіб і спосіб спілкування іноземною мовою. Перший носій української мови, який зустрічає студента - це викладач української мови, тому його вимова, інтонування, ритм,

мелодика, паузація є зразком українського мовлення. Нейтральні інтонаційні конструкції (питальна, оклична, розповідна) складають основу спілкування на пропедевтичному етапі. Збагачення спілкування емоційними інтонаційними конструкціями поживляє аудиторну роботу, концентрує увагу слухачів на матеріалі, що подається. Викладач покликаний бути цікавим оратором і майстерним актором. У своїх спогадах педагог А. С. Макаренко згадував, що він став педагогом, коли навчився промовляти «Можеш йти» з 50 різними інтонаціями, а «Йди сюди» з 16-20 відтінками змісту. Досвідчений викладач активно користується паралінгвистичними засобами впливу.

Інтонація додає мовленню педагога особливих змістових відтінків, разом з психологічними паузами відтворює підтекст, передає емоційно-оцінювальне ставлення людини до певної думки. Завдяки інтонації, грубе висловлювання може звучати лагідно, а позитивному слову можна надати негативне значення. Існує багато засобів зміни нейтральних інтонаційних конструкцій на емоційні – це зростання або зниження тону, зміна тривалості голосного центру конструкції, темпу мовлення, тембру, посилення наголосу.

В емоційних інтонаційних конструкціях працюють верхній та нижній регістри, а середній обслуговує нейтральні інтонаційні конструкції. Викладач української мови має володіти трьома регістрами. Використання інтонаційних конструкцій залежить від його вміння говорити емоційно.

Науковці називають характерні недоліки інтонування викладачів:

1. Монотонність – мовлення на незмінній висоті звуку свідчить про невміння викладача користуватися своїм регістром.
2. Дуже високий тон – виникає за великого емоційного навантаження чи неправильного використання дихання, як наслідок – нестійкість голосу.
3. Дуже низький тон – свідчить про відсутність енергії, сором'язливість, скутість.
4. Низька насиченість мовлення викладача емоціями й почуттями є причиною недостатнього логічного наголосу у значущих словах.

5. Повтор інтонаційних зворотів – робить розмову невиразною, набридливою, нецікавою.

6. Темброві недоліки: задишка, хрипота, різкість, пронизливість, гортанність, гугнявість впливають на сприйняття мовлення.

Сучасний викладач має критично оцінити свої інтонаційні можливості й оволодіти інтонаційним різноманіттям українського мовлення, для чого бажано працювати над удосконаленням своєї інтонаційної виразності у процесі професійного спілкування, своєчасно реагувати на найменші прояви нерозуміння. Попрацюйте над власним інтонуванням:

1. Промовте з різною інтонацією просте речення: «Данило швидко йде додому». Зверніть увагу, як різний логічний наголос змінює зміст речення.

2. Повторюйте це речення, надаючи йому різного змісту: просто факт, відтінок цікавості, відраза, гнів, втіха, тривога, загроза, радість.

3. Виголосіть речення «Ми їдемо в заміський будинок» з відчуттям лінощів, бадьорості, збудження, ділового настрою тощо.

4. Скажіть «Добридень» холодно, ввічливо, байдуже, ласкаво, дружньо, сердито, вичікувально.

5. Студент повідомив вас про невиконання домашнього завдання. Запитайте, «Чому?» з подивом, співчуттям, очікуванням пояснень, здивовано.

6. Вивчіть і повторюйте скоромовки: «Хтось хитренький хитрував – нашу хвіртку поламавав», «У чотирьох черепашок четверо черепашенят», «Фірма ферму будувала. Фірмі фарби було мало».

7. Послухайте пісні українських виконавців чи груп, запропонуйте обрати один з творів, вивчіть його, підготуйте виступ.

8. Слухайте українські аудіотексти, української поезії.

Отже, інтонація несе велике змістове навантаження в мовленні й викладач має постійно контролювати інтонаційний малюнок свого мовлення, особливо при оздобленні мовлення додатковими відтінками змісту. Педагоги, які мають не тільки глибокі професійні знання, але й прагнуть до ефективної освітньої

співпраці з інокомунікантами, вправно послуговуються різноманітними інтонаціями свого мовлення й навчають цієї майстерності своїх студентів.

**Наталія Свинаренко,
кандидат історичних наук, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця;
Людмила Добрунова,
кандидат історичних наук, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця**

ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ГУМАНІТАРНУ СПІВПРАЦЮ

Метою цієї роботи є висвітлення основних напрямів польсько-української освітньої співпраці на території України та Республіки Польщі за період незалежності. Зазначена мета реалізується через такі завдання: описати регіони компактного проживання поляків, як національної меншини України; окреслити розвиток польськомовних шкіл на території України; коротко представити освітні польсько-українські проєкти.

На території України є місця компактного проживання представників різних національностей. Серед них, зокрема, і українські громадяни польського походження, частина з яких вважають своєю рідною мовою польську. На Україні такі населені пункти є на території Львівської області (у Мостиському районі – с. Стрілецьке, с. Добошівка, с. Пнікут, с. Тщенець, с. Крисовичі, с. Волиця; у Самбірському районі – с. Лановичі; у Старосимбірському – с. Сусідовичі), Хмельницької (с. Олександрівка Старосинявського району, с. Мацьківці Хмельницького району), Житомирської (с. Кордонівка Ружинського району), Чернівецької (с. Стара Красношора та с. Аршиця Старожинецького району).

Як відомо, мова вважається одним із найголовніших ідентифікаторів національності людей. І наша Українська держава надзвичайно сприяє реалізації духовних потреб етнічних поляків, котрі мешкають на нашій землі, польсько-українському освітньо-культурному співробітництву.

В умовах незалежності України помітно активізувалася робота польських громадських товариств і організацій щодо задоволення запитів представників полонії у вивченні їх рідної мови. Помітно збільшилася, порівняно з ситуацією в Українській Радянській Соціалістичній Республіці, кількість дітей та підлітків, які навчаються польською мовою у державних навчальних закладах. Нині замість двох польських шкіл, які були у Львові у радянські часи (№ 10 та № 24), тепер їх 5, що функціонують у Івано-Франківській, Львівській і Хмельницькій областях; рідною польською мовою у 2010/11 н. р. навчалося 1357 учнів; з них опановували польську мову як предмет 8338 учнів і ще 3516 вивчали її факультативно або в гуртках [1, с. 290]. Крім того, на сьогодні в багатьох школах України за шкільними навчальними програмами польську мову викладають як другу іноземну, на вибір батьків. Це є свідченням того, що батьки хочуть, аби їх діти знали, або, принаймні, розуміли, мову сусідньої дружньої нам держави, мають плани або здійснити подорож у Республіку Польща, або мають намір працювати там.

Водночас сучасне культурне співробітництво між Україною і Республікою Польщею дуже інтенсивно розвивається на основі укладених безпосередніх угод на рівні воєводств і районів, міст партнерів, установ культури, мистецьких установ, творчих спілок та асоціацій. Особливу роль у формуванні польсько-українського культурного співробітництва відіграє Польський інститут у Києві, створений у 1998 р.

У діалозі розвитку культури і будівництва спільного європейського майбутнього українсько-польське співробітництво у галузі освіти і науки відіграє непересічну роль. Особливе значення має інтеграція української освіти у сучасний європейський простір, яка відбувається шляхом адаптації навчальних планів і програм, дедалі ширшого навчання дітей та підлітків за кордоном,

обміну студентами, двосторонньої співпраці вищих навчальних закладів, участі у спільних наукових та мистецьких проєктах. Для поляків польсько-українська гуманітарна співпраця є цікавою у тому, що обидві країни мають багато сторінок спільної історії, схожий менталітет, красиву природу та унікальні історико-архітектурні пам'ятки краю.

Прикладом цього є навчання українських громадян у Польщі. 2011/12 н. р. у Польщі навчалися 6321 український студент, у 2012/13 – 9620 [1, с. 288]. Це свідчить про посилений інтерес до Польщі як до європейської держави, польської культури, економіки, розвитку їх суспільства. Це свідчення того, що громадяни України, як етнічні поляки, так і звичайні українці прагнуть ефективно інтегруватися у європейський гуманітарний простір. Програми та стипендії, розроблені польськими фахівцями, дають унікальну можливість налагодження молодими українськими науковцями безпосередніх зв'язків з представниками західного академічного середовища, ознайомлення з ключовими принципами функціонування європейської освіти. Завдяки цій співпраці у нашій вітчизняній освіті відбувається засвоєння нових підходів до ефективнішої організації навчального процесу.

Стратегічне значення для України і Польщі має співробітництво українських і польських вищих навчальних закладів на державному рівні. Щоб посісти своє вагомe місце у просторі європейської освіти, виші Галичини, як і всієї України загалом, покликані здійснювати спільну взаємовигідну гуманітарну співпрацю, побудовану на постійному і безперешкодному міжособистістому спілкуванню, науковому дискурсі, створенні умов для повноцінного гармонійного розвитку особистості студента.

Виші та школи українсько-польського порубіжжя активно залучаються до участі у спільних проєктах та програмах. Серед таких освітніх проєктів найвідомішими були «Програма шкільних обмінів для українських та польських шкіл», «Обмін шкільних європейських клубів між Польщею та Україною», «Програма Stady Tours to Poland». Ці польсько-українські програми сприяли мобільності студентів та викладачів, а також розширенню можливостей

українських науковців сприяє розвинута мережа стипендіальних програм, літніх шкіл тощо.

Щорічно, починаючи з 2007 р., на базі Прикарпатського національного університету проводиться Всеукраїнський орфографічний конкурс з польської мови, в якому брали активну участь студенти з різних областей України.

Перспективним напрямом у розвитку українсько-польської гуманітарної співпраці є запровадження практики надання подвійних дипломів закладами обох країн, у тому числі й Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Варшавського університету ім. Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні, іншими польськими вишами.

З нагоди святкування 26-ї річниці Незалежності України Посольство України в Республіці Польща 4–29 вересня 2017 р. у Варшаві відбулася виставка «Щирі-2017», присвячена традиційному українському вбранню кінця XIX – початку XX століття.

У Кременці, Дрогобичі, Журавно, Львові та польському Ставіску проходив українсько-польський XIII Міжнародний літературно-мистецький форум «Діалог двох культур – 2017», присвячений дню народження відомого польського поета Юліуша Словацького. В ході цього заходу відбулися науково-практична конференція, літературні зустрічі, презентації видань, виставка, концерт. Учасниками форуму були науковці, письменники, літературознавці, історики, музейні працівники, культурологи з українських міст, а також з польських міст – Кракова, Любліна, Вроцлава, Перемишля, Жешува та ін.

У Черкаській обласній бібліотеці відбулися традиційні загальнопольські Національні читання, організовані польським культурним центром імені К. Шимановського та ЧНУ імені Б. Хмельницького.

15–17 вересня 2017 р. у Луцьку відбувся IV Міжнародний театральний фестиваль «Мандрівний вішак». Польщу на ньому представляв театр «Resursa».

З 8 по 10 вересня у Львові проходив VI українсько-польський «Фестиваль партнерства», де брали участь українські та польські гурти (Klang, Port Przemyśl,

Młodzieżowa Akademia Musicalowa, Czerwony Tulipan, Big Day, «Капела Ганки Вуйцяк», Angela Gaber Trio).

Крім освітніх проєктів як для поляків, так і для українців, надзвичайно важливими є культурницько-мистецьке та освітнє співробітництво. Воно розширює світогляд людей різних народів, надає молоді нові перспективи. Це надзвичайно позитивно діє і допомагає зрозуміти людям один одного, сприяє євроінтеграції.

Джерела та література

1. Калакура О. Цивілізаційний вимір українсько-польської співпраці на тлі євроінтеграційних процесів (досвід Галичини). *Наукові записки ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 2. С. 283–295.

Наталія Сизоненко,

кандидат філологічних наук, доцент,

Полтавський державний аграрний університет

НОВІ МЕНЮОНІМИ В ЗАКЛАДАХ ХАРЧУВАННЯ М. ПОЛТАВИ: МОТИВИ НОМІНАЦІЙ

Гастрономічний дискурс – окремий вид комунікації, пов’язаний зі станом харчових ресурсів, процесами їх обробки і споживання (А. Олянич).

До гастрономічного дискурсу уналежнюють і тексти меню – перелік страв і напоїв у закладах харчування, назви яких в ономастиці називають менюонімами [1, с. 198–199; 2]. Функціонування таких найменувань зумовлене типом закладу харчування, його креативною концепцією, локальними особливостями кухні, способами приготування і подавання страв тощо.

Усталені, традиційні для певного закладу харчування менюоніми доповнюються або замінюються на нові внаслідок впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників. Нові назви страв і напоїв у меню – результат відображення

мотивів номінації. *Мета нашої розвідки* – дослідити, які мотиви спричинили появу нових менюонімів у закладах харчування м. Полтави.

Війна, розв’язана Російською Федерацією проти України, і як наслідок актуалізація потреби в деросіянізації, стала тим зовнішнім чинником, який вплинув на ономастичну галузь загалом і зокрема на такі пропріативи, як емпороніми (у м. Вінниці російськомовна назва магазину «Твои любимые» була замінена на українськомовну «Твої улюблені»), урбаноніми (в Івано-Франківську замість вулиці Лермонтова з’явилася вулиця Героїв Маріуполя), прагматоніми (смартфони Galaxy Z Fold 3 та Galaxy Z Flip 3 нині в окремих країнах функціонують без літери «Z» у назві; замість сиру «Російський» та ковбаси «Останкінська» на полицях супермаркетів Сумщини з’явилися сир «Антиросійський» та ковбаса «Антиостанкінська») та ін.

Ця тенденція охопила й менюоніми окремих закладів харчування м. Полтави у межах благодійної акції Food полк [3]. Проте йдеться не про вилучення й заміну однієї номінації на іншу, а про розширення переліку страв за рахунок додавання нових тематичних назв, зокрема: «*Бандерівські вареники*», «*Морквяні оладки від Арестовича*»; *піци* «*Чорнобаївська*», «*Джавеліна*», «*Байрактар*»; *салат* «*Гадяцьке сафарі*»; *гаряче морозиво* «*Слава Україні*»; *м’ясний пиріг* «*Азов*»; *бургер як у Кіма*; *люля-кебаб* «*Байрактар*»; *хот-дог* «*Козацький драйв*»; *деруни* «*Терті москалі*»; *галушки зі смаком перемоги*, *печиво* «*Вівсяна паляниця*».

Названі менюоніми реалізують номінативну (називну), ідентифікаційну (зв’язок менюонімів з реаліями воєнної дійсності – знаковими об’єктами та суб’єктами, локаціями, дискурсами, які набули ознак символу українського спротиву та української ідентичності), рекламну (привернення уваги потенційних клієнтів закладів харчування до страв, що беруть участь у благодійній акції) та впливову функції (формування споживацького інтересу шляхом асоціювання назви з реаліями воєнної дійсності, реалізація клієнтами особистісної потреби в долученні до спільної справи – збору коштів для ЗСУ).

Функції аналізованих менюонімів тісно пов'язані з мотиваційними ознаками, які, як правило, відображають властивості, ознаки чи функцію об'єкта-номінанта [3, с. 46]. У низці досліджень науковці (Н. Євтіфєєва, С. Риженко, С. Шестакова) застосовують термін «семантична мотивація» і в такий спосіб позначають двосторонній процес одного феномена – найменування слова.

За семантико-мотиваційним критерієм аналізовані менюоніми (нові і видозмінені назви страв, традиційних для закладу харчування) можемо класифікувати на такі групи:

1) антропоніми, утворені від власних імен державних і політичних діячів минулого та очільників військово-цивільних адміністрацій, представників Офісу Президента України: *«Бандерівські вареники»* (Степан Бандера – політик, один з головних ідеологів боротьби за незалежність України першої половини ХХ століття, символ національно-визвольного руху), *«Морквяні оладки від Арестовича»* (Олексій Арестович – український блогер, політичний і військовий оглядач, радник керівника Офісу Президента України), *бургер як у Кіма* (Віталій Кім – голова Миколаївської обласної військово-цивільної адміністрації);

2) ойконіми – назви населених пунктів, які стали знаковими в перебігу воєнного протистояння України російському агресорові: *піца «Чорнобаївка»* (Чорнобаївка – село на Херсонщині; станом на 02 травня 2022 року ЗСУ увісімнадцять знищили черговий склад боєприпасів російської армії; за Чорнобаївкою закріпилося конотативне значення «феномен», черговий «епізод» серіалу «Чорнобаївка»), *м'ясний пиріг «Азов»* (Азов – ойконім, який нині є назвою окремого загону спеціального призначення Національної гвардії України), *салат «Гадяцьке сафарі»* (Гадяч – адміністративний центр Гадяцької міської громади Миргородського району Полтавської області; онім виник внаслідок реального факту – «полювання» місцевої територіальної оборони на ворожу військову техніку);

3) назви військової зброї та техніки: *піца «Джавеліна»* (FGM-148 «Джавелін» – переносний протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) виробництва американських підприємств Raytheon та Lockheed Martin), *піца*

«Байрактар», люля-кебаб «Байрактар» (Bayraktar TB2 – ударний оперативно-тактичний безпілотний літальний апарат (БПЛА) турецької компанії «Байкар Макіна»);

4) оніми, що мають культурно-національну конотацію: *гаряче морозиво «Слава Україні»* (нова хвиля актуалізації ключового гасла національно-визвольних змагань), *хот-дог «Козацький драйв»* (в основі оніма – епітет, побудований на поєднанні прикметника, утвореного від етноніма *козак*, та жаргонізму на позначення почуття пристрасного запалу, піднесення, натхнення), *деруни «Терті москалі»* (образна назва результату нещадного нищення збройними силами України рашистів), *галушки зі смаком перемоги* (онім, що вказує на традиційну українську страву, до якої додано бажані «смакові якості» результату війни), *печиво «Вівсяна паляниця»* (лексема «паляниця» в масмедійному та побутовому дискурсах стала ідентифікатором української ідентичності).

Отже, проаналізовані менюоніми засвідчують, що власники закладів харчування м. Полтави тематично урізноманітнили складники меню. Неймери або запропонували нові пропріативи, або використали традиційні для закладу менюоніми із додаванням нових лексичних одиниць. В основі процесу мотивації проаналізованих менюонімів – знаково-символічні, впізнавані об'єкти, суб'єкти, локації воєнного дискурсу російсько-української війни.

Джерела та література

1. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 546 с.
2. Куликова В. Г., Ковальчук М. В. Меню як різновид гастрономічного дискурсу: перекладацький аспект. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)* : зб. наук. праць. Дрогобич, 2016. № 5 (1). С. 176–179.
3. Шестакова С. Мотивація сучасних українських фітонімів. *Українська мова*. 2010. № 2. С. 44–49.

4. FOOD полк Полтави зібрав за місяць на підтримку ЗСУ та тероборони понад 170 тисяч гривень. *Інтернет-видання «Полтавщина»*. URL: <https://poltava.to/project/7340/> (дата звернення 09.05.2022).

Ірина Царьова,
доктор філологічних наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ДИСКУРС ВІЙНИ: ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМИ *ВІЙСЬКОВИЙ*

Дискурс війни пов'язаний з певними типами оповідей про події. Інтерпретація війни та конфліктів залежить від того, яким чином вони концептуалізуються. Ті або ті наративні схеми по-різному виокремлюють події та визначають їхніх учасників (дійових осіб). Вибір термінів на позначення конфлікту (*війна між державами, громадянська війна, окупація, заморожений конфлікт, холодна війна* тощо) тягне за собою відповідні сюжетні та інтерпретаційні схеми і визначає згідно з ними учасників протистояння (*противників та союзників, ворогів і друзів, місцевих жителів та біженців, партизанів і колаборантів, «своїх» та «чужих»*) та характер відносин, що їх пов'язують [2].

Щодо продуктивності вживання слова *військовий* свідчить кількість уживань цього слова (див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Синтагматика вживання лексики <i>військовий</i>	Кількість вживань	Приклади вживань лексики <i>військовий</i>
+ Особа (номінації неофіційного характеру)	16	Працівник (1), командир (1), батько (1), злочинець (1), дитина (1), стратег (1), людина (1), чоловік (1), геній (1), історик (3), представник (1), пенсіонер (1), агент (1), керівник (1)

+ Абстрактне найменування	35	Конфлікт (7), досвід (2), бюджет (2), комунізм (4), термін (1), мир (1), комплекс (1), путь (1), посада (1), блок (1), народ (1), парад (1), проєкт (1), бюджет (1), альянс (1), пил (1), період (1), потенціал (1), аспект (1), удар (1), союз (1), відповідь (1), контингент (1), контекст (1)
+ Воєнний об'єкт	12	Аеродром (2), супутник (1), завод (3), госпіталь (1), комісаріат (1), катер (1), табір (1), літак (1), кабінет (1), флот (1)
+ Особа (номінації офіційного характеру)	26	інспектор (2), ад'ютант (1), комендант (5), льотчик (5), фельдшер (1), прокурор (2), інженер (3), лікар (1), комісар (3), хірург (1), міністр (2)
+ Предмет	14	Білет (4), пай (1), картуз (1), оркестр (3), корабель (5)

Запровадження воєнного стану мало також і лінгвістичний наслідок — багато людей дізналося, що прикметники «воєнний» та «військовий» мають різні значення у складі субстантивних сполук. Загалом визначення різниці в значеннях прикметників «воєнний» та «військовий» можна узагальнити таким:

Військовий – який стосується війська, військовика: *аеродром, госпіталь, дух, ешелон, завод, квиток, керівник, корабель, кореспондент, об'єкт, обов'язок, оркестр, парад, порядок, радник, статут, база, виставка, влада, дисципліна, дорога, економіка, література, людина, медицина, підготовка, присутність, сила, служба, справа, таємниця, техніка, форма, частина, виробництво, замовлення, звання, керівництво, планування, правило, судно, училище, заходи, можливості, традиції.*

Воєнний – який стосується війни, пов'язаний з нею: *закон, злочин, злочинець, напад, переворот, період, потенціал, режим, час, авантюра, боротьба, доктрина, загроза, здобич, інтервенція, історія, катастрофа, небезпека, обстановка, операція, підтримка, політика, проблема, провокація, ситуація, випробування, вторгнення, втручання, питання, приготування, дії, події, зусилля, інтереси, плани.*

Можливе паралельне вживання «військовий» і «воєнний» з такими словами: *блок, союз, суд, трибунал, диктатура, допомога, історія, машина,*

наука, промисловість, стратегія, тактика, теорія, зіткнення, мистецтво, витрати, потреби, умови, цілі [1, с. 7].

Військова лексика включає жаргонізми, сленг військових, просторіччя. До цієї групи відносяться неоднорідні за своєю функційною характеристикою лексичні одиниці, емоційно забарвлені елементи військової лексики, найчастіше виступають стилістичними синонімами військових термінів. Отже, подібна лексика характеризує сферу неофіційного професійного спілкування, «стираючи кордони» між військовою та загальномовною розмовною лексикою.

Джерела та література

1. Жалай В. Я. Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ. 2018. С. 5–43.
2. Яворська Г. Мова як складник конфлікту. *Media Studies. Междисциплинарные исследования медиа : материалы конференции*. Харків, 2016. С. 103–108.

Майя Юрковська,
кандидат філологічних наук,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В ГЕТЕРОГЕННИХ ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ АНІМАЦІЙНИХ КОМЕДІЙ НА ОСНОВІ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризується увагою до нетрадиційного тексту (семіотично ускладненого, негомогенного, гетерогенного, креолізованого, мультимодального, полікодового, лінгвовізуального, ізовербального, відеовербального), тобто тексту, який містить знаки різних знакових систем, наприклад, вербальних, візуальних, звукових, графічних тощо. Поява та функціонування безпрецедентної кількості текстів

негомогенних за своєю структурою спричинена поширенням віртуальної комунікації й заміщенням реальної комунікації. Таким чином, бажання лінгвістів всебічно досліджувати та описувати тексти такого типу залишається нагальним. Водночас актуальність цієї наукової розвідки визначається потребою продовжувати всебічне вивчення негомогенних текстів із нестатичним візуальним компонентом, описувати прагматичний та функційний аспекти таких текстів, досліджувати засоби та прийоми актуалізації можливих значень внаслідок взаємодії різних семіотичних систем, зокрема комічних.

Дослідження виконували на матеріалі креолізованих текстів сучасних англomовних анімаційних комедій. Комічний креолізований текст не можна вважати лише сумою вербальних та невербальних знаків, адже слово та зображення в таких текстах перебувають у сталій взаємодії, утворюючи складно побудований зміст [2, с. 168]. Водночас поєднання та взаємодія візуальних та вербальних знаків сприяє подвійній актуалізації значення і відтак є важливим прийомом створення комічного ефекту в креолізованому тексті анімаційної комедії. Відповідно до подвійної актуалізації значення у мові, а також в залежності від участі у створенні даного прийому паралінгвістичних засобів О. О. Анісімова виокремлює три типи цього прийому: мовний, змішаний та зображальний [1, с. 75]. Саме взаємодія паралінгвістичних засобів із вербальними характерна для створення змішаного типу прийому подвійної актуалізації значення. До паралінгвістичних засобів, що використовуються з метою досягнення комічного ефекту в анімаційній комедії, відноситься невербальний компонент (зображення, відеоряд, шум, музика), який в такому тексті функціонує як самостійний носій інформації, володіє певною семантикою і може до певної міри розглядатися як еквівалент вербального знаку / знаків, що слугує основою для його використання в прийомі подвійної актуалізації значення.

Прийом взаємодії елементів різних семіотичних систем з метою створення єдиного ігрового комічного смислу є рівнозначним до вербальних засобів створення гумору і надзвичайно поширений в сучасній анімації. Комічний ефект

в креолізованих текстах анімаційних комедій виникає внаслідок використання розбіжностей, що виникають між змістом вербальної та візуальної складової; неузгодженості між візуальними й вербальними даними, або, іншими словами, включенням вербального компонента в протилежний йому за змістом зображальний контекст; прийому нездійснених очікувань, що виникають у глядача після вербального чи візуального повідомлення; від уподібнення значення вербальних знаків знакам візуальним. Одним із перспективних завдань у цьому напрямі вбачається подальше дослідження комічних текстів із нестатичним відеорядом, спрямоване на детальний опис прийомів створення комізму вербальними та невербальними засобами, їх класифікацією та обчисленням.

Джерела та література

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация: (на материале креолизован. текстов) : учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва : Академия, 2003. 128 с.
2. Мишина О. В. Средства создания комического в видеовербальном тексте : на материале юморист. сериала «Monty Python Flying Circus»: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Самара, 2007. 203 с.

Христина Яковлюк,
викладач,

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

THE VALUE OF INDIVIDUAL PREFERENCES IN A PROCESS OF CONTEXT-FREE MEANING PREDICTABILITY

The act of naming is among the most basic actions of language. It is not a purely linguistic act. Naming units do not come into existence in isolation from factors, such as human knowledge, human cognitive abilities, experiences, discoveries of new

things, processes, and qualities, human imagination, etc. Each new naming unit results from a particular naming act performed by one particular member of a speech community who coins a new naming unit with one specific meaning in mind. It means that each such coinage is or approaches an ideal linguistic sign, i.e., the unity of a unique form and a unique meaning (biuniqueness). Stated simply, on the coiner's side, a new form corresponds to a single meaning. An object to be named is conceived by Dokulil as «the one not named in isolation but is envisaged in relation to the existing objects. By implication, any naming act is necessarily preceded (or dominated) by a network of 'objectively' existing relationships. By implication, the naming act is a cognitive phenomenon relying on the intellectual capacities of a coiner» [2].

Undoubtedly, there is always a feeling of hesitation and effort to figure out the meaning of a word we have never come across before. Meaning predictability is defined in relation to all the possible meanings of a new naming unit, in particular, as the degree of probability that a particular meaning of a naming unit, encountered for the first time by a language user, will be picked up in preference to other possible meanings of that naming unit [7]. The intricate issues of the meaning predictability of naming units have not yet been paid adequate attention, and therefore represent an unfathomed area. The degree of (un)certainty in identifying the meaning of a novel, context-free naming unit is labelled the Predictability Rate in this research.

It is also important to find out how the transition from the individual level to the global level occurs and what exactly are the mechanisms that enable the cumulative effects in terms of onomasiology and salience phenomenon. The discussion deals with the question of which of the (usually) multiple possible readings of a new naming unit, always coined with one specific meaning in the coiner's mind, becomes the best candidate for the interpretation of that naming unit from the listener's/reader's point of view.

The well known scheme that represents a crucial triad of relations between extra-linguistic reality (object to be named), a speech community (represented by a 'coiner'), and the word-formation component, emphasising, that each act of naming responds to a very real and specific naming demand on the part of a member (members) of speech

community [3]. This approach is in accordance with Bauer's assumption that «the fact remains ... that the production of new words may be the only evidence the observer has of this potential, and the lack of new words appears to deny the potential » [1] and that ... «words are only formed as and when there is a need for them, and such a need cannot be reduced to formal terms» [1]. In principle, the conception of productivity as implemented capacity corresponds with Bauer's [1] notion of «profitability».

The focus will be on the listener's/reader's (meaning the interpreter's) side of the communication channel. Geeraerts [3, p. 170] stated, that «hearers and readers may be focused on the interpretative, semasiological side of language, but for the speaker or writer, categorizing experience and putting that categorization into words is the primary linguistic activity». As suggested in Štekauer [4; 5], what seems to be crucial is that by coining a naming unit in response to the specific demand of a speech community the particular language manifests its productive capacity to provide a new, well-formed linguistic sign by employing its productive Types/Rules whenever need arises.

While morphologists mostly address the question of the identification of possible meanings of new naming units (reflected in classifications of various degrees of detail) psycholinguists tend to discuss the factors affecting the comprehension of the meaning of new naming units on a general level. The predictability of meanings of affixations, conversions, and other coinages has been, to the Štekauer's knowledge [7], generally ignored.

Any act of word formation is both rule-governed and creative, as far as a coiner's creativity restricted by productive WF Rule constraints. There are circumstances that make the relation between the act of word formation and the act of word interpretation (i.e., the act of meaning prediction) fairly complex.

A context-free interpretation approaches novel naming units from the level of langue, and refers to that (those) meaning(s) that have the highest chance of being selected when used by language users [7]. The inclusion of speech community in the model and viewing each new naming unit as a result of a very specific and real act of naming by a coiner makes it possible to reflect individual preferences, the influence of

one's age, education, and profession, one's linguistic background (in a bilingual setting), fashionable trends, etc., i.e., the sociolinguistic factors which may affect the application of the MSAP (Morpheme-to-Seme-Assignment Principle) in those cases that provide more than one option [1]. The triad of relations existing between the indispensable components of each act of naming: the class of objects of the extra-linguistic reality to be named – (a member of) the speech community who performs the act of naming – the word-formation component of the language system (langue) acting in close cooperation with the lexical component. Štekauer stated «while there is always one particular meaning of a novel, context-free word which is most predictable at the level of system, and therefore expected to be selected in speech, the specific circumstances of its coining may work counter to the expectations of a language user» [7]. Conceived this way, context-free meaning predictability provides a general, objective, and unbiased view of the interpretation of novel naming units, undistorted by the infinite number of potential linguistic and extra-linguistic contexts that may influence and condition a specific act of using a naming unit.

References

1. Bauer, Laurie. Morphological Productivity. Cambridge Studies in Linguistics 95. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
2. Dokulil, Miloš. «The Prague School's Theoretical and Methodological Contribution to 'Word formation' (Derivology)». In *Obsah – výraz – význam. Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám* (pp. 179–210). Praha : FF UK, 1997.
3. Geeraerts, Dirk. «The Scope of Diachronic Onomasiology». *Das Wort: Seine strukturelle und kulturelle Dimension. Festschrift für Oskar Reichmann zum 65. Geburtstag* ed. By Vilmos Angel, Andreas Gardt, Ulrike Hass-Zumkehr & Thorsten Roelcke, 29–44. Tübingen : Max Niemeyer, 2002.
4. Štekauer, Pavol. An Onomasiological Theory of English Word Formation. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 1998.
5. Štekauer, Pavol. Fundamental Principles of an Onomasiological Theory of English Word Formation. *Onomasiology Online*. 2001a. № 2. P. 1–42 URL:

www.onomasiology.de. Štekauer, Pavol Beheading the Word? Please, Stop the Execution. *Folia Linguistica*, 2001b. № 3–4, P. 333–355.

6. Štekauer, Pavol, Chapman, Don, Tomaščíková, Slávka, & Franko, Štefan. Word Formation as Creativity within Productivity Constraints. Sociolinguistic Evidence. 2004.

7. Štekauer, Pavol. Meaning Predictability in Word Formation : Novel, context-free naming units, John Benjamins Publishing Company, 2005.

II. ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ, ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Лариса Богиня,
директор навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян,
Полтавський державний медичний університет;
Наталія Кушпіль,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Оксана Овчаренко,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет

УРАХУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Іноземні студенти, які приїждять для здобуття вищої освіти в Україну, потрапляють у так звану ситуацію «культурного шоку». На думку більшості вчених і методистів [2; 4; 5] подоланню цієї ситуації сприяє цілеспрямована робота викладачів української мови як іноземної (УМІ) зі створення та використання спеціально відібраних адаптованих навчальних матеріалів, що містять лінгвокраїнознавчу та лінгвокультурознавчу інформацію.

У навчально-науковому центрі з підготовки іноземних громадян ПДМУ розроблено систему подання країнознавчої та культурознавчої інформації, яка успішно застосовується у викладанні УМІ й предметів природничого циклу. Уже в процесі вивчення вступного фонетико-граматичного курсу [1] студенти знайомляться з реаліями та вивчають лексику, пов'язану з географічними

поняттями (Україна, Київ, Полтава, Карпати тощо), з культурою українського народу (етикетні форми, назви продуктів, страв, свята тощо).

Не менш важливим видається вживання та трактування елементів невербальної комунікації (жестів, міміки) [3], які сприяють подоланню психологічних труднощів у новому соціальному й мовному середовищі. Спілкування між викладачем і студентами групи на початковому етапі навчання починається завжди з погляду та посмішки, які є засобом встановлення контакту, засобом отримання «зворотного зв'язку» – інформації про те, що особа увійшла в комунікацію, слухає й розуміє.

Деякі жести, які є міжнародними, допомагають студентам швидше адаптуватися до навчального процесу. До таких жестів можна віднести жест вказівного пальця, прикладеного до губ, як вимога тиші під час відповіді одного зі студентів з метою концентрації уваги інших та уникнення підказок. Похитування головою у вертикальному положенні розцінюється як жест схвалення, підтримки, а похитування головою у горизонтальному положенні, навпаки, – як жест незгоди. Кругові рухи долонею можна використовувати як пропозицію повторення слів, відповіді на запитання. Для слухачів такі жести є зрозумілими і не викликають напруження чи негативних емоцій.

Але до невербальних засобів комунікації викладачеві слід бути особливо уважним, бо один і той самий жест у культурі різних народів може трактуватися по-різному, іноді зовсім протилежно. Загальновідомо, що кивання головою вперед в українській мовній культурі означає підтвердження, у той час як у болгарській мові цей жест означає заперечення. У нашій культурі (як і в культурі більшості європейських країн) плескання в долоні – це жест схвалення, радості, заохочення, а у багатьох східних народів – вираження скорботи за померлим. Відмінними є також жести для вираження прохання: українці, зазвичай, складуть долоні перед грудьми («будь ласка», «благаю»), а представники ісламської культури потиратимуть обома руками підборіддя.

Оскільки на доуніверситетському етапі навчаються представники різних культур, одним із завдань викладача є зведення до мінімуму непорозуміння у

спілкуванні. Урахування приналежності слухачів до представників «контактних» чи «неконтактних» соціальних культур допомагає попередити виникнення конфліктних ситуацій. На думку етнографів до «контактних» культур умовно можна зарахувати переважно представників південних народів – латиноамериканців, іспанців, арабів. До «неконтактних» – культури народів півночі Європи та Азії. Слов'янські культури, й українська зокрема, належать до «середньо контактних».

На думку психологів, неконтактному співрозмовнику контактний здається нав'язливим, безцеремонним, іноді навіть нахабним. Цей факт слід враховувати викладачеві (особливо на початковому етапі навчання) з одного боку, для підтримки й коригування свого емоційного стану, а з іншого боку, для встановлення взаєморозуміння між студентами групи.

Значної уваги, на нашу думку, вимагає засвоєння студентами форм звертання, які відрізняються від відповідних форм у мові тих країн, звідки приїхали слухачі.

Найчастіше іноземні студенти, що приїждять на навчання з країн Африки та Близького Сходу, для яких рідною є арабська мова, використовують прийняту в їхній культурі форму звертання «викладач» або «викладач + ім'я». А студенти франкофони використовують форму «мадам + ім'я» для звернення до викладача-жінки. Уживання донедавна однозначно можливих в українській мовній культурі форм звертання до викладача на ім'я по батькові здається їм недостатньо поважним. Сучасна форма звертання до викладача-жінки «пані + ім'я» толерує зі звичним для англо- і франкофонів.

Пояснення правил уживання різних форм звертання до посадової особи, викладача, незнайомої людини, властивих саме українській традиції, вимагає від викладача терпіння, щоденного повторення у перші тижні навчання та обов'язкового заохочення студентів, які правильно вживають мовні етикетні форми.

Урахування викладачем культурологічних відмінностей, створення позитивної емоційної атмосфери на занятті за допомогою вербальних і

невербальних мовних засобів, використання спеціально відібраних текстів, що містять культурознавчу інформацію, сприяють активній роботі студентів і підвищенню їхньої мотивації до навчання, що, зі свого боку, полегшує процес адаптації та освоєння ними нового соціокультурного середовища, нової мови, нової системи освіти, пристосування до нових кліматичних та побутових умов.

Джерела та література

1. Богиня Л. В., Горбенко Є. В., Савицька Т. В. Українська мова як іноземна. Початковий фонетико-граматичний курс. Довідкові матеріали й тренувальні вправи : навч. посіб. для іноземних студентів. Полтава, 2021. 120 с.
2. Богиня Л. В. Етнопсихологічний підхід у практиці навчання іноземних студентів. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки* : матеріали навч.-наук. конференції з міжнар. участю, м. Полтава, 22 бер. 2022 р. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2022. С. 34–36.
3. Вечерок О. М., Трусова Л. В., Скальська С. А. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти*: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 бер. 2021 р. Полтава : УМСА, 2021. С. 49–50.
4. Мишко С. А. Лінгвокраїнознавчий аспект у вивченні іноземної мови як чинник розвиваючого навчання. Київ : Вища школа, 2002. 153 с.
5. Харлеєва І. Про підхід до викладання мови і культури. *Вісник академії освіти*. 2020. № 1. С. 22–23.

Ольга Вечерок,
кандидат філологічних наук,
Полтавський державний медичний університет;
Людмила Трусова,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Світлана Скальська,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет

ВПЛИВ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ МАРОККО

Актуальність запропонованого дослідження зумовлена об'єктивними процесами розвитку сучасної цивілізації, основними тенденціями якої у ХХІ столітті є інтернаціоналізація і глобалізація – з одного боку, та зростання національної самосвідомості і пошуки шляхів збереження етнічної самоідентифікації в умовах полікультурного суспільства – з іншого. Аналіз історії сучасного суспільства свідчить про те, що в процесі формування націй і національних держав соціокультурний простір певних територіальних утворень пережив чимало трансформацій, зумовлених міжкультурними зв'язками.

Предметом свого дослідження ми обрали культуру Марокко, оскільки переважну більшість студентів, з якими ми працюємо протягом багатьох років, складають саме марокканці, і знання культурних особливостей їхнього регіону сприяє більш плідній співпраці на заняттях та поліпшенню процесу їхньої адаптації до українського соціокультурного простору.

Згідно з історичними джерелами, територія сучасного Марокко була обжита людьми ще з епохи неоліту (щонайменше з 8 тисячоліття до н. е.) і протягом наступних історичних періодів багато народів і етносів впливали на формування сучасної марокканської культури, її традицій, релігії тощо.

Насамперед історія королівства Марокко пов'язана з історією берберських племен, які проживали на цій території. Починаючи з VII століття до н. е., завдяки торгівельним зв'язкам з фінікійськими колоніями та поселеннями, Марокко поступово стало частиною Середземноморського світу, який на той час знаходився під домінуючим впливом Римської імперії.

У V столітті н. е., після падіння Римської імперії, територію сучасного Марокко на деякий час захопили вандала та вестготи, а згодом Візантія. Щоправда, протягом цього періоду більша частина гористої території сучасного Марокко залишалась непідкореною та перебувала в руках своїх корінних мешканців берберів.

VII століття н. е. стало початком ісламської експансії. Араби принесли свої звички, культуру та іслам, який прийняли більшість берберів, завдяки чому Марокко стало культурно-освітнім центром північно-африканського регіону. В подальшому країною правили то арабські, то берберські ісламські династії. У XVII столітті Марокко зіштовхнулося з агресією з боку Іспанії та Османської імперії, що поширювалася вздовж узбережжя Магрибу на Захід, проте на початку XVIII століття ситуація стабілізувалася і виникло об'єднане королівство Марокко [1].

У доколоніальний період Марокко відігравало авангардну стратегічну і культурну роль у Середземноморському регіоні, будучи перехрестям цивілізацій і базою для поширення ісламу в Іспанію і Європу і на південь Африки. А торгівельні зв'язки з різними країнами сприяли відкритості і збагаченню марокканської культури.

Після наполеонівських війн Магриб став ще більш непідконтрольним Стамбулу, однак викликав інтерес для колонізації вже з боку європейських країн, оскільки мав великі багатства і вигідне географічне положення.

Колоніальна епоха в історії Марокко, що охоплює майже сто років – з другої половини XIX – до середини XX століття, характеризується домінуючим впливом Франції. Незважаючи на претензії Англії і Німеччини, французький протекторат в Північній Африці існував з 1912 року, коли був офіційно

встановлений феським договором, до проголошення незалежності Марокко 2 березня 1956 року. До французького Марокко, однак, не входила більша частина північних і невелика частина південних територій країни, які стали іспанським протекторатом [2].

Всі вищезгадані культурні нашарування вплинули на розвиток культури країни. Таким чином, в постколоніальний період склалася особлива історична ситуація: з одного боку, традиціоналістична усталена модель, заснована на релігійних символах (мечеті, святинях, релігійних обрядах і святах), а з іншого – сучасна модель суспільства, орієнтована на емпіричну систему знань. Це співіснування різних соціальних моделей, балансує між конфліктом і асиміляцією, визначило становище Марокко в сучасному світі і послужило початком нових культурних перетворень.

На межі XIX–XX століть Марокко увійшло в епоху модернізації і реформ, при цьому кожен регіон має свої унікальні риси національної культури. Оскільки більшість населення складають бербери та араби, офіційними мовами є берберська та арабська мови. Французька також широко поширена, за винятком північного регіону, де переважає іспанська. Сьогодні французька мова є третьою найуживанішою серед населення (після арабської і берберської). Вона також є обов'язковою для вивчення у більшості загальноосвітніх шкіл. Англійською мовою переважно говорять у великих туристичних містах, таких як Марракеш, Касабланка та інші міста на півночі Марокко.

У релігійній культурі Марокко залишили свій слід багато конфесій – язичництво, іудаїзм, християнство та іслам. Іслам є державною релігією з переважною більшістю сунітської мусульманської групи. Християнство – друга за величиною релігійна група в Марокко, однак більшість християн іноземці [2].

Марокканське суспільство, яке протягом попередніх двох століть прагнуло зберегти свою ідентичність і захиститися від зовнішніх впливів, усвідомило необхідність модернізації, орієнтованої на цінності і механізми, що функціонували на його території в колоніальний період. Сучасна марокканська культура значною мірою перебуває під впливом французької колоніальної

культури, але при цьому намагається запозичити в неї якомога більше корисного для себе, прагнучи розвивати спадщину і попередніх епох. Незважаючи на постколоніальний шок, на сьогоднішній день у Марокко, як і в інших країнах Магрибу, склалася ситуація, в якій їхні уряди прагнуть до всебічного співробітництва з Францією, хоча ще порівняно недавно вони боролися за повну незалежність від європейської моделі розвитку. Збереження полікультурної спадщини є одним із пріоритетів сучасної політики Марокко [3].

Джерела та література

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Культура звичаї та традиції Марокко. URL: <https://uk.history-hub.com/kultura-zvichayi-ta-tradiciyi-marokko>
3. Постколониальная теория. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Ганна Дядченко,
кандидат філологічних наук,
Сумський державний університет

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СПІЛЬНОТ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ

Синхронний переклад є своєрідним викликом для перекладача й потребує значної мобілізації вольових зусиль і психічних процесів. Крім того, під час спілкування з представниками інших етнокультурних спільнот варто знати як мінімум базові особливості мовленнєвого етикету й поведінки, прийнятих у цих спільнотах. Іншими словами, слід володіти базовим знанням комунікативної поведінки – вербальної і невербальної поведінки особистості або групи осіб у процесі спілкування, котре регулюється нормами і традиціями спілкування певного соціуму [4].

Викладене нижче є спробою поділитися досвідом співпраці з представниками незалежної міжнародної медичної гуманітарної організації «Лікарі без кордонів» (Médecins Sans Frontières). Це міжнародна незалежна

некомерційна медична гуманітарна організація, що надає безкоштовну гуманітарну та надзвичайну медичну допомогу населенню, яке постраждало в результаті збройних конфліктів, голоду, епідемій, вимушеної міграції, стихійних лих у понад 70 країнах світу, у різних районах Африки, Європи, Південної та Північної Америки та Азії. Роботу організації MSF забезпечують 67 000 національних та міжнародних працівників, включаючи медичних працівників, логістів і адміністративний персонал [3]. Під час роботи перекладачем авторка отримала досвід спілкування з представниками місії, рідними країнами котрих є Бельгія, США та Індія.

Досвід спілкування переконав у важливості урахування особливостей комунікативної поведінки з метою планування робочої діяльності. Так, оскільки бельгійці шанують дисципліну і регламентовану поведінку, то запізнюватись на ділову зустріч із ними не варто [2]. Крім того, слід суворо дотримуватися раз і назавжди прийнятих правил, не намагаючись їх творчо переосмислити, адаптувавши під змінні реалії сучасного життя (останнє, на наш погляд, властиве українцям).

Кастовість Індії наклала відбиток на особливості спілкування представників цих країн. Якщо нижчі за статусом особи всім своїм виглядом засвідчують пошану до старшого за віком або званням, то під час спілкування з рівними за посадою і/або віком слід уникати як офіційності, так і фамільярності. Не слід переоцінювати привітність індійців – якщо українці сприймають такий тип поведінки як безумовну щирість і можливість «скоротити» дистанцію, то для жителів Індії це радше формальність, зовнішній вияв, який полегшує спілкування, однак не є безумовною передумовою дружніх стосунків.

Навпаки, привітність американців (до речі, досить типова для представників цієї країни) є природнішою, ближчою і зрозумілішою для українців. Також жителі Сполучених Штатів експресивніше виявляють невербальні засоби комунікації, особливо це стосується постави, манери приймати вільну позу (нога на ногу, ноги, задерті на стіл або сусідній стілець тощо). Авторкою було помічено деякий подив західноєвропейських колег, викликаний «затягуванням» спілкування з клієнтами. Це можна пояснити тим, що українці діють у подібних ситуаціях як «представники колективістської

культури, у котрій спілкування – найважливіший засіб установлення стосунків, а американці – як представники індивідуалістської культури – підходять до спілкування переважно прагматично» [1, с. 210]. Загалом можемо виокремити такі риси західноєвропейської комунікативної поведінки, як уникання багатослівності, надання переваги коротким стислим формулюванням; неформальність у спілкуванні, прикладом чого можна вважати звертання до співрозмовника по імені, уникаючи офіційних титулів і звань; гендерна рівність (наприклад, традиція рукостискання між жінками й чоловіками); повага до особистої незалежності й уникання прямого впливу на адресата в мовленні (на вербальному рівні це знаходить вияв у наданні переваги непрямим питанням на зразок «*Could you tell me...*»); відкритість і дружелюбність, котрі, однак, мають дещо поверхневий характер [5].

Знання подібних вимог етикету і культурних настанов дозволить правильно означити особистісні «межі» й не потрапити в незручну ситуацію з іноземними колегами та бізнес-партнерами, уникнути можливих непорозумінь або конфліктів.

Джерела та література

1. Американское коммуникативное поведение: научное издание / под ред. И. А. Стернина и М. А. Стерниной. Воронеж : ВГУ-МИОН, 2001. 224 с.
2. Етикет у різних країнах: національні особливості. URL: <https://ukr.media/world/383611/> (дата звернення: 11.05.2022).
3. Лікарі без кордонів URL: <https://www.facebook.com/msf.ukrainian>. (дата звернення: 11.05.2022).
4. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : ІнЮре, 2009. 276 с.
5. Стужук І. В. Комунікативна поведінка американців у англomовному дискурсі : збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Полтава, 2019. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/32nov2019/14.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).

Iuliia Kobzar,
Dr. in Philologie,
Studienkolleg Germany bei der Otto-von-Guericke-Universität Magdeburg;
Oksana Mokliak,
Dr. in Philologie,
Staatliche Agraruniversität Poltawa

SATIRE IN DER LYRIK VON JURA SOYFER

Im Gegensatz zu seiner Prosaliteratur und seinem Journalismus sowie zu seinen theatralischen Leistungen begleitete Soyfers Lyrik ihn immer auf seinem schöpferischen Weg. In seiner Poesie begreift der Schriftsteller die empirische Wirklichkeit, indem er sie kritisch mit ihren idealisierten Projektionen vergleicht. Die Zäsur von 1934, deren Spuren im gesamten Schaffen von J. Soyfer zu finden sind, ist am deutlichsten im lyrischen Werk des Schriftstellers vertreten.

Zwischen 1932 und 1933 veröffentlichte Soyfer über hundert satirische Gedichte in der Kolumne «Zwischenrufe links» in der sozialdemokratischen «Arbeiter Zeitung» und in «Der Kuckuck», der Wochenzeitung der SPÖ. Die Besonderheit der Lyrik dieser Zeit liegt darin, dass sie nicht der politischen Propaganda diene, und ihre satirische Dimension war keine Waffe des Kampfes. Sie ist von einer ironischen Leichtigkeit und sogar einer gewissen Unterschätzung der Gefahr geprägt, die von der Diktatur des Austrofaschismus in Österreich und des Nationalsozialismus in Deutschland ausging. In ihren frühen Texten beschäftigt sich Soyfer mit den Gefahren der austrofaschistischen Diktatur und des Nationalsozialismus in Deutschland. Soyfer konzentriert sich in erster Linie auf die Negation des Negativen. Der Schriftsteller wendet sich oft konkreten Details zu, durch deren Prisma die Objekte der Satire dargestellt werden können, z.B. Willkürherrschaft, Korruption, Erniedrigung und Entfremdung des Proletariats, Biologisierung der Frau, Diktatur, Armut, Traditionalismus usw. Die Sprache als Mittel zur Verwirklichung dieser Kritik (insbesondere durch Parodie und Wortspiel) und die Sprache als ihr Gegenstand (die Rhetorik der politischen Elite, deren Ziel ist, die Massen zu manipulieren) bestimmen in der Tat die Besonderheit der frühen satirischen Gedichte des österreichischen

Schriftstellers. Ihre Poetik basiert auf zwei künstlerischen Mitteln: auf der Ebene des Genres auf Parodien (Parodie von Schlafliedern – «Schlaf, Kindlein, schlaf»; Parodie des klerikalen Stils in «Schleichers Note an Gott»); Parodie der Pseudo-Lehrsprache in «Chronik aus dem Jahre 1683» oder religiöses Original in «Jüngster Tag»; z.B., Parodien von Segensspruch-Hymnen wie eine Parodie von «Sei gesegnet ohne Ende»; eine Parodie des Sprichworts «...Wer einmal lügt, dem glaubt man immer ...» [1, S. 74]; auf der Ebene des Einsatzes künstlerischer Darstellungsmittel – Wortspiele in ihrer ganzen Vielfalt an Formen. Zur Erzielung der satirischen Wirkung in den lyrischen Werken von J. Soyfer verwendet der Autor satirische Metaphern (z.B. wird das Dritte Reich als Schaubude dargestellt, Hitlers Politik wird mit der Einführung einer vorzivilisatorischen Lebensweise gleichgesetzt und das österreichische Rechtssystem wird als Frau von leichter Tugend dargestellt), Okkasionalismen und Antithesen (z.B. der Kontrast zwischen den Illusionen, auf die in den Zitaten aus den Gesängen Bezug genommen wird, und der Realität, die die Romantik der Zitate widerlegt, der Kontrast zwischen dem Christentum und der Militarisierung der Gesellschaft, usw.) sowie Anaphora und Paradoxa. Die Unterbrechung des Meinungsflusses zur Erzielung eines ironischen Effekts wird vom Autor häufig durch Gedankenstriche grafisch veranschaulicht.

Zwischen 1934 und 1938 besteht Soyfers lyrisches Werk aus spielintegrierten Songs und Chansons, mehreren Gedichten für die Zeitung Sonntag und Lyrik für die kleine Bühne. Diese Werke sind meist in Form von Dialogen oder dramatisierten Erzählungen geschrieben. Neben den oben genannten Methoden zur Erzielung einer satirischen Wirkung weisen die späteren Texte des Schriftstellers eine Tendenz zur Allegorisierung auf, die sowohl auf die Einführung der Zensur als auch auf den Versuch des Schriftstellers zurückzuführen ist, seine eigenen Gedichte für den Vortrag an die Bühne anzupassen. Ein Beispiel für eine solche allegorische Satire ist das Gedicht «Ein Täuberich belehrt seinen Sohn», 1936 [2, S. 195], in dem die Sentimentalität von Pseudo-Tier- und Vogelliebhavern, die Primitivität der Bewertung eines Menschen durch einen anderen und die Absurdität der Selbstdarstellung kritisiert werden. Die Neujahrsballade «Begegnung mit Frau Zukunft '37» spottet über die mit dem Neujahrsfest verbundene Illusion der Erneuerung, eine Art Neujahrsoptimismus. Trotz der ironischen Darstellung der Zukunft leugnet Soyfer jedoch nicht die hohen

Ideale der neuen Zeit, sondern negiert den Konservatismus und den Traditionalismus, den die Bourgeoisie in einer Zeit auferlegt, in der ein dringender Bedarf an Veränderungen besteht. In der satirischen «Ballade vom Pepi» werden die Folgen der Wirtschaftskrise anhand der Degradierung eines jungen, zwar talentierten, aber arbeitslosen Menschen gezeigt, der allmählich zu einem Kriminellen wird. Das «Lied des einfachen Menschen» ist eine einzigartige Synthese aus Soyfers Skepsis und Humanismus. Das Problem der Verdinglichung des Menschen in einer Massengesellschaft und seiner Entfremdung von seinem wahren Selbst wird auf satirische Weise dargestellt. Die Tendenz zum Philosophieren, die der Lyrik nach 1934 eigen ist, verändert kontinuierlich die außergewöhnliche Aktualität der Lyrik seiner frühen Schaffensphase.

Das Lied für die kleine Bühne, das als Apotheose der Grenzenproblematik in den Werken von J. Soyfer gilt, ist «Das Lied von der Grenze», 1937. In diesem Werk übt der Schriftsteller satirische Kritik am Grenzbegriff, der nicht nur als bedingte Grenze zwischen zwei Ländern, sondern auch als Grund für die Spaltung des menschlichen Bewusstseins dargestellt wird. Einen besonderen Platz im Erbe von Soyfer nimmt «Das Dachaulied» ein, das zu den bekanntesten Beispielen der Lagerlyrik gehört [3, S. 246]. Trotz seines offensichtlichen tragischen Klangs hat es weder Nihilismus noch Resignation. Im Gegenteil: In «Das Dachaulied» überwiegt der Ruf nach Veränderung und der Glaube an eine Zukunft, die besser sein soll als die Gegenwart.

Quellen- und Literaturverzeichnis

1. Soyfer Jura Das Gesamtwerk / Hrsg. von Horst Jarka. Wien; München; Zürich : Europaverlag, 1980. 924 S.
2. Soyfer Jura Deuticke Zwischenrufe links: Lyrik / Hrsg. von Horst Jarka. Wien; Frankfurt/Main, 2003. 2. Aufl. 303 S.
3. Soyfer Jura Ges. Dichtungen: Dachaulied, Lieder mit Noten, vielsprachiges Vagabundenlied, Zeitungsgedichte 1930–1937 (Zeitstrophen, Satirische Anschauungen, Sturmzeit), Vermischtes, Gelegenheitsgedichte / Hrsg. Herbert Arlt. Wien, 2012. 293 S.

Олександра Купенко,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Вікторія Люлька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

LINGUISTIC MEANS OF GENDER EXPRESSION IN ENGLISH

The category of gender in the English language is a category of a permanent feature: its expression is realized not through the formation of words, but through a nominal classification in which each noun or pronoun belongs to one of the three genders. In addition, the English language is characterized by a common gender of nouns, which is a category of a variable feature, to which lexical units belong, denoting either female or male, depending on the context, and can be represented in discourse by the pronouns *he* or *she*, for example: *minister, student, lecturer*, etc. [1, p. 39].

Morphological markers include suffixal morphemes *-ess, -trix, -use, -ette, -ine, -enne, -ene, -en, -e, -a*, which form feminine tokens derived from tokens to denote general concepts, for example: *waiter – waitress; hero – heroine*.

Pronouns are grammatical means of expressing gender in English. According to the semantic meaning of the noun, the pronoun to which the denoted object corresponds is selected. Thus, in English, generic classification does not occur with words, but with the immediate objects or beings they denote. However, although the pronouns *he, she, it* define the genus of a lexical item, they do not always indicate the actual gender of the denoted object.

The lexical means of expressing gender in English include the use of the appropriate noun, which belongs to one or another kind: *boy – girl; husband – wife; son – daughter; king – queen; gentleman – lady*. That is, lexical generic markers

include words that, in their meaning, carry information about what gender an object has, what they mean.

As it was mentioned above, gender studies on English revealed significant differences in gender expression at the level of the language system, which are manifested in various asymmetries and lexical gaps, which are the lack of designations for the necessary concepts [3, p. 28].

In English, there has historically been a tendency to denote a female person by adding the suffix *-ess* (*waiter – waitress, steward – stewardess*) to the base. Similar names are still widely used. However, the use of gender-neutral tokens, such as *waiter*, for both sexes, or the neologisms like *waitron, waitperson, servers, dining room attendant, catering service personnel*, is becoming more common, while avoiding the feminine noun *waitress*.

Although many scholars disagree that the genus category generally exists in English, there are still manifestations of nouns belonging to certain genera. The problem of identifying generic markers in modern English has a rather remarkable and long history. The category of grammatical gender (masculine, feminine, neuter) was once inherent in the nouns of the Old English period. Masculine: *mona – moon, steorra – star*; feminine: *bricg – bridge, tigol – brick*; neuter gender: *scip – ship, eage – eye*.

Sometimes the grammatical gender was in conflict with the real sex, for example: *wif – woman* and *magden – girl* were words of the neuter gender. The category of the genus nouns finally disappeared in the second half of the 17th century. The masculine gender has survived only for men, the feminine gender has survived for women, and all concepts and objects and even animals have become considered nouns of the neuter gender, which is transmitted by the pronoun *it* [2, p. 59].

Some masculine and feminine couples that denote relationships have a double gender term. For example, the words *father – mother* are denoted by one term *parent*, *brother – sister* is replaced by *sibling*. Mostly in the American version of English, efforts are made to represent the middle gender forms (dual gender nouns) of the personal pronouns *she* and *he* as *s/he*, the noun *woman* and *man* as *wo/man*, the noun *airline hostess* as *flight hostess* to solve the difficulties related to the tendency to gender

in the language. It should be noted that these changes occur only in writing. Other neuter gender nouns: *artist, cook, doctor, enemy, foreigner, friend, guest, inhabitant, novelist, person, professor, servant, singer, speaker, student, teacher, typist, writer*. The words *male* and *female, boy* and *girl, he* and *she* are widely used to denote the gender of these persons: *male student / female student*.

When we talk about work that we usually associate as a job for a certain gender, we can say: *a model – a male model, an engineer – a woman engineer*.

As a result of the struggle against sexist terminology, a new term has also appeared and has already taken root in the language – *Ms*, to replace two forms at once – *Miss* and *Mrs*. In today's world, women have taken on many professions and occupations that have traditionally been considered male, which is reflected in the language. With the increasing involvement of women in traditionally male professional activities, there is a need to create appropriate tokens to denote female professions.

There is a tendency in society to use such professional terms that do not contain information about the sex of the person involved in professional activities. In accordance with this, lexemes with gender-neutral morphemes *person, assistant, worker* are most appropriate. For example, instead of *policeman* and *policewoman*, it is appropriate to just say *police officer*. In both British and American English, neutral words are very common in official writing, in newspapers, on television and on radio: *Chairman – chair (person), Congressman – member of Congress, foreman – supervisor, fireman – firefighter, fisherman – fisher, mailman – mail carrier* [4].

Thus, linguistic means of expressing gender in English were identified. The category of gender in English is a constant feature, the expression of which is realized not through the formation, but through the belonging of the noun to one of three genders. The linguistic means of expressing gender in English are represented by the following means: morphological, which includes suffixes to denote the gender; grammatical, which includes the use of appropriate pronouns that indicate that the token belongs to a certain gender; lexical, which includes semantically marked words that belong to the masculine or feminine gender.

References

1. Honchar Yu. Posibnyk presovoi praktyky z hendernoi perspektyvy [Handbook of press practice from a gender perspective]. Rivne, 2015. 200 p. [in Ukrainian].
2. Hryhoriv N. M. Linhvistychni zasoby vyrazhennia henderu v anhliiskii movi [Linguistic means of gender expression in English]. *Proceedings of the 20th International Scientific and Practical Conference Models of Development of Modern Science* (Horlivka, April 19-20). 2012. P. 58–60. [in Ukrainian].
3. Shevchenko L. O. Hender u psykholohichnykh ta sotsialnykh doslidzhenniakh [Gender in psychological and social research]. Kyiv, 2015. 148 p. [in Ukrainian].
4. Wayne L. D. Neutral Pronouns: A Modest Proposal Whose Time Has Come. *Canadian Woman Studies*. 2005. 24.2/3. P. 85. [in English].

**Валентина Малик,
здобувач ступеня доктора філософії,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського;
Науковий керівник – Валентина Фрицюк,
доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського**

МОЖЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Глобалізаційні процеси, які впливають на різні сфери життя суспільства по-своєму, сприяли виникненню поняття «освітній простір».

Насамперед необхідно наголосити, що освітній простір є частиною утворення, яке інтегрує в собі освітній простір кожного учасника навчально-виховного процесу.

Освітній простір – це педагогічне середовище, де відбувається взаємодія, розуміння та пізнання особистістю навколишніх культурних елементів, що належать до освітнього середовища навчального закладу, це власне і забезпечує суб'єктивність та поступовий розвиток об'єктів навчально-виховного процесу. Виховний освітній простір як сукупність педагогічних факторів і умов розвитку особистості в процесі формування спеціально організованого середовища може зазнавати цілеспрямованого педагогічного впливу.

Варто зазначити, що для створення такого багатовимірного об'єкта навчально-виховного процесу як освітній простір необхідно розуміти його структуру і вміти виявляти ефективні механізми, що існують у даному типі середовища. Як показують результати наукового дослідження, у залежності від організації освітнього простору, його формування можливе з використанням ергодизайну [3], конструювання [4], розгортання [6], самоорганізації [7] і проєктування [5].

Крім того, сучасні вимоги до підготовки кваліфікованого фахівця передусім вимагають від нього бути активним учасником навчально-виховного процесу у освітньому середовищі, а й частиною міжкультурної комунікації й мати необхідні комунікативні навички у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, навички практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що обумовлена професійними потребами; та бути спроможним оволодіти новітньою фаховою інформацією застосовуючи іноземні джерела [1].

Комунікативний компонент поєднує мовний, мовленнєвий і соціокультурний матеріал. До мовного та мовленнєвого компонентів змісту розвитку знань з іноземної мови належить матеріал, на основі якого здійснюється навчально-виховний процес. Соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови передбачає набуття знань про національно-культурні особливості й реалії країни, мова якої опановується [1].

Модель реалізації комунікативного підходу в опануванні іноземною мовою майбутнього фахівця повинна відповідати таким критеріям:

- формування наукових засад здійснення професійної підготовки майбутніх спеціалістів на сучасному етапі;

– дослідження процесу формування іншомовної комунікативної культури студентів;

– визнання студента закладу вищої освіти суб'єктом неперервного процесу професійного самовдосконалення: самопізнання, саморозвитку і самореалізації [1].

Дана модель демонструє суттєві характерні риси та внутрішній склад професійної діяльності, реалізація якої можлива лише при умові створення належних взаємопов'язаних педагогічних умов.

Отож, процес реалізації комунікативного підходу буде ефективним, якщо в діяльності закладів вищої освіти будуть забезпечені такі організаційно-педагогічні умови у освітньому середовищі:

- комунікативне спрямування змісту професійно орієнтованих дисциплін;
- інтегрування професійних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця;
- створення іншомовного комунікативного освітнього середовища [1].

Комунікативно орієнтований зміст дисциплін професійного спрямування відображає цілісність навчального процесу та комплексний підхід до його організації, що забезпечується взаємопов'язаністю навчальних дисциплін на засадах комунікативного підходу [1].

Таким чином, аналіз наукових джерел, що стосуються проблеми освітнього простору при розвитку комунікативної культури студентів, дозволяє зробити такі висновки:

- освітній простір є системою соціальних зв'язків і відношень у галузі освіти, що має характер взаємовідношень суспільства й соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства;
- освітній простір - це середовище спільної діяльності всіх учасників освітнього процесу, де безпосередньо і забезпечується використання та активізація їх творчого потенціалу;
- освітній простір характеризується обсягом освітніх послуг, інтенсивністю освітньої інформації, освітньою інфраструктурою (якісний і кількісний склад її елементів, їх розташування у просторі) та функціонує, базуючись на принципах взаємодії освітніх систем різного типу, сформованих під впливом певної культури [2].

Отже, комунікативний підхід передбачає таку організацію навчально-пізнавальної діяльності, за якої забезпечується систематичне оволодіння як функціональним, так і структурним аспектами мови, спрямованих на формування іншомовної комунікативної компетенції, а організація освітнього простору являє собою основу інноваційного розвитку закладу вищої освіти.

Джерела та література

1. Волкова Л. В. Особливості реалізації комунікативного підходу в процесі вивчення іноземної мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2019. № 72. С. 95–99.
2. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір». URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm
3. Криулина А. А. Эргодизайн образовательного пространства. Москва : ПЕРСЭ, 2003. 192 с.
4. Попов А. А. Образовательное пространство: социология и технология конструирования. URL: <http://www.fondgpr.ru/lib/mmkn/50>.
5. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект : монографія ; Інститут імені Г. С. Костюка АПН України. Київ ; Запоріжжя, 2008. 272 с.
6. Фрумин И. Д. Категория педагогического действия в педагогике развития. *Педагогика развития: проблемы современного детства и задачи школы* : м-лы 3-й научно-практической конференции. Ч. 1. Красноярск, 1996. С. 34–41.
7. Харитонов В. А., Санникова О. В., Меншиков И. В. Образование: стратегия развития и синергетика. *Наша школа*. 2004. № 9 (58). С. 2–8.

Ярина Мандрика,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша –англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Яніна Тагільцева,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ОМОНІМІЯ В ЛЕКСИЧНІЙ МІКРОСИСТЕМІ «ФАУНА» СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Характерною рисою сучасної науки про мову є акцентування уваги дослідників на вивченні мови в контексті її функціонування. Функціональний аспект лексичної семантики особливо важливий для іноземної мови. Залежно від контексту значення слова дещо змінюється, і під час вивчення мов особливо важливо вміти аналізувати зміни значення деяких одиниць у конкретній текстовій реалізації і знати варіативності мовних одиниць задля правильного вживання у мовленні.

У сучасному мовознавстві простежується тенденція досліджувати переносне значення назв тварин у лінгвокультурному аспекті (І. О. Голубовська, Т. І. Гончарова, Н. Д. Петрова). Увагу дослідників привертають такі лексичні одиниці, як фаунізми, анімалізми, зооніми, зоосемізми (Г. Л. Кривенко, О. В. Коваленко, В. В. Рзаєва). Метою цієї наукової розвідки є намір проаналізувати особливості явища омонімії в номінаціях мікросистеми «фауна», що сприятиме чіткому розумінню тієї чи іншої лексичної одиниці, коректному сприйняттю авторської думки та здійсненню грамотного перекладу.

Ми, услід за І. С. Губановою, розуміємо омоніми як «слова, що є тотожними хоча б в одному з компонентів плану вираження, тобто що співпадають за звучанням і/або правописом в усіх або деяких формах та різняться хоча б одним компонентом плану змісту – лексичним та/або граматичним значенням» [1, с. 5].

У фокусі нашої розвідки – слова наступних категорій: орнітофауна (назви птахів), ентомофауна (назви комах), назви ссавців. У системі даних найменувань ми виділили такі групи омонімів:

1) лексичні (що належать до однієї частини мови і мають однакові парадигми): cow – корова, першокурсник, автоматичне гальмо, ковпак димової труби; calf – теля, невелика крига, гомілка; goat – коза, репортер; horse – кінь, затискач (у бурильній справі), підрядковий переклад, pigeon – простак, безталанний гравець; owl – сова, дурень, агент-резидент; beetle – жук, кувалда, трамбівка; ant – гравець у шахи, антенна;

2) лексико-граматичні (слова, що мають різне лексичне і граматичне (у контексті частиномовної приналежності) значення, співпадають у написанні і вимові): beetle – жук, виступати, трамбувати; a bull – бик, to bull – мати успіх, підвищувати ціну, a goat – козел, to goat – набридати (у мові сленгу), pig – свиня, to pig – чистити скребком); sheep – баран, боязкий, несміливий, horse – кінь, дурний; crow – ворона, хвалити, насміхатися; hawk – яструб, відкашлювати, поширювати чутки; swan – лебідь, залишати когось, вештатися.

У категорії «орнітофауна» омонімами виступають такі лексичні одиниці: pigeon, dove, goose, kite, hen, cock, parrot, owl, magpie та ін. (pigeon – голуб, простак, безталанний гравець; dove – голуб, прибічник мирної політики; owl – сова, дурень, агент-резидент).

Іншою групою, що є джерелом омонімії, є група «назви ссавців»: bull – бик, буйвіл, спекулянт, грає для підвищення біржових цінностей шпик, поліцейський; lion – лев, знаменитість; rabbit – кролик, контейнер, поганий гравець у шахи; tiger

– тигр, сильний суперник; panther – пантера, міцний напій; monkey – мавпа, візок, піч тощо.

Омонімічні зв'язки простежуємо у категорії «ентомофауна»: bee – бджола, зустріч друзів, конкурс, фантазія; bug – жук, божевільна ідея, недолік, помилка; flea – блоха, червоно-коричневий колір; spider – павук, хрестовина, кронштейн тощо.

Як бачимо, лексико-семантичне явище омонімії характеризується тим, що для позначення абсолютно різних предметів позамовної дійсності використовується одна і та сама лексема. У зв'язку з цим ми можемо говорити про мовний феномен міжгалузевої (міжпредметної, міжнаукової) омонімії, коли один і той самий фонетичний комплекс співвідноситься з таким самим об'єктом дійсності, проте наповнюється різним змістом, оскільки цей об'єкт виступає предметом вивчення різних наук.

Досліджуючи вживання термінів-омонімів з домінантною семантикою, пов'язаною з номінацією назв ссавців, птахів, комах ми доходимо висновку, що дані лексичні одиниці найчастіше мають омонімічні еквіваленти в таких терміносистемах: спорт, техніка, поліграфія, фінанси, неформальне спілкування тощо.

Як бачимо, анімалістичні номінації в поєднанні з елементами тематично інших лексичних комплексів утворюють слова з новою семантикою, що відображають особливості сприйняття людиною оточуючого середовища, характер її взаємодії з довкіллям. Тож відзначаємо міжгалузеву омонімічну репрезентацію досліджуваної лексичної мікросистеми, що дає змогу вивчати її в різних тематичних контекстах.

Отже, явище омонімії яскраво представлене в сучасній англійській мові. Цей багатогранний мовний феномен поєднує особливості історичного й сучасного розвитку мови, її постійного збагачення, в результаті чого відбувається розширення масштабу граматичних і лексичних можливостей

слова. Оскільки лексична мікросистема «фауна» відзначається широким спектром найменувань, а процеси омонімії в її межах чітко виражені, безсумнівно, існують перспективи подальшого системного вивчення даної проблематики.

Джерела та література

1. Губанова И. С. Структурно-квантитативная характеристика омонимии в современном английском языке: автореф. дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04. Н. Новгород, 2010. 168 с. URL: [autoref-strukturno-kvantitativnaya-kharakteristika-omonimii-v-sovremennom-angliiskom-yazyke.pdf](#) (дата звернення: 11.05.2022).
2. Мейзерська І. В. Граматична омонімія прийменників у сучасній англійській мові. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. 2015. Випуск 240. Том 252. С. 66–70.
3. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/> (дата звернення: 11.05.2022).

**Анастасія Мелешко,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр спеціальності Середня освіта
(Англійська мова та література),
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка;
Науковий керівник – Віра Мелешко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

ПРАКТИЧНЕ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО ПОЛТАВЦЯ ВОЛОДИМИРА СТЕПАНЮКА

Говорити/писати про людину, яку знала, але яка відійшла в засвіти, дуже важко й боляче, адже необхідно, притлумивши свої переживання, залишатися

об'єктивною. Такі розмисли викликала смерть Володимира Петровича Степанюка (1955–2014), із котрим мені поталанило бути знайомою, під його орудою брати участь у кількох заходах національного спрямування.

В. Степанюк за фахом – агроном-садівник, за покликанням – культурно-громадський діяч. Переконані, що найбільша заслуга Володимира Петровича – це його подвижництво як практичного шевченкознавця. Термін практичний шевченкознавець – наш, тож спробуємо обґрунтувати його, запропонувавши дефініцію, та наповнити реальним змістом.

Окреслюємо такий термінологічний ряд: шевченкознавство – шевченкознавець – практичний шевченкознавець. Шевченкознавство – «сукупність наукових дисциплін (літературознавство, мистецтвознавство, лінгвістика, історія, філософія тощо), що досліджують життя і творчість Т. Шевченка» [2, с. 584]. Шевченкознавець – «літературознавець, мистецтвознавець, що спеціалізується на вивченні життя і творчості Т. Шевченка» [8, с. 435]. Практичний – «2. Який безпосередньо здійснює яку-небудь справу, керує ким-, чим-небудь» [8, с. 515] або: «1) Який спирається на практику, досвід; доцільний» [7, с. 456].

Звідси практичний шевченкознавець – це той, хто безпосередньо здійснює низку найрізноманітніших справ із пошанування Тараса Григоровича Шевченка, матеріального, наукового, культурного та духовного увіковічення його пам'яті.

Як практичний шевченкознавець В. Степанюк виконав величезну роботу:

– на основі різних джерел і власних вислідів дійшов висновку, що Шевченко відвідав на Полтавщині «78 населених пунктів, із яких нині залишився 71, а по всій Україні, відповідно, 315, із яких є дотепер 276; лише на Черкащині – 57 населених пунктів» [1, с. 3];

– очолював громадський Шевченківський комітет із відзначення 200-річчя Т Шевченка (25 квітня 2013 року на засіданні круглого столу «Кріпацтво в Україні. Тарас Шевченко» «оголосили про створення Полтавського громадського Шевченківського комітету з нагоди відзначення 200-річного ювілею від дня народження Великого Пророка» [4]);

– ініціював виготовлення-вишивання рушника-оберега «Полтавські шляхи-дороги Великого Кобзаря». Полотнище – 2×3 метри; на ньому нанесено всі населені пункти області, де свого часу побував Шевченко і де встановлено йому пам'ятник. Оберег вишивали в різних місцях Полтави та області, освятивши його попередньо в парку біля пам'ятника Кобзаря в Полтаві;

– проводив «круглі столи». Зокрема, «Тарас Шевченко і Полтавщина» (Диканька, 2012), «Кріпацтво в Україні. Тарас Шевченко» (Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка, 2013 рік), «Тарас Шевченко й Адам Міцкевич» (Полтавська державна аграрна академія, 2013 рік), «Тарас Шевченко і сучасність» (Карлівка, відділ освіти, 2013 рік) та ін.;

– влаштовував літературно-мистецькі свята, приурочені до дня народження великого Кобзаря. Наприклад, «із нагоди 199-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка відбулося літературне свято «З любов'ю до Кобзаря» (Новини Полтавщини) (участь у святі брала і я, авторка цієї розвідки);

– був організатором кількох акцій. Акції, що їх проводив Володимир Петрович, мали лише одну мету – національну: він прагнув до згуртування всіх українців у нерозривну державну цілісність. Об'єднувальним началом краянин обрав життя й мистецьку діяльність геніального Шевченка:

1) «Шануймо Кобзаря. Полтавські дороги Тараса Шевченка». Полтавські активісти на чолі з В. Степанюком проїхали нашу область, щоб проінспектувати стан пам'ятників Тарасові Шевченку в усіх населених пунктах, де вони є. Мандрували Полтавщиною краєзнавці, науковці, журналісти та просто небайдужі люди – загалом 13 чоловік, з-поміж них і член «Союзу українок Башкирії» – Ольга Дубровіна. Усього було чотири експедиції населеними пунктами Полтавщини (відвідано понад 40 міст, селищ, сіл);

2) «Українські дороги Тараса Шевченка» (розпочато її в 2011 році). Завдання цієї науково-пізнавальної акції – відвідати кожен населений пункт України, де свого часу перебував Шевченко, узяти в ньому землю і передати її музеям сіл Моринці, Шевченкове, міста Канева. Учасники акції побували в Черкаській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Запорізькій областях та

здійснили автопробіг «Скорботний шлях Кобзаря» (4-12 травня 2011 року, Полтава – Петербург – Канів – Полтава);

3) «Сорок днів з Пророком. З любов'ю в серці»: із 13 квітня по 22 травня щоденно з 14.00 до 15.00 біля пам'ятника Шевченкові в обласному центрі декламували поезію Кобзаря. «Саме 22 травня Тараса Шевченка перепоховали в Каневі. Сорок днів – це міфічно. Мойсей сорок днів водив людей по пустелі, – [говорить] Степанюк» [1].

4) «Живий пам'ятник природи – Тарасові Шевченку» (до 200-річчя з дня народження Кобзаря). Про перебіг цієї акції широко інформувала преса [6, с. 5]. У Каневі громадські організації Полтавщини, Дніпропетровщини, Сумщини, Чернігівщини, Черкащини, Львівщини та Київщини висадили 200 дубків. Степанюк «об'єднував навколо імені Тараса <...> Україну» [5];

5) «Користуємося фарбами, а пишемо серцем», присвяченої 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. В. Степанюк вкотре єднав нашого Шевченка та сучасну молодь, ініціювавши виставку дитячих малюнків;

6) «Полтавські Шевченки про Тараса Шевченка». У її рамках вивчали думку людей, які мають прізвище Шевченко.

Усе, що стосувалося Шевченка, для Володимира Петровича – важливе й необхідне. Він прагнув прилучити до світу Кобзаря і найменшеньких, і людей поважного віку. Тому, наприклад, переймався екскурсіями шевченківськими місцями, передовсім до Канева. Таких екскурсій він організував понад десять.

Десь із небес дивиться на нас він, Володимир Петрович Степанюк, а ми засвідчуємо тривкість пам'яті про нього й цією науковою роботою.

Джерела та література

1. Колеснікова Р., Степанюк В. Тарас Шевченко і Полтавщина. *Моя аграрна академія : газета Полтавської державної аграрної академії*. 2014. Березень. С. 3.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-укладач Ю. І. Ковалів. Т. 2. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.

3. Луценко О. Біля Шевченка сорок днів будуть читати вірші. *Газета по-українськи*. 2008. 14 травня. С. 7.
4. Пам'яті товариша-патріота. URL: <http://blog.poltava.to/kucherenko/3045/>
5. Передерій Л. Спом'янімо Володимира Степанюка. *Вечірня Полтава*. 2014. 5 грудня. С. 4.
6. Полтавські дубки на Шевченкові на канівській землі. *Полтавська думка*. 2013. № 17 (25 квітня). С. 5.
7. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.
8. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1980. Т. 1–11.

Віра Мелешко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

МИСТЕЦЬКА ПРЕСА ЯК ОДИН ІЗ СЕГМЕНТІВ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Літературний процес – поняття, яке в різних літературознавчих школах має неоднакові дефініції. Наприклад, 1) «Літературознавча енциклопедія» подає таке визначення: «Літературний процес – безперервний, надзвичайно складний, іноді суперечливий, іноді регресивний розвиток літератури, який визначається всією сукупністю явищ і фактів, спричинених як єдиними нормами загальнолітературного світового розвитку, так і його національними особливостями» [4, с. 573-574]; 2) словники «пишуть» про літературний процес як різноманітне історико-мистецьке явище, що характеризується змінами у стилях і напрямках художньої творчості, у виразально-зображувальній системі художніх засобів, у тематичній і жанровій своєрідності творів тощо; 3) науковець Василь Пахаренко вважає літературний процес сукупністю загальнозначущих

змін у літературному житті у великому історичному часі. Дослідник також виокремлює складники літературного процесу, зауважуючи, що в кожний історичний період він уключає в себе як власне словесно-художні твори, так і форми їхнього суспільного побутування: публікації, видання, літературну критику, читацькі реакції, що знаходять місце в епістолярній літературі та мемуарах [5].

Ми розглядаємо мистецьку пресу як один із сегментів сучасного літпроцесу. Такі видання, окрім того, що «репрезентують на своїх сторінках матеріали на культурно-мистецькі теми, ... розвивають аналітичне та художньо-образне мислення читачів ... формують інтелектуальний простір нації» [2, с. 47]. Справді, літературно-художні видання презентують не лише саме явище сучасного письменства, а також критичну рецепцію його.

Мистецька періодика України XXI століття охоплює друковані та електронні журнали, часописи, газети.

Найперше згадуємо «Літературну Україна» – щотижневик, орган правління НСП України. Її включено до «Книги рекордів України» та нагороджено дипломом у категорії «Література»: це періодичне видання визнано «найдавнішою україномовною українською літературною газетою, що нині виходить» [4]. За нашим спостереженням, «літературка» пройнята глибоким патріотизмом, мудрістю слова, пошаною до співвітчизників.

Утвердилася в мистецькому просторі «Українська літературна газета» – у минулому місячник літератури, мистецтва, критики, наукового і громадського життя, який виходив у Мюнхені у 1955 – 1960 рр. 9 жовтня 2009 року газету відродили в Україні й нині вона існує як друковане та онлайн медіа.

Найстабільнішу частину літперіодики впродовж тривалого часу складають журнали, що виходять під егідою Спілки письменників України: 1) «Дніпро» (виходить з 1927 р.) – щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний ілюстрований журнал. Редакція часопису шукає здібних письменників і пропагує їхню творчість; 2) «Дзвін» (виходить з 1940 р.; мав назву «Жовтень») – літературно-мистецький і громадсько-політичний часопис,

який друкує статті про письменників, критиків, перекладачів, про літературні течії, об'єднання, музеї тощо; 3) «Київ» (виходить з 1983 р.) – літературно-художній та громадсько-політичний збірник, який репрезентує не лише словесно-художні полотна, а й оригінальну публіцистику.

Заслуговує на увагу журнал «Всесвіт», який від початку з'яви (1925 р.) послідовно публікує переклади митців слова світового письменства.

Останнім часом з'явилися й регіональні літературні періодичні видання, з-поміж яких – «Полтавська криниця» (заснований у 2018 році). Журнал виходить двічі на рік; першим редактором «Полтавської криниці» був Олексій Неживий (1957 – 2019), нині її очолює Володимир Шкурупій.

Онлайн-часописи – своєрідні базові платформи для обговорення тем літератури, книговидавання та аналізу сучасних літературних новинок, подій тощо. Акцентуємо «Читомо» і «ЛітАкцент» як найбільш впізнавані онлайн-медіа про письменство і поміж професійної спільноти, і поміж масового читача.

«Читомо» (його поява припадає на 2009 рік) – популярний сьогодні «медіа про книгу в усіх її проявах і про осмислене читання як трамплін, інструмент для самоосвіти та реалізації» [6]. Онлайн-часопис заснований Оксаною Хмельовською й Іриною Батуревич, редактором відділу літературної критики є Тетяна Петренко. Часопис оперативно друкує відгуки, рецензії на книжкові новинки, пропонує оглядові статті. До речі, «Читомо» випустило друком «Екземпляри ХХ. Літературно-мистецька періодика ХХ століття» – про знакові літературні й мистецькі періодичні видання, що функціонували в минулому столітті на території України або в діаспорі за участі вихідців з України [1].

«ЛітАкцент» – сучасний портал про сучасну літературу, зорієнтований на молоду аудиторію і цікавий для тих, «хто має смак до гарної літератури і хоче зіставити свої оцінки новинок із судженнями літературознавців» [3].

Джерела та література

1. Видання «Екземпляри ХХ. Літературно-мистецька періодика ХХ століття». URL: <https://telegraf.design/news/vydannya-ekzemplary-xx-literaturno->

mystetska-periodyka-xx-stolittya-vyjshlo-drukum/

2. Глушко М. Мистецькі журнали в сучасній Україні: особливості контенту. *Вісник Львівської нац. академії мистецтв*. 2016. Вип. 29. С. 47–57.
3. ЛітАкцент. URL: <http://litakcent.com/about/> «Літературна Україна» – найдавніша газета про літературу. URL: <https://vsiknygy.net.ua/news/22825/>
4. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1.
5. Пахаренко В. Українська поезика. Черкаси : Відлуння-Плюс, 2002. 319 с.
6. Читомо. URL: <http://www.chytomo.com/pro-nas/>

Mykhailo Rakhno,
PhD in Philology,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;
Ruslana Shramko,
PhD in Philology, Associate Professor,
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**PARTICIPLE II / VERBOID AS A VERBAL REALIZER OF SUBJECT
 STATE AND ATTITUDE PREDICATE IN THE NATIONAL LINGUAL
 WORLD-IMAGE OF THE BRITISH AND THE UKRAINIANS
 (BASED ON JANE AUSTEN'S NOVELS)**

Verbalization of inner state and attitude of the subject as an active communicator plays an exceptionally important role in formation and vigorous functioning of the conceptual and lingual world-image of a particular nation as the range of such lingual devices has to cover different situations of everyday communication when the speaker relies on self-reflection / interacts with the collocutor's inner world. Communication of imaginary experiensives can be included there as well. These experiensives, being characters in the literary discourse, similarly deal with their feelings, perceptions and emotions, share their mood and show their attitude to other characters or the fictional reality matrix. The formation of context-determined emotional bilateral subject-subject

connection «character – character» is intertwined with outer-oriented unilateral connection «character – reader» on the basis of emotional concepts actualized with the help of the lingual world-image. To this effect, *adjectives*, *verbs*, and *predicative substantives* (the British) / *verbs*, *adjectives*, and *adverbs* (the Ukrainians) are used [1]. One should also note that the specific explicator of the emotional concept in the national Ukrainian world-image is a *verboid* which potential combines the indication for causality (perception, feeling or attitude of the carrier) and adjectivation of such states or attitudes. Using *verboids* as functional equivalents of *adjectives* [2] can significantly diversify the range of linguistic tools during the translation process providing, in particular, the opportunity to render the soul movements of Jane Austen's characters in the Ukrainian translations of the novels [3; 4; 5]: *...ваша сестра так само ним захоплена* [5]; *...він ...був такий пригнічений, що навіть це я з нього ледве витягла* [4]; *...я був дуже вражений...* [5]; *...я така схвильована, що навряд чи зможу писати...* [4]; *...я трохи здивована цим непотрібним зізнанням* [5].

Participle II serves as a specific correlation to the *verboid* predicate being an actualizer of the subject state and attitude predicate in the English national world-image. Participle II functioning on the formal grammatical level of the English sentence shows the speaker's mood, feeling or sense as a result of the situation's influence, a certain impulse or an overwhelming force (causality) signalling about an irrefutable passivization of the experience as a static feature. Being a syntactic equivalent of the adjective predicate, this verbalizer has the highest level of functional activity. Among the entire array of the structures containing these units, the semantic meanings of negative state / attitude «boredom», «anger», «disgust», «sadness» have been primarily observed (e.g. *He assured her, that as to dancing, he was perfectly indifferent to it...* [6]; *Miss Bennet! I am shocked and astonished...* [6]; *I was sometimes quite provoked...* [6]; *...and I shall never be embarrassed again by his coming* [6]; *Are those who have been disappointed in their first choice...* [6]; *Mrs. Phillips was quite awed by such an excess of good breeding* [6]), while positive states / attitudes («joy», «attitude») are represented by singular examples (e.g. *Mrs. Jennings was delighted with her gratitude...* [7]; *Mr. Collins was gratified...* [6]; *...and she was very thankful that she had never been acquainted with him at all* [7]).

Thus, within the framework of the national English world-image the predicate of speaker's state / attitude realized through Participle II is the functional equivalent of the adjective predicate with the highest activity potential correlating symmetrically with the *verboid* verbalizer in the Ukrainian lingual world-image. The prospects of this study lie in the further studies of translation techniques and strategies in the Ukrainian-English translation of sentences with predicates of this pattern in Jane Austen's belles-lettres discourse.

References

1. Austen J. (1991). *Pride and Prejudice* / with an introduction by P. Conrad. London : David Campbell Publishers Ltd. 368 p. (Everyman's Library).
2. Austen J. (1992). *Sense and Sensibility* / with an introduction by P. Conrad. London : David Publishers Ltd. 367 p. (Everyman's Library).
3. Osten Dzh. (2005). *Hordist i uperedzhenist : roman* [*Pride and Prejudice : a novel*] / translation by V. K. Horbatko. Kharkiv : Folio. 350 p.
4. Ostin Dzh. (2015). *Chuttia i chutlyvist : roman* [*Sense and Sensibility : a novel*] / translation by V. But. Kyiv : Yunisoft. 416 p.
5. Ostin Dzh. (2017). *Hidnist i honor* [*Pride and Prejudice*] / translation by T. Nekriach. Kyiv : Vyd. hrupa KM-Buks. 416 p.
6. Shramko R. Prahmarelevantni zasoby realizatsii vnutrishnoho stanu personazha v ukrainskomovnomu perekladi potteriany Dzh. K. Roling [Pragmarelevant means of the character's inner state representation in the Ukrainian translation of Potteriana by J. K. Rowling]. *Zakarpatski filolohichni studii* [*Transcarpathian Philological Studies*]. 2021. Issue 17. Volume 1. P. 204–210. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.40>.
7. Shramko R., Stepanenko, M. (2017). *Izofunktsiini paradyhmy v systemi predykativ stanu v ukrainskii movi : monohrafiia* [Isofunctional Paradigms in the System of State Predicates in the Ukrainian Language : a monograph] / Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Poltava : Astraya. 284 p.

Тетяна Савицька,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Ірина Мікос,
викладач ЗВО,
Полтавський державний аграрний університет

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Характер сучасного світу зумовлює перетин життєвих і культурних шляхів людей і цілих цивілізацій. Проблеми комунікації культур різних народів і спільнот, їхнє співіснування в єдиному світовому просторі набули неабиякого значення. За визначенням Р. Редфілда та Р. Лінтона міжкультурна адаптація – це результат безпосереднього тривалого контакту груп з різними культурами, що виражається в зміні паттернів культури однієї чи декількох груп. Т. Стефаненко запропонував класифікацію факторів міжкультурної адаптації: індивідуальні фактори (вік, стать, освіта, особистісні риси, мотивація, очікування та життєвий досвід студента); групові фактори (ступінь подібності або відмінності між культурами; особливості культури, до якої належать студенти; особливості культури країни, де людина перебуває); ситуаційні фактори (рівень політичної та економічної стабільності, рівень злочинності тощо).

Психологи А. Фернхем, С. Бочнер, Н. Лебедева вивчали важливий фактор, що визначає успішну й невдалу соціальну адаптацію, який назвали культурною дистанцією. Саме вона впливає на зміну оціночних компонентів соціально-перцептивних образів міжкультурної взаємодії та на оцінку «подібності-відмінності», «близькості-віддаленості» взаємодіючих культур, на формування в груповій свідомості суб'єктивного образу іншої культури (образу «Ми» – інгрупи та «Вони» – аутгрупи).

Науковцем Т. Татаренко було встановлено, що соціальна та культурна дистанція пов'язані з емоційно-оціночним компонентом гетеростереотипів одних етнічних груп в уяві інших, що знаходить своє відображення в етнічній свідомості людей, які вступають в міжетнічну взаємодію. Чим більш далекою, несхожою на власну, сприймається культура «сусідів», тим сильніше діють механізми психологічного захисту, спрямовані на перцептивне віддалення від «чужих» і збереження власної етнічної ідентичності [1].

З досліджень І. Бабікера відомо, що ступінь вираженості культурного шоку позитивно корелює з культурною дистанцією - чим більше нова культура схожа на рідну, тим менш травмуючим є процес адаптації. Індекс культурної дистанції включає в себе такі показники: мова, релігія, структура сім'ї, рівень освіти, матеріальний комфорт і клімат.

Специфіка процесу навчання іноземних студентів на пропедевтичному етапі полягає в роботі багатонаціональних груп студентів. Співпрацюють в аудиторії інокомуніканти зі значними відмінностями в культурних, морально-етичних, політичних, соціально-економічних поглядах та сферах життя. Викладачеві варто враховувати особливості комунікацій країн, представниками яких є студенти; у процесі адаптації до нової мови, нових умов навчання та проживання на території України знайомити студентів з українськими культурними традиціями.

На сьогодні немає єдиної концепції мультикультуралізму, адже відповідно до суспільних змін формуються нові теоретичні концепції, що дозволяють наблизитися до розуміння нової соціальної ситуації. Пошук власної концепції мультикультуралізму є актуальним і необхідним для нашої держави. Україна як поліетнічна країна, яка об'єднує в собі традиції багатьох культур, у нинішній геополітичній і культурній ситуації потребує вироблення оптимальної моделі міжетнічної взаємодії, запобігання конфліктогенним ситуаціям тощо.

Для викладачів доуніверситетського етапу навчання чи не найважливішим є спілкування, як складова комунікативності педагога, в іншомовній аудиторії. З метою уникнення комунікаційних проблем викладач у позааудиторний час

активно послуговується мовами-посередниками (англійською, арабською, французькою). Доречним є вислів: «Скільки ти знаєш мов, стільки разів ти людина». Знання іноземних мов – це вимога часу. Ця складова іміджу педагога ЗВО набуває особливого значення, бо щороку студентська спільнота поповнюватиметься все більшою кількістю іноземців.

Багаторічний досвід роботи ПДМУ і ПДАУ з іноземними студентами на доуніверситетському етапі підтверджує, що все починається з викладача, його вміння організувати студентську аудиторію, створити комфортну атмосферу, налагодити контакт з кожним студентом. Вербальна поведінка – це зброя, якою майстерно оперує педагог, вдало поєднуючи роль вчителя й партнера залежно від ситуації. Важливим професійним інструментом викладача української мови як іноземної є інтонація, темп, чіткість та виразність мовлення. Речення – короткі, прості з опертям на знайомі лексеми. Педагог має уникати перенавантаження висловлювань невідомими словами, щоб запобігти втраті інтересу, пасивності студентів, знервованості, роздратованості й нерозуміння матеріалу. Майстерність викладача у вмінні «говорити просто про складні речі».

Важливою частиною іміджу викладача є красномовство – здатність до переконливої, вільної та цікавої презентації матеріалу. Варто пам'ятати про поведінку, дистанцію, тон, урівноваженість у спілкуванні з аудиторією.

Викладач ЗВО має бути не лише оратором, а й актором. Мова жестів є первинним інструментом демонстрації найелементарніших понять для спрощення й прискорення сприйняття матеріалу на початковому етапі навчання. Працюючи з дорослою аудиторією, слід чітко контролювати свої негативні емоції, вираз обличчя, стриманість рухів; адекватно реагувати на можливі провокації з боку незадоволених студентів. Якщо викладач не відчує зміну в настрої слухача, ситуація може набути деструктивного характеру. Необачність у конфліктній ситуації іноді призводить до некерованої поведінки, відкритого протистояння відмови від співпраці. Залагодження конфлікту потребуватиме тяжкої праці з відновлення ділових стосунків.

Для багатьох студентів проблемним є встановлення й підтримання стосунків з представниками місцевої культури. У деяких іноземних студентів немає друзів серед українців через нестачу соціальних навичок ефективного спілкування в іншій культурі. Саме викладач ініціює різні форми спілкування інокомунікантів з українськими студентами. Це можуть бути спільні виховні чи добродійні заходи, участь у наукових товариствах, спортивних командах, студентській самодіяльності. Допомога іноземним студентам у подоланні культурних бар'єрів з боку представників домінуючої культури повинна стати запорукою їхньої успішної адаптації в новому соціумі й фактором скорочення культурної дистанції. Така практика корисна і для українських студентів, які в толерантному ставленні до інокультурних однолітків проявляють відкритість та взаємоповагу. У подальшому це стане підґрунтям для атмосфери довіри громадян один до одного й фактором посилення інтеграції суспільства.

Таким чином, у сучасних умовах актуальним залишається створення позитивного іміджу викладача ЗВО, формування його комунікативної складової задля забезпечення атмосфери емоційного комфорту й навчальної активності студентів. Педагогічна діяльність потребує від викладача формування специфічних якостей міжособистісної взаємодії, поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування.

Розуміючи, що сучасний світ все ще далекий від справедливого діалогу, викладач докладатиме зусиль пояснити інокомунікантам, що міжкультурний діалог неможливий у разі збереження «логіки панування» однієї країни або однієї культури над іншою. Майбутнє глобального світу неможливе без діалогу різних культур, тому мультикультурність і толерантність залишаються основними принципами полікультурного діалогу в сучасному світі.

Джерела та література

1. Татаренко Т. Етнічні кордони і міжетнічна толерантність. *Політ. менеджмент*, 2004. № 5. С. 31–39.
2. Parekh B. Whatismulticulturalism? URL: http://www.india_seminar.com/1999/484/484%20parekh.htm.

**Ірина Склярова,
викладач,**

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРУ ПРИКМЕТНИКІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

При вивченні мов кожна людина стикається з такою темою як утворення нових слів з інших частин мов. Як зазначає великий тлумачний словник, словотвір – це галузь мовознавства, що вивчає будову слів і способи їх створення. Словотвір, або деривація (лат. *derivatio* відведення) – це утворення нового слова на базі однокореневих слів по словотворчим моделям, які існують у мові. Словотвір пов'язує слова з різними значеннями, тому його відносять не тільки до граматики, але й до лексикології, адже в словотворі знаходять відображення зміни у словниковій складовій мови. Розрізняють наступні способи словотвору:

1) морфологічний (створення нових слів за допомогою поєднання морфем). Він включає до себе афіксацію, складання та безафіксний спосіб словотворення.

Афіксація – це створення нового слова за допомогою приєднання до основи тих чи інших афіксів. У афіксації виділяють наступні способи: суфіксальний, префіксальний, суфіксально-префіксальний.

Безафіксний спосіб словотвору – це створення нового слову на базі основи баз участі афіксу, коли похідна основа сама стає основою нового слова.

Складання – це утворення нового слова шляхом об'єднання в одне ціле дві чи більше основи. Слід зазначити, що цей спосіб словотвору особливо продуктивний у німецькій мові (*die Kunst* – мистецтво, *das Kunstwerk* – витвір мистецтва). Залежно від того, як відбувається складання, які типи основ беруть у ньому участь, розрізняють чисте складання (об'єднання двох або більше повних основ), складно-суфіксальний спосіб (об'єднання двох основ з одночасною суфіксацією опорної основи), аббревіацію (усічення слів, що входить у вихідне словосполучення);

- 2) семантичний, або лексико семантичний (створення нового слова шляхом розщеплення старого на два або більше омоніму);
- 3) конверсія, або морфолого-синтаксичний (перехід слова з однієї частини мови в іншу, при цьому слово набуває нових граматичних ознак);
- 4) лексико-синтаксичний (зрощення в одну лексичну одиницю цілого поєднання слів).

Крім того, нові назви можуть бути запозичені з іншої мови. Наприклад: Apotheke (з грецької), Mode (з французької), Jeans (з англійської), Konto (з італійської). Можна утворити нові слова за допомогою поєднання рідних та запозичених елементів мови (das Wort+die Lehre – die Wortlehre). Запозичення прикметників зустрічається рідше, але можна зустріти такі слова як: clever, instant, reflatinär, smart, soft. Слід також виділити складні прикметники, у яких один із компонентів є докорінно німецьким: teamfähig, trastartig.

У німецькій мові прикметники можуть утворюватися за допомогою префіксів та суфіксів, від багатьох іменників та дієслів, а також від прикметників. Крім того, з додаванням цих частин вони можуть набувати інших значень. У випадку словотвору, другим компонентом завжди є прикметник, першим можуть бути іменники (той, хто швидко реагує – reaktionsschnell), прикметники (той, що пізно дозріває – spätreif), дієслівні основи (нержавіючий – rostfrei).

Щоб утворити прикметник-антонім, використовується сам прикметник та префікси in-, des-, або un-: interessiert – desinteressiert (nicht interessiert), praktisch – unpraktisch (nicht praktisch), kompetent – inkompetent (nicht kompetent).

Для того, щоб утворити прикметник від дієслова, закінчення дієслова -en опускається. За допомогою суфіксу -bar прикметники виражають значення можливості зробити щось: essbar – можна їсти (їстівний), trinkbar – можна пити. Також від дієслова утворюються прикметники із суфіксом -d: reisend (від reisen) – мандруючий. Суфікси -bar, та -sam вказують на здатність предмета до чогось. При цьому суфікс -bar надає прикметникам пасивну здатність, а суфікс -sam навпаки, активну: brennen – горіти, а brennbar – горючий; die Erholung – відпочинок, а erholsam – сприяє відпочинку.

Прикметники, утворені від іменників за допомогою суфіксу -isch, виражають загальне ставлення до основи: мальовничий – malerisch, казки братів

Грімм – die Grimmschen Märchen; мають значення національності, та були утворені від назв країн чи національностей: der Ukrainer – ukrainisch, але der Deutsche – deutsch; іншим прикметникам надає негативного значення: neidisch – заздрісний (від der Neid – заздрість).

Суфікс -lich надає значенням частотності чогось або власності. Односкладні прикметники отримують Umlaut: täglich – jeden Tag, monatlich – jeden Monat. Що стосується власності: das Haus der Eltern – das elterliche Haus (вживається рідко). Також цей суфікс виражає загальне ставлення до основи іменника (sommerlich – літній, ärgerlich – дратівливий) та ослаблення ознаки, якості або схильність до них (утворюється від прикметника) (болісний – kränklich, ніжний – zärtlich).

З суфіксом -los утворюються прикметники зі значенням відсутності чогось (у сенсі «без»). Іноді використовується сполучне -s: Ich bin arbeitslos. За допомогою -arm утворюються прикметники зі значенням наявності чогось у малій кількості: Cola ist vitaminarm. За допомогою -frei утворюються прикметники зі значенням «що не містить чогось»: Das Getränk ist zuckerfrei. За допомогою -reich утворюються прикметники зі значенням чогось у дуже/великій кількості: Ich bin erfolgreich.

Від прислівників можуть утворюватися прикметники із суфіксом -ig: baldig – швидкий (за часом); як порівняння (жорстокий – hartherzig (від hartes Herz)) та коли щось складається з будь-якої речовини або матеріалу (піщаний – sandig). Для порівняння також використовуються суфікси -förmig (ballförmig – кулястий) та -artig, коли порівнюють за якістю (großartig – грандіозний).

Суфікс -en надає прикметнику властивість (складається з відповідного матеріалу чи речовини): golden – золотий, baumwollen – бавовняний. На наявність якості чи властивості предмету буде вказувати суфікс -fähig: працездатний (про техніку) – funktionsfähig.

Словотвір німецьких прикметників префіксальним способом розвинений відносно слабо та схожий на префіксальне словоутворення іменників. При цьому: be- вказує на те, що предмет чимось покритий: behaart – покритий волоссям; ge- підкреслює характерність предмета: gehört – рогатий; erz- посилює значення прикметника: erzböse – дуже злий; miss- надає прикметнику

негативне значення: *misstrauisch* – недовірливий. Від дієслів: *un-* використовується для заперечення з прикметниками: *unaufschiebbar* – невідкладний. Деякі слова вживаються тільки з *un-*: *unglaublich* – неймовірний, *unerhört* – нечуваний. Від прикметників: *un-* використовується для заперечення якості предмета. При цьому слова, що мають антоніми, не можуть бути утворені з *un-*: *heiß* – *kalt*, *hell* – *dunkel*; *ur-* використовується для посилення: *uralt* – стародавній, *urgemütlich* – неймовірно затишний.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що поява нової лексики в мові – це наслідок економічного, політичного, фінансового, правового та соціального розвитку на новому рівні в умовах нових міжнародних відносин. Адже суспільство розвивається не зупиняючись, разом із ним розвивається мова та її словниковий склад. Тому, для утворення нових слів і слугує словотвір, при цьому існує дуже багато засобів – словоскладання, конверсія, афіксація, аббревіація, та інші, що допомагають збагачувати лексичний склад мови та знаходити нові шляхи для її поповнення.

Джерела та література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Перун, 2005.
2. Карпенко Ю. О. Способи словотвору : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 336 с.
3. Магеррамова М. А. Лексичні, граматичні та семантичні особливості словотворення у німецькій мові: теоретико-методологічний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2015. № 15. Т. 2. С. 97–99.
4. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig : Bibliographischesinstitut, 1974. S. 237–296.

Наталія Тарасова,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

СИМВОЛИ ТРАГІЧНОГО В РОМАНІ ЖОЗЕФА БЕДЬЄ «ТРИСТАН ТА ІЗОЛЬДА»

*Цю пісню співає терен,
Єдину і незрівнянну.
Вже вкотре – грудьми на вістря –
Така непомірна плата!..*

З незапам'ятних часів із уст в уста протягом багатьох віків з покоління у покоління передається хвилююча серце трагічна історія про кохання прекрасної королеви з далекого північного острова і першого воїна Шотландії. Це легенда, яка зачіпає найтонші струни людської душі, легенда, що розчулить навіть кам'яне серце і змусить пролити хоча б одну, сповнену болю і гіркоти, сльозу. Це легенда про «Трістана та Ізольду». З роками змінювалися оповідачі, імена героїв, час і місце дії. Змінювалося безліч деталей, але завжди у всі часи незмінним залишалося одне – кохання молодих героїв, яке вони змогли пронести через усе своє життя і яке ніщо не змогло здолати, кохання, яке з'єднало люблячі серця і в житті і в смерті. На віки вічні залишаться вони поряд один з одним – і в колах дантового пекла, і пам'яті людей...

Легенда про Трістана та Ізольду старовинна. Склали її кельти, найдревніше населення Британських островів, ще в VII столітті. І хоча з плином часу в цю історію впліталось все більше і більше ірландських, валлійських і, навіть, античних мотивів, все ж важливішим лишається інше – легенда про Трістана та Ізольду увібрала в себе міфологію стародавніх кельтів [2]. Для недосвідченої людини вона лишається досить незвіданою територією. Саме тому сучасному читачеві важко вловити ті міфологічні образи, ті таємні знаки долі і трагічні символи, які сховані у підтексті даної історії. Через це стає трохи розмитим, затьмареним оце надзвичайно сильне трагічне звучання легенди, яке стародавньому слухачеві було зрозумілим ще з перших моментів оповіді. Те, що

зараз може здатися просто яскравою красномовною деталлю або орнаментальною прикрасою, в давнину сприймалося як чітке і зрозуміле повідомлення, наповнене надзвичайно глибоким змістом – як пророцтво чи віщування. Такими таємними знаками долі, які передрікають трагічний фінал для молодих закоханих, насичена легенда про Трістана та Ізольду.

Так, золота волосинка Ізольди з далекої Ірландії, яку нібито випадково випустили ластівки, була не просто першою звісткою про далеку красуню, це була перша вісточка долі, перший символ. В одній із саг до ірландського героя Кухуліна теж прилітають ластівки, з'єднані одна з одною маленьким, витончено виплетеним, срібним ланцюжком, який розповсюджує навколо чарівний заспокійливий дзвін [1, с. 8]. Це ознака наближення його смерті.

Інша сага розповідає про посланця, який приходить до помираючої людини з невеличкою срібною гілочкою, що розповсюджує магічний дзвін навколо. Цей дзвін зачаровує, змушує серце забути про печаль, звільняє від болю. Саме так в давнину кликали до Країни Блаженства, країни смерті, де не існує брехні, несправедливості, печалі, болю та горя, де срібна трава на полях і сади, в яких ростуть прекрасні дерева з чарівними плодами, що дарують вічну молодість і красу. Має ця Країна Блаженства ще одну назву – острів Авалон, острів яблук [1, с. 9]. І в легенді про Трістана та Ізольду ластівки із золотою волосинкою – це не казковий привід для пошуку далекої красуні, це перше пророкування, перша звістка про Країну Блаженства, смертний знак. Але це не єдина згадка про Країну Блаженства. Ще раз про неї нагадує подарунок Трістана королеві Ізольді – гарненький песик Пті-Крю з чарівним нашийником-бубонцем, тихий і ніжний дзвін якого вгамовував усі печалі. У Франції при королівських дворах на улюблену собачку королеви обов'язково зодягали срібний бубонець. Така ж собачка виткана біля ніг королеви і на гобелені «Дама з єдинорогом» [4, с. 18]. У легенді ж про Трістана та Ізольду ця достовірна деталь середньовічного побуту набуває особливого змісту. Це друге віщування, друге пророцтво. Срібний бубонець – не дар коханого, а закляття, поклик, іще один таємний знак долі, що віщує наближення страшного кінця. Наступного разу Країна Блаженств постане вже без прихованих підтекстів та іносказань, про неї заговорить сам Трістан, коли в образі юродивого, безсилий, знову прилине до своєї королеви:

«Настанет час, когда я уведу королеву наверх, туда, где реет между небом и облаком сияющий стеклянный замок, пронизанный закатным солнцем, колеблемый западным ветром...» [1, с. 122]. Скляний корабель і замок на далекому острові – все це є невід’ємними атрибутами Країни Блаженств, яка, за переказами стародавніх кельтів, дійсно знаходиться за межами стародавнього світу. Саме в цю країну так хотіли поплинути серця закоханих, саме туди, *«где солнце не светит, и никто не печалится о солнце, где не старятся и не вспоминают...»* [1, с. 122]. Це стосується останньої зустрічі закоханих, але ж цікаво, як вони зустрілися вперше. Поранений Трістан відпливає із Корнуельса на човні без весел і вітрил, адже *«К чему паруса, когда его руки не могли бы их распустить? К чему весла, к чему меч? [...] По желанию Тристана с ним положили одну лишь его арфу»* [1, с. 37]. І цей спосіб померти, обраний Трістаном, не є випадковим, тому, що саме так стародавні ірландці відправлялись до Країни Блаженства. А це означає, що перша зустріч молодих людей, як і остання, була відмічена одним і тим же знаком. Їхнє кохання було приречене ще в момент першої зустрічі. Але все ж тоді, нехай і на такий короткий час, земля Ізольди дійсно стала для Трістана отим Блаженим Островом, якого він так прагнув віднайти. І даремно, що там на нього чекала смертельна небезпека, неземні випробування, чудодійне зцілення, адже саме там на нього чекало єдине призначене йому в цьому житті кохання. І його Трістану подарувало море [3, с. 272]. Можливо, саме тому такого великого значення набуває у творі ця прекрасна, вільна та сувора водна стихія. Вона сприймається не лише як окремі таємні знаки – передвісники долі героїв. Це і є сама доля. Море – їхня мука і нагорода, спасіння і виправдання водночас. Гірке їхнє кохання, суворе і вільне, як море. Ці слова – кохання, біль і море – на французькій мові є навіть дещо співзвучними: amour, amertume, mer [1, с. 7]. Слідом за невідомими народними поетами їх римують всі автори французьких поетичних перекладів легенди. Та є ще одне співзвучне з ними слово, яке печальною луною котиться по серцю – morte, смерть. А це означає, що не лише таємні знаки долі є натяком на майбутній трагічний фінал. Це неприємне передчуття, ця туга і печаль не покидають нас з самого початку роману. Адже і обставини народження Трістана і все його подальше життя «печальні», як і саме його ім’я [3, с. 274]. Але

повернемося до водної стихії, яка вдихнула життя в два самотні серця, звела їх разом, подарувавши їм солодкі муки кохання. Завжди морем нагадує про себе доля. Ще в дитинстві, коли викрали Трістана норвезькі купці та потрапив їх корабель у страшну бурю, саме море стає рятівником хлопця і прибиває його до чужої землі, яка пізніше виявилася землею його дядька, короля Марка, *«ведь известно по опыту, – и все моряки хорошо это знают, – что море неохотно носит корабли вероломных и не помогает похищениям и предательствам»* [1, с. 29]. Нагадує доля морем про себе і коли заносить човен без весел і вітрил до берегів ірландської землі, де живе Ізольда. І коли на кораблі, відділені від всієї землі морем, вони випивають любовний напій. І коли буря ледве не згубила корабель Ізольди, яка так поспішала до свого коханого, щоб померти разом з ним. Море – доля, море – смерть, яка і з'єднає і розділить. Закохані розлучаться, але знову море поєднає їх – вже навіки – чорним вітрилом, легким, немов саван.

Пройшло вже стільки століть з тих пір, як сталася вся ця історія. І можливо стерлася б з людської пам'яті легенда про всеперемагаючу пристрасть, про вірність і відданість дорогій людині, про кохання, що сильніше за смерть, якби не зацвітав кожної весни, десь в далекій-далекій землі отой терновий кущ, *«с крепкими ветками и благоуханными цветами, который перекинувшись через часовню, ушел в могилу Изольды»* [1, с. 135].

Джерела та література

1. Бедье Ж. Роман о Тристане и Изольде: Роман [Пер. с франц. А. Веселовского; Предисл. и коммент. Н. Малиновской]. Москва : Дет. лит., 1985.
2. Бойко Ю. Лицарський роман «Трістан та Ізольда»: своєрідність образної системи. *Полілог. Науково-публіцистичний студентсько-викладацький збірник*. № 1. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 26–34.
3. Давиденко Г. Й., Акуленко В. Л. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження. Київ, 2007.
4. Івасюк Н. Чи не до дна ми випили наші муки й радощі? *Зарубіжна література*. 2004. № 32. С. 18–19.

Каріна Тюріна,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Алла Дедухо,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ТРАКТУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ОСКАРА УАЙЛЬДА В КОНТЕКСТІ РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Англійська література середини XIX століття здебільшого розвивалася під впливом естетизму – художнього напрямку, основним постулатом якого була ідея чистої краси, яка підноситься над реальним життям та є субстанцією рафінованого вишуканого мистецтва [6, с. 36]. Особливістю «естетичного» руху, головний девіз якого висловлював ідею про створення «мистецтва заради мистецтва», є відмова від будь-яких суспільно-моралізаторських тенденцій на користь прекрасного.

Однією із відомих представників естетизму є Оскар Уайльд – видатний драматург пізнього Вікторіанського періоду та яскравий представник європейського модернізму. Свої погляди на прекрасне, мистецтво та естетику Оскар Уайльд відобразив у романі «Портрет Доріана Грея». Цей твір – єдиний роман митця, унікальний витвір мистецтва, який, без сумніву, належить до числа найбільш значущих робіт останньої третини XX століття [7, с. 14].

На сторінках роману прославляється та здійснюється пошук справжнього мистецтва. Письменник проводить чіткий поділ між мораллю та мистецтвом, доводячи до читача таку думку, що «митець – не мораліст, і така його схильність породжує неприпустиму манерність стилю» (*Оригінал: «No artist has ethical*

sympathies. An ethical sympathy in an artist is an unpardonable mannerism of style» [8, с. 4]). Водночас О. Уайльд проводить безпосередню паралель між мистецтвом та моральністю, адже істинне мистецтво не може бути позбавленим останньої.

Проблематика роману, а також творчість Оскара Уайльда були об'єктами досліджень багатьох відомих учених, таких як Л. М. Афанашенко [1], Т. А. Бобрикін [2], І. П. Кузьменчук [3], В. В. Міщук [4], М. Н. Соколянський [5], А. А. Федоров [6], Д. Ю. Яковлєв [7] та інші.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що конфлікт прекрасного та духовного є актуальною проблемою сучасності. ХХІ століття – це епоха процвітання комерціалізації та масовості культури. Через неймовірно швидкий розвиток нових технологій змінюється особистість, мистецтво та відношення людини до нього. Зараз ми можемо спостерігати явище засилля фільмів, телепередач та музики, які не є художньою цінністю. У гонитві за прибутком мистецтво набуло виключно розважального характеру, будучи позбавленим духовності.

Ми проаналізуємо естетичну концепцію Оскара Уайльда в контексті роману «Портрет Доріана Грея» та запропонуємо власну версію перекладу останнього.

Естетична концепція Оскара Уайльда складається із 25 афоризмів передмови, які і визначають систему естетичних поглядів автора. Мета передмови – змусити читача по-особливому поглянути на мистецтво як на щось, «що знаходиться в зовсім іншій площині, яка не збігається з рівнем повсякденності» [2, с. 11].

Перший з афоризмів висловлює ідею, що «художник – це той, хто створює прекрасне» (*Оригінал: «the artist is the creator of beautiful things»* [8, с. 4]). Дійсно, художник Безіл створив прекрасний портрет: «... на мольберті знаходився портрет юнака незвичної краси» (*Оригінал: «... clamped to an upright easel, stood the full-length portrait of a young man of extraordinary personal beauty»* [8, с. 9]), «... художник дивився на дивовижного молодого парубка, який так майстерно був зображений на портреті» (*Оригінал: «... the painter looked at the gracious and comely form he had so skilfully mirrored in his art»* [8, с. 14]). Але саме цей

прекрасний витвір мистецтва спровокував створення жахливого чудовиська, на яке перетворився Доріан: «З вуст художника вирвався крик жаху, коли в напівтемряві він побачив моторошне обличчя, яке глузливо посміхалося йому з полотна. У виразі обличчя цієї особи було щось, що обурювало душу та наповнювало її огидою. Боже правий! Та це ж обличчя Доріана!» (*Оригінал: An exclamation of horror broke from the painter's lips as he saw in the dim light the hideous face on the canvas grinning at him. There was something in its expression that filled him with disgust and loathing. Good heavens! it was Dorian Gray's own face that he was looking at!* [8, с. 48]).

За мить до своєї смерті Безіл сказав: «Ви ж сказали, що знищили портрет!» (*Оригінал: «You told me you had destroyed it»* [8, с. 129]), на що Доріан відповів: «Це неправда. Це він знищив мене» (*Оригінал: «I was wrong. It has destroyed me»* [8, с. 129]) і остаточно втратив свою душу. Вкладаючи такі слова у вуста юного Грея, Оскар Уайльд, можливо, сам того не очікуючи, спростував свою першу тезу.

Наступний афоризм автора звучав так: «Ті, хто у прекрасному знаходить щось безглузде, – зіпсовані люди... Ті, хто здатні досягнути глибокий сенс прекрасного, – люди освічені. Вони не безнадійні» (*Оригінал: «Those who find beautiful meanings in beautiful things are the cultivated. For these there is hope. They are the elect to whom beautiful things mean only beauty»* [8, с. 4]). Але і цьому афоризму судилося бути спростованим на сторінках роману. І Безіл, і кмітливий лорд Генрі сприймають лише зовнішню красу Доріана Грея, не помічаючи його жахливої душі. Ніхто не вірить, що Доріан здатен вчинити злочин. Дивовижна краса молодого Грея вражає також і Джеймса Вейна, який, бажаючи помститися за сестру, що загинула, так і не зміг здійснити свого задуму, просто не повіривши в те, що такий красивий юнак міг би бути жорстоким та безжалісним. Врешті-решт Джеймс, як і Безіл, поплатився за свою помилку.

Оскаріві Уайльду міщанський спосіб життя був не до душі, адже в це поняття не вкладається усвідомлення всілякого мистецтва, як реалістичного, так і романтичного. Письменник висловив цю ідею вельми дотепно, сказавши в

передмові: «Ненависть дев'ятнадцятого століття до Реалізму – лють Калібана, який побачив себе у дзеркалі. Ненависть дев'ятнадцятого століття до Романтизму – лють Калібана, який не бачить у дзеркалі свого відображення» (*Оригінал: «The nineteenth century dislike of realism is the rage of Caliban seeing his own face in a glass. The nineteenth century dislike of romanticism is the rage of Caliban not seeing his own face in a glass» [8, с. 4]*).

Для автора об'єктом мистецтва була фантазія, вигадана реальність. Реальність – це щось потворне, вульгарне, а О. Уайльд любив красу, яку він віднайшов у вигадці, в солодкій брехні, яка зможе віднести читача якомога далі від потворної реальності. Він заперечує такі принципи, як принцип натуралізму та принцип справжнього реалізму в літературі. Дійсність, на думку Оскара Уайльда, позбавлена поетичності та естетичності, тому вона не заслуговує на те, щоби бути предметом художнього зображення. Саме це і є одним із принципів естетизму автора – відхід від дійсності, створення ілюзорності, бездоганно красивого світу. За словами автора, мистецтво не має і не повинно мати нічого спільного з істиною; мистецтво не виражає нічого, окрім самого себе. Один із афоризмів у передмові говорить про те, що «розкрити себе і приховати художника – ось до чого прагне мистецтво» (*Оригінал: «To reveal art and conceal the artist is art's aim» [8, с. 4]*).

Отже, роман «Портрет Доріана Грея» повною мірою виражає естетизм Оскара Уайльда. Основною метою письменника було розкрити зв'язок між мистецтвом та життям. Завдяки виключенню неприємних аспектів дійсності, О. Уайльду вдалося створити прекрасну ілюзію, де читача оточують або красиві люди, або красиві місця, або ж красиві промови героїв. Також вважаємо, що автору вдалося знайти свій особливий нестандартний шлях вирішення проблеми зіткнення етичного та естетичного: у своєму романі він створив світ, у якому етичне та естетичне виражаються в дещо іншій формі, ніж у житті. Вони не заперечують один одного, а в контексті краси відіграють нову роль, утворюючи єдине і неподільне ціле. У цьому і полягає самотність відображення естетичної концепції Оскара Уайльда.

Джерела та література

1. Афанащенко Л. М. Формула смисла життя Оскара Уайльда. Изучение «Портрета Дориана Грея» в 10-м класі. *Русская словесность в школах України*. 1998. № 3. С. 33–36.
2. Бобрыкина Т. А. Драматургія Оскара Уайльда : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Санкт-Петербург, 1982. 21 с.
3. Кузьменчук І. П. Парадокси Оскара Уайльда. *Иностранная литература*. 2004. № 8. С. 13–17.
4. Міщук В. В. Своєрідність естетизму О. Уайльда. *Відродження*. 1994. № 8. С. 21–27.
5. Соколянський М. Н. О. Уайльд. Очерк творчості. Київ : Просвіта, 1990. 278 с.
6. Фёдоров А. А. Английский эстетизм: понятие красоты и альтернативы индивидуального сознания. Свердловск : Изд-во Уральского университета, 1990. 144 с.
7. Яковлев Д. Ю. Путь эстетизма. *Иностранная литература*. 2006. № 7. С. 12–15.
8. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. NY : Dover Publications, 1993. 176 p.

Дарина Шевченко,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Тамара Шаравара
доктор історичних наук, професор,
магістр філології,
Полтавський державний аграрний університет

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИСЛОВЛЮВАНЬ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПОДЯКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Висловлювання із семантикою «подяки» – етикетні акти мовлення, мета яких полягає в тому, щоб викликати прихильність співрозмовника. Такі

висловлювання містять певне «ушанування», за допомогою якого «адресат регулярно отримує повідомлення про шанобливе ставлення до нього» [1, с. 64]. Найтиповішими лексичними одиницями, які передають акти-подяки в українській та англійській мовах є: *дякую, спасибі, thanks*.

В українській мові Л. Гнатюк дослідила прагматичні й функціонально-комунікативні особливості подяки як вербального засобу етикетного спілкування [3, с. 216–217], М. Білоус проаналізував структурно-функціональні особливості подяки в наукових текстах у галузі фізики [2, с. 381–384]. В англійській мові І. Чемеринська розглянула структурно-семантичні особливості мовленнєвого акту подяки в наукових текстах із галузі клітинної біології та математичних наук [5, с. 387–391]; І. Чарікова висвітлила проблему соціокультурної мотивації вживання висловлення-подяки в англійському діалогічному мовленні [4, с. 389–394].

Висловлювання-подяки відображають усталені в певному суспільстві правила поведінки. Ці правила є кодифікованими для кожної етнокультури і складають її етикет. Висловлювання-подяки можуть демонструвати емоційні та психічні стани, також вони мають бути щирими: *щиро вдячний, I'm so grateful*. Вважаємо, що дотримання умов щирості при висловленні подяки є основним чинником його функціонування: *Щиро дякую; Вельми дякую, Від усього серця вдячний вам; I sincerely applaud you; Please, accept my deepest gratitude*.

Вираження подяки віднесене до сфери фатики, особливість якої полягає в тому, що її складники – інтеракції – презентують своєрідний соціальний ритуал, який у спілкуванні підтримує гармонійний баланс взаємовідношень між учасниками комунікації. Мовленнєві акти, що створюють ці інтеракції є діями особливого роду, сутність яких визначають не стільки буквальним смислом висловлювань, що їх реалізують, скільки умовами й порядком їх реалізації.

Висловлювання із семантикою «подяки» відносимо до ввічливих висловлювань. Рівень ввічливості залежно від інтенсивності вираження може підвищуватися чи знижуватися. Чим повніший зміст висловлюваного, тим вищий рівень ввічливості. Семантика може доповнюватися різноманітними

лексичними складниками: *Невимовно вдячний; Вельми вдячний! Дякую багато разів; Я більш ніж вдячний; Much obliged; Much appreciated; Many thanks; I'm beyond grateful.*

В українських висловлюваннях-подяках в реальних мовленнєвих ситуаціях переважно використовується лексема *дякую(-ємо)* та її модифікації *хочу / хотілося б / хотів(-ла) б подякувати, висловлюю(-ємо) подяку (вдячність)*, наприклад: *Дякую, що приділили мені увагу; Висловлюю подяку за підтримку, з інтенсифікацією дії: дуже, щиро, щиросердно, красно, вельми, зворушливо, безмежно, тисячу разів дякую(-ємо) (вдячний)*, наприклад: *Безмежно дякую за гостинність; Красно дякую за чудовий вечір; Щиро дякую тобі за кохання та актуалізацією дії: від усього (щирого) серця, дякую(-ємо)*, наприклад: *Від усього серця дякую вам, громадяни...*

В англійській мові лексема *thanks* часто вживається в мовленні з інтенсифікаторами дії: *Thanks in advance; Thank you so much; Thanks a ton; Thanks for having my back*, проте інколи залежно від обставин використовують й інші словосполучення і речення із семантикою «подяки»: *This has been such a blessing; I couldn't have done it without you; I forever indebted; It means world to me; Your support means the world.*

Отже, висловлювання із семантикою «подяки» активно вживаються в українській та англійській мовах, однією з умов для успішної їхньої реалізації є щирість співрозмовників. В українській та англійській мовах для посилення семантики використовують різноманітні слова-інтенсифікатори, в англійській мові також залежно від контексту вживають інші словосполучення і речення. На майбутнє можна запропонувати порівняти структурно-семантичні особливості висловлювань-подяк в обох мовах.

Джерела та література

1. Білоус М. П. Подяка як елемент етикету наукового тексту. *Вісник Львівського університету*. 2004. Вип. 34. Чис. 2. С. 381–384.
2. Гнатюк Л. Ввічливість і мовленнєвий етикет в умовах інтерперсональної комунікації. Прагматичний і функціонально-комунікативний

аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Лінгвістика. Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. Вип. IX. С. 213–220.

3. Чарікова І. В. Соціокультурна мотивація вживання висловлення-подяки в англійському діалогічному мовленні. *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского*. Серия: Филология. 2007. Т. 29 (59). № 1. С. 389–394.

4. Чемеринська І. Я. Подяка як елемент етикету англомовного наукового дискурсу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. Вип. 7. С. 387–391.

5. Goffman E. Interaktionsrituale. Über Verhalten in direkter Kommunikation. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1971. 291 S.

III. СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПАРАДИГМИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

**Валентина Владимірова,
старший викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет;
Олена Шевченко,
кандидат педагогічних наук,
Полтавський державний медичний університет**

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ БІЛІНГВАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Автори представили сучасний стан проблеми формування комунікативної компетенції; охарактеризували теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми, провели аналіз досліджень, що розкривають сутність понять «комунікативна компетенція», «білінгвальна компетенція», «культура», «діалог», «діалог культур»; розглянуто структуру білінгвальної комунікативної компетенції студентів.

Сьогодні в нашій країні як пріоритетне завдання всієї освітньої політики ставиться створення умов для оновлення структури та змісту освіти, розвиток практичної спрямованості освітніх програм. Переорієнтація вітчизняної загальної освіти на компетентний підхід, який відповідає світовим освітнім тенденціям, що передбачають розробку та прийняття загальноєвропейських кваліфікаційних стандартів, і відображає потреби суспільства у підготовці людей не тільки знаючих, а й уміючих застосувати свої знання. Проблему компетентного підходу в освіті досліджували Р. Алієв, В.І. Байденко, Е.Ф. Зеєр, Є.І. Пассов. Дж. Равен, Р. Уайт, О.М. Шевченко та інші [1; 3; 4; 7–8].

Однією з ключових компетенцій, формуванню якої приділяється пильна увага під час освітнього процесу, є комунікативна компетенція. Поняття «комунікативна компетенція», а також теоретичні, практичні та методичні аспекти та принципи використання різних педагогічних технологій при формуванні комунікативної компетенції розглянуті у наукових дослідженнях Н.Т. Бім, В.І. Владимирової, Н.Д. Гальскової, Е.Ф. Зеєра, І.А. Зимньої, В.В. Сафонова, Д. Хаймза та інших вчених [2–4; 9–10]. Ці дослідники розглядають комунікативну компетенцію, одну з ключових в освітньому процесі, як сукупність знань, умінь, навичок у сфері організації взаємодії та співпраці; знання мови та вміння використовувати мовні засоби у реальних ситуаціях спілкування, а також як систему внутрішніх особистісних ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної міжособистісної взаємодії.

Існує досить багато досліджень у сучасній педагогіці, присвячених формуванню комунікативної та іншомовної комунікативної компетенції учнів та студентів, але зазвичай процеси формування комунікативних компетенцій рідною та іноземною мовою розглядаються незалежно один від одного. Ми переконані, що неможливо формувати у студентів тільки іншомовну комунікативну компетенцію, обходячи розвиток комунікативної компетенції рідною мовою, а процес формування комунікативної компетенції рідною мовою, безумовно, надає великий вплив на іншомовну комунікативну компетенцію, тому доцільнішим ми вважаємо формування білінгвальної комунікативної компетенції. Саме за рахунок взаємопов'язаного використання двох мов як засобу освітньої діяльності підвищується і розширюється загальний комунікативний потенціал здобувачів освіти, розвивається пізнавальний інтерес студентів, збагачується їх внутрішній світ і відбувається їх особистісне зростання та духовне вдосконалення на основі нової культури у її діалозі з рідною.

При всій кількості досліджень з мовних контактів досі немає єдиного розуміння терміна «білінгвізм». Під терміном «білінгвізм» розуміється володіння та застосування двох мов, причому ступінь володіння тією чи тією

мовою може бути різним. Методичні проблеми теорії білінгвізму було закладено у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: У. Вайнрайха, С.М. Верещагіна, М.В. Кларина, В.Г. Костомарова, А.А. Леонтьєва, Л.В. Щерби, У. Ламберта, С. Кросбі та ін. Ми вважаємо, що білінгвальне включає не лише навчання іноземної мови та оволодіння студентами предметним знанням у певній галузі на основі взаємопов'язаного використання двох мов як засобу освітньої діяльності, а й формування комунікативної компетенції у білінгвальному діалогічному освітньому просторі, що дозволяє особистості успішно реалізувати себе в умовах міжкультурної комунікації.

Діалог культур має великий педагогічний потенціал для формування будь-якої комунікативної компетенції, особливо білінгвальної. По-перше, саме організація освітнього процесу в умовах діалогу культур створює діалогічний простір як особливий спосіб пізнання дійсності, який передбачає наявність у різних сторін не тільки комунікативних знань, умінь та навичок, а й прагнення розуміння взаємовідносин різних поглядів, ідей, соціальних сил. По-друге, діалог культур передбачає наявність двостороннього інформаційного культурно-сміслового зв'язку, що ставить здобувачів освіти в умови порівняння і тим самим стимулює когнітивний процес, який активізує у студентів не тільки соціолінгвістичні, а й соціокультурні та дискурсивні знання, і спрямований на розкриття та включення у навчальний процес особистісного досвіду, що забезпечує здобуття успішного комунікативного досвіду. По-третє, діалог між «Я» і «Ти» всередині конкретної свідомості може бути позначений як внутрішній діалог, і саме він є необхідною умовою формування особистості. Діалог культур реалізується в індивідуальному розумовому процесі як діалог індивідуальностей. Таким чином, він сприяє розвитку особи студента при активному проектуванні ним самої власної індивідуальної освітньої траєкторії.

Аналіз наукових та науково-методичних джерел показав, що в даний час у педагогічній науці розроблено різні моделі формування як комунікативної, так і іншомовної компетенції (В.І. Владимірова, М.С. Лебедєва, О.М. Шевченко та ін.), а також модель формування білінгвальної комунікативної компетенції

студентів в умовах діалогу культур, яка включає наступні структурні компоненти: мотиваційно-цільовий, аксіологічний, змістовний, організаційно-управлінський, технологічний, рефлексивно-оцінний, результативний. Усі названі компоненти взаємопов'язані, взаємообумовлені та відображають інформацію про освітній процес. Ця модель враховує існуючі чинники: соціальне замовлення, державний освітній стандарт, вимоги ринку праці та роботодавців до випускників у нових економічних умовах [2–4; 6].

Джерела та література

1. Алиев Р., Каже Н. Билингвальное образование. Теория и практика. Рига, 2005. 384 с.
2. Владимирова В. І. Значимість соціокультурного аспекту в розвитку інформаційних та комунікаційних технологій в вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 24 березня 2022 р. Полтава, 2022. С. 53–56.
3. Владимирова В. І., Шевченко О. М. Комунікативна культура як прояв професійної культури сучасного викладача. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи* : зб. статей VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25–26 листопада 2021 р. Полтава, 2021. С. 50–54.
4. Владимирова В. І., Шевченко О. М. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1. (69.1). С. 55–58.
5. Кларин М. В., Фролова Г. М. Инновации в мировой педагогике. Рига, 1995. 245 с.
6. Лебедева М. С. Язык средств массовой информации Великобритании и США : учебное пособие для студентов. Москва : МГЛУ, 2002. 160 с.
7. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур. Минск : Лексис, 2003. 184 с.

8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.
9. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. О чем спорят в языковой педагогике. Москва : Еврошкола, 2004. 236 с.
10. Hamers J., Blanc M. Bilinguality and bilingualism. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1989. 134 p.

Алла Ільченко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Висока комунікативна активність особистості, уміння орієнтуватися в новітніх засобах соціальної комунікації, розумно оцінювати та використовувати їх, бути медіа-освіченим, мобільним у професійній діяльності, прагнення до самовдосконалення та постійного особистісного й професійного розвитку є важливими характеристиками сучасного фахівця будь-якої галузі. Тому питання формування комунікативних умінь і навичок у процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти не втрачає своєї актуальності. Особливого значення для майбутнього професіонала набуває міжкультурна комунікація, що сприяє формуванню соціальної та професійно-комунікативної компетентностей, розвиває навички спілкування з представниками різних культур, націй на соціальному, академічному, професійному рівнях.

Проблемі формування комунікативних умінь і навичок під час навчання значну увагу приділяли А. Багмут, В. Белінський, В. Беломорець, М. Бунаков, М. Вашуленко, Т. Ладиженська, К. Ушинський, О. Хорошковська та ін. Питання

міжкультурного спілкування висвітлені в наукових дослідженнях З. Гасанова, О. Жорнової, В. Заслуженюк, І. Калисецької, Л. Кузнецової, С. Кучеряна, О. Лалак, В. Мірошніченка, С. Ніето, Т. Петрової, Н. Приходько, Т. Рюлькера та ін. Соціально-психологічні особливості успішної міжкультурної комунікації розкриваються у працях відомих педагогів і психологів: В. Аксьонової, І. Ковалинської, Т. Колбіної, О. Леонтовича та ін. [1].

Науковці зазначають, що міжкультурна комунікація – це складне, багатогранне, комплексне явище, що включає різноманітні напрями й форми спілкування між окремими індивідами, групами, державами, які належать до різних культур; це така форма комунікації, у ході якої відбувається не лише обмін інформацією, а й культурними цінностями, традиціями, звичаями різних культур та мов [1]. Міжкультурна комунікація, на думку сучасних дослідників, включає:

- знання і дотримання норм, правил, принципів комунікативної поведінки в іншому соціокультурному середовищі, бажання й уміння переводити їх у площину міжкультурних відносин;
- високий розвиток гнучкого етнополітичного мислення, розуміння потреб і можливостей представників різних культур і народів;
- вивчення культури носіїв мови, їх способу життя, національного характеру та менталітету;
- усвідомлення відмінностей самого партнера по спілкуванню, а також відмінностей його мотивацій, інтенцій, фонових знань, коду (мови, жестикуляції, символіки, умовних знаків, тощо);
- уміння попереджати та усувати міжкультурні непорозуміння, якщо такі мають місце;
- розвиток специфічних індивідуально-психологічних якостей особистості, таких як: толерантне ставлення до інших культур, здатність до емпатії та самооцінки оволодіння власними емоціями, демонстрація поважливого ставлення та уваги до людей різних національностей, їх звичаїв, традицій тощо [1; 3].

Формування міжкультурної комунікації у студентів закладів вищої освіти залишається пріоритетним у процесі їх професійної підготовки і можливе при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, таких як: «Етика та естетика», «Етика ділового спілкування», «Психологія спілкування», «Ділова іноземна мова», «Міжкультурна комунікація» та ін. Зміст навчальних дисциплін має бути спрямований на:

1) пізнавальний розвиток – знання особливостей міжкультурної комунікації, уміння самостійно здобувати, аналізувати інформацію при плануванні та реалізації власної діяльності в різних життєвих та професійних ситуаціях, уміло її використовувати, інтерпретувати, оцінювати, презентувати;

2) морально-демократичний та етичний розвиток – формування інформаційного світогляду особистості, культури, використання механізмів і засобів, які сприяють самовираженню, самореалізації, саморозвитку, саморегуляції, самовихованню, людяності для безпечної взаємодії з людьми різних народів, природою, соціумом;

3) психологічно-соціальний розвиток – розуміння впливу комунікації на різні категорії населення та соціальні групи суспільства, різні культури, уміння самостійно й активно організовувати роботу з ними, керувати власними емоціями;

4) комунікативний розвиток – здатність будувати ефективне спілкування, подавати інформацію, коректно висловлювати власну позицію в діалозі та в публічному виступі з повагою до етнічних, професійних, особистісних та інших людських цінностей [2, с. 49].

Якісне засвоєння знань міжкультурної комунікації здобувачами вищої освіти можливе завдяки оновленому, удосконаленому, модернізованому плануванню й організації навчально-виховного процесу, покращанню методичного й матеріально-технічного забезпечення навчальних дисциплін загальної і фахової підготовки, впровадженню інноваційних технологій викладання та методів контролю.

Отже, можна зробити висновок, що формування міжкультурної

комунікації у здобувачів вищої освіти має займати провідне місце в процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів, а навчальна діяльність у закладах вищої освіти повинна бути спрямована на глибоке цілісне вивчення етичних норм культури представників різних мов, їх способу життя, національного характеру, звичаїв, цінностей.

Джерела та література

1. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2 (6). С. 23–32. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33686839.pdf>
2. Ільченко А. М. Особливості формування медіакомпетентності майбутніх політологів в умовах вищої школи. *Молодий вчений*. 2018. № 9.1 (61.1). С. 47–50. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1444>
3. Приходько Н. Г. Формування міжкультурної комунікації у процесі опанування іноземною мовою. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/18514/115-117.pdf?sequence=1>

Олена Красота,
кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

ПАМ'ЯТЬ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Пам'ять – це інтегративний психічний процес, що охоплює результати відчуттів, сприйняття та мислення, а також це механізм фіксування, зберігання та відтворення образів – уявлень [3]. Наша пам'ять обмежена не в зображенні, а в можливостях свідомого відтворення необхідного матеріалу. Фізіологічним механізмом пам'яті є утворення, закріплення, збудження та гальмування нервових процесів, зумовлених новою структурною організацією нейронів, новими зв'язками між ними, що передбачає запам'ятовування, відтворення,

забування та збереження.

Розрізняють короткочасну, оперативну та довготривалу пам'ять [3].

Завдяки короткочасній пам'яті ми здатні переробляти великий обсяг інформації, відкидаючи непотрібну та залишаючи необхідну [2]. Вона триває від кількох секунд до кількох хвилин і обмежується 5-7 об'єктами, що потрапили в поле зору.

При сприйнятті та запам'ятовуванні інформації основну функцію виконує слухомовна пам'ять. На основі фонематичного аналізу кожного виділеного слова проходить його впізнавання; виділений звукокомплекс співвідноситься з еталоном, що зберігається в пам'яті.

Усі утримувані у свідомості слова у вигляді механізму оперативної пам'яті зіставляються між собою, аналізуються стійкі поєднання [5].

Подолання бар'єра реєстру оперативної пам'яті здійснюється за допомогою зв'язування дрібних одиниць інформації в більші. Окремі слова утворюють блок. Об'єднання слів здійснюється за принципом зв'язку з ключовим словом блоку, і в довгострокову пам'ять вводиться вся смислова макроструктура, яка слугує опорою для пригадування відповідних слів.

Тривалість оперативної пам'яті обмежується часом відповідної діяльності. Так ми запам'ятовуємо елементи речення, щоб осмислити його загалом. Продуктивність оперативної пам'яті визначається здатністю людини сприймати матеріал, що запам'ятовується, створювати цілісні комплекси – одиниці оперативної пам'яті. Оперативна пам'ять функціонує на високому рівні, якщо фіксуються не приватні, а загальні характеристики різних ситуацій, об'єднуються подібні елементи. Але в оперативній пам'яті може утримуватися трохи більше двох змінних чинників.

Довготривала пам'ять зберігає інформацію, що має велике значення протягом значного проміжку часу.

Отже, плануючи заняття, викладач має спочатку зафіксувати 5-7 об'єктів, які відповідають обсягу короткочасної пам'яті, тобто 5-7 лексичних одиниць. Розуміючи роботу оперативної пам'яті, необхідно сформувати блок зі

смісловим ядром, використовуючи трохи більше двох змінних чинників, наприклад, дієслово лише в часі. Зафіксований навчальний матеріал опрацьовується і осмислюється пам'яттю.

Запам'ятовування – це процес закріплення нової інформації, який ґрунтується на розумінні матеріалу. Чим глибше осмислення матеріалу, що запам'ятовується, тим краще він зберігається в пам'яті. Тому для успішного запам'ятовування рекомендується використовувати ключові слова, схеми, малюнки та таблиці [3], полегшуючи і спрощуючи розуміння, а отже, і запам'ятовування.

Для кращого запам'ятовування матеріалу використовуються прийоми мнемоніки, які збільшують обсяг пам'яті шляхом створення штучних асоціацій [1], тобто уявних зв'язків між образами. Виділяючи та запам'ятовуючи ланцюжок ключових слів тексту, наукової статті чи книги, можна легко скласти переказ, реферування цього тексту, а також детально посилатися на логіку міркування автора під час дискусії. Сприяє запам'ятовуванню також значний обсяг знань з певної теми. Чим вищий рівень розумового розвитку людини, тим кращу пам'ять вона має. Інтелектуально розвинена людина згадує матеріал здебільшого за допомогою логічних операцій. Істотною індивідуальною особливістю пам'яті є спрямованість на запам'ятовування певного матеріалу, наприклад історичного, економічного чи статистичного. Студенти, які мають глибокі знання з предмета й достатньо лексики для розуміння матеріалу з цього курсу, легко запам'ятовують нову інформацію, що вводиться на заняттях. При відтворенні будь-якого матеріалу необхідно залучати контекст – зв'язок з іншими одночасними враженнями. Також треба враховувати важливість і необхідність повторення матеріалу, що запам'ятовується. Тривалість повторення для автоматизації та систематизації залежить від індивідуально-типологічних особливостей пам'яті.

Наявні різні види пам'яті: зорова, слухова, пам'ять мови, моторна, пам'ять на обличчя чи числа, генетична пам'ять та інші. Від можливості домінування в конкретної людини якогось виду пам'яті залежать обсяги, точність, швидкість,

міцність запам'ятовування. Людям з переважанням зорової пам'яті необхідно бачити інформацію у вигляді, наприклад, написаного тексту або списку слів. До того ж, виявляється, що людина поряд з фізичним зором повинна мати ще й зір для літер [2]. Люди з гарною слуховою пам'яттю зазвичай у процесі відтворення згадують як зміст тексту, так й інтонацію, з якою текст був прочитаний [1]. Тому частина студентів краще запам'ятовує матеріал, поданий викладачем на лекції, а не прочитаний у підручнику. Цікаво відзначити, що видів слуху в нас принаймні три: фізичний, завдяки якому ми чуємо різні звуки навколишнього світу; музичний; мовленнєвий, що дає змогу запам'ятати ті особливості звуків, завдяки яким значення одного слова відрізняється від значення іншого [1]. Люди, у яких переважає моторна пам'ять, краще запам'ятовують текст, якщо спочатку його прочитають, а потім перепишуть. Важливим завданням навчання іноземної мови є оволодіння письмовою промовою. Для цього необхідне вміння виділяти окремі звуки і перетворювати їх на стійкі фонemi [3]. Зорове уявлення літери перетворюється на її графічне оформлення. Виділені звуки необхідно зберегти в короткочасній пам'яті. У цих процесах беруть участь зорове сприйняття та моторна пам'ять. Крім того, у пам'яті повинні зберігатися узагальнені та стійкі зразки – еталони фонем, а також узагальнені та стійкі «еталони» графем, що позначають відповідні фонemi [1].

Отже, необхідно враховувати всі теоретичні умови успішного запам'ятовування та відтворення під час навчання іноземної мови: зорову, слухову та моторну пам'ять; систематичне повторення інформації; виділення ланцюжка ключових слів; різні асоціації; обсяг знань із певного предмета; інтелектуальний рівень; контекст, а також мету того, хто навчається, і завдання, поставлені перед викладачем.

Джерела та література

1. Дефекти мови: види, причини, виправлення. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6993-defekti-movi-vidi-prichini-vipravlennya/>
2. Мнемонічні прийоми запам'ятовування. URL : <https://www.formacionyestudios.com/uk/tecnicas-mnemotecnicas.html>

3. Психолінгвістика першого покоління. URL: <http://um.co.ua/1/1-1/1-11366.html>

Надія Максименко,
викладач ЗВО,
Полтавський державний медичний університет

ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Процес соціокультурної адаптації іноземних студентів, що обирають Україну для отримання фахової освіти, складний багатоступеневий процес. Перші кроки на цьому шляху іноземні студенти проходять у супроводі викладача під час оволодіння українською мовою, що передбачає формування мовної компетентності у побутовій, освітній, соціальній сферах. Соціокультурна адаптаційна програма педагогічного супроводу іноземних студентів на початковому етапі передбачає створення певних умов освітнього середовища й організацію навчально-виховного процесу, які уможливають подолання адаптаційних проблем різного характеру, а рекомендовані форми роботи допомагають пом'якшити процес адаптації та прискорити її перебіг.

Соціокультурна адаптація передбачає пристосування індивіда до умов нового соціокультурного середовища, зокрема до нових ціннісних орієнтирів, норм поведінки, традицій, забезпечуючи його успішне існування у новому соціумі.

Один із принципів лінгвокраїнознавства полягає в розумінні вивчення та викладання мови як процесу акультурації іноземців, тобто засвоєння людиною, що виросла в одній національній культурі, історичних фактів, норм і цінностей іншої національної культури. Ця мета досягається не лише під час занять з української мови як іноземної завдяки ретельно відібраному україноорієнтованому навчальному матеріалі [1], а й у курсі «Країнознавство»,

навчальним змістом якого є історія, національні традиції та звичаї, культура й національна ментальність.

У навчально-науковому центрі з підготовки іноземних громадян ПДМУ одним з ефективних шляхів соціально-культурної адаптації студентів до життя й навчання в нових для них умовах вважаємо навчальні й ознайомчі екскурсії, які сприяють «входженню» інокомунікантів у соціокультурний простір України [2]. Актуальною є тема «Місто, в якому я навчаюсь». Студенти сприймають різну Полтаву – історичну, наукову, літературну, студентську. Випереджальним завданням для студентів є підготовка повідомлення про те, що їм сподобалось і що не сподобалось у Полтаві.

Сучасні мультимедійні засоби уможливають проведення різноманітних віртуальних екскурсій. Якщо традиційна екскурсія визначається поєднанням трьох головних чинників (показ, розповідь, рух), то віртуальна екскурсія як «відвідування визначних місць, змодельоване за допомогою комп'ютера» [5, с. 381] обмежується першими двома факторами і може бути проведена в аудиторії чи переглянута студентом у зручний для нього час і в будь-якому місці.

Елементом програми соціокультурної адаптації є підготовка студентами презентації про своє рідне місто, демонстрація її під час занять у групі, що, завдяки позитивному емоційному забарвленню розповіді про рідне, сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації. При цьому особливо важливим вважаємо те, що пошук нестандартних рішень у навчальних ситуаціях здійснюється шляхом групової творчої діяльності, отже дозволяє поряд із закріпленням теоретичних знань і формуванням комунікативних умінь розвивати у студентів навички соціальної взаємодії, зокрема у багатонаціональному колективі. Логічним завершенням цього етапу адаптації були щорічні весняно-літні екскурсії до Києва, Дніпра, Запоріжжя (на о. Хортиця), в яких брали участь більшість іноземних слухачів центру. Об'єктивні обставини останніх років унеможливили проведення реальних екскурсій і змушують викладачів шукати інших підходів задля реалізації програми. Оновлені завдання, що передують віртуальним екскурсіям, можливість

перегляду відеоматеріалів декілька разів, подальше обговорення побаченого в он-лайн режимі дозволяє досягти навчальної мети.

У єдності аудиторної роботи, віртуальних і реальних екскурсій, поза навчальних зустрічей, он-лайн заходів до знаменних дат відбувається формування соціокультурної компетентності та розвиток особистості майбутнього фахівця на рівні мовних, мовленнєвих, соціальних, культурних, моральних компетентностей. Краєзнавчий матеріал, пов'язаний з історією і культурою, духовними цінностями українців, видатними науковцями і митцями, допомагає сформувати позитивний імідж України, відкрити новий світ для іноземних громадян, і, водночас, пришвидшити процес їхньої адаптації.

Джерела та література

1. Богиня Л. В., Горбенко Є. В., Савицька Т. В. Українська мова як іноземна. Початковий фонетико-граматичний курс. Довідкові матеріали й тренувальні вправи : навч. посіб. для іноземних студентів. Полтава, 2021. 120 с.
2. Максименко Н. В. Соціокультурна адаптація іноземних студентів засобами краєзнавчого матеріалу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Т. 30 (69), № 3. Ч. 2. С. 187–190.
3. Подобєд О. А. Віртуальні навчальні екскурсії етнографічними музеями світу. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. С. 206–208.
4. Криницька О. Методика вивчення краєзнавчого матеріалу на заняттях з української мови як іноземної. *Нова педагогічна думка*. Рівне, 2016. № 2 (86). С. 47–52.
5. Швець Г. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей : монографія. Київ : Фенікс, 2019. 529 с.

Lesia Matviienko,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Poltava State Agrarian University

LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF DIPLOMATIC DOCUMENTS OF THE UNITED NATIONS

The implementation of the state's foreign policy is the most important function of diplomatic discourse. It is every diverse. Diplomatic document can include legal discourse, political discourse, economic discourse, military discourse and media discourse.

Due to the fact that the achievement of diplomatic goals and functions takes place during oral negotiations, the regulation in diplomatic discourse is not so high. Diplomatic correspondence is the basis for declarations, notes, memoranda, communiqués, resolutions, conventions. The main features of diplomatic documents are the presence of participants in communication, whose task is to achieve certain goals. The relationship between personal and status components exists in each type of institutional discourse [1].

Within the framework of diplomatic discourse, it seems possible to consider the specifics of documents of such an international organization as the United Nations. With the help of oral negotiations and written documents, the activities of this organization are carried out. The United Nations documents can be divided according to the communicative orientation and target setting into two types: declarative documents and statutory documents. They differ according to the differences of the recipients. In the case of declarative documents, the addressee is the world community, and in the case of statutory documents, the addressees are the United Nations member states. The analysis of the United Nations documents is based on declarations, resolutions of the United Nations.

The discourse of UN documents at the lexical level has a number of features [2]:

- the language of diplomatic documents includes phraseology and vocabulary related to the work of administrative governments, the official activities of citizens, s,

etc. For example: civil rights and freedoms, local governments . The language also includes phraseology and vocabulary of state law, civil law, family code, labor code, criminal law, etc . For example: political transformations, international relations, national issue;

- nouns are often used to denote the state system of countries: Republic of China.
- extensive using of collective nouns: state, young;
- the using of expressions inherent in business documents: financial transactions, the cost of production, the interaction of international companies;
- the using of various cliches;
- a significant amount of international vocabulary: national, control, contact;

Functional and stylistic features correspond to the strategy of diplomatic discourse and are determined by its goals:

- 1) to determine the problem that needs to be solved;
- 2) develop a joint solution;
- 3) find out the point of view of the opposite side, give information about their interests, approaches to the solution, fears;
- 4) establish permanent channels of communication, exchange points of view, formulate and discuss approaches to solving the problem;
- 5) control and coordinate the actions of the participants in the negotiations;
- 6) to actively influence public opinion by presenting their views and clarifying their position.

Modern diplomatic discourse has become interdisciplinary. The study of the specifics of the language used in the diplomatic sphere and the description of the diplomatic background have a certain value for modern linguistics.

References

1. Терентій Л. М. Дипломатичний дискурс як особлива форма політичної комунікації. *Питання когнітивної лінгвістики*. 2010. № 1. С. 47–56.
2. UN GA Resolution 71/328 Multilingualism. United Nations. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/71/328>

Вікторія Мацькевич,
кандидат медичних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет;
Тетяна Ленчук,
кандидат медичних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

Напрямок міжнародної освіти є важливим як для закладів середньої освіти, так і вищої. Це сприяє налагодженню дипломатичних, наукових, міжкультурних відносин. Івано-Франківський національний медичний університет у рамках Стратегії інтернаціоналізації (на 2021–2026 рр.) для удосконалення міжкультурної компетенції ставить перед собою такі завдання: створення умов для студентської співпраці з її подальшим розширенням та умов для інтеграції іноземних здобувачів у культурний простір університету; підтримка зв'язку з іноземними випускниками університету для налагодження подальшої післядипломної освіти; пошук наукових та громадських організацій для партнерства з подальшою можливістю обміну досвідом між студентами, що є громадянами України та іноземцями; закріплення кураторів для студентів іноземних груп першого-третього курсів, із проведенням ознайомчих екскурсій містом, культурними заходами, залученням до місцевих святкувань, допомогою із освоєнням користування громадським транспортом, українських мобільних додатків, номерів невідкладної допомоги та контактів банківських структур, міграційної служби, медичних закладів, спортивних секцій; проведення засідань із здобувачами з іноземних держав щодо удосконалення та осучаснення їх навчання [3, с. 8].

Українські науковці у своїх працях підкреслюють важливість як соціокультурної компетенції, якою передбачено набуття навичок успішного функціонування у традиціях та побуті певного культурного середовища, так і міжкультурну компетентність, що включає вміння поєднувати у спілкуванні з представниками інших культур знання про власні культурні особливості та норми і звичаї культури співбесідника, що врешті-решт позитивно впливає на діалог та подальшу співпрацю [1, с. 471; 3, с. 25–26].

Дослідження вчених індійського університету, у якому навчались студенти з Африки, було спрямоване на аналіз впливу показників міжкультурної компетенції, таких як «знання», «ставлення», «навички», «обізнаність» на академічну адаптацію студентів. У результаті їх дослідження було встановлено особливу важливість «ставлення» та «обізнаності» для успішної соціокультурної адаптації. Також важливим аспектом вищезазначеного дослідження було неприховане висвітлення перешкод, з якими найчастіше можуть зіткнутися африканські студенти в Індії, а саме: випадки словесного та фізичного насильства, різні форми економічної експлуатації, проблеми, пов'язані зі здоров'ям, соціокультурні проблеми, такі як расова дискримінація, психологічні проблеми (туга за домом, тривога, страх, адаптація до нового для них академічного середовища та нового колективу) [5, с. 724–725]. Насправді, політика боротьби із замовчуванням соціальних проблем іноземців, їх публічна відкритість і усвідомлення керівництвом вищих навчальних закладів, міністерством освіти та правоохоронними органами зокрема, перерахованих перешкод є добрим сигналом до пошуку їх подолання.

Основними напрямками щодо пришвидшення академічної адаптації іноземних студентів китайські вчені вбачають представлення університетського містечка для орієнтації в ньому, ознайомлення з правилами проживання в гуртожитку, онлайн-платформи університету, академічні вимоги, заняття з метою ознайомлення з місцевою культурою, мовні уроки, позааудиторні заходи та групи дружби в соціальних мережах, щоб зменшити почуття ностальгії та тривожність, проживаючи в нових умовах [4, с. 86–87].

Щодо подолання такого загальнопоширеного відчуття самотності, характерного для практично усіх студентів-іноземців, що приїжджають у нову країну, то американська науковиця Andrea G. Trice в галузі вищої та дорослої освіти Purdue University, провівши дослідження за участі 497 учасників, радить формувати там, де це можливо, групи для взаємодії та виконання спільних проєктів вітчизняних та іноземних студентів. Така колаборація, на її думку, дозволить іноземцям краще зрозуміти культуру та звички місцевих студентів, що в результаті покращить будь-яку розроблену стратегію подолання соціальних проблем у студентському колективі [6, с. 685].

Отже, для швидкої та успішної адаптації, покращення міжкультурної та соціокультурної компетенції у вищих навчальних закладах, які працюють з іноземними здобувачами освіти, важливою є програма співпраці між приймаючою університетською стороною із залученням до роботи кураторів та місцевих студентських, громадських організацій, а також іноземними студентами з постійним моніторингом виникаючих проблем для вчасного їх вирішення.

Джерела та література

1. Костюк С. С. Навчання студентів-іноземців української мови на компетентнісній основі. *Філологічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 465–472.
2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій / О. Б. Бігич та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 374 с.
3. Стратегія інтернаціоналізації Івано-Франківського національного медичного університету на 2021–2026 рр. Редакція 2021-01. Івано-Франківськ : Івано-Франківський національний медичний університет, 2021. 16 с.
4. Hussain M., Shen H. A study on academic adaptation of international students in China. *Higher Education Studies*. 2019. Vol. 9. №. 4. P. 80–91.
5. Ratan D., Shukla A. V. Influence of intercultural competence on academic adaptation of African students. *Special education*. 2022. Vol. 1. №. 43. P. 724–744.

6. Trice A. G. Mixing it up: International graduate students' interactions with American students. *Journal of College Students Development*. 2004. Vol. 45. № 6. P. 671–686.

Світлана Нагачевська,
кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНИ ЗДОБУВАЧАМ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Викладання латинської мови в медичному вузі має на меті прищепити студентам використання медичної термінології не лише у вузі, а й у подальшій професійній діяльності, тобто підготувати термінологічно грамотного лікаря, що успішно опанував лексику анатомії, біології, біохімії, мікробіології, фармакології та клінічних дисциплін. Лєвова частина роботи – це засвоєння термінів. Багато слів в англійській мові, що позначають терміни, мають греко-латинське походження, тому засвоїти їх не становить особливих труднощів для людини, що добре володіє англійською мовою. Додаткові складнощі виникають у студентів, рідна мова яких суттєво відрізняється лексично і граматично, наприклад, арабська, китайська тощо. Таким студентам доводиться витратити значно більше часу для запам'ятовування нових слів. Більш напруженою є ситуація зі студентами-іноземцями з недостатньою мовною підготовкою. Відсутність необхідного рівня мовної компетенції ускладнює процес пояснення та вимагає більше часу для пояснення того чи того терміну.

Лексичний мінімум, потрібний для засвоєння дисципліни, призначений для міцного запам'ятовування на рівні довготривалої пам'яті. Це слова та терміноелементи, відібрані за принципом частотності застосування, тематичної важливості та словотвірної валентності. Для полегшення засвоєння викладач може використовувати метод асоціативних зв'язків, наприклад слово *herap*

(печінка) можна запам'ятати за допомогою знайомого слова hepatitis. Допоміжним засобом вивчення слів є ведення індивідуальних зошитів-словників, які регулярно перевіряє викладач. Словникова форма, що ознайомлює не лише з лексичним наповненням слова, але й з деякими його граматичними параметрами, засвоюється під час виконання граматичних вправ.

Основними проблемами для іноземних студентів є велика кількість часу, що витрачається на опановування лексики, та мовний бар'єр унаслідок недостатнього знання англійської мови.

Обсяг граматичного матеріалу під час вивчення латинської мови є відносно невеликим, адже вивчаються тільки аспекти, які необхідні для того, щоб уміти будувати і розуміти терміни анатомічного характеру (називний і родовий відмінок єдиного і множинного числа в системі латинських відмін (іменників та прикметників), а також отримати навички написання рецептів (необхідні дієслівні форми, управління прийменників).

Проте студентам-іноземцям, які мають слабку мовну підготовку, важко оперувати такими граматичними категоріями, як відмінювання, рід і відмінок. Регулярне виконання граматичних вправ, індивідуальна робота з картками, комп'ютерне тестування, проведення диктантів, усне опитування сприяє закріпленню пройденого матеріалу.

Вивчення клінічної термінології, що є частиною курсу, не потребує активного використання граматичного матеріалу. Але студент повинен знати та розуміти, що володіння медичною термінологією та вміння користуватися нею є невід'ємною частиною професійної компетенції майбутнього лікаря. При цьому перед викладачем стоїть завдання допомогти студентам розібратися у структурі термінів та їх складників, навчити самостійно будувати і розуміти їх значення. Численні тренувальні вправи дозволяють закріпити їх функціонування та полегшити запам'ятовування. Студенти виконують завдання на визначення загального сенсу та на конструювання клінічних термінів з терміноелементів.

Вивчення фармацевтичної термінології включає номенклатуру лікарських засобів, що використовуються на фармацевтичному ринку. Студенти

знайомляться з термінами, щоб мати уявлення, як створюються найменування, вчаться виділяти у складі найменувань лікарських засобів частотні відрізки, що несуть певну типову інформацію про ліки. Оволодіння навичками написання рецептів передбачає знання структури рецепту, стандартних рецептурних формулювань та граматичних форм різних частин мови. Наголошення, що засвоєння латинських назв хімічних елементів та сполук буде корисно при вивченні інших спеціальних дисциплін, таких як хімія, біохімія, фармакологія, підсилює мотивацію студентів.

Певним чином процес вивчення медичної термінології можна урізноманітнити, якщо залучати інформацію загальнокультурного сенсу, зокрема приділяти увагу латинським афоризмам, які допомагають не тільки знайомитися з багатовіковою мудрістю, а й краще запам'ятовувати латинські слова. На кожному занятті студенту пропонується запам'ятати один-два сталих вирази, які роблять процес вивчення «мертвої мови» більш цікавим. Доречно пропонувати студентам спиратися на культурний фон рідної мови та спробувати віднайти еквіваленти. Таким чином вирішується також завдання загальнокультурного розвитку студента.

Особливу роль щодо латинської мови в медичному вузі відіграє підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Викладач має постійно нагадувати студенту, що знання та вміння, отримані при вивченні латинської мови, широко застосовуватимуться в наступних курсах, під час вивчення спеціальних дисциплін. Цьому сприяє інтеграція між курсом латинської мови, з одного боку, та медико-теоретичними та клінічними дисциплінами, з іншого боку. Коли студенти на заняттях з інших дисциплін починають легко розуміти наукову термінологію, побудовану на вже знайомих їм латинських коренях і за правилами латинського словотвору, вони переконуються в корисності та необхідності латинської мови для власної освіти. Викладачеві необхідно ретельно відбирати граматичний та лексичний матеріал, використовувати вправи, які розвивають логіку мислення, свідомість та грамотність у вживанні термінів різних підсистем медичної термінології.

Головною метою викладання латини англійською мовою лишається вивчення термінологічної системи професійної мови, створення основи для опанування професією.

Olesia Silchuk,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko,
Ukraine;
Mehmet Ersin Birsen,
Master's degree in Gastronomy and Culinary Arts,
Iskenderun Technical University, Turkey

FORMATION OF MULTICULTURAL VALUES OF TOURISM STUDENTS IN THE PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING OF ISKENDERUN TECHNICAL UNIVERSITY

Nowadays formation of multicultural values of university students is still one of the important issues of vocational higher education all over the world. Multicultural values are an essential component of professionalism of any specialist that insures a success in the future career in international society.

It is known that multicultural values are beliefs and traditions of different cultures of ethnic and religious groups that influence each other and enrich each other. Relations in a multicultural society should be based on the following principles: equality, tolerance, mutual respect, mutual sympathy, recognition of the equivalence of each culture. In the process of interaction of different cultures, new cultural values are created [3; 4].

The higher the understanding of students about culture, the better their attitude and behavior to live in diversity. Bens argues that culture includes the way individuals learn about how to interact and adapt to the environment. Students who have sufficient cultural understanding and competences are able to interact and adapt to multicultural

environment and they have positive perceptions about diversity. According to Rahyono, intelligence is cultivated by humans to overcome life's challenges [2].

The issue of development of values as a component of multicultural competence of university students is covered in current pedagogical research (Ukrainian researchers – S. Avkhutska, L. Honcharenko, V. Kuzmenko, L. Melko, O. Zelenska, M. Motsar, O. Bida, V. Dziamko, N. Marynets, R. Kravets; foreign researchers – Thenjiwe Emily Major and Boitumelo Mangope, Mardan Umar and Jeinica Firginia Tumiwa, Joko Sri Sukardi, Farida Hanum, Siti Irene Astuti Dwiningrum, Ariefa Efianingrum, Nergiz Kardaş İşler and others).

We strongly believe that extracurricular activities play an integral role in a students' development, which affects their personal and professional development, as well as improve their academic performance.

The tasks of the extracurricular activities of vocational direction of universities are to raise professional awareness, develop teamwork skills, form multicultural values (responsibility for diversity, recognition and rejection of racism, respect for different nations and cultures, etc.), encourage students to study more, increase interaction, contribute to physical, mental, emotional and intellectual well-being. It is also important to organize and plan time, so that students can effectively develop learning, research and extension activities without overlapping one another, without compromising academic performance in this integral formative process of prospective tourism specialists, who are sociocultural being able to reflect and recreate the reality of multicultural community [1].

For example, during the week of Tourism Faculty, the Department of Gastronomy and Culinary Arts and International Students Union of İskenderun Technical University organized the event «International Students Union Food Contest».

It was aimed to promote the popularity of cuisines of countries of the World (Saudi Arabia, Palestine, Egypt, Morocco, Yemen, Ethiopia, Somalia, Syria) to maintain world peace. Sixteen guests (foreign students from different faculties) together with students and teachers of the Department of Gastronomy and Culinary

Arts cooked national dishes of each mentioned above country. All the participants were involved in the process. The tourism students helped, assisted and controlled the cooking process. As the result of such cooperation, it was presented eight national dishes: KABSA (Saudi Arabia); MANDI PILAVI (Yemen); IZGRA KUBBE (Syria), KOSHARI (Egypt), INJERA (Ethiopia), KUS KUS (Morocco), MAGLUPE (Palestine) SOMALI (Somalia).

The aim of the event was to create a friendly atmosphere, study the cuisines of other countries, and develop multicultural values of prospective professionals. And the result was successful. In addition, the students and the teaching staff enjoyed delicious food.

So, diverse student body of Iskenderun Technical University makes the vocational training process unique. Developed multicultural values help to explore, respect different nation, race and build understanding of each culture. In the process of vocational training of the university, extracurricular activities have an effective potential to stimulate the development of multicultural student community.

References

1. Iranira Geminiano de Melo, Elizângela de Souza Bernaldino, Clarides Henrich de Barba. Extracurricular Activity and Vocational Technical training: Meetings and meanings in Integrated Technical Teaching. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*. 2021. Vol 8 (2). P. 57–67.
2. Joko Sri Sukardi, Farida Hanum, Siti Irene Astuti Dwiningrum, Ariefa Efianingrum. Cultural Understanding of the Students for Multicultural Education in the University. *KnE Social Sciences*. Retrieved May, 2022. URL: <https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/article/view/4660/9382>
3. Nergiz Kardaş İşler, Multiculturalism in Social Studies Teaching: A Meta-Synthesis Study. *Kastamonu Education Journal*. 2021. Vol. 29 (1). P. 169–185.
4. Thenjiwe Emily Major, Boitumelo Mangope. Multicultural competence in student affairs: The case of the University of Botswana. *Journal of Student Affairs in Africa*. 2014. Vol. 2 (1). P. 23–34.

Andriy Stepanov,
Senior Hochschullehrer,
Lviver Universität für Handel und Wirtschaft;
Tetiana Lisna,
Hochschullehrerin Assistentin,
Nationale Universität «Lvivska Polytechnika»

KOMMUNIKATIVE SOZIOLOGISTISCHE KOMPETENZ IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT ALS MITTEL DER INTERKULTURELLEN KOMMUNIKATION

Ein neuer sozialer Auftrag der Gesellschaft im Bereich der Fremdsprachenunterricht besteht zurzeit darin, eine Fremdsprache als Mittel der interkulturellen Kommunikation beizubringen, was zur Herausbildung einer interethnisch kommunikationsfähigen Person beiträgt. In der Fremdsprachendidaktik ist interkulturelle Kompetenz seit den 80er Jahren als Forschungsfeld einerseits [2] und als Ziel des Fremdsprachenunterrichts andererseits etabliert [4]. Dies findet den Ausdruck deutlich in der Kulturpolitik des Europarates und in den Konzepten der interkulturellen und soziologischen Unterrichtsmethoden philologischer Disziplinen wider.

Eine der vorrangigen Aufgaben des Fremdsprachenunterrichts ist die Bildung der kommunikativen Kompetenz der Lernenden, was die Kenntnis nationaler und kultureller Besonderheiten fremder Länder sowie auch der Sprach- und Nicht-Sprachnormen im Verhalten von Muttersprachlern erfordert. Das führt zur Entwicklung bei Lernenden der Fähigkeit, ihr Verhalten in Übereinstimmung mit diesen Merkmalen und Normen aufzubauen.

Das Hauptziel der vorliegenden Forschung wäre es, die wichtigsten Wege aufzuzeigen, wie sich die kommunikative Kompetenz der Lernenden als Bestandteil des Fremdsprachenunterrichts ausbilden könnte, die eine der wichtigsten Voraussetzungen einer effektiven interkulturellen Kommunikation ist.

Das Problem der Bildung soziolinguistischer Kompetenz im Prozess des Erlernens von Fremdsprachen wird viel diskutiert, weil eben die Bildung soziolinguistischer Kompetenz das Eindringen in Kultur sowie Weltanschauung der Muttersprachler beinhaltet, denn die Sprache und Literatur als Formen menschlicher geistiger Aktivität umfassen alle Sphären des individuellen und sozialen Lebens, bilden einen bedeutenden Teil der menschlichen Natur, praktischer und theoretischer Aktivitäten sowohl des Individuums als auch der Gesellschaft [1].

Das Problem der Bildung kommunikativer soziolinguistischer Kompetenz beim Fremdsprachenunterricht wurde von einheimischen und ausländischen Linguisten untersucht (O.V. Ter-Minasova, O.A. Kanibolotska H.V. Kolshanskyi, T.V. Romanova, O.D. Shveitser, E. Sapir), zu den Ergebnissen deren wissenschaftlichen Forschungen beim Verfassen dieses Artikels gegriffen wurde. Die Frage der Akkulturation steht in einem unmittelbaren Zusammenhang mit dem Fremdsprachenunterricht, denn einziger und maximaler Zweck der Kulturvermittlung im Zusammenhang mit Sprache und Literatur ist die Ausbildung einer umfassend entwickelter kommunikationsfähigen Persönlichkeit an der Schnittstelle der Kulturen. Im engen Zusammenhang mit diesem Problem steht ein weiterer Komplex methodischer Fragen, nämlich der soziolinguistische Aspekt des Fremdsprachenunterrichts. Die These von der Sozialität der Sprache ist als Einheit von Sprache und Kultur, Sprache und Gesellschaft zu verstehen. Sprache und Kultur sind miteinander untrennbar verbunden. Es wird allgemein die Behauptung akzeptiert, dass kulturelle Prozesse die Sprache beeinflussen und Sprache die Kultur bewirkt. Wobei der Einfluss der Kultur auf die Sprache offensichtlich ist, ist die Bewirkung der Kultur von der Sprache unter der einfachen Beobachtung nicht so offenbar festzustellen. Dieses Problem wurde von Wilhelm von Humboldt, gefolgt von E. Sapir und B. Whorf untersucht. In der Linguistik besagt die Sapir-Whorf-Hypothese, dass die Art und Weise, wie ein Mensch denkt, stark durch die semantische Struktur und den Wortschatz seiner Muttersprache beeinflusst oder bestimmt werde. Daraus folge, dass es bestimmte Gedanken einer einzelnen Person in einer Sprache gebe, die von jemandem, der eine

andere Sprache spricht, nicht verstanden werden könnten. Ihre Hypothese der linguistischen Relativität ist aber nicht endgültig bewiesen.

E. Sapir behauptete: «Als Kultur wäre zu definieren, was die Gesellschaft tut und denkt. Die Sprache bedingt, wie man denkt. Es ist schwierig zu bestimmen, welche besondere Kausalzusammenhänge zwischen ausgewählten Erfahrungsinventaren und den speziellen Verfahren, mit denen die Gesellschaft ihre unterschiedlichen Erfahrungen ausdrückt, zu erwarten sind [...]. Es ist doch klar, dass der Inhalt der Sprache untrennbar mit der Kultur verbunden ist» [3, S. 171–172].

Die kommunikative Sprachkompetenz besteht aus bestimmten Komponenten: sprachlicher, soziolinguistischer sowie pragmatischer. Zu jeder dieser Komponenten gehören bestimmte Kenntnisse, Fähigkeiten und Fertigkeiten. Die sprachlichen Kompetenzen umfassen lexikalische, phonologische und syntaktische Kenntnisse und Fähigkeiten sowie weitere Parameter der Sprache als eines Systems unabhängig von den pragmatischen Funktionen ihrer Umsetzung [5]. Die soziolinguistische Kompetenz betrifft die soziokulturellen Bedingungen des Sprachgebrauchs. Pragmatische Kompetenzen beziehen sich auf die funktionale Nutzung sprachlicher Mittel: Produktion von Sprachfunktionen, Sprechhandlungen etc. Sie bieten Skripte oder interaktive Austauschprogramme an. Sie fördern nebenbei die Entwicklung von Diskursfähigkeiten, Fusion und Kohärenz, Typenidentifikation und Textformen, Ironie und Parodie. Denn die Funktionsweise dieser Komponente ist extrem umfassend. Es ist notwendig, die Bedeutung von Interaktionen und kultureller Vision zu betonen, die zur Entwicklung von kommunikativen Fähigkeiten beibringen. Soziokulturelle Kompetenz beinhaltet die Erweiterung des Wissens über soziokulturelle Besonderheiten von Ländern sowie auch die Verbesserung der Fähigkeit von Lernenden, ihr sprachliches und nichtsprachliches Verhalten angemessen dieser Besonderheiten und unter Berücksichtigung des sozialen Status des Kommunikationspartners aufzubauen, sowie auch die Fähigkeiten, sprachliche und kulturelle Sachverhalte angemessen zu verstehen und zu interpretieren.

Schlussfolgernd sei zu erklären, dass die Ausbildung der fremdsprachlichen kommunikativen Kompetenz der Studierenden ohne soziokulturelle Kompetenz nicht

zu erreichen wäre sowie nur im Zusammenhang mit der Entwicklung landeskundlicher Kompetenz der Lernenden möglich sei. Das Kennenlernen der nationalen und kulturellen Besonderheiten des Landes, dessen Sprache gelernt wird, trägt dazu bei, die erzieherische Rolle des Fremdsprachenunterrichts zu erhöhen, da es das Weltwissen von Lernenden bedeutend erweitert, ihr Interesse am Studium des Fachs fördert und ihr öffentliches Bewusstsein entwickelt.

Quellen- und Literaturverzeichnis

1. Kanibolotska O. A. Formuvannia sotsiolinhvistychnoi kompetentsii studentiv-filolohiv na suchasnomu etapi modernizatsii humanitarnoi osvity. URL: <http://www.rusnauka.com/Article/Filology/1-3/19.html>
2. Müller B.-D. Interkulturelle Kompetenz. Annäherung an einen Begriff. *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*. 19. S. 63–76.
3. Sapir E. Die Sprache. Eine Einführung in das Wesen der Sprache. Deutsche Übersetzung von: Language. An Introduction to the Study of Speech. München. Hueber, 1961. 206 S.
4. Vogt K. Die Beurteilung interkultureller Kompetenz im Fremdsprachenunterricht oder: Testing the Untestable? *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*. 2016. № 27. 1. S. 77–98.
5. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia / Naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva. Kyjiw : Lenvit, 2003. 273 s.

**Володимир Хоренко,
здобувач вищої освіти
спеціальності Правоохоронна діяльність,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;
Ірина Царьова,
доктор філологічних наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ**

**CURRENT ISSUES OF COMMUNICATION DEVELOPMENT IN THE
PROFESSIONAL ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES:
THE 21ST CENTURY**

Any sphere of professional activity requires a certain level of competence. This issue is particularly relevant for the representatives of law enforcement agencies, whose communicative competence is essential in their professional activities and has certain specificity associated with the sphere of activity and the contingent of the social environment, with which they interact. The insufficient level of communicative competence of law enforcement officers results in certain communicative barriers in relations between law enforcement officers and citizens and decreases the professionalism of law enforcement officers. However, a professionally respectful communication with interlocutors is the basis for the establishment of effective inter-societal cooperation in the society.

In the context of discussing the essence of communicative competence in a general sense, it is worth to understand it as an aggregate of knowledge, skills and abilities that ensure the implementation of the language potential in various spheres of social life. T. In this connection Astafurova defines communicative competence through these characteristics of an individual's abilities to effectively interact with the people who support him or her: the ability to be aware of social situations; the ability to correctly identify the personal characteristics and emotional states of other people;

the ability to choose and implement adequate ways of interaction with other people [1, p. 11].

According to the opinion of I. Lyashenko, communicative competence includes the following. Lyashenko, communicative competence includes: 1) creative thinking (non-standardism, mental bendiness); 2) culture of language (written phrases, simplicity and clarity of expression, imagery and clear argumentation, tone adequate to the situation of communication, voice dynamics, tempo, intonation and, of course, good diction); 3) the culture of self-awareness of the conversation and psycho-motional regulation of their own state; 4) the culture of gestures and hand gestures (self-awareness of psychophysical tension and relaxation, active self-activation, etc.); 5) culture of accepting communicative actions of the partner in communication; 6) culture of emotions (as a form of emotional and evaluative thoughts in communication), etc. [2].

Within the framework of the contextual logic of the analysis of this matter O. Turinska believes that communicative competence is formed in the conditions of direct communication, that is why it is based on the experience of communication between people. This experience, in the opinion of the scientist, «is acquired not only in the process of direct communication, but also indirectly, including literature, theater, cinema, from which people get information about the nature of communicative situations, peculiarities of inter-communicative interaction and ways of their solution, i.e. in the process of development of the communicative sphere people learn from the cultural environment the ways of analyzing communicative situations in the form of verbal and visual forms» [3, p. 188].

Taking into account this aspect of the identification of communicative competence, special attention is also paid to the peculiarities of communication of law enforcement officers, who solve various communicative tasks, interact with certain categories of the population in different circumstances and conditions. In this regard O. Turinska notes that the efficiency of professional communication is determined by the level of communicative competence of its participants, and first of all by the law enforcement officers themselves. In the researcher's opinion, for the proper level of

communicative competence, it is necessary to have developed perceptive abilities and skills (abilities and skills to correctly perceive the persons involved): At least in a general way to identify the nature of the person, her mood and internal state in a particular situation of interaction and on the basis of this find the appropriate style and tone of communication in each case and in different kinds of situations. Accordingly, a law enforcement officer is required to be able to cooperate and coordinate actions with colleagues in various activities [3, p. 191].

Synthesizing most of the research approaches devoted to the analysis of communicative competence in a specific environment related to the professional activity of law enforcement officers, It should be noted that such competence has certain social and psychological differences from the general requirements for communicative competence of public servants. In this connection L. Sikorska notes that the criterion of communicative competence of a law enforcement officer is the partner position in communication, that is «the ability to come out of any situation without losing one's inner will and at the same time without letting their partners in communication lose it» [4, p. 108].

In continuation of this concept, L. Skjorska understands the communicative competence of a law enforcement officer as the ability to expand or sound the communication, to regulate its extent; the ability to understand and be comprehensible to partners in inter-relationships; readiness and ability of the employee's personality to constructive verbal and non-verbal interaction with other subjects of both professional and everyday communication, which requires his/her possession of a certain amount of communicative knowledge, skills and abilities. The main sources of acquiring communicative competence of a person are social and normative experience of folk culture; knowledge of communication languages used by folk culture; experience of comprehensive inter-industry and professional communication; experience of perceiving art [4, p. 115].

Along with this, the scientist determines the criteria of unformed communicative competence of law enforcement officers as: «lack of confidence in their forces; An elevated level of anxiety, inability to control their behavior and emotions, irritability,

low self-esteem, suspiciousness, nervousness, a strong temper tantrum, a tendency to self-excitement, passivity, Inertia in professional activity, giving preference to one-man work, weakly expressed desire to achieve achievements and successes in professional activity, avoidance of additional duties, etc» [4, p. 117].

Therefore, the communicative competence of law enforcement officers is a component of their professional development and characterizes the individual specificity of communicative abilities of each individual subject, which include: professional skills and knowledge of the essence of the work performed, psychological, behavioral and personal qualities necessary for successful performance of this work.

Communicative abilities of the representatives of law enforcement agencies are determinative in their professional activity and have a certain specificity associated with the sphere of activity and contingent of social environment, with which they interact. The insufficient level of communicative competence of law enforcement officers results in certain communicative barriers in relations between law enforcement officers and citizens and decreases the professionalism of law enforcement officers. However, a professionally respectful communication with interlocutors is the basis for the development of effective inter-societal cooperation in society.

References

1. Astafurova T. N. Strategies of communicative behavior in professionally significant situations of intercultural communication: Author's dissertation of Doctor of Philology. M., 2017. 41 p.
2. Lyashenko I. V. Component analysis of communicative competence of future lawyers. *Newsletter of the National National Academy of the State Customs Service of Ukraine*. 2014. Vin. 1.
3. Turinska O. I. Communicative competence of law enforcement officers as a condition for their effective professional activity. *Scientific Journal of the Lviv State University of Internal Affairs. Psychology series*. 2012. Vin. 1. P. 185–195.
4. Sikorska L. B. The role of communicative competence of IAB officers and its development. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*.

Іванна Цар,
кандидат філологічних наук,
Інститут української мови НАН України

МОВНА БІОГРАФІЯ ЄЗИДКИ-КИЯНКИ ЯК ПРИКЛАД МОВНОЇ АДАПТАЦІЇ ПОЛІЛІНГВА В УКРАЇНІ

Єзиди, етнорелігійна спільнота з Близького Сходу, через переслідування «Ісламської держави» опинилися в різних куточках світу [3]. В Україні, зокрема на її півдні, проживає кілька тисяч єзидів, частина з яких емігрувала з Вірменії, однак відомостей про них в українських наукових працях небагато [2]. Мовна поведінка єзидів в Україні також досі не була об'єктом наукового аналізу, проте її дослідження може сприяти кращому розумінню процесів адаптації неукраїнськомовних мігрантів в українськомовному чи двомовному середовищі, що зумовлює актуальність запропонованої праці.

Мета нашої наукової розвідки – дослідити мовну біографію представниці цієї меншини та з'ясувати особливості мовної адаптації єзидів в українському суспільстві. Використаний у роботі метод мовної біографії передбачає опис мовного життя людини, її мовної поведінки, преференцій та ставлення до мов [1], допомагає проаналізувати мовну особистість індивіда з урахуванням багатьох соціальних, культурних та психологічних чинників. Матеріалом для представленого аналізу послугувало інтерв'ю інформантки А., (17 р.) записане 17 вересня 2021 року в м. Києві.

А. народилася в Києві, дитинство провела в Одесі, згодом знову переїхала з родиною до Києва. Її батьки та інші родичі в побуті послуговуються лише російською, вірменською (оскільки в дитинстві жили у Вірменії) та єзидською (єзді, як її називає сама інформантка). Дівчина почала вивчати українську мову з шести років, пішовши до школи: *З дитинства я чула завжди дві мови/ російську і вірменську// Тобто я про українську/ чесно кажучи/ навіть не здогадувалась// (сміється) Пішла до першого класу/ і мені щось там товкмачуть українською/ я*

дивлюсь на них ось такими очами і нічого/ чесно/ для мене це було дуже важко// Але-е-е ну дитина мала дуже бистро абстрагується/ я дуже швидко вивчила е-е-е українську// Ну ще вчу/ я б сказала/ бо все ж таки русизми іноді випригують//

Зберігати етнонаціональну ідентичність від покоління до покоління інформантці найбільше допомагають старші члени родини, які є носіями єзидської мови та традицій. Незважаючи на те, що А. вважає себе єзидкою за своїм корінням, звичаями і мовою предків, за іншими ознаками вона підкреслює свою українську ідентичність: *Але все ж таки/ я б сказала/ що е-е-е як менталітет чи там по-огляди/ все це інше/ я б сказала/ що я більше як українка/ бо ну я виросла тут/ в мене багато друзів українців/ я спілкуюсь більше з українцями/ аніж із співвітчизниками//*

У А. виникають труднощі з визначенням рідної мови: вона вважає своєю рідною мовою або українську, або російську: *Для мене рідна мова/ це та/ якою ти а) розмовляєш вільно/ тобто без проблем/ б) якою ти розмовляєш/ напевно/ найбільше// Моя точно або російська/ або українська/ ну як би це не було/ напевно/ смутно/ бо ну... я дуже... я не можу сказати/ що я прям нічого не знаю свою рідну мову/ звісно я знаю/ але я не розмовляю її вільно/ вільно єзидською/ бо ну-у-у/ знову ж таки так склалось/ що я більше спілкуюсь з українцями/ бо мені/ наприклад/ не дуже цікаво там спілкуватися з бабусею...*

Дівчина вільно володіє українською, російською, англійською, іспанською, вірменською, трохи польською і єзидською. У публічному просторі намагається розмовляти українською. Українська мова в неї сильно асоціюється з повагою: *Я б сказала/ знаєте/ для мене українська/ це як мова така ввічливості/ дуже ввічлива мова/ бо я звикла завжди звертатись українською до вчителів/ до людей/ яких я не зна-аю// Я просто на автоматі перехожу на українську//*

У приватному спілкуванні послуговується українською лише з сестрою та друзями, інколи спонтанно, неусвідомлено перемикається з російської на українську. Сподівається згодом повністю перейти з російської на українську. На думку А., в майбутньому українською розмовлятиме більше людей, оскільки зараз їх ніби переповнює патріотичність і стало більше українськомовного

контенту. Водночас дівчину дивує, що її однолітки не спілкуються рідною мовою в школі: *Для мене/ до речі/ було шоком/ коли я вперше почула/ як моя подруга розмовляє з сім'єю українською// Тобто/ виявляється/ вона в сім'ї розмовляє українською/ а в школі я ніколи не чую/ щоб вона в школі до нас зверталася українською//* Мовну ситуацію в Києві А. оцінює насамперед за мовою свого безпосереднього оточення – школи та друзів. На її думку, молодь у Києві зараз більше розмовляє українською, ніж старше покоління, і навіть свідомо намагається повністю переходити, оскільки *для неї вже питання мови не є просто словом.*

На формування мовної особистості А. вплинула її сім'я, яка всіляко підтримувала дівчину в опануванні мов, зокрема й української. Дівчина добре володіє українською, чітко розрізняє системи української та російської мов, нерідко сама виправляє свої мовні помилки. У мовленні А. помітна значна кількість запозичень з англійської, зокрема англійського сленгу. Інформантка хоче, щоб в майбутньому її діти володіли єзидською і українською, однак має обмежені можливості, щоб вільно володіти першою, оскільки, як зауважує, в інтернеті є дуже мало контенту цією мовою, а той, який вдається знайти, не цікавий для її вікової категорії. Систематизувавши відповіді респондентки, зауважуємо, що вона послуговується різними мовами в різних соціальних ситуаціях, з різними людьми чи з різною метою:

Таблиця 1

Використання мов у повсякденні інформантки А.

<i>Сфера використання мови</i>	<i>Мова</i>
батьки	російська, вірменська, єзидська
дідусі, бабусі	єзидська, вірменська
сестра, друзі	російська, українська
незнайомці	українська
освіта	українська
публічний простір (кафе, ресторани тощо)	українська

книжки	українська
Інтернет	українська, англійська, іспанська
фільми	українська (в кінотеатрах), англійська (в Інтернеті)

На формування ставлення А. до української мови передусім вплинула позиція її сім'ї, переїзд з Одеси до Києва та українська освіта, а також події Революції Гідності та російсько-українська війна. Дівчина знайома з історією України, розповідає про утиски українськомовних в СРСР, роблячи висновок про наслідки такої політики для українців – мовну дискримінацію з боку росіян, свідком якої вона навіть була сама.

На основі зробленого аналізу можемо підсумувати, що єзиди в Україні намагаються якомога краще адаптуватися до мовної ситуації в місцевості, у якій проживають. Їхня мова повсякденного спілкування може відрізнятися від мови спілкування в родині і суттєво залежить від мовної ситуації в їхньому населеному пункті та безпосереднього мовного середовища. Приклад інформантки А. демонструє ймовірну зміну мовної поведінки єзидів залежно від покоління: старші члени родини зберігають єзидську мову та традиції; середнє покоління гірше володіє єзидською мовою, але продовжує дотримуватися традицій; молодь уже частково забуває єзидську, набагато краще володіє українською, подеколи критично ставиться до необхідності неухильного дотримання своїх звичаїв і традицій, вважаючи їх застарілими.

Зауважимо, що представлене дослідження не є кількісним і не претендує на статистичну достовірність, проте його результати є корисними для загального розуміння процесів мовної адаптації в Україні та можуть бути використані в інших дослідженнях мовної ситуації серед представників національних мовних меншин.

Джерела та література

1. Брага І. І. Мовна біографія білінгва (спроба реконструкції). *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 8. Т. 1. С. 7–12.

2. Момрик А. П. Єзиди України (невідома діаспора). *Сходознавство*. 2011. Вип. 53–54. С. 86–101.
3. Yazidis i. General. *Encyclopaedia Iranica*. URL: <https://iranicaonline.org/articles/yazidis-i-general-1>.

IV. ПЕРЕКЛАД У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Катерина Бандолько,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;
Науковий керівник – Марина Вотінцева,
кандидат філологічних наук, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЕМФАТИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ ВИГУКУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Вигук як частина мови не належить ні до однієї групи частин мови й утворює свою особливу групу, що виражає емоції та почуття доповідача не вказуючи на настрій, але передаючи їх саме вигуками, що служать одним із засобів виразності в художній літературі [1].

Особливим видом емфатичних конструкцій у будь-якій мові є вигуки. Наведемо кілька прикладів з твору Івана Франка «Захар Беркут» та їх перекладу англійською та німецькою мовами

Таблиця 1

« <i>Hi, se ne moze buti! – скрикнув він. – Гей, до мене, мої вірні туркомани!</i> » [2, с. 29].	« <i>No, we can't allow this!</i> » <i>he finally shouted.</i> « <i>Come, gather around me, my faithful men!</i> » [3, с. 206].	« <i>Nein, so kann das nicht weitergehen!</i> » <i>rief er.</i> « <i>Heda, zu mir, meine getreuen Turkmenen!</i> » [4, с. 200].
--	---	--

Вигуки є вставними компонентами, які у мовленні мають особливу інтонацію, а на письмі їх обов'язково виділяють розділовими знаками. Це особливий спосіб передачі експресивного мовлення головних героїв, який показує відношення або психологічний стан особи. Цікавим є те, що вигуки можуть бути омонімічними, тобто один лише вигук може показувати й страх, сум, зневагу, подив, іронію, або ж навіть радість. Також вигуки є омонімічними не тільки за значенням, і вони можуть бути схожі до підсилювальних часток.

Вигуки мають різні категорії за їх значенням, але у знайдених нами прикладах використано тількишеи дві категорії. Це вигуки, що виражають емоції, тобто «*тьфу*» (*ах, ой, овва, ех*), що передає невдоволення, хвилювання, почуття обурення, гніву та зневаги. Інша категорія вигуків – це вигуки волевиявлення, до яких належить *гей* (*агов, цабе, нате, стоп*), що виражають спонукання до дії, оклик, звертання. В українській мові це може бути речення з вигуком «*гей*», що передає заклик або запрошення до дії. Вигукам властиві особлива інтонація і особлива експресивна забарвленість. В англійській мові вигук «*гей*» не використано та навіть не замінено на інше синонімічне слово. А ось в німецькій мові цей вигук передано вигуком «*Heda*» й має таке ж саме значення.

Інший приклад українського речення з вигуком:

Таблиця 2

« <i>Тьфу, яка небезпечна каменяка! – сказав він. – Так нависла над самим проходом, що, бачиться, ось-ось упаде!</i> » [2, с. 6].	« <i>What a dangerous rock!</i> » <i>he said. «Hanging over the very entrance and threatening to fall at any moment!</i> » [3, с. 43].	« <i>Pfui, was für ein schrecklicher Stein!</i> » <i>sagte er. «Der hängt so über dem Paß, daß es scheint, er stürze jeden Augenblick herunter!</i> » [4, с. 41].
---	--	---

В українському реченні використано вигук «*тьфу*», який є емоційним та передає ставлення героя до ситуації й показує його психологічний стан. В

англійській мові це речення не має еквівалентного вигуку, але воно замінено на питальне слово «*what*». Англійське речення не має такого емоційного забарвлення, як в українській мові, воно звучить нейтрально й навіть не виявляє ставлення героя до ситуації. В німецькій мові цей вигук «*тьфу*» перекладено як «*pfui*» й завдяки цьому, значення емоційно-забарвленого українського речення передано в німецькій мові, на відміну від англійської. Можна зробити висновок, що вигуки використовують і в німецькій мові також, а ось в англійській мові у прикладах з твору Франка «Захар Беркут» більшість вигуків є питальними словами.

Отже, не в усіх випадках, але в перекладах англійською мовою передано основне значення емфатичності, хоча деякі емоційні відтінки втрачено через заміну емфатичних конструкцій. Натомість у німецькій мові є вигуки еквівалентні українським, та багато словосполучень, що близькі за значенням до оригінального речення. У художніх текстах способи вираження емфатичних конструкцій є обов'язковими для посилення впливу на читача, підкреслення стану або внутрішнього світу мовця та відтворення емоційно-забарвлених подій.

Джерела та література

1. Нечай Н. В. Прагматико-стилістичні особливості перекладу драматичного тексту (на матеріалі твору Т. Вільямса «A streetcar named desire» та його україномовного та російськомовного варіантів). Херсон. *Science review*. Випуск 4. Том 21. 2019. С. 60–64.
2. Франко І. Я. Захар Беркут. Франко І. *Твори* : у 20 т. Т. VI. Київ, 1951. С. 7–140.
3. Franko I. Y. Zakhar Berkut : повість / перекл. з укр. М. Скрипник. Київ : Дніпро, 1987. 227 с.
4. Franko I. Y. Sachar Berkut : повість / перекл. з укр. С. І. О. Кузьміни. Київ : Дніпро, 1982. 220 с.

Олена Галицька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки;
Ольга Микулинець,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – німецька),
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Глобалізація, віртуалізація та інтернаціоналізація інформаційної, соціальної та комунікативної сфери спричинили поживлений інтерес до вивчення інтернаціональної лексики з урахуванням виникнення нових наук (пор. [4]). Актуальність теми зумовлено необхідністю дослідження сучасної інтерлінгвальної лексикології та лексикографії, адже немає таких мов у світі, які б розвивалися в абсолютній ізоляції: будь-яка мова зазнає іншомовного впливу або впливає на інші мови.

Мовознавці нерідко зверталися до компаративного аналізу інтернаціональної лексики у своїх публікаціях [2; 3], а також у доповідях на конференціях, приміром міжнародна конференція 2021 р. з гучною назвою «Internationalismen in slawischen Sprachen als Fenster in die Architektur der Grammatik».

Нас тема інтернаціоналізмів зацікавила з огляду їх перекладу з німецької мови українською, з яким стикнулися у процесі перекладу німецькомовних текстів про авторське право, запропонованих у межах лекційного курсу

«Академічне письмо та риторика». Тому предметом дослідження є інтернаціональні терміни у сфері авторського права. Мета тез полягає у встановленні специфіки перекладу інтернаціоналізмів сучасного наукового дискурсу.

Інтернаціональне асоціюється з запозиченнями. Однак інтернаціоналізм відрізняється від простого запозичення: будь-який елемент може називатися інтернаціоналізмом тільки тоді, якщо він повністю чи частково збігається у своїй зовнішній та внутрішній формах принаймні у трьох неспоріднених формах. Отож інтернаціоналізми мають дуже подібну звукову форму і нерідко ідентичне значення [1, с. 408].

Інтернаціональні терміни авторського права з огляду на їх адекватний переклад ми кваліфікуємо за такими групами:

1) абсолютні інтернаціоналізми, тобто слова, що повністю збігаються в усіх значеннях в обох мовах, наприклад, *Plagiat* (нім.), *плагіат* (укр.), об'єднані схожістю значення та подібною звуко-літерною формою;

2) часткові інтернаціоналізми або напівінтернаціоналізми, тобто слова, значення яких збігаються лише частково, наприклад, *Publikation* (нім.), *публікація* (укр.), *Identifizierung* (нім.), *ідентифікація* (укр.) *Imitation* (нім.), *імітація* (укр.), слова, об'єднані спільністю значення, частковою схожістю написання при різній вимові;

3) квазіінтернаціоналізми, тобто слова, які були утворені з міжнародних морфем та не вийшли за межі конкретної мови-продуцента, тобто не були запозичені іншими мовами.

Справжні інтернаціоналізми не становлять труднощів та проблем при перекладі, це – так звані «улюблені друзі перекладача», однак вони нечисленні. Небезпеку, так би мовити, становлять квазіінтернаціоналізми, які здобувачі освіти перекладають неправильно, так звані «хибні друзі перекладача».

Гібридні утворення – це терміни-композиції, які містять різномовні компоненти, наприклад, *Titelblatt* (нім.), *титульний листок* (укр.), *Lizenzstätigkeit* (нім.), *ліцензійна діяльність* (укр.), *Patentinhaber* (нім.), *патентовласник* (укр.).

Проілюструємо групу калькованих інтернаціоналізмів, наприклад, *Kreuzlizenz* (нім.), *перехресна ліцензія* (укр.), *Patentlizenz* (нім.), *патентна ліцензія* (укр.), *Patentrecht* (нім.), *патентне право* (укр.).

Статистичні відомості дали змогу зробити висновок, що найпрезентативнішою групою є інтернаціональні терміни-композиції з ядром *Autoren-*, *Lizenz-*. Наведемо приклади: *Autorenmanuskript* *авторський рукопис*, *Autorenvertrag* *авторський договір*, *Autorenrecht* *авторське право*, *Lizenzausgabe* *ліцензійне видання*, *Lizenzvertrag* *ліцензійний договір*, *Lizenznehmer* *ліцензіат*, *Lizenzgeber* *ліцензіар*, *Lizenzgebühren* *роялті*.

Тобто для адекватного перекладу інтернаціоналізмів у сфері авторського права, окрім знань перекладацьких прийомів та способів, слід бути обізнаним з термінологією авторського права, тобто володіти екстралінгвальними знаннями.

Джерела та література

1. Карабан В.І. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
2. Gath C. Internationalismen. Berlin : Peter Lang Verlag, 2019. 272 S.
3. Internationalismen II / Peter Braun (Ed.) et al. Berlin : de Gruyter, 2014. 297 S.
4. Reisman P. Internationalismen: Wird ein neues Verständnis von Internationalismen vor dem Hintergrund eines multikulturellen Alltags schon in Sprachbüchern angebahnt? München : GRIN Verlag, 2009. 42 S.

Людмила Данилюк,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;
Оксана Торба,
викладач,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ВЖИВАННЯ АБРЕВІАТУР У СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У стоматологічному дискурсі середини ХХ століття (1972 Survival of human dental plaque flora in various transport media) зафіксовано 126 аббревіатур, на 10 сторінках тексту. З них 75 – алфавітні, 36 – графічні, 13 – латинські, 2 – складні. Це свідчить про те, що відбулося збільшення як якісного так різновиду типів аббревіатур, так їхнього кількісного складу, про появу нових термінів та терміно-елементів.

Якщо у двадцяті роки ХХ століття це були лише графічні та аббревіатури латинського походження у малій кількості, то, з плином часу, додалися алфавітні аббревіатури, які і стали переважати, а частка латинізмів, навпаки, зменшилася. Виходячи з проведеного дослідження, за період з 1972 по 2018 вживання графічних та латинських скорочень залишилося майже незмінним, а кількість складних аббревіатур суттєво зросла. Сучасні наукові видання містять усі п'ять структурних типів аббревіатур, що, на нашу думку, спричинене, насамперед, позамовними чинниками. Нижче наведено приклади з текстів стоматологічного професійного дискурсу середини ХХ століття, наприклад:

However, the presence of SH-containing compounds, such as thioglycollic acid (0.05 %) and cysteine (0.05 %), could neutralize the bacteriostatic effect of the mercurials in the medium, thereby allowing growth to occur.(стоматологічний дискурс середини ХХ століття)

3D printing provides utility in several scenarios where SM is incapable or impractical. (стоматологічний дискурс початку XXI століття).

Латинські аббревіатури, виявлені в досліджуваних текстах, здебільшого належать до групи загальноприйнятих аббревіатур, наприклад:

In an article and case series, van der Meer et al. (2016a) acquired digital impressions and CBCT scans (стоматологічний дискурс початку XXI століття).

Since EDTA acts as a chelating agent, its incorporation into RTF was useful for binding divalent cations, such as Ca^{2+} , which are present in high concentration in plaque and contribute to the aggregation of plaque bacteria. (стоматологічний дискурс середини XX століття)

They found a marked decrease, i.e. 1 to 2 log. in the recovery of bacteria after their storage... (стоматологічний дискурс середини XX століття).

Більшість розглянутих випадків – 60 % – це графічні скорочення на позначення одиниць вимірювання; також чимала кількість загальновідомих скорочень формального реєстру типу і.е., е.г., et al., etc.

Спеціальні аббревіатури (аббревіатури – професіоналізми), які не потребують декодування для фахівців у галузі стоматології, представлені поодинокими прикладами лише у статтях за 1972 та 2018 роки:

Gastrin et al. (9) investigated the effect of storage of various clinically important pathogenic bacteria in VMG IV medium, Stuart medium as modified by Ringertz (21), and SBL medium. (стоматологічний дискурс середини XX століття).

CAD / CAM applications emerged in the 1960s and 1970s, first employed by large aerospace and automotive companies.

These systems direct the exposure path of a UV laser onto the surface of a vat of photosensitive resin (стоматологічний дискурс початку XXI століття).

Найпоширенішими ж є індивідуальні (контекстні скорочення), які, проте, теж властиві тільки публікаціям за 1972 та 2018 роки:

In the present study, a balanced mineral salt solution (4) poised with dithiothreitol (DTT), and containing sodium ethylene diaminetetraacetate (EDTA) was evaluated (стоматологічний дискурс середини XX століття).

Аналіз змісту аббревіатур у досліджуваних текстах стоматологічного дискурсу середини XX століття та початку XXI століття, дозволив розподілити їх за семантичними типами. Так, найчисельнішими виявилися аббревіатури на позначення хімічних, біохімічних сполук та лікарських засобів:

EDTA (Ethylenediaminetetraacetic acid)

DTT (Dithiothreitol)

BBL(benzimidazole benzophenanthroline)

RTF (reduced transport fluid)

Ca (calcium)

H (hidrohen)

Лікувальні чи діагностичні процедури:

X-ray – рентген

EMS – endodontic microsurgery

CBCT – Cone beam computer tomography

Технологій обробки матеріалів:

DLP – digital light processing

SLS – selective laser sintering

SLM – selective laser melting

STL (stereolithography) – СЛГ (стереолітографія)

AJS (automatic jaw scan) – АСЩ (автоматичне сканування щелепи)

Назви захворювань:

ACC (adenoid cystic carcinoma) – аденоїдно-кістозна карцинома рак

EBV (Epstein-Barr virus) – вірус Епштейн-Бар

MEC (mucoperidermoid carcinoma) – мукоепідермоїдний рак

OCC (oral cavity carcinoma) – рак порожнини рота

ONM (occult nodal metastasis) – окультний метастаз лімфатичного вузла

Ігор Заливчий,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія,
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша –англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Леся Матвієнко,
кандидат педагогічних наук,
Полтавський державний аграрний університет

APPLICATION OF ELEMENTS OF DISTANCE LEARNING IN PREPARATION OF FUTURE TRANSLATORS

Distance learning technologies are a set of the modern information methods and forms of work with educational material, which ensure the organization and implementation of the educational process at a distance. Electronic technologies used in distance learning of future translators in the modern information society promote active communication between teachers and students, interactivity and practical experience. Electronic online courses and disciplines in the field of translation in higher education include constant feedback, analysis of results and testing the effectiveness of the curriculum.

Distance learning is divided into two main categories: synchronous and asynchronous. In the synchronous model, students and teachers communicate in real time through virtual audiences, using a combination of different methods of information transfer. With the asynchronous approach, the student determines the pace of learning. In particular, he has a choice between different media, can perform tasks according to the classroom program or plan, and then transfer the finished work to the teacher for evaluation [1].

The using of electronic means in the organization of distance learning of translators in the environment of higher education includes a number of significant advantages. Among the most important are:

- Studying from anywhere in the world and at any convenient time facilitates access to education for people with disabilities, from remote areas and foreigners.
- Online training can be planned independently, according to the work schedule and combined with other forms of training or work.
- A significant number of students from different countries can study at the same time.
- Training materials are stored in a common virtual database, to which each participant has access.
- Automatic analytics and control of the learning process through various graphs, reports and continuous monitoring shows an objective picture of student performance.

During the distance learning of translators in a modern higher education institution, difficulties may arise due to the peculiarities of the introduction of information and communication technologies in the educational process. An individual approach for teaching the discipline can minimize the following difficulties and improve the quality of teaching the course in distance form [2]:

- Limited number of direct communication with the teacher. During the online lesson there is visual and emotional contact between the participants of the educational process. You can also share experiences, discuss, ask questions and perform practical tasks together online. At the same time there are no many stimuli and distracting real communication factors, and information is available around the clock.
- Insufficient technical equipment. If a student has an old computer or a slow Internet, it is difficult to study online. But most distance learning courses are available in a mobile format.
- High probability of procrastination. For those who want to learn the profession and have quality knowledge in disciplines and courses, distance learning opens up a wide range of opportunities.

Educational platform in the organization of distance learning of translators is the electronic service and information space. In its environment, participants of the educational process can upload their materials and store in the cloud, collect analytical

data, check homework, create and run online tests, generate statistics in the learning process, get fast and transparent learning outcomes.

Distance learning is not possible without an IT infrastructure, including an online learning platform and quality online courses that provide effective training and support for future translators in the online environment.

References

1. Boldyreva N.V. Influence of information and communication technologies on effectiveness of educational process. *European Science and Technology: Materials of the Vth international research and practice conference*. Vol. II, Munich, October 3rd. 4th, 2013, publishing office Vela Verlag, Waldkraiburg. Munich. Germany, 2013, p. 75–80.
2. Goel, A. & Goel, S.L. Distance Education in 21st Century. Deep and Deep Publication, New Delhi, 2009.

Антоніна Івахненко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ДІАЛЕКТИЧНОГО МОВЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ «ПРИГОД ТОМА СОЙЄРА»)

Як зазначає «Словник американської спадщини англійської мови», під діалектом слід розуміти «регіональний або соціальний різновид мови, що відрізняється вимовою, граматикою або лексикою та розходиться зі стандартами літературної мови або мовленнєвого зразка культури, в якій вона існує» [4]. Діалекти грають значну роль у художній літературі: вони дозволяють письменникам забарвлювати мовлення персонажів, надавати їм певних соціальних чи регіональних характеристик, слугують основою для створення гумористичного ефекту, тощо.

Одним із американських авторів, що активно застосовували діалектне мовлення у своїх творах, був і Марк Твен. На дуку багатьох дослідників, він сміливо збагачував літературну мову, розширював її можливості, наближуючи художнє мовлення до реального мовлення живих людей. Так, М. Альошина зауважує: діалекти у творах Марка Твена відбивають реальну життєву ситуацію містечка з дитинства письменника, в які різні соціальні групи мали очевидні відмінності в мовленні [1]. Цікаво, що в «продовженні» книжки про пригоди Тома Сойєра, а саме, у «Пригодах Гекльберрі Фінна», автор детально пояснює, які саме діалекти були вжиті, і чітко аргументує необхідність застосування діалектів у художньому творі:

In this book a number of dialects are used, to wit: the Missouri negro dialect; the extremest form of the backwoods Southwestern dialect; the ordinary «Pike County» dialect; and four modified varieties of this last. I make this explanation for the reason that without it many readers would suppose that all these characters were trying to talk alike and not succeeding [7].

Американський дослідник творчого доробку Марка Твена, Дж. Ловінг, підкреслює, що мовлення персонажів підкреслює очевидну різницю між «високим» і «низьким» літературними стилями, а завдяки забарвленню мовлення персонажів місцевими діалектами, письменникові вдалося створити посправжньому народний твір [5, с. 4].

Одним із діалектів, наявних у романі, є афроамериканський діалект, котрим користується невільник Джим. Докладно особливості цього діалекту описані у роботі Л. Педерсона, присвяченій діалекту афроамериканців, що мешкають у штаті Міссурі. Науковець зазначає, що цей діалект (а отже, і мовлення Джима) відрізняється від літературної мови, в першу чергу, на фонетичному рівні [6, с. 261], демонструючи активне використання редукції. Редукція, за визначенням «Академічного тлумачного словника», є «значним ослабленням або втратою ненаголошених звуків при їх вимовлянні» [3]. Іншими особливостями діалекту є наявність граматичних помилок і заміна міжзубного звука [ð] звуком [d], [b] як у прикладі:

Can't, Mars Tom. Ole missis she tole me I got to go ain't git dis water an' not stop foolin' roun' wid anybody. She say she spec' Mars Tom gwyne to ax me to whitewash, an' so she tole me go 'long an' 'tend to my own business – she 'lowed she'd 'tend to de whitewashin [3].

Розглянемо переклад цього уривка, виконаний В. Митрофановим:

Не можу, паничу Томе. Стара пані звеліли мені мерщій іти по воду й не спинятися ніде дорогою. Вони сказали: мабуть, панич Том покличуть мене білити паркан, то щоб я йшов собі й робив своє діло, а про паркан вони самі подбають.[2]

Діалектне слово *Mars* перекладач передав українським словом *панич*, який є нормативним; фонетичних особливостей наведених уривок немає; для підкреслення низького рівня освіченості персонажа і низького положення в суспільстві останнього В. Митрофанов використав граматичну помилку – застосування форму множини для дієслів, що позначають дії тітки Поллі.

Таким чином, задля передачі діалекту В. Митрофанов застосував класичну для перекладу радянських часів формулу: діалектизми мають бути замінені такою стилістично маркованою лексикою, тобто просторіччям. Перспективу дослідження вбачаємо в порівняльному аналізі оригіналу та кількох перекладів, виконаних у різні часи.

Джерела та література

1. Альошина М. Д. Особливості відтворення стилістики роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» в українських, російських та польських перекладах. *Наукові записки Бердянського держ. пед. університету. Філологічні науки*. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В., 2015. Вип. V. С. 102–111.
2. Пригоди Тома Сойєра. Пригоди Гекльберрі Фінна. Київ : Веселка, 1990. 496 с.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/s/redukcija> (дата звернення: 10.05.2022).
4. American Heritage Dictionary of the English Language. URL: <http://www.learnenGLISHlanguage.com> (дата звернення: 10.05.2022).

5. Loving J. Mark Twain: The Adventures of Samuel L. Clemens. Berkeley : University of California Press, 2010. 491 p.

6. Pederson L. A. Mark Twain's Missouri Dialects: Marion County Phonemics. *American Speech*. 1962. № 4. P. 261.

7. The Adventures of Tom Sawyer. URL: <https://twain.lib.virginia.edu/tomsawye/text/TS2.html> (дата звернення: 10.05.2022).

Олександра Колесник,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Мова і література (німецька), переклад),
Волинський національний університет імені Лесі Українки;
Науковий керівник – Олена Галицька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ТРУДНОЩІ ПІД ЧАС УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Актуальність теми полягає в тому, що сфера перекладу зараз набуває популярності. Усе більше людей хочуть та планують освоїти професію перекладача. Проте навіть професіонали своєї справи, перекладачі з великим досвідом та чималим багажем знань, деколи стикаються з проблемами, які можуть стати на заваді адекватній передачі змісту іншомовного повідомлення. Для перекладачів-початківців такі проблеми точно не будуть рідкістю.

Метою цих тез є висвітлення проблем, з якими найчастіше стикаються усні перекладачі.

Спочатку слід з'ясувати, що ж таке «переклад»? Переклад трактуємо як працю, спрямовану на відображення певної інформації, оформленої письмово або усно, з однієї мови іншою для передачі міжмовного повідомлення [1, с. 197]. У наш час переклад насправді відіграє визначну роль адже саме він забезпечує

взаємодію між різними країнами та культурами і без перекладачів було би складно уявити налагодження інтернаціональних зв'язків.

Як на мене, робота усного перекладача є навіть більш складною, ніж робота письмового, через більшу кількість стресу та необхідність діяти тут і зараз без великої кількості часу на роздуми. Тут і виникає перша проблема трансляторів – деякі не можуть зорієнтуватися швидко. Причиною цього може бути брак досвіду, недостатня обізнаність у темі обговорення чи розгубленість. Тому перед початком слід себе заспокоїти, зменшити тривожність, налаштувати на продуктивну роботу. Заздалегідь краще підготувати міні-словник за тематикою зустрічі, щоб було менше незручних пауз.

Іншою перепорою на шляху досягнення високої якості перекладу є незнання культурних реалій країни, мову якої перекладають. Це може виявлятися у невмінні підібрати правильний відповідник фразеологізму, правильно передати назву свята чи опис обряду притаманного іншій культурі.

У скрутне становище перекладача може поставити погана пам'ять та нерозбірливі записи сказаного. Загалом при послідовному перекладі краще записати слова мовця (власні назви, цифри, дати), щоб потім якнайкраще передати зміст сказаного слухачам. Але якщо мовець говорив багато, а записи важко зрозуміти, і у пам'яті відклалося лише кілька слів, таку ситуацію можна назвати однією з провальних. Якщо таке трапилося, краще попросити повторити, а надалі ж перекладачу слід добре попрактикуватися, щоб більше не допускати таких ситуацій і виконувати поставлене завдання якісно.

Наступною проблемою є недотримання мовних норм, таких як, наприклад, порядок слів у реченні. В українській мові не обов'язково дотримуватися правила, за яким на першому місці в реченні стоїть підмет, на другому присудок і далі другорядні члени речення, на відміну від німецької мови. Для того, щоб здійснити правильний переклад німецькою потрібно обов'язково дотримуватися сталого порядку членів речення, інакше може виникнути певне непорозуміння.

Пасткою для неуважних перекладачів можуть стати омоніми та «хибні друзі перекладача». Неправильний артикль в німецькій мові, неправильна

вимова слова німецькою можуть ввести в оману слухачів, адже тоді слово матиме зовсім інше значення. Також, коли потрібне слово ніяк не вдається згадати, краще намагатися замінити його синонімом чи описати, але спробувати передати зміст сказаного максимально точно. Не варто одразу перебирати в пам'яті схожі за звучанням слова іншої мови адже вони можуть мати абсолютно інше значення, що, відповідно, не піде на користь перекладу.

Отже, переклад це дуже важлива частина міжкультурної взаємодії і перекладачі відіграють значну роль у цій взаємодії. Проте часто трапляються різноманітні форс-мажори у процесі комунікації, з яких перекладачі мають вміти знаходити вихід, до того ж швидко. Окреслені проблеми доволі легко виявити і тому слід одразу практикуватися, підбирати техніки заспокоєння, поглиблювати знання у різних галузях, щоб уникнути їх у подальшій професійній діяльності.

Джерела та література

1. Гончаренко Л. О. Сутність поняття «переклад» в міждисциплінарному та перекладознавчому аспектах. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 196–200. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11_51_2017.pdf (дата звернення: 07.05.2022).

2. Жукова А. Д. Джерела труднощів усного перекладу з англійської мови українською. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу* : тези доповідей XI наукової конференції з міжнародною участю, м. Харків, 15-16 квіт. 2021 р. Харків, 2021. С. 107–108. URL: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/76f9338cfc271f008d1954f8a1b7fb91.pdf> (дата звернення: 07.05.2022).

Лариса Король,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

МІЖКУЛЬТУРНІ АКЦЕНТИ БІОГРАФІЧНОЇ САМОРЕФЛЕКСІЇ

ПЕРЕКЛАДАЧА ІВАНА БАБИЧА

Біографічна інформація слугує винятково цінним джерелом для сучасних досліджень, уможлиблюючи глибокий аналіз і життєвого шляху, і світоглядних ідей видатних постатей свого часу.

На особливу увагу заслуговує інформація, репрезентована крізь оптику саморефлексії, – усвідомленого динамічного споглядання та аналізу досвіду, що допомагає зрозуміти своє еґо та сприйняти свою діяльність [5, с. 2]. У справі літературного іноземномовного перекладу своєрідним об'єктом такого аналізу постає діяльність митця, спрямована на комунікацію між національними культурами.

Особистий наративний текст («інформація від особистості») відрізняється від біографічної інформації «про особистість» такими специфічними ознаками, як достовірність, фактологічна насиченість, нюансованість, емоційне відтворення тяглості подій тощо. Саме тому перший із цих субжанрів доцільно розглядати з позицій біографічної саморефлексії.

Зазначимо, що член Спілки письменників України, педагог, лінгвіст-поліглот Іван Бабич, справедливо уналежнений до української школи літературного перекладу (С. Алексеєнко, В. Мирний, Я. Кравець, Л. Черчата й інші), залишив по собі небагато інформації означеного ґтибу.

Покликаючись на Дж. Брунера, який привернув увагу до оповідального автобіографічного наративу як форми втілення культурного досвіду [4], можемо констатувати, що автобіографія з «Особової справи старшого викладача кафедри іноземних мов Полтавського державного педагогічного інституту

імені В. Г. Короленка Бабича Івана Трохимовича» приковує увагу до конкретних біографічних фактів, як-от: місце народження (м. Осер, Франція), закордонні заклади, в яких майбутній літератор отримав освіту, переїзд родини в Україну. Тут пошук словолюбом середовища самореалізації зупинився на педагогічній діяльності, а згодом, завдяки особливому ставленню І. Бабича до двох мов (французької та української), – на літературному поприщі [3, с. 36].

Принагідно зауважимо, що низку біографічних фактів, які розгортають панораму розуміння персоналії митця-речника української та французької культур, інтерпретують спомини родичів, знайомих, колег, колишніх вихованців, проте спогадовий дискурс, як правило, потрактовує розмисли так, як їх сприймає або прагне донести спогадовець.

Власне автобіографічний наратив ліг в основу розлогого інтерв'ю кореспондентки Т. Даниско з І. Бабичем, оприлюдненого 1988 року в лютневому числі крайової газети «Зоря Полтавщини» [1].

З публікації, зокрема, довідуємося про бабичівський алгоритм перекладу: «Починаю з ознайомлення з творчістю письменника, книгу якого перекладатиму. Стараюсь прочитати якомога більше літературознавчих критичних статей, адже для перекладача важливо не просто глибоко знати текст першотвору й намагатися якнайточніше відтворити його. Треба знати і розуміти підтекст...» [1]. Як бачимо, переклад переміщується в широкий діапазон знань: «не просто в іншу мовну систему, але і в іншу культуру» [2, с. 177].

На продовження цієї думки відзначимо, що важлива подробиця розуміння іншої культури, медіатором якої І. Бабич уважав перекладача, – це не просто робота із словом, а вимогливість до лексикографічних джерел, якими користується перекладач. Зацитуємо: «Якщо відверто, я не дуже люблю французько-російський словник Щерби, він недосконалий, не враховано відтінків слова, немає фразеологічних одиниць. Говорили, що незабаром має вийти друком російсько-французький словник під редагуванням Барановської, але щось про нього досі не чути. Люблю французький тлумачний словник Робера, французькі синонімічні, аналогічні словники. Аналогічні словники –

потрібна річ! Словниковий ряд там підбирається за аналогією. Наприклад, після слова «бджола» стоять: «мед», «вулики», «трутень», «пасічник», «медозбір» тощо. Це пробуджує образність мислення» [3].

«А українські реалії – як зробити їх доступними, зрозумілими французькому читачеві?», – ставить собі питання митець, пригадуючи, що напружена робота наодинці з текстом тривала місяцями. «...Поставивши останню крапку, відчув велике полегшення. Немов гора звалилася з плечей. Але це скороминує почуття. ... Потім я повіз переклад у видавництво. Потім робота над зауваженнями редактора. Тоді переклад рецензує зовнішній редактор (французький). Набір, вичитування гранок, знову правка... У гранках бачиш все свіжим оком, бо за цей час уже з'явилося деяке відчуження від тексту. Та що говорити, недосконалі місця бачиш і в уже виданій книжці, й цього не можна позбутися» [1].

Оскільки перекладацькі принципи І. Бабича виформовувались у період ідеологічних табу, загрози репресій з боку влади, йому бракувало майданчика ділових контактів. «Не можу згадати за останні роки жодної наради чи семінару, присвячених проблемам художнього перекладу. Нас у республіці осіб п'ять тих, хто перекладає з української на французьку, кожен вариться у власнім соку», – з болем писав майстер [1].

Справляється враження, що за браком плідного діалогу з іншими українськими письменниками-перекладачами, Іван Трохимович скеровував себе на внутрішню бесіду із франкомовним читачем. Він зізнався, що волів би вдосконалювати такий міжкультурний діалог, працюючи з творами одного письменника, адже монопереклад поглиблює «творче проникнення в інтерпретований текст, а значить – з'являються творчі знахідки, живомовна інтонація, розгадуються нерозгадані місця» [1].

У цих висловлюваннях якраз і віднаходимо ключ до розуміння того, що художній переклад заглиблений у взаємодію культур. Він охоплює національний колорит, символіку, традиції, бо ж «перекладається не лише текст, але й культурно-історичні його контексти» [1]. На практиці, із жалем констатував Іван

Трохимович, моноперекладачів мало. Доводиться працювати з тим, що пропонує видавництво, а це 2–3 автори [1].

Наведені саморефлексійні судження вмотивовувалися не лише бажанням І. Бабича реалізовувати себе, розкрити свої філологічні здібності, а й прагненням наблизити до Франції українське художнє слово, вірою в можливості самобутньої української культури, яка різножанровим набутком В. Винниченка, П. Загребельного, Г. Квітки-Основ'яненка, В. Нестайка, І. Франка, Ю. Щербака, багатьох інших представників красного письменства долала горезвісні бар'єри радянщини.

Рясний творчий доробок І. Бабича зумовлює висновок про міжкультурне посередництво перекладача навіть у непрості часи, коли носії рецепції опинялися по різні боки «залізної завіси». Особисті наративні тексти майстра слова й нині слугують цінним джерелом, яке інтерпретує історичну реальність шляхом самоосмислення тих чи тих модусів буття. Біографічна саморефлексія, таким чином, по-новому розкриває властиве людині прагнення до реалізації й удосконалення свого творчого потенціалу, до відшукування прихованих можливостей, зокрема й у літературному перекладанні як міжкультурній взаємодії автора (перекладача) з читацькою аудиторією.

Джерела та література

1. Бабич І. Т. Про текст, підтекст і пошуки влучного слова. *Зоря Полтавщини*. 1988, 28 лют. № 14. С. 3.
2. Іваненко К. В. Специфіка перекладу художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Вип. 22. С. 116–120.
3. Король Л. Л. Іван Бабич: нарис життя та літературної творчості. *Наукові ракурси* : зб. наук. пр. / упоряд. Л. Л. Король, Л. М. Черчата. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 29–43.
4. Bruner J. Car la culture donne forme a l'esprit. Geneve : Edition Eshel, 1997. 172 p.
5. Fidelindo L., & Timothy Sh. Florence Nightingale: a Pioneer of Self-Reflection. *Nursing*. 2013. Vol. 43. Iss. 5. P. 1–3.

Яна Лоза,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія,
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет;
Науковий керівник – Вікторія Люлька,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

OVERCOMING LINGUISTIC AND CROSS-CULTURAL BOUNDS IN THE TRANSLATION OF HUMOUR

According to G. Kovács, humour has various faces and forms, deriving from double meanings, situations, wordplay, often with hidden or obvious cultural references [4]. As A. Hornby points out, humour is the capacity to cause or feel amusement [3, p. 482]. It is an essential part of everyday communication and an ongoing and ever-changing cognitive process. It is rooted in a specific social, pragmatic, and linguistic context. Humour is also a cultural phenomenon, the interpretation of which requires reference to a common frame where a speaker and a hearer share background knowledge and the way to interpret their experience.

Humour presupposes a highly developed intellect and can only exist within the framework of specific sociolinguistic condition, the most important among these being the love of the mother tongue and the aesthetic pleasure from its use [2, p. 9].

Since humour is an indispensable part of intercultural communication, the problem of translation of humour has recently received due theoretical attention. As I. Kobiakova points out, the loss of humour in the translation can result in the loss of information on the author's style, make his work of art appear dry and artificial in the target language [3]. In the process of translation of humour, pragmatically and

culturally coloured elements and language peculiarities are expected to make the translators work difficult, while some elements are ultimately not transferred at all.

This paper will address major difficulties hampering inter-cultural humorous communication, namely we are going to discuss some ways of translation enabling adequate rendering of jokes from the source language into the target one. The material of our research is anecdotes.

Anecdotes are short, usually amusing, stories about some real person, or event [5, p. 33]. Their role in everyday verbal exchanges of practically any language community is substantial, thus they have become part of research in the field of communicative linguistics, pragmatics, cultural studies etc. Let's begin with an example.

«But you said she sang beautifully.»

«No, I didn't.»

«What did you say?»

«I said she was a beautiful singer» [5, p. 38].

The property of beauty is attributed to the object and to the object's activity. The ambiguity of the constructions like *beautiful singer* forms the linguistic foundation of the following joke. The misunderstanding arises because the interlocutors ascribe different interpretations to one and the same construction and the task of a translator is to render the discussed ambiguity.

A translator's objective is not only to convey the meaning, the thoughts of an author, but also to observe the laws of the source language and the target language. The process of transformation results in creating linguistic and cultural equivalence of the original text and its translated version [5, p. 12].

Let us illustrate it with our translation of the following English anecdotes. The given below examples will demonstrate the humour, based on homonymy. *An epitaph «HERE LIES ATTORNEY JOHN RUSSEL. HE LIES STILL»* [1, p. 5]. The translator has two possible variants: either to give a standard translation with commentaries, explaining the essence of homonymy and expected humorous effect or to change the contents a little bit just to preserve the communicative aim of the anecdote and avoid

long foot-notes. Regarding the second option, we will call your attention to our translation of this anecdote: *Надпис на могилі: «Тут спочиває адвокат Джон Расел. Все життя він тільки цим і займався».*

And the second anecdote: *An epitaph «SIR JOHN STRANGE. HERE LIES AN HONEST LAWYER, AND THAT IS STRANGE»* [1, p. 5]. Our translation: *Надпис на могилі; «Містер Джон Дивний. Тут спочиває чесний юрист, що власне вже і є досить дивним».* We deal with grammatical difference between the source and the target languages in this anecdote. The Ukrainian language adjectives have the category of case while the English language adjective do not, that is why some changes in the target language are necessary.

In many cases, humour in non-native anecdotes is misunderstood due to cultural lacunas represented through units of nationally biased lexicon. The rules of adequate translation allow if necessary to omit or add a few items, thus it is possible for the translator to convey the meaning of background and non-equivalent vocabulary in anecdotes, expanding the resulting text by giving short commentaries to it. Besides, the recipient is enriched with the linguistic and cultural aspects, because explanations of cultural elements of other countries simultaneously perform cognitive and aesthetic functions.

Thus, the main difficulties the translator confronts are the following: vocabulary lacunas, grammatical differences, pragmatic peculiarities, cultural lacunas.

The most adequate method of translation, in our opinion, can be pragmatic adaptation, which is connected with transferring message from one linguistic system into another with the preservation of its communicative aim.

References

1. English Learner's Digest. 2004. 3(243). P. 5. [in English].
2. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Moscow : Sigma-press, 1996. 1200 p. [in English].
3. Kobiakova I. K. Translation Problem of Humour. *Molodoy uchyonyiy*. 10(90) Filologiya. May, 2015. P. 1408–1409. [in English].
4. Kovács G. Translating Humour – A Didactic Perspective. *Acta*

Universitatis Philologica. 2020. 12, 2. P. 68–83.

5. Pocheptsov H. H. *Yazyk y yumor* [Language and Humour]. Kyiv : Vyshcha shkola, 1990. 327 p. [in Russian].

Martyna Michalik

University of Zhushuv, Poland

Lesia Matviienko,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Poltava State Agrarian University, Ukraine

FEATURES OF THE TRANSLATION OF ACCOUNTING TEXTS

The exchange of documents in the modern international world is impossible without the participation of translators. Translation of financial statements, balance sheets is an integral part of the work of international companies.

Financial statements are the main consolidated documents in the work of the accountant, which are submitted for audit to various departments. Any activity of a company that has foreign partners is accompanied by the exchange of correspondence, including accounting documents.

Accounting is a system of indicators that reflect the property and financial position of the organization and the financial results of its activities [1]. Most financial accounting documents are translated into English as it is the language of international nomenclature and documentation. Accounting documents reflect the business scope of the company, contain many terms and a large number of figures.

Working with the translation of accounting documents requires the translator to know the terminology and have experience in translation in this field.

Accounting texts include quantitative indicators, formulas, charts, tables, statistics. This information is required accurate translation. Even a small distortion of information leads to serious losses, unjustified risks and, as a result, loss of the company's reputation [2].

It is important to accurately translate special terms, professional vocabulary and their proper contextual use. In the work of a translator with such material it is not

advisable to use artistic expression, here all the data are translated with maximum accuracy.

The translation of certified financial statements is done by a translation agency affiliated with a notary office. The notary binds the original document with the translation. A diploma is a guarantee of a proper level of translator. This linguist must not only understand the subject of accounting, but also speak foreign languages.

Accounting is translated very meticulously and carefully, because for legal purposes, each letter and number is important.

The work of translating the balance sheet is the application of legal discourse. Therefore, such a translation requires special knowledge in the field of accounting, understanding of narrowly specialized terminology, as well as the free use of standard phrases that exist in this specific field of commerce.

The process of translating financial statements has several interrelated stages :

- reading the whole text, understanding the meaning of the translated document, highlighting the difficulties of translation (the presence of specific vocabulary, stable expressions, proper names);
- the actual process of translation from one language to another;
- recording of the translated text (recording of the text in written or electronic form).

The main criteria for the quality of translation of accounting documents include:

- Accuracy and adequacy of translation. This condition implies the exact correspondence of the content in two languages.
- Naturalness. The translated text should be perceived not as a translation, but as a complete, organic text composed in the language of translation, taking into account all the rules and regulations of spelling, spelling, punctuation, stylistics of this type of special texts.

The translation of accounting documents may contain certain difficulties. The most common among them [3]:

- stable expressions of the translated language, words, turns with double meaning, proper names, etc.
- imperfection of the original, translated text (stylistic and grammatical errors are made in the text, the semantic component of the text is indistinctly traced).

In the translation of all accounting documents it is necessary to strictly adhere to reporting standards. Accounting documents are texts with a high degree of repeatability. Therefore, translation automation systems are useful in such work. The modern translation process includes a large number of tasks related to the preparation of files and projects. They are often done manually and take a lot of time. To optimize these tasks, developers incorporate translation management modules into modern CAT systems that automate project setup, select required translation databases and terminology, check quality, calculate statistics, and generate reports.

References

1. Byk I. S. Teoriia ta praktyka perekladu. Lviv, 2014.
2. Strukturni osoblyvosti perekladu skladnykh terminiv finansovoi leksyky z anhliiskoi movy na ukrainsku. URL: http://files/image/konf_13/doklad_13_5_40.pdf (data zvernennia: 19.04.2022).
3. Schjoldager A. Understanding Translation. Aarhus : Academica, 2018. 326 p.

Олена Панченко,
доктор філологічних наук, професор,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

Переклад реалій є важливим елементом для передавання того чи того історичного та національного колориту. Такі лексичні одиниці, як реалії дуже швидко змінюються через розвиток суспільства. Розглянувши зміст та особливості побудови реалій, можна стверджувати, що останні є невід'ємною частиною художнього твору та створюють його неповторний колорит та атмосферу. На прикладах із всесвітньовідомого роману американського письменника Стівена Кінга «Воно» розглянемо декілька типів реалій та способів їх перекладу. Зіставляючи роман і його український переклад, здійснений О. Красюком, С. Крикуном, А. Рогозою, проаналізуємо основні способи

перекладу реалій. Виділені методом суцільної вибірки реалії роману Стівена Кінга «Воно» та прийоми їх відтворення у перекладі українською мовою, можна класифікувати у такий спосіб:

1) транслітерація (за допомогою якої перекладають здебільшого ономастичні реалії): «*Derry News*» – «Деррі Ньюз» – місцева газета; «*Redondo Beach*» – «Редондо-Біч» -популярне каліфорнійське курортне місто на березі Тихого океану в окрузі Лос-Анджелес; «*Red Socks*» – «Ред Сокс» – американська бейсбольна команда; «*Za-Rex*» – «За-Рекс» – різновид фруктового сиропу; «*Kool-Aid*» – «Кул-Ейд» – марка порошкових соків; «*Kraft Foods*» – «Крафт Фудс» – американська компанія; «*Tupperware*» – «Тапервер» – пластиковий посуд, який випускається з 1946 року; «*Romanoff*» – «Романов» – компанія, що випускає локшину, заснована італійською емігранткою в Огайо; «*A&P*» – «Ей & Пі» – американська чайна компанія, яка у XX ст. виросла у величезну мережу бакалійних крамниць;

2) калькування (яким перекладають переважно ономастичні та етнографічні реалії): «*tramp-chair*» – «бродяжницьке крісло» – легка форма тортур та знущань для злодіїв, що використовувала американська поліція у XIX ст.; «*Derry dept. Of public works*» – «Деррійський департамент громадських робіт» – місцева державна служба; «*Aroostook County*» – «округ Арусток» – округ в штаті Мен; «*a pack of Marlboros*» – «пачка «Марлборо»» – вид американських цигарок; «*Thanksgiving Day*» – «День подяки» – національне свято у США; «*Augusta*» – «Огаста» – столиця штату Мен; «*lighting a home-rolled Bugler cigarette*» – «підпалюючи самокрутку «Буглер»» – вид відомого тютюну для самокруток; «*Levi's*» – «лівайси» – популярні джинси, що випускає компанія «Levi Strauss»; «*the ritual of chüd*» – «Ритуал Чуді» – «Chüd» – кінгівський неологізм, який, можливо, Кінг міг взяти з фільму жахів із промовистою назвою «Канібали-гуманоїди з каналізації» («C.H.U.D.», або «Canibalistic Humanoid Underground Dwellers», 1984 р.). В українському перекладі використано слово, що посилається на слов'янське слово «чудь»: чуддю називали племена, які межували з Київською Руссю (угро-фінські племена, тюрко-монгольські), бо

вони «чудно» виглядали й говорили. Також, існують легенди про «чудь білооку», подібну до ельфів та гномів, – в одній із таких історій чудь сховалася від людей під землю;

3) описовий переклад (який характерний здебільшого для побутових реалій): «*FT boat*» – «торпедний катер» – вид американського швидкісного катеру; «*Derry Theater*» – «міський кінотеатр» – Деррійський кінотеатр; «*La Vista*» – «приміський район» – район в місті Омаха, штату Небраска; «*Roadrunner*» – «каліфорнійська зозуля» – найбільший птах свого виду, який не любить літати, але швидко бігає;

4) трансформаційний переклад (за допомогою якого перекладають ономастичні реалії та реалії державно-адміністративного устрою і суспільного життя): «*an Electric Dreamscape Video Arcade*» – «центр ігрових автоматів «Фантастикон» – місцевий розважальний заклад; «*Mom&Pop*» – «Мама & Тато» – загальна назва сімейних крамничок чи інших дрібних бізнесів, чії власники зазвичай і мешкають при своїх закладах.

Для розгляду конкретних перекладацьких прийомів: перестановки, вилучення, заміни, додавання було використано такі фрагменти:

«*The old Philco radio was there, too, playing not Chopin or Bach but a Little Richard tune*» – «стояв старенький радіоприймач «Філко», з якого звучав не Шопен і не Бах, а якась мелодія Малюка Річарда...». У перекладі наявна інверсія підмета та присудка. Прийом перестановки характеризується зміною порядку лінгвістичних елементів:

«*Harold could hear the K-car's little sewing-machine engine cranking and cranking as smooth black water ran rocker-panel high on both side soft*» – «Попри ревіння води й виття вітру Гарольд чув, як двигунець «Кей-кара» – мало не як у швейної машинки – чмихає й чмихає, тим часом як вода здійнялася вже над порогом автомобіля. У цьому фрагменті перекладач також використав інверсію та прийом вилучення (модальне дієслово «*could*» та дієслово «*cranking*»). А словосполучення «*smooth black water*» перекладено просто «вода», тобто, перекладач застосував прийом генералізації. До речі, «K-car» –

автомобілі, які у 1980-х рр. випускалися корпорацією «Крайслер». Характерною особливістю «Кей-карів» була компактність.

«...on Howdy Doody Saturday mornings – Buffalo Bob was just about the only one who could understand Clarabell» – «...передачі «Гавді Дуді» – єдиний, хто насправді міг зрозуміти Кларабелло, був Баффало Боб».

«He was surprised to see that Beverly was wearing a dress – it was a lovely green, the color of the Caribbean in a National Geographic plate» – «Він здивувався, коли побачив, що Беверлі вдягла сукню, – вона була чарівного зеленого кольору, як Карибське море на світлинах в «Нешенал джеографік». Так, перекладач використав транслітерацію назви «National Geographic» – «Нешенал джеографік».

Прийом вилучення характеризується вилученням певних елементів. Але слід пам'ятати, що перекладач не повинен відкидати змістовні елементи: «about five-five and might have weighed a hundred and thirty five pounds» – «зріст либонь п'ять футів п'ять дюймів і важив фунтів сто тридцять п'ять. У цьому фрагменті перекладач вилучив модальне дієслово «might».

«He couldn't remember if he had ever seen her in a dress before; all he remembered were jeans and pedalpushers...» – «Він не пригадував, щоб вона коли-небудь вдягала сукню – самі джинси, педалери....». У цьому фрагменті наявне вилучення дієслова «remembered». Pedalpushers – фасон штанів, популярний у 1950-60-х років. Педалери мають вкорочену довжину та неформальний фасон. Отримали свою назву завдяки тому, що так вдягалися велосипедисти.

Прийом заміни характеризується заміною однієї граматичної одиниці в мові перекладу іншою з інакшим граматичним значенням: «Drunk and done up on reds» – «П'яна, а ще й наковталась червоних». У цьому фрагменті, можемо побачити приклад граматичної заміни («done up» – наковталась). «Червоні» – це сленгова назва секоналу (Secobarbital sodium), снодійно-заспокійливих ліків, що випускали в капсулах червоного кольору. «He was high on two fried doughboys smeared with honey» – «Він тоді був під кайфом від пари намазаних медом пончиків». Наявний прийом граматичної заміни «high on» – «був під кайфом».

«Fried doughboys» – це північно американська їжа, пов'язана переважно з продовольчими майданчиками на відкритому повітрі під час карнавалів, у парках розваг та ярмарках. Тобто, це назва певного сорту смаженого хліба з дріжджового тіста.

Також, під час перекладу роману було використано прийом додавання: «*Right with Eversharp!*» – «Точно, як «Евершарпом» писано!». Тобто «Eversharp» (фірма-виробник механічних олівців) – це традиційна американська ідіома точності, тому перекладач вирішив додати дієслово доконаного виду «писано», щоб нашому читачеві було більш зрозуміло.

Отже, кількість транслітерованих реалій склала 28 %. Власне переклад реалій було здійснено за допомогою таких трансформацій: калькування – 19 %; адаптація – 14 %; вилучення – 12 %; заміна – 9 %; додавання – 6 %; введення неологізму – 6 %; описовий переклад – 6 %.

Світлана Перова,

кандидат педагогічних наук, доцент,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СТАН ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО І ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Науково-технічний прогрес висуває на перший план питання про загальну освіченість нації для здійснення діяльності з урахуванням сучасних тенденцій. Тому важливим напрямом розвитку сучасної науки залишаються науки про освіту, предметом вивчення яких є об'єктивні закони та закономірності педагогічного процесу.

Зрушення, які відбуваються в нашій державі у соціально-економічній, політичній та культурній сферах життя, неминуче знаходять своє втілення у таких документах, як Закон України «Про вищу освіту», 2014, наказ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти України на період до

2021 р.», 2013, Декларації про Європейський простір у сфері вищої освіти, 2010, Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія», 2019, Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія, 2019 та інших державних документах і зумовлюють необхідність дослідження професійної підготовки майбутніх перекладачів у системі освіти України як історико-педагогічної проблеми.

Це сьогодні цілком зрозумілим є той факт, що удосконалення професійної підготовки перекладачів тісно пов'язане із перспективами розвитку вищої освіти в цілому. Серед сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх перекладачів можна виділити відкритість освітнього процесу, світоглядний плюралізм, цілісність і трансдисциплінарність, інтеграція наукового знання. Однак, для того, щоб зрозуміти, як досягнути всього цього у межах підготовки компетентних фахівців відповідно до нових реалій у закладах вищої освіти, необхідно знати і зрозуміти, як розвивалася методологія підготовки перекладачів на теренах нашої території у часовому розрізі, оскільки всі процеси професійної підготовки таких фахівців нерозривно пов'язані зі змінами у політичному і суспільно-економічному контексті і зі змінами в змісті освіти відповідно.

Кожна наукова галузь розвивається на основі аналізу свого минулого, враховуючи оцінки та систематичний перегляд накопиченої системи знань. Історичний погляд на освітні науки сприяє розвитку історико-педагогічного процесу, наповненню його соціокультурним і антропологічним сенсом, який полягає у дослідженні співвідношень різного рівня педагогічних феноменів минулого з сьогоденним. Географічне положення України в центральній Європі між Заходом і Сходом, а також історичні умови здобуття незалежності нашої держави обумовлюють необхідність переосмислення історико-педагогічних умов для створення сучасних освітніх ініціатив.

Дослідження підготовки перекладачів у системі освіти України також неможливе без аналізу та урахування історичних фактів зародження професії «перекладач» з точки зору історіогенезу її теоретичних та методологічних засад.

Наукові розвідки, що були здійснені у цьому напрямку, свідчать про необхідність у систематизації та використанні накопиченого в галузі підготовки перекладачів, з метою вироблення сучасних концепцій навчання майбутніх фахівців з перекладознавства.

Дослідниця Н. М. Шапкіна справедливо зазначає, що під час вивчення науково-теоретичних джерел, які пов'язані з перекладом та його значенням у науково-педагогічній діяльності, можна умовно поділити їх за науково-практичним призначенням у відповідності із завданнями нашого дослідження за такими напрямками:

- дослідження, пов'язані з історією виникнення перекладу як засобу комунікації (спілкування);
- дослідження, які пов'язані з перекладами текстів Святого Письма, пов'язаними з особливостями розвитку мови та розповсюдженням світових релігій;
- дослідження, що вивчають переклад у контексті процесів передачі людських знань, перекладацького досвіду та підготовки перекладачів (освіти) [1, с. 172].

Серед найвидатніших вітчизняних учених, які в різні періоди досліджували і досліджують проблеми перекладу слід віднести професорів Р.П. Зорівчак, В.І. Карабана, В.В. Коптілова, М.О. Новикова, Т.Р. Кияка, Л.В. Коломієць, І.В. Корунця, В.Д. Радчука, О.І. Чередниченка, Л.М. Черноватого, С.О. Швачко, А.Г. Гудманяна, В.В. Демецьку, О.В. Ребрія та ін.

Цими дослідниками розглядалися і розглядаються проблеми, пов'язані з видами, жанрами, формами і типами перекладу та його застосування у різних комунікативних процесах, а також питання теоретичного осмислення перекладацької діяльності та її оптимізацією.

Здійснивши аналіз напрямків та тематику дисертаційних досліджень в Україні, які розглядають питання вивчення особливостей перекладу та професійною підготовкою перекладачів, ми можемо констатувати, що на

докторському рівні останніми роками зроблено достатнього вагомих внесків. Сюди належать дослідження, зокрема, В.В. Демецької «Теорія адаптації в перекладі», І.О. Сімкової «Теорія і методика професійної підготовки майбутніх перекладачів до здійснення усного двостороннього науково-технічного перекладу», О.В. Попової «Теоретико-методичні засади професійної мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської освіти», Ф. Панова «Теоретико-методичні основи підготовки технічних перекладачів у вищих навчальних закладах», К. М. Скиби «Теорія і практика підготовки професійних перекладачів у США».

Як можна пересвідчитись, основна проблема, яка хвилює українських дослідників, – напрямки підготовки перекладачів у сфері формування фахових та універсальних компетентностей у різних видах та формах організації навчальної діяльності у закладах вищої освіти України та інших країн світу.

Отже, вище можемо констатувати, що проблема розвитку перекладознавства та підготовка перекладачів на теренах України в історико-педагогічному аспекті у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях, а також питання, пов'язані з дослідженням історії перекладу та вивченням світового історичного досвіду перекладацької справи, розглядалася недостатньо. Важливість вбачаємо в подальших наукових розвідках щодо теорії та практики підготовки перекладачів у системі освіти України в умовах глобалізаційних процесів, у період євроінтеграції та перспективах розвитку цього напрямку у післявоєнний період.

Джерела та література

1. Шапкіна Н. М. Історіографія досліджень про переклад і професійну підготовку перекладачів : збірник наукових праць. Вип. 51. КНЛУ, 2015. С. 170–175.

Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ВЖИВАННЯ АБРЕВІАТУР У СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

У стоматологічному дискурсі початку XXI століття (2018 Endodontic applications of 3D printing), як свідчать отримані результати проведеного аналізу, зафіксовано 319 аббревіатур (на 10 сторінках тексту), із них 113 – алфавітні, 87 – графічні, 34 – латинські запозичення, 35 – складні, 47 – акроніми.

Абревіатури алфавітного типу вживаються, як показує аналіз, для утворення аббревіатур скороченням словосполучень, що означають інструмент чи матеріал, який використовується сьогодні у стоматології у текстах статей початку XXI ст. за 2018 рік, наприклад:

The addition of very low concentrations of EDTA (0.001 M) to RTF appears to promote a more uniform dispersion of bacterial cells (стоматологічний дискурс середини XX століття).

In an article and case series, van der Meer et al. (2016a) acquired digital impressions and CBCT scans;

CAD software merged digital impression files with CBCT DICOM data to form a STL file containing boney architecture for teeth in pulp canal obliteration-affected maxillary incisors (стоматологічний дискурс початку XXI століття).

Переважаання цих семантичних типів свідчить про те, що, розвиваючись, стоматологія взаємодіяла з низкою природничих та інженерно-технічних наук, а нині спирається на новітні досягнення матеріалознавства, оптика, ІТ технологій та біомедицини. Терміни цих галузей здебільшого є складними, складаються із більш ніж двох слів і потребують використання відповідних скорочень.

Досить поширеними у обох статтях є аббревіатури, які позначають мікробіологічні категорії – хвороби спричинені мікроорганізмами, їх збудники, а також складники мікрофлори:

TSST-1 – toxic shock syndrome toxin -1

CNS – coagulase-negative staphylococci

PSE – pyrogenic streptococcal exotoxin

Одиниць і величин виміру (mm, ml, mg, hr, %), наприклад:

Differential counts of S. mutans and S. sanguis were made on MM10 sucrose agar (стоматологічний дискурс середини XX століття)

Абревіатури дискурсу стоматології початку XXI століття є надзвичайно різноманітними за своїми лексико-семантичними типами. Кожного року словник термінів, в тому числі аббревіатур, дискурсу стоматології поповнюється численними новими аббревіаціями, оскільки це пов'язано з практичним використанням у клінічній, теоретичній стоматології, стоматологічних дослідженнях новітніх методів досліджень, технологій з суміжних дисциплін: матеріалознавства, інженерно-технічних наук, новітніх біотехнологічних і комп'ютерних технологій, молекулярної біології та інших. Важливим фактом є те, що стоматологія охоплює низку філософських, психологічних, етичних, деонтологічних, естетичних аспектів. Об'єднання різних теоретичних знань та клінічної практики сприяє значному розширенню меж предметної сфери і тематики дискурсу стоматології, способів і каналів передачі інформації, взаємодії різних систем знання, культурних кодів, когнітивних стратегій, що з позицій дослідження дискурсу визначається як інтердискурсивність – гіперкатегорія, що об'єднує інші категорії дискурсу.

Яскравими прикладами вищезазначених термінів, що демонструють яскраву різноманітність сучасного стоматологічного дискурсу є слова (аббревіації), з інших, суміжних із стоматологією галузей: засоби діагностики OCSD (oral cancer screening device), IOS (intraoral scanner), CDD (caries detection device), IOS (intraoral sensor), AL (apex locator), IS (impression system), IS (imaging systems) та оптичні прилади (light loupe, intraoral cameras), реставраційні

матеріали та прилади для досягнення максимальних функціональних та естетичних результатів реставрації (cements, composites, adhesive, biodentine, curing lights, shade-taking device, radiometer), інструменти (handpieces, burs, periodontal ligament knives, files, luxator, periotome, scalers, polishers), прилади для лікування (splints, diode laser devices, obturation devices, CAD/CAM systems, implants systems), засоби для ортодонтичної корекції (aligners, cosmetic arches, teethstraightening system, myobrace systems), стоматологічне обладнання та устаткування (dental chairs, dental unit systems, dental motors), засоби з догляду за органами ротової порожнини (toothbrushes / brushing apps, toothpaste, take-home whitening kits, in-office whitening systems, mouthrinses, gum pastes), системи для знеболення та седації в загальній стоматологічній практиці (anesthetic delivery systems, sedation systems), засоби для знезараження (ultrasonic cleaning unit, sterilizers, enzymatic cleaners, disinfectants), засоби для оптимізації процесу надання стоматологічних послуг (office communication systems, dental tablets, software systems).

Майже всі вищезазначені аббревіації були створені на початку ХХІ століття і є характерними лише для сучасного дискурсу стоматології, зважаючи на складні назви та той факт, що більшість із них є словосполученнями, часто в літературі їх замінюють акронімами. Основною метою використання даних акронімів у текстах цього дискурсу є інформування вузькоспеціалізованих спеціалістів – стоматологів і полягає в інформуванні про конкретні засоби діагностики чи лікування в умовах стрімко розвиваючого ринку стоматологічних послуг про створення новітніх методів лікування чи послуг, що мають на меті створення ефективних методів профілактики, діагностики та лікування патології органів порожнини рота та поліпшити ефективність умови праці лікарів – стоматологів і забезпечити комфортні умови для перебування пацієнтів у кабінеті лікаря.

Метою власне професійного дискурсу сучасної стоматології є створення та поширення нових знань та вчень про анатомію та фізіологію зубно-щелепного апарату, етіологію та патогенез захворювань органів порожнини рота, ефективних діагностичних заходів діагностики, лікування та профілактики, про

новітні оперативні та консервативні методики відновлення функціональності зубно-щелепної та щелепно-лицевої систем, високоестетичної корекції зубо-щелепних аномалій. Моделлю взаємодії «фахівець – фахівець» передбачає рівноправність у процесі реалізації своїх статусно-рольових можливостей у рамках суспільних інститутів, що склалися. Беруть участь у такому дискурсу не тільки лікарі-стоматологи, чия професія передбачає застосування практичних та теоретичних знань, а й медичні заклади, дослідницькі групи, професійні спільноти як-от American Association of Orthodontists, British Dental Association, Commission on Dental Accreditation тощо. Учасниками стоматологічного дискурсу є особи, що мають певні кваліфікаційні категорії – це кваліфікаційні категорії, вчені ступені, звання, наприклад:

DMD – Doctor of Medicine in Dentistry or Doctor of Dental Medicine,
 DDS – Doctor of Dental Surgery,
 MClintDent – Master of Clinical Dentistry,
 DMSc – Doctor of Medical Science.

Анастасія Травіна,
здобувач вищої освіти СВО бакалавр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Мова та література (німецька). Переклад),
Волинський національний університет імені Лесі Українки;
Науковий керівник – Олена Бондарчук,
кандидат філологічних наук,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ШЛЯХИ ПЕРЕДАЧІ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА В ПЕРЕКЛАДІ

Ідіостилем можна вважати сукупність певних художніх засобів та прийомів, характерних окремому автору. Вивчення ідіостилю та шляхів його передачі дає можливість побачити неповторність окремого митця у потоці певного літературного напрямку, зрозуміти його світогляд та життєві принципи, оцінити вклад у вже існуючу систему художніх засобів та літератури в цілому.

Дану проблематику раніше досліджували В. Демецька, В. Голоднікова, Є. Хайдер та інші.

Мета дослідження – окреслити визначення «ідіостилю автора» з акцентом на способах його перекладу.

Ідіостилем вважається система змістових і формальних характеристик, властивих твору автора, яка робить унікальним втілення в цьому творі авторського способу мовного вираження [1, с. 11].

Більшість читачів сприймає художній текст як звичайну розповідь від імені автора, реальну або ж придуману ним самим. Та мало хто задумується над тим, що будь-які події, описані митцем у творі, перш ніж потрапити на папір пройшли повз призму його поглядів. Тому, читаючи певний твір, ми бачимо історію крізь вікно, яке відкрив нам безпосередньо його творець: певні моменти можуть бути освітлені, інші ж залишаться в тіні. Для цього автор використовує певні художні засоби та прийоми, навіть лексику, які, як правило, характерні небагатьом, а можливо, – лише йому.

Саме тому, щоб не «стерти» унікальність автора, перекладачеві, зі свого боку, потрібно вдало передати всі мовні особливості письменника іншою мовою. Завдання перекладача – зберегти та адекватно відтворити певні граматичні й лексичні одиниці, на яких автор зацентрував увагу. Інакше кажучи, – перекладач відповідальний за адаптивні або ж репродуктивні стратегії, обрані ним задля максимального наближення твору-перекладу до твору-оригіналу. Адже саме цим він забезпечує адекватне ознайомлення читача з твором світової літератури. В. Демецька вдало зазначає, що «йдеться про орієнтацію на всіх носіїв мови (або на неспеціалістів), алгоритм перекладацьких дій зрушується в бік адаптивних стратегій. Більш того, коли йдеться про вплив на аудиторію, перекладач повинен зробити вибір між двома комплементарними типами перекладу» [2, с. 97–103].

Порівняльно-зіставний метод вважається одним із найважливіших методів перекладу. «У процесі аналізу форми та плану змісту оригінального тексту й його перекладних варіантів можливим стає відслідковування певних внутрішніх механізмів процесу перекладу, віднайти й пояснити зміни у плані форми й плані

вираження, які відбуваються під час заміни одиниць оригіналу еквівалентними одиницями перекладної мови, власне виявити й з'ясувати межі еквівалентності тих або інших одиниць тексту» [3, с. 58–59]. У цьому контексті не варто забувати і про порівняння кількох перекладів. Саме це дозволяє краще помітити неточності у порівнянні із оригінальним текстом. «У процесі аналізу форми та плану змісту оригінального тексту й його перекладних варіантів можливим стає відслідковування певних внутрішніх механізмів процесу перекладу, віднайти й пояснити зміни у плані форми й плані вираження [...]» [3, с. 5]. Більше того, цей метод дозволяє сформулювати певну ідіостильову систему письменника, що, на мою думку, є головним «провідником» під час перекладу твору, або ж навіть циклу творів окремого автора.

У контексті перекладу зі збереженням унікального стилю автора важливою підтемою є проблема одиниці перекладу. Опрацювавши роботи науковців можна погодитися із Є. М. Хайдером, що «[...] одиницею перекладу виступає та одиниця вихідного тексту, яка може бути відображена відповідником цільової мови» [2, с. 59].

У процесі висвітлення результатів дослідження хотілося б виділити думку В. О. Голоднікової: «Проблема відтворення ідіостильової системи письменника напряму пов'язана з лінгвостилістикою й, відповідно, стилістичними проблемами художнього перекладу» [1, с. 5]. Неможливо не погодитися з цією думкою, адже найперше, що має зробити перекладач, – це відчувати особливості стилю оригінального твору.

Щоб запобігти втраті унікальності твору, перекладачеві потрібно знайти в мові перекладу відповідники, максимально наближені до твору-оригіналу не лише за змістом, а й за настроєм та характерною належністю до певного стилю.

Серед основних прийомів передачі лексико-стилістичних засобів можна виділити смисловий розвиток, калькування, компенсацію втрат, генералізацію понять, антонімічний переклад.

Джерела та література

1. Голоднікова В. О. Збереження ідіостилу автора у перекладі (на

матеріалі Дж. С. Фоеера «Extremely loud and incredibly close»). Миколаїв, 2019. 14 с.

2. Демецька В. В. Репродуктивний переклад vs адаптивний переклад. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Мовознавство. 2010. Т. 18, вип. 16. С. 97–103. URL: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf> (дата звернення: 01.05.2022).

3. Хайдер Є. М. Відтворення авторського стилю Г. Гессе у перекладах українською та російською мовами: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2017. 229 с.

V. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ

Валентина Борщовецька,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ОБОВ'ЯЗКОВОГО КОМПОНЕНТА «ПРАКТИЧНА ФОНЕТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ»

Практична фонетика англійської мови є обов'язковим компонентом переважної кількості освітніх програм спеціальності 035 «Філологія», оскільки сприяє сформованості фахових компетентностей та досягненню програмних результатів навчання. Навчання студентів фонетики англійської мови, як і будь-якої іншої іноземної мови, у ЗВО України має свої особливості, зумовлені низкою чинників, зокрема: відсутністю предмету в школі, а отже і прогалинами у фонології, вимові, інтонації тощо [1].

Метою навчання цього обов'язково компонента є формування у здобувачів вищої освіти фонологічної компетентності, засвоєння форми, структури, будови мови, що вивчається, а також фонетичних та фонологічних засобів мовлення, здатність аудіювати та використовувати сформовані фонетичні моделі у мовленнєвій діяльності [2].

У процесі вивчення «Практичної фонетики англійської мови» Відповідно до Стандарту здобувачі мають сформувати наступні загальні компетентності: здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 4), здатність спілкуватися іноземною мовою (ЗК 9), здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 10), здатність застосовувати знання у практичній діяльності (ЗК 11) [3].

До спеціальних компетентностей, сформованих у процесі вивчення «Практичної фонетики англійської мови» ми відносимо здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні (СК 2) та здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя (СК 6) [3].

Сформованість зазначених вище компетентностей сприятиме досягненню програмних результатів навчання, визначених робочою програмою, до яких ми відносимо «розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів» (РН 7) та «аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють (РН 12)» [3].

Оцінювання програмних результатів навчання відбувається за 100-бальною шкалою, що обчислюється як сума всіх отриманих здобувачем балів за аудиторну та позааудиторну роботу та балів, отриманих за атестацію (іспит).

До основних критеріїв оцінювання програмних результатів навчання з освітнього компонента «Практична фонетика англійської мови» ми відносимо наступні: рівень сформованості компетентностей, вміння використовувати засвоєні знання в нестандартних ситуаціях, володіння науковим термінологічним апаратом, вміння самостійно вести науковий пошук з метою оприлюднення на студентських наукових заходах, наприклад, семінарах, конференціях тощо.

Джерела та література

1. Борщовецька В. Д. Peculiarities of phonological control for English learners (Level B2) in Ukraine. *Actual problems of practice and science and methods of their solution* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Milan, January 31 – February 02, 2022. Milan, Italy. P. 490.

2. Борщовецька В. Д. Структура і зміст освітнього компонента «Практична фонетика англійської мови». *Якість освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Дніпро, 1 жовтня 2021 року. Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 6–7.

3. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 035 «Філологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>

Інна Варнавська,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ФАКТОРИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У сучасному світі інформація є стратегічним ресурсом країни та одним з основних ресурсів країни, і вона відіграє все більш важливу роль у системі державного управління. Інформатизація має потужний вплив на світову політичну ситуацію, виділяючи чотири інформаційні фактори:

- вміння повною мірою використовувати інтелектуальний потенціал цієї країни та інших країн;
- використовувати різноманітні інформаційні технології для успішного формування соціально-культурних можливостей-країни та глибинних підвалин країни, поширення та впровадження своїх духовно-моральних цінностей, своєї культури, мови;
- можливість гальмувати духовний і культурний розвиток інших країн, змінювати або навіть руйнувати їх духовно-моральні основи;

- можливості, а також відкриті владні (економічні, дипломатичні та військові) методи і засоби, масштабне та цілеспрямоване використання прихованих і тонких інформаційних методів і засобів [3].

Аналіз педагогічного досвіду і наукової літератури доводить, що використання інформаційних технологій дозволить ефективніше побудувати процес навчання завдяки таким можливостям:

- архівування великого обсягу інформації;
- забезпечення зручного доступу до джерел інформації;
- передача інформації на великі відстані;
- забезпечення можливості багаторазового повторення фрагментів навчального матеріалу;
- управління зображенням на екрані;
- автоматизація управлінської діяльності;
- використання мультимедійні засоби.

Найважливішими завданнями інформатизації освіти є:

- 1) підвищити якість навчання на основі використання інформаційних технологій навчального процесу;
- 2) запровадити позитивні методи навчання для підвищення креативності;
- 3) інтегрувати різноманітні навчальні заходи;
- 4) розробляти нові технології навчання, активізувати пізнавальну діяльність усіх учнів, підвищувати мотивацію до використання їх у професійній діяльності на основі засобів і методів інформаційних технологій;
- 5) забезпечити безперервність освіти;
- 6) впровадити інформаційні технології в спеціальну професійну діяльність різних типів експертів [5].

На цьому етапі освітнього процесу можна виділити такі тенденції:

- 1) формування системи навчання протягом усього життя;
- 2) створення єдиного інформаційного простору;
- 3) поєднання традиційних методів і методів навчання з інформаційно-комунікаційними технологіями;

4) активне впровадження нових засобів навчання і методів, орієнтованих на застосування інформаційно-комунікаційних технологій;

5) створення системи підвищення кваліфікації [4].

Тому зараз перед освітянами стоїть завдання забезпечення високоякісної освіти на основі інформаційно-комунікативних технологій.

Кількість навчальних груп, які використовують дистанційне навчання для підвищення кваліфікації, не обмежена, що створює можливість для поглибленого вивчення навчально-методичних матеріалів. Використовуючи внутрішню мережу інтернету, кожен викладач має можливість використовувати електронну бібліотеку, щоб зрозуміти найкращий досвід викладання колективу закладу, самостійно навчатися, обговорювати проблеми, систематично контролювати себе, підвищувати рівень та підвищувати свої професійні навички.

Важливою частиною інформатизації навчального процесу є накопичення досвіду використання інформаційно-комунікативних технологій на рівні навчального закладу. Завдання полягає в тому, щоб інформаційні технології органічно впіталися в діяльність кожного викладача і стали невід'ємною частиною кожного його заняття. Цей процес дуже тривалий. Тому для сприяння підвищення ефективності навчального процесу здійснюється прийняття форм, методів, використання інформаційно-комунікаційних технологій, розробка необхідних програмних продуктів, їх адаптація в навчальному процесі.

Аналіз використання інформаційно-комунікативних технологій в освітньому процесі дозволяє зробити висновки. Їх використання дозволить:

- посилити пізнавальну діяльність учнів і самостійну роботу;
- забезпечити позитивну мотивацію до навчання за допомогою гіпертексту інтерактивного діалогу;
- проводити курси з високим естетичним та емоційним рівнем;
- забезпечити значний рівень диференціації навчання;
- збільшити навантаження;
- покращити контроль знань;
- розумно організувати навчальний процес;

- формування навичок пошукової діяльності;
- надати доступ до різноманітних пошукових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних систем та ресурсів [2].

Якщо студенти, науковці та викладачі не будуть належним чином підготовлені до цієї форми навчання, ресурси, матеріали і людські ресурси, вкладені в організацію навчання на основі інформаційно-комунікативних технологій, можуть бути витрачені даремно. У процесі навчання слід використовувати всі наявні електронні ресурси.

Інформаційні технології започаткували розробку нових методів технології навчання, відкриваючи більше можливостей для створення комп'ютерних систем навчання та контролю знань. Впроваджувати в навчальний процес інформаційно-комунікаційні технології для сприяння розвитку мислення, пам'яті, уваги та спостережливості; формування професійно-орієнтованих знань, умінь і навичок; розвивати комунікативні навички; виховувати найкращі рішення або надавати рішення в надзвичайних ситуаціях. та навички програми, виховувати вміння проводити експериментально-дослідницьку діяльність, створювати умови для самооцінки майбутніх кваліфікованих спеціалістів, систематизації та узагальнення отриманої інформації з метою досягнення професійного самовизначення та підвищення якості підготовки.

Джерела та література

1. Варнавська І. В. Методичні аспекти впровадження інтерактивних технологій на заняттях з економіки у закладах професійної освіти. *Наукові перспективи*. 2022. № 2(20). С. 437–450.
2. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія. Київ : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. 180 с.
3. Козяр М. М. Застосування мультимедійних телекомунікаційних технологій у навчально-виховному процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,*

проблеми : зб. наук пр. Випуск 10. Київ ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. С. 240–245.

4. Сігаєва Л. Є. Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2010. 41 с.

5. Тихонов О. М. Інформаційні технології та телекомунікації в освіті і науці. *Матеріали міжнародної наукової конференції*. Київ, 2007. 222 с.

Поліна Грицкевич,

викладач,

Університет імені Альфреда Нобеля

НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ, ВИКОРИСТОВУЮЧИ МЕТОД СУГЕСТИВНОГО ВІДКРИТТЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Під час занять ділової іноземної мови було виявлено, що студенти спеціальності Комп'ютерні науки мають велику різницю у рівнях під час застосувань різних типів мовленнєвої діяльності. Студенти мають досить великий словниковий запас за професійним спрямуванням та вміло використовують набуті навички під час усної мовленнєвої діяльності, але письмова мовленнєва діяльності не відповідають рівню усної. Головною проблемою було виявлено не достатню кількість набутих знань та навичок граматики, що досить сильно впливає на загальний рівень письмової мовленнєвої діяльності, який у подальшому може вплинути на неможливість покращення всіх мовленнєвих навичок та покращення рівня знань. Таким чином, для вирішення проблеми було вирішено запровадити використання методу сугестивного відкриття, адже метод має такі переваги: легко використовувати під час дистанційного та змішаного типу навчання; покращують когнітивні навички, критичне та аналітичне мислення; легко адаптується для різних рівнів;

висока ймовірність запам'ятовування інформації через самостійне «відкриття» правила тим, хто навчається; висока зацікавленість та залучення студентів до навчання.

Успішне використання методу дуже сильно залежить від підготовки викладача до заняття та дотримання певної послідовності під час проведення заняття. Першим етапом є підготовка матеріалу, який буде досить яскраво відображати граматичну тему – це є основною вимогою до матеріалу. Також до переваг методу слід віднести те, що матеріал може бути будь-якого вигляду та тематики, наприклад, відео та аудіо матеріал, статті із журналів, газет чи блогу, тексти пісень, комікси, тощо. Другий етап – робота з тими, хто навчається, тобто той, хто навчається уважно розглядають наведені приклади, але викладач має контролювати процес розмірковування. Це досить просто зробити використовуючи Concept Checking Questions (CCQ), щоб звернути увагу на певні лексичні чи граматичні одиниці, або Meaning, Pronunciation and Form (MPF), щоб прояснити значення, вимову та форми граматичної структури. Завершенням другого етапу є сформування правила тими, хто навчається самостійно, що в свою чергу викликає велику впевненість, зацікавленість та активізує роботу на занятті. Останнім етапом є практичне використання нової мовної структури, що дозволяє відкоригувати та засвоїти особливості використання мовної структури.

Саме за таким планом відбулося навчання студентів спеціальності Комп'ютерні науки теми «used to/ to be used to/ to get used to». Під час підготовчого етапу було обрано один аудіо матеріал та декілька коміксів, що досить чітко демонструвати особливість використання граматичних конструкцій. Під час процесу розмірковування над правилом, студенти були поділені на групи, а в подальшому активно долучалися до роботи як в міні-групах так і групі, а саме вислуховували думки своїх одногрупників, виправляли неточності інших та виказували свою думку, таким чином для покращення розмірковувань студентів було використано концепт CCQ, щоб звернути увагу до лексичних одиниць та сформулювати більш чіткіше правило використання граматичної конструкції. Під час завершення, студенти успішно сформували правило використання граматичної конструкції та показали високий рівень знань з цієї граматичної теми в подальшій роботі.

Отже, для вирішення проблеми, що була розкрита вище було використано навчання граматики за методом сугестивного відкриття, що в результаті позитивно посприяло на набуття та покращення вже набутих навичок письмового типу мовленнєвої діяльності, аналітичного та критичного мислення і когнітивних навичок; показало високу зацікавленість тих, хто навчається та активну роботу під час вивчення матеріалу; легку адаптивність до дистанційної форми навчання.

Джерела та література

1. Ellis, R. (2002) Methodological options in grammar teaching materials. In Hinkel, E., & Fotos, S. (eds.) *New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms*. Mahwah, NJ.: Lawrence Erlbaum.
2. Cross, Jeremy. (December 2002) 'Noticing' in SLA: Is it a Valid Concept? *TESL-EJ*. Vol. 6, No.3. Available: <http://www-writing.berkeley.edu/TESL-EJ/ej23/a2.html>
3. Ryan, Kevin. (2001). Interview With Rod Ellis. *ELT News Online Journal*, 37 paragraphs. Available: http://www.eltnews.com/features/interviews/015_rod_ellis1.shtml

**Людмила Кулішенко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Сумський державний університет**

КРАСЗНАВЧІ ЕЛЕМЕНТИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Україна нині надає освітні послуги іноземним студентам з багатьох країн. Вивчення української мови як іноземної сприяє адаптації таких студентів до умов проживання та навчання в українському середовищі. Метою вивчення дисципліни є не тільки опанування лексико-граматичним матеріалом, оволодіння іноземцями усною та писемною формами мовлення, а й ознайомлення з культурою, історією, традиціями українського народу. Методика

викладання української мови як іноземної великого значення надає лінгвокраїнознавчому аспекту.

Лінгвокраїнознавство розглядає необхідність поєднання навчання іноземної мови з вивченням суспільного й культурного життя носіїв мови [1]. Роботи В. Андрущенко, Н. Висоцької, О. Гриценко, І. Дзюби, М. Кочерган, М. Кушнаррової, І. Огієнка, В. Сафоновой, О. Шевченко та інших присвячені питанням поєднання культурологічних знань із вивченням іноземної мови.

У Сумському державному університеті на другому курсі викладається дисципліна «Українська мова як іноземна (за вибором студента)». Метою її є формування у студентів достатньої мовної компетентності для здійснення пізнавальної діяльності в соціокультурній і навчальній сферах, що реалізується за допомогою комплексного підходу до підготовки майбутніх спеціалістів і передбачає взаємодію комунікативних, освітніх і виховних цілей. Цей курс дозволяє розширити знання студентів про Україну шляхом використання краєзнавчих елементів, зокрема читання текстів про географію, населення, державний устрій та символи, видатних діячів нашої держави, особливості українських традицій тощо.

Збільшенню мотивації до вивчення української мови для інокомунікантів є ознайомлення з етимологією назв міст, де вони навчаються. Цікавим для іноземних студентів буде дізнатися, що між назвами міст та селищ Сумської області дійсно існують певні закономірності, пов'язані з ім'ям першопоселенця чи історичної особи(осіб), з річкою чи водоймищем, що знаходиться поблизу міста, з характерною ознакою природної місцевості, з історичною подією, що відбувалася у цьому місті та однойменною назвою іншого населеного пункту.

Наприклад, місто Суми за популярною версією, було засноване на березі річки Сумка, де перші поселенці знайшли 3 мисливські сумки з золотом. Цей переказ знайшов відображення у міській символіці (на гербі і прапорі міста), а нещодавно, у травні 2008 року в середмісті Сум навіть відкрили символічний пам'ятний знак «Сумка», і таким чином наче «повернули» місту торбину зі скарбом [2, с. 107–110]. Одна з вулиць міста названа на честь засновника – полковника Герасима Кондратьєва, який у 1655 році прийшов сюди з групою козаків-переселенців.

Отже, краєзнавчі елементи у процесі вивчення української мови іноземними студентами допомагають адаптації до суспільних умов, збільшують мотивацію до навчання та пізнання навколишнього середовища. Лінгвокраєзнавство розширює їх світогляд та сприяє усвідомленню того, що мова є втіленням культурних надбань народу.

Джерела та література

1. Владимірова В. І., Шевченко О. М. Лінгвокраєзнавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. *Young Scientist*. № 5.1 (69.1). May, 2019. С. 55–58. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/20195.1/17.pdf>
2. Сапухіна Л. П. Звідки походять назви м. Суми та річок Сума і Сумка. *Матеріали четвертої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції*. Ч.1. Суми, 2001. С. 107–110.

Тетяна Лещенко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Полтавський державний медичний університет;
Марина Жовнір,
кандидат філологічних наук,
Полтавський державний медичний університет;
Вікторія Юфименко,
старший викладач,
Полтавський державний медичний університет

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ТЕКСТІВ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕДИЧНОМУ ЗВО

Стрімке зростання ролі знань і технологій, інтенсифікація процесів глобалізації, посилення впливу інтернету й виклики реформування системи освіти загалом актуалізують питання, тісно пов'язані з акцентом на візуалізацію дидактичного матеріалу. Мета цієї розвідки – аналіз мультимодального тексту в контексті його дидактичного спрямування.

Цифровізація освітнього простору й активне залучення інтернет-ресурсів, зокрема популярних соціальних мереж – «Фейсбук», «Інстаграм», «Телеграм», «Твітер» та ін. – дають змогу кожному, хто до них долучився, використовувати інформацію, подану на сторінках, обмінюватися повідомленнями, додавати текстовий, аудіо-, фото-, відео- й графічний контент. Усе це сприяє реалізації мультимодальних можливостей навчальної продукції вповні. Імпонують міркування й про те, що «В останні роки соціальні мережі Facebook, Twitter, My Space, Instagram, Viber, Telegram та ін. стали основним інструментом соціальної взаємодії, спілкування й обміну інформацією» [2, с. 272]. Цілком слушно, що «Подібні навчальні експерименти в соціальних мережах стимулюють розширення проблемного поля сучасної дидактики перш за все в аспекті вивчення такої важливої категорії мовленнєвої діяльності людини, якою є українська мова» [1, с. 95].

Поява й еволюція феномена «мультимодальний текст» невіддільна від употужнення векторів дослідження тексту як складного утворення лінгвальних і паралінгвальних засобів й детального вивчення мовних явищ і процесів, які характеризуються залученням до аналізу різноманітних модусів – каналів комунікації: письма, усного мовлення, жестів, візуальних образів тощо (О. Анісімова, І. Білюк, Л. Кияк-Редькович, Н. Коломієць, Г. Костенко, Г. Кресс, Т. Крутько, Т. ван Ліуven, Л. Макарук, І. Морозова, К. Серажим, О. Сорокін, О. Реформатський, О. Ткачук-Мірошниченко, М. Шукало тощо).

Більшість дослідників схильні інтерпретувати розглядувані тексти такими, що поєднують на спільному графічному полі семіотично гетерогенні складники – усний / письмовий вербальний текст і візуалізаційні елементи й апелюють для їх номінації до терміноодиниць *креолізований / відеовербальний / полікодовий / семіотично ускладнений текст, лінгвовізуальний комплекс, ізовербальний комплекс (ізоверб), гетерогенний (не гетерогенний текст), «текст нової природи»* тощо.

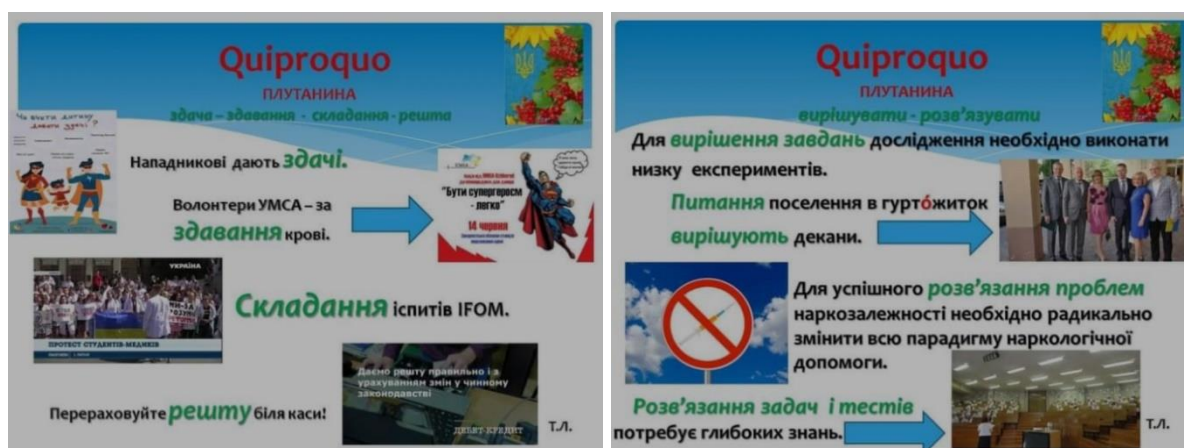
Мультимодальний текст навчального спрямування – це специфічний поліфункціональний вербально-семіотичний утвір, якому притаманна особлива функційна спрямованість. Провідна мета навчального мультимодального тексту – дидактична. Такі тексти характеризуються цілісністю, зв'язністю, інформативністю, специфічною локативністю й темпоральністю. Прослідковуємо в мультимодальних текстах антропоцентричність, яку зреалізовано передовсім у авторському задумі.

Для досягнення навчальних цілей, зокрема в контексті вивчення української мови за професійним спрямуванням та української мови як іноземної, авторські / автентичні мультимодальні дидактичні тексти мають забезпечувати розвиток базових компетенції, співвідноситися з визначеними програмово навчальними цілями й завданнями, бути інформативними (теоретичний мовний матеріал закодовано у вербальній компоненті). Крім цього, їхні вербальні й невербальні складники мають бути зрозумілими й цілком доступними для сприйняття, підлягати декодуванню. Обов'язкова вимога для створення мультимодальних навчальних текстів – урахування психологічних, вікових, ментальних, фахових особливостей та інтересів здобувачів освіти.

Видається, що розглядувані тексти – це зручний і осучаснений формат презентації навчальної інформації шляхом раціонального поєднання двох різнопланових частин – вербальної й невербальної. Характерною особливістю дидактичного мультимодального тексту, яка вирізняє його з-поміж численних інших текстових утворів, вважаємо його функціональну спрямованість – трансляція виучуваного матеріалу в стислій, доступній, візуально привабливій формі. Активне використання таких текстів, симбіозів різних знакових систем, сприяє кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, активізації фонових знань, забезпечує візуально-вербальну перцепцію і вможливорює ефективну презентацію значних за обсягом інформативних блоків.

Працюючи з мультимодальними дидактичними текстами, студенти активно долучаються до процесу прочитання, декодування, обговорення можливих варіацій і альтернативних інтерпретацій, висловлюють власні міркування, дискутують, конспектують. Інтегровані ілюстрації й вербальні знаки впливають на концентрацію уваги студентів, знижують рівень втомлюваності та сприяють підвищенню їхньої навчальної мотивації.

Розглянемо для прикладу зразки мультимодальних дидактичних текстів (мал. 1), які широко популяризуються в мережі «Інтернет» завідувачкою кафедри українознавства та гуманітарної підготовки ПДМУ Т. Лещенко. Дидактичний матеріал, поданий в оригінальній формі мікроблогу, дієвого інструменту едьютейменту, й оформлений за вимогами до мультимодальних текстів, полегшує роботу з медичною термінологією, перетворює опрацювання базової фахової лексики на цікавий, емоційно позитивний процес.

Малюнок 1

Отож, новочасні реалії впливають на зміну освітньої парадигми. Сфера освіти враховує нові вимоги часу й активно впроваджує візуальні ресурси і стратегії образного мислення в навчальний процес. Для досягнення стрижневих цілей вищої школи – підготувати спеціаліста, спроможного конкурувати з випускниками світових навчальних закладів у межах єдиного освітнього континууму, – важливо переформатувати навчальний алгоритм відповідно до оновлених вимог навчання майбутніх конкурентоспроможних фахівців різних галузей, зокрема й медичної. Крок до реалізації омовленого в умовах сучасних

інформаційних можливостей – активне послуговування дидактичними мультимодальними текстами.

Джерела і література

1. Лещенко Т. О., Жовнір М. М., Асламова М. В. Дидактичний сегмент соціальних мереж в контексті осучаснення формату вишівського викладання мовних дисциплін іноземцям. *Молодий вчений*. 2020. № 7.1 (83.1). С. 93–96.

2. Юфименко В. Г. Медична благодидактика та медіаосвітні технології як новітні чинники розвитку професійної компетентності. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика* : матеріали Всеукр. навч.- наук. конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 19 березня 2020 р.). Полтава, 2020. С. 269–272.

Яна Лоза,
здобувач вищої освіти СВО магістр
спеціальності Філологія
(спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська),
Полтавський державний аграрний університет,
Науковий керівник – Алла Ільченко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ХХІ СТОЛІТТІ

Зміна соціально-економічних передумов, культурної та моральної першості сучасного суспільства зосереджує нинішню освіту на формування творчої, мобільної, комунікабельної особистості, здатної до саморозвитку й самовдосконалення впродовж усього життя. Відповідно в нашій державі затверджуються стандарти вищої освіти, де визначаються загальні та фахові компетентності, програмні результати навчання, які забезпечували б

гармонійний розвиток особистості, підготовку висококваліфікованого фахівця. Провідну роль серед визначених компетентностей надається комунікативній, оскільки, саме вона, якщо сформована на високому рівні, сприяє подальшому особистісному розвитку майбутніх спеціалістів, успіхові у професійній діяльності та дає змогу стати активним учасником у багатьох соціальних сферах [1]. Формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти відбувається у процесі вивчення ними гуманітарних мовознавчих наук, які мають свої предмет дослідження, завдання, зміст, методики навчання та історію розвитку.

Сучасна фаза розвитку формації вищої освіти відзначається пориванням науковців до цілеспрямованого вирішення актуальних проблем і питань забезпечення її рівня і якості за допомогою гуманітаризації. Тому, в контексті нових вимог до організації університетської освіти, у педагогіці з'явилася тенденція до культуротворчості, інноваційних модифікацій.

Культуротворча освіта, за описовою ознакою І. Зязюна, – це освіта з уявленням про гуманістичний тип особистості, яка не лише споживає культурні цінності, але й примножує їх [2, с. 40]. Формування такої особистості невід'ємно пов'язане з гуманітаризацією освіти, зазначає академік. С. Гончаренко відокремлює освітню гуманітаризацію як переорієнтацію її з предметно-змістовного правила навчання на дослідження цілісної картини світу й, насамперед, культурного світу, на формування у молоді людини системного й гуманітарного мислення [3, с. 77]. Зважаючи на глобальність теперішніх трансформацій у сфері освіти, її мобільність й науковість, учені В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін. доводять, що необхідними в навчанні є багатовекторні технології, які, з одного боку, чинили б у межах освітньої сфери, з іншого – забезпечували співдіяння освіти й соціуму, тобто духовної сфери освітнього процесу й духовної сфери суспільства.

Отже, динамічні трансформації, які існують у сучасному суспільстві, ствердження у свідомості громадян раціонального, світоглядного, культуротворчого орієнтирів призводять до вимоги підвищення рівня навчання

майбутніх спеціалістів, зокрема конкурентоздатних спеціалістів філологічного профілю. Відповідно, протягом останніх років спостерігається розвиток ідей до виділення у вітчизняному мовознавстві вказівних лінгвістичних вчень. Зокрема, функційної лінгвістики (А. Загнітко, Т. Космеда, Л. Кравець, Л. Марчук, Л. Мацько, ін.), лінгвістичного тексту (Н. Бойко, А. Загнітко, Н. Кондратенко, Т. Радзівська, С. Чемеркін, ін.), комунікативної лінгвістики (Ф. Бацевич, Г. Почепцов, О. Семенюк, О. Яшенкова, ін.), когнітивної лінгвістики (Ф. Бацевич, О. Селіванова, Л. Синельникова, О. Тараненко, ін.), лінгвістики у гендерному напрямі (М. Брус, Л. Компанцева, Т. Космеда, Л. Саліонович, Л. Ставицька, ін.), прагматичної лінгвістики (Ф. Бацевич, С. Бирик, С. Ігнат'єва, ін.), корпусної лінгвістики (О. Демська, В. Широков, ін.), етнолінгвістики (М. Баган, В. Кононенко, ін.), соціолінгвістики (Л. Масенко, В. Русанівський, Л. Ставицька, Н. Шумарова, ін.). У галузі когнітивно-дискурсивної форми відбувається концептуальне вивчення художнього тексту.

Оскільки ці науки відображають деякі взаємозосереджені й взаємозумовлені явища об'єктивного існування, вони не можуть ізолюватися в навчальному процесі. Тому в процесі навчання студенти здобувають знання, уміння, компетенції та досвід застосування різнопредметної інформації, що надає умови для інтеграції навчальних предметів.

Отже, ознаками дослідження лінгвістичних дисциплін є їх інтеграція, гарантування цілісності знань в науці, зумовлені спільними науковими принципами, поняттями, законами, що здійснюються в різних формах. Виняткової актуальності набуває застосування інтерактивних технологій навчання, особливо case-study (кейс-стаді), методу дослідження конкретних ситуацій, диспутів, мозкового штурму, ін.

Стрімкий розвиток нових засобів комунікації у сфері інформаційних технологій призвів до розробки нового напрямку – комп'ютерної лінгводидактики (В. Бадер, Н. Голуб, М. Бовтенко, Д. Гарцов, А. Манако, Є. Полат, М. Починкова, Л. Струганець, Г. Шелехова, Ю. Шепетко, ін.). Як зауважує В. Бадер, виникнення глобальних і локальних мереж, а також комп'ютерних програм системного,

спеціального й прикладного призначення акцентували виокремлення двох напрямів у комп'ютерній системі навчання мови: власне комп'ютерного навчання та навчання в мережі [4, с. 34]. Це спричинило розробку спеціальних методик, комп'ютерних програмних платформ для учнів і здобувачів вищої освіти.

У зв'язку з інформатизацією у процесі навчання вчителі і викладачі не лише збирають аналітичні деталі програмних засобів, що забезпечують присутність середовища в інформаційній галузі, а й розробляють нові поєднання і сполучення методів, прийомів навчання, які допускають вдосконалення ефективності освіти.

Отже, становлення суспільства в інформаційному напрямі, способи підвищення якості національної освіти та реалізованість компетентнісної парадигми освіти об'єктивізують модернізаційні підходи у навчанні філологів як фахівців в гуманітарній сфері, які будуть мати обширне функціональне поле діяльності і безліч аспектних завдань у галузі дидактичної та теоретичної філології, високоякісна реалізація яких залежить від ступеня їхньої підготовки у закладі вищої освіти.

Джерела та література

1. Ільченко А. М. Теоретичні аспекти комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в сучасній науковій парадигмі. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика* : колективна монографія / за наук. редакцією Н. Сизоненко. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. С. 198–204.
2. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. Київ : Укр.-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. 218 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
4. Бадер В. І. Електронна лінгводидактика : стан і перспективи. *Educational Pedagogical Sciences (Освіта та педагогічна наука)*. 2012. № 2. С. 34–43.

Тетяна Луньова,
кандидат філологічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ПЛАТФОРМИ TED TALKS ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЛІНГВІСТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ» ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ CLIL

Багатогранний потенціал платформи TED Talks здобув широке застосування в освітньому процесі. З одного боку, розвиненою є практика використання презентацій TED Talks під час вивчення англійської мови як іноземної [2; 3 та ін.]. З другого боку, матеріали TED Talks залучаються до вивчення широкого спектру дисциплін у власне англomовному навчальному середовищі [4 та ін.]. Існує й третя царина, у якій TED Talks є важливим освітнім ресурсом – це опанування навчальних дисциплін теоретичного циклу, які вивчаються студентами українських вишів англійською мовою, зокрема за методологією CLIL. Саме до таких дисциплін належить «Лінгвістична антропологія», запроваджена до освітніх програм на факультеті філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, силабус якої розроблений колективом авторів, згуртованих до співпраці в рамках здійснення проєкту «Розвиток потенціалу підготовки учителів іноземної мови як шлях до впровадження багатомовної освіти та європейської інтеграції України» / «Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration» (MultiEd), реалізованого в рамках програми Еразмус+ KA2 Cooperation for innovation and the exchange of good practices – Capacity Building in the Field of Higher Education.

TED Talks презентації мають ряд характерних рис, які дозволяють застосовувати ці ресурси у якості навчального матеріалу і засобу: невелика тривалість (зазвичай 6-18 хвилин, зрідка до 22 хвилин), сфокусованість на одній

певній темі/ проблемі, професійний підхід до теми (презентації роблять фахівці в своїх галузях), цікаві факти, чітка структурованість, використання прийому сторітелінгу, дбайливе, подекуди навіть вишукане стилістичне оформлення, особистісна забарвленість, емоційна наснаженість. Ці риси роблять TED Talks презентації методично привабливими для використання у процесі вивчення студентами дисципліни «Лінгвістична антропологія» за методологією CLIL, адже можуть сприяти як опануванню певним навчальним контентом, так і вдосконаленню мовних навичок.

Наприклад, під час вивчення теми «Походження і еволюція мови» у рамках курсу «Лінгвістична антропологія» доцільним убачається використання TED Talks презентації Дена Еверетта «Як почалася мова» («How language began») [1]. У плані опанування певним навчальним контентом ця презентація дозволяє студентам отримати інформацію з таких аспектів: 1) особливості людини прямоходячої (хомо еректус) як виду, який уперше використав мову як власне людську мову, 2) основні компоненти мови (знаки і граматики), 3) типи знаків (індекси, ікони, символи), 4) культурноспецифічне в мові (приклад з відсутністю категорії числа в мові піраха), 5) символічне значення знарядь праці. У плані вдосконалення мовних навичок указана презентація дозволяє звернути увагу студентів на використання гумору в якості стилістичного прийому. Особливо цінним саме для курсу «Лінгвістична антропологія» є те, що інтерпретація гумористичних висловлювань (наприклад, «*Our children have more time to develop I think it's about 30 years now*» [1: 7.40–7.45]) потребує актуалізації певної культурної інформації, що наочно демонструє тісний взаємозв'язок мови і культури.

Розробка конкретних завдань для використання матеріалів TED Talks в курсі «Лінгвістична антропологія» ґрунтується на методиці використання автентичних матеріалів у навчанні, що передбачає, зокрема, проходження певних навчальних етапів. Так, на етапі підготовки до перегляду можна актуалізувати знання студентів, отримані на ввідній лекції, про різні типи знаків. Власне перегляд можна структурувати як пошук студентами відповідей на такі

запитання: 1) What were the features of homo erectus? 2) According to Dan Everett, language is just two things. What are they? 3) What type of signs do all living creatures have? 4) Do all the languages have names for numbers? What does it mean? 5) 6) In what way can human tools be used as symbols? Provide examples. 7) Is Dan Everett serious when he says that human childhood lasts 30 years? Why does he say it? Після перегляду можна залучити студентів до ряду дискусій (наприклад, на такі теми: Is it the same to be a child in different cultures? When do children get adult? Do children and adults speak the same language?), а також запропонувати їм підготувати на наступне заняття короткі презентації про символічне значення різних знарядь праці в різних культурах.

Отже, залучення матеріалів платформи TED Talks у процесі роботи над дисципліною «Лінгвістична антропологія» за методологією CLIL сприяє інтеграції актуальної за змістом і сучасної за формою інформації в цілісну систему курсу задля розбудови розуміння студентами визначеного для засвоєння програмового матеріалу і розвитку навичок володіння англійською мовою, опановуваною як іноземною.

Джерела та література

1. Everett D. How language began. TED Talks. URL: https://www.ted.com/talks/dan_everett_how_language_began
2. Karunakar M. T. Encouraging English language production using ted talks at the tertiary level: a study in a technical college. *The Journal of Teaching English with Technology*. 2019. Issue 4. pp. 57–68. URL: <https://tewtjournal.org/download/5-encouraging-english-language-production-using-ted-talks-at-the-tertiary-level-a-study-in-a-technical-college-by-martha-thindle-karunakar/>
3. Mallinder M. Teaching English using TED Talks. *EFL Magazine*. 2016. August. URL: <https://eflmagazine.com/teaching-english-using-ted-talks/>
4. Zang P. Using Ted Talks in the Classroom. *Medium*. 2019. December. URL: <https://medium.com/age-of-awareness/using-ted-talks-in-the-classroom-8de97079c398>

Viktoriia Liulka,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Poltava State Agrarian University;
Alla Dedukhno,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Poltava State Agrarian University

THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AS AN INNOVATIVE APPROACH TO THE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES

A great interest is shown in increasing the role of a foreign language in the activities of university graduates nowadays. The use of modern information technologies in the classroom is an extremely relevant and at the same time problematic issue for a foreign language teacher. In the methodology of teaching foreign languages, this problem has been developed since the beginning of the 80s of the 20th century.

Currently, there are significant changes in the field of education in connection with the introduction of new technologies in the learning process. The use of multimedia tools, Internet resources and educational programs has been actively introduced in the process of learning foreign languages. The very process of introducing information technology into the learning process has only recently begun. But the pace at which this process is spreading is extremely rapid. When using Internet technologies in foreign language classes, students' motivation develops, which is one of the most important factors in the learning process. The prospects for the use of information technology today are quite wide.

The problem of development and introduction of information technologies in the educational process is dealt with by a large number of leading researchers, including Novikov S. U., Polat Ye. S., Polipova T. A., Tsvietkova L. A. etc.

In his work *On the Use of Computers in Teaching of Foreign Languages*, S. V. Fadiev notes that the development of computer technology has significantly

influenced and suppressed traditional teaching methods, as well as forced teachers and linguists to solve problems that they did not even suspect existed [2].

Due to the rapid development of information technology, not every teacher is ready to integrate computer technology and other multimedia tools in the process of learning foreign languages. The above problem is particularly acute for older teachers, who sometimes find it very difficult to adapt to rapidly evolving technologies. A necessary prerequisite for the introduction of information technology in the learning process is that every teacher is aware of the fact that the computer is not a mechanical teacher, but is a means to improve and enhance the learning process [3].

There are criteria that determine the suitability of technical means of teaching and control for use in English classes:

- there should be a process of increasing productivity and efficiency of the whole learning process;
- management and monitoring of the correctness of each student's learning activities;
- increasing interest in language learning;
- providing prompt feedback and control of the actions of all students during their studies;
- prompt work with answers, the essence of which is to enter them without long coding and encryption [1].

The introduction of computer technology has greatly influenced the development of textbooks for teachers, as the latest opportunities in the field of graphics will significantly diversify the number and types of exercises. The same applies to presentations prepared by teachers or students.

Of all the existing teaching aids, computers are integrated into the structure of the educational process and bring the process of teaching English as close as possible to real conditions. With the help of computers, the opportunities of teachers to individualize learning and enhance the cognitive activity of students in learning English are greatly expanded. With the help of modern technologies, the learning process can be adapted to the individual characteristics of students [4]. Another

important fact is that nowadays almost every student has a computer or a laptop, which greatly facilitates the process of adaptation.

The use of computers in English classes significantly increases the intensity of the educational process, absorbs a larger amount of educational material, compared to the same time in traditional learning. It should also be noted that when using a computer, the learning material is better assimilated.

Control is known to be an integral part of the learning process, the function of which is to establish feedback between the student and the teacher. When using a computer to assess the quality control of students' knowledge, its great objectivity is achieved. Computer control saves a lot of study time, as computer control systematically tests all students at the same time. Nowadays, programs that have a test form are being actively developed, the essence of which is to quickly and systematically test students' knowledge.

References

1. Davie P., Pears E. *Success in English Teaching: A complete introduction to teaching English*. Oxford University Press, 2011. 63 p. [in English].
2. Fadiev S. V. Pro pyannia zastosuvannia kompiutera v navchanni IM [On the Use of Computers in Teaching of Foreign Languages]. *Foreign languages at school*. 2003. No. 5. [in Ukrainian].
3. Goicochea Morales Lorenzo Benjamin. Primenenie kompyuternyih tehnologiy pri izuchenii ispanskogo yazyika [The use of computer technology in the study of the Spanish language]. *Internet journal World of Science*. 2017. Vol. 5. No. 2. <http://mir-nauki.com/PDF/41PDMN217.pdf> [in Russian].
4. Sadenova A. E., Orazakynkyzy F., et al. Using innovative technologies in project method of teaching foreign language. *Revista ESPACIOS*. 2017. Vol. 38. (No. 25). <https://www.revistaespacios.com/a17v38n25/a17v38n25p01.pdf> [in English].

Карина Островська,

викладач,

Університет імені Альфреда Нобеля

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІЛОВІЙ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному суспільстві володіння діловою іноземною мовою є невід'ємною частиною характеристики висококваліфікованого фахівця. Курс ділової іноземної мови передбачає у майбутніх професіоналів знання фахової лексики, уміння ведення переговорів, створення ділових листів, й використання з усіма перерахованими навичками граматики, що підкреслює офіційність спілкування, адже «ділова іноземна мова – це мова у мові», як іноді викладачі окреслюють цей предмет. Також важливим завданням іноземної мови професійного спрямування є оволодіння новітньою фаховою інформацією через зарубіжні джерела.

Слід зазначити, що сьогодні достовірна інформація щодо будь-якого предмета (у тому числі й іноземної мови) є у відкритому доступі в мережі Інтернет. Таким чином викладач розуміє, що вже не є основним джерелом знань для студентів, тому обираючи метод навчання він/вона має усвідомлювати, що головним при підготовці майбутніх фахівців з немовних спеціальностей є формування іншомовної комунікативної компетентності. Аби досягти цією мети потрібно використовувати активні методи навчання.

Активне навчання – це метод навчання, при якому студенти активно залучені до процесу вивчення предмета, і де існують різні рівні навчання залежно од виду залучення студента [4, с. 1]. Вченими доведено, що на заняттях з використанням активних методів студенти засвоюють матеріал досконало й розуміють користь й мету відвідування даної дисципліни [3, с. 297–298].

Серед активних методів найбільш ефективними є інтерактивні методи. Найчастіше серед них виокремлюють комунікативний метод викладання. Для

комунікативного методу характерні наступні види завдань: імітаційні (передбачають навчання професійним умінням і навичкам, що пов'язані з моделюванням професійної діяльності); неігрові (передбачають аналіз конкретних ситуацій, рішення задач, виконання вправ й індивідуальних завдань); ігрові (передбачають рольові ігри, ділові ігри) [1, с. 5]. Навчальні матеріали підбираються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом, тобто граматика й лексика відповідають темі й ситуації або функції (у даному контексті функція – навичка, яку потрібно здобути студентам). Викладач на заняттях бере на себе функції організатора спілкування: задає навідні питання, звертає увагу на оригінальні думки учасників, виступає арбітром в обговоренні спірних тем. Серед трьох найголовніших аспектів регулюючої діяльності освітянина слід виокремити: організацію процесу, забезпечення мовленнєвого партнерства й створення психологічного клімату [2, с. 220–223]. Такий функціонально-комунікативний підхід дає можливість навчити студентів використовувати ділову мову, як засіб соціальної дії й взаємодії на своєму професійному поприщі.

У підсумку цілковито виправдано буде зазначити, що в умовах інформаційної ери комунікативний метод навчання є основним з активних методів, який доцільно використовувати для розвитку іншомовної компетентності у студентів немовних спеціальностей, адже він забезпечує не тільки знання фахової лексики, а й навчання професійно-орієнтованому спілкуванню.

Джерела та література

1. Коваль Т. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих начальних закладах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. С. 5.
2. Стойко С. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. Вип. 85. С. 220–223.
3. Сумцова О. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов технических вузов при использовании активных методов обучения иностранному языку. *Молодой ученый*. 2012. С. 297–298.

4. Bonwell C., Elison J. Active learning: Creating Excitement in the Classroom. 1991. P. 1.

**Юлія Перебийніс,
викладач,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВОВИЗНАВЦІВ ДО ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНУ ТЕМАТИКУ

Сучасні вимоги ринку праці призводять до трансформації компетентностей працівника, яких він набуває у закладі вищої освіти, що викликає необхідність ретельного добору методів навчання. Йдеться і про підготовку майбутнього фахівця до комунікації іноземною мовою, зокрема у юридичному університеті. На нашу думку, постійна суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітньої діяльності має відбуватися у максимально сприятливих умовах освітнього середовища із застосуванням інтерактивних методів у поєднанні із традиційними. Саме це було взято нами до уваги упродовж підготовки та проведення педагогічного експерименту, націленого на перевірку ефективності авторської технології формування готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Спираючись на комунікативний принцип, який полягає в уподібненні процесу навчання іноземних мов до реального спілкування (Ю. Пассов), тобто орієнтації на «діалог як провідну форму навчально-пізнавальної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком» [2, с. 87], формування готовності до іншомовної взаємодії у межах фаху здійснюється не тільки завдяки фронтальній роботі здобувачів освіти в аудиторії під керівництвом викладача (зокрема при обговоренні фахових текстів, тлумаченні юридичної термінології,

підборі синонімів і антонімів до активної лексики тощо), але й через інтеракцію у ході виконання системи комунікативних вправ у парах та малих групах, у тому числі й поза аудиторією. Відтак, сучасний навчальний процес має ґрунтуватися на низці інтерактивних методів: проблемного, колективно-групового і ситуативного навчання, а також дискусійних, дослідницьких та ігрових.

Зазначимо, що у першу чергу ігрові методи навчання належать до ключових для розвитку навиків усного мовлення на професійну тематику. Суть дидактичної гри полягає в моделюванні процесу реальної комунікації згідно із заданими ролями чи іншими визначеними педагогом умовами, тому до переваг застосування комунікативних ігор у процесі навчання іноземних мов відносимо те, що їхній дидактичний потенціал значною мірою сприяє створенню умов для розвитку інтелектуального і комунікативного потенціалу здобувачів освіти. До ознак ігор належать умотивованість, відсутність примусу, індивідуалізованість пізнавальної активності, а також позитивний мікроклімат [4, с. 563]. У ній тісно пов'язані афективно-мотиваційна й операційно-технічна сторони діяльності [1, с. 29], позаяк вона слугує засобом розвитку мотиваційної сфери, пізнання, розвитку розумових дій та довільної поведінки [1, с. 319–335]. Про поліфункціональність гри свідчить і її роль у створенні умов для самостійного мислення й прийняття рішень, збагачення лінгвістичної та країнознавчої обізнаності студентів, набуття й закріплення ними професійних знань, умінь і навиків та формування у них мовленнєвої, інтеркультурної й комунікативної компетентностей [6, с. 219].

Погоджуючись із дослідниками [5, с. 135], вважаємо логічним розподіл дидактичних ігор на мовні (підготовчі) й мовленнєві (ситуаційні, рольові та ділові). Перші націлені на подальший розвиток у студентів лінгвістичної компетентності, однак, беручи до уваги специфіку навчального курсу, упроваджувального етапу експерименту ми віддавали перевагу мовленнєвим, зокрема рольовим іграм. Використання їх викладачем є невід'ємною частиною навчання іноземних мов згідно з комунікативно-діяльнісним підходом, адже для юридичної професії властивим є типовість судових, законотворчих,

пенітенціарних та інших ситуацій. Реалізація відповідних дискурсивних практик характеризується усталеністю номінацій і дій, які виконуються юристами [3, с. 136], що уможливорює використання на заняттях мовленнєвих ігор з урахуванням типових квазіпрофесійних обставин.

Зважаючи на те, що у складі категорії готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування ми виокремлюємо мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексійний компоненти, доцільно простежити вплив ігрових методів навчання на їх формування (насамперед перших трьох зазначених елементів). Зокрема, уважаємо вагомим значення ігрових методів для підвищення умотивованості студентів-юристів до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням як в аудиторії, так і за її межами, самотійно, й зацікавлення до удосконалення їхньої іншомовної компетентності у подальшому. На етапі закріплення здобувачами вищої юридичної освіти лексики з певної теми ми удавалися до мовних ігор з метою формування термінологічного апарату: складання загадок у вигляді дефіцій активної лексики заняття, проведення тематичних брейн-рингів та ін. Метод рольових ігор залучали і для закріплення комплексу набутих компетенцій, попередньо надаючи студентам певний зразок комунікації, наприклад, між адвокатом і суддею (при вивченні аспектів судового етикету (у межах опанування теми «Цивільне судочинство»), слідчим та підозрюваним (при вивченні особливостей кримінального процесу), двома правниками (наприклад, актуалізуючи локабуляр на тему «Адміністративне право і процес» тощо) за допомогою демонстрації аудіо- чи відеозапису, а також мовленнєвої взаємодії здобувачів освіти, який мають вищий рівень іншомовної підготовки.

Отже, беручи до уваги результати формувального етапу експерименту, проведеного нами з метою перевірки ефективності розробленої нами технології формування готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування, можемо стверджувати, що ігрові методи обіймають неабияке місце у цьому процесі. Саме під час гри викладач має змогу підвищувати внутрішню мотивацію майбутніх бакалаврів права, успішніше

усувати психологічні бар'єри, розвивати їхнє творче мислення, а також ефективніше готувати їх до виконання професійних обов'язків, зважаючи на ту непересічну роль, яку вона відіграє для формування комплексу значущих для правника компетентностей (у першу чергу комунікативної). Відтак, ідеться про їхню непересічність як для підвищення зацікавленості студентів у вивченні мови права, так і набуття лінгвопрофесійних знань, умінь і навиків та застосування їх у процесі комунікації на фахову тематику, тобто формування мотиваційного, когнітивного й діяльнісного складників названої готовності.

Джерела та література

1. Эльконин Д. Б. Психология игры. 2-е изд. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 360 с.
2. Коваль Т. І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал*. 2011. Вип. 21. С. 86–92.
3. Кожемякин Е. А. Юридический дискурс как культурный феномен: структура и смыслообразование. *Юрислингвистика*. 2011. № 11. С. 131–145.
4. Пассов Е. И., Кузовлева Н. Е. Урок иностранного языка. Ростов н/Д : Феникс; Москва : Глосса-Пресс, 2010. 640 с.
5. Тишко Н. М., Мартинюк А. П. Класифікація ігор для організації процесу навчання англійської мови у немовному вищому навчальному закладі. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.* Вип. 10. Рівне : РДГУ, 2014. С. 133–136.
6. Шапотюк Т. Ігрова діяльність у методиці викладання англійської мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 1. С. 217–220.

Юрій Полєжасв,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК ЗАСОБАМИ ТРЕВЕЛ-МЕДІАТЕКСТУ

У сучасному суспільстві зростає роль медіа, що не лише віддзеркалюють реальний навколишній світ, а й перетворюються з каналу поширення інформації на механізм формування суспільної думки, світоглядних орієнтирів реципієнтів медіапродукції. Така тенденція відбувається через появу нових та класичних ЗМІ в житті людини завдяки доступу до глобальної мережі інтернет. Тож мова ЗМІ стає зразком нових мовних норм в сучасному інформаційному суспільстві, що актуалізує потребу у вивченні методичного потенціалу цього мовного пласта.

Про важливість використання медіатексту у навчанні іноземних мов зазначають як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Зокрема Дж. Скрівенер та Дж. Хармер вважають, що імплементація медіатексту – зручний та дієвий дидактичний засіб активізації зацікавленості студентів [2, с. 343; 3, с. 376–379]. Однак використання медіатекстів у викладанні мови ставить питання критерію відбору матеріалів відповідно до лексичних, граматичних і прагматичних потреб студентів та їх готовності до сприйняття інформації через певний канал – друкований (друковані ЗМІ, вебсайти), аудіо (радіо, подкасти) чи аудіовізуальний (телебачення, Youtube).

Одним із найбільш поширених типів медіатекстів, що використовують у викладанні іноземних мов є тревел-медіатекст – «полікодовий (присутність вербальних і невербальних комунікативних кодів) і мультиінституціональний (поєднання журналістського модусу з рекламним та PR) різновид журналістського медіапродукту, семантичною детермінантою якого є тревел-контент» [1, с. 8]. Вочевидь видавництво *National Geographic* створює свої

підручники на основі інформаційних матеріалів з яскраво вираженою тревел-орієнтацією, наприклад: *Voices*, *World English*, *World Link* тощо.

Сучасний тревел-медіатекст має певні формати подачі інформації (преса, телебачення та інтернет (Youtube-канали, блогосфера / влогосфера) у різних жанрових формах та типах медіатексту (журналістський, рекламний, PR та публіцистичний). Формат, де представлено тревел-медіатекст, відповідає такій потребі у викладанні іноземної мови, як розвиток рецептивних навичок (читання та аудіювання) і є зразком для розвитку продуктивних (говоріння та письмо).

Тревел-медіатекст використовують для формування навичок різних форм читання, адже тематична різноманітність (історія, природа, культура, особистості) є гарним прикладом автентичного іншомовного тексту, що може мотивувати та зацікавити студентів. Також актуальним є використання тревел-відео для розвитку навичок аудіювання, оскільки яскравий відео супровід допомагає інтенсифікувати мовну здогадку у студентів як під час аудиторної, так і самостійної роботи.

Останнім часом прослідковується тенденція використання тревел-медіатекстів для удосконалення навичок письма та говоріння. Вони слугують зразками есеїв, презентацій та рекламного контенту. Студенти активно створюють відео канали з тревел-тематики для просування власних географічних локусів та туристичних дестинацій.

Атрибутивною рисою для тревел-медіатекста є візуальна компонента, що, з одного боку, є фактором активації інтересу студентів, а з іншого – засобом візуалізації нової лексики, що спрощує задачу викладача під час ознайомлення з новими лексемами, особливо реаліями.

Отже, використання тревел-медіатекстів у викладанні іноземних мов є ефективним. Однак їх роль та значення у викладанні української мови як іноземної все ще залишається поза увагою вітчизняних методистів, оскільки саме такі тексти можуть сформувати позитивний образ-імідж України серед студентів-іноземних громадян. Перспективним є створення моделі

імплементції тревел-медіатекстів у освітній процес для студентів, які вивчають українську мову як іноземну, враховуючи рівні володіння мовою.

Джерела та література

1. Полєжаєв Ю. Г. Тревел-журнали в Україні : структурно-функціональні та жанрово-тематичні особливості : автореф. дис. ... канд. наук з соц. ком. : 27.00.04. Запоріжжя, 2017. 20 с.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Harlow : Pearson, 2012. 446 p.
3. Scrivener J. Learning Teaching : The Essential Guide to English Language Teaching. London : Macmillan, 2011. 414 p.

**Олена Савенкова,
старший викладач,**

Полтавський державний аграрний університет

СКЛАДНІ ІМЕННИКИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В ТЕКСТАХ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Вступ. Значну частину словникового запасу німецької мови утворюють складні іменники, тобто слова, в яких сусідами є кілька різних коренів. У деяких випадках кількість таких коренів-сусідів обчислюється десятками. Утворення складних іменників у німецькій мові дозволяє уникнути надмірного повторення родового відмінка і спрощує використання у мовленні складної німецької граматики.

Вивченню складних слів у німецькій мові присвячені роботи багатьох дослідників, серед них О. Бегагель, Т. Пауль, А. Іскоз, О. Огуй, А. Шелудько, Н. Іщенко, В. Каліущенко та інші.

Утворення складних іменників є невичерпним джерелом постійного поповнення словникового складу німецької мови, зокрема у сфері аграрного виробництва, що і пояснює актуальність нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Словоскладання є найпоширенішим способом словотворення в німецькій мові, оскільки саме в такий спосіб реалізується один із головних законів розвитку мови – принцип мовної економії [1, с. 70].

Специфічну рису структури німецької мови складає можливість німецького іменника вступати у зв'язки з іншими основами в формі складного слова. Німецькі складні іменники можуть виражати найрізноманітніші логіко-семантичні відношення, тобто можуть виражати відношення, що передаються вільним словосполученням. Таким чином, складний іменник виконує як лексичні, так і синтаксичні функції.

Складні іменники, що найчастіше зустрічаються в текстах агропродовольчої сфери, можуть мати таку структуру:

іменник + іменник: die Bodenschicht – шар ґрунту, die Ertragssteigerung – підвищення урожаю, die Bodennutzung – використання ґрунту, der Bodenschutz – захист ґрунту, der Tierbestand – поголів'я худоби, переклад здійснюється за допомогою двох простих іменників, один з яких стоїть у називному відмінку, а другий у родовому; die Schweinehaltung – свинарство, die Geflügelhaltung – птахівництво, die Schafhaltung – вівчарство, die Pferdehaltung – конярство, перекладається простим іменником; die Hauszwiebel – цибуля-ріпка, die Schalottenzwiebel – цибуля-шалот, перекладається подвійним іменником, де перший компонент – це означувальне слово, а другий – означальне; das Sparguthaben – вклад з метою заощадження на рахунку, перекладається за допомогою поширеного словосполучення, до складу якого входять простий іменник – означуване слово, інші члени виконують атрибутивну функцію і належать до різних частин мови;

основа дієслова + іменник: die Anbaubedingungen – умови вирощування, die Pflegemaßnahmen – заходи догляду, die Schutzmaßnahmen – заходи захисту, перекладається за допомогою двох простих іменників, один з яких стоїть у називному відмінку, а другий у родовому;

прикметник + іменник: der Weißkohl – капуста білоголова, der Rotkohl – капуста червоноголова, der Chinakohl – капуста пекінська. Іменники такої структури найчастіше зустрічаються у ботанічній класифікації назв аграрних культур, оскільки точно передають зміст терміну. Структура родовидових термінів полягає у поєднанні двох компонентів, у якому першим наголошеним словом є уточнення, виражене прикметниковою формою, а другим – іменник, що виражає рід.

Висновки. Тексти агропродовольчої сфери містять велику кількість складних іменників, тому питання способів їх перекладу є актуальним та потребує постійного вивчення. Завдяки правильній передачі фонологічної та лексико-семантичної систем з мови оригіналу на мову перекладу з'являється можливість зберегти повноту та унікальність лексичної одиниці мови оригіналу. Ураховуючи результати проведеного аналізу текстів сфери агропродовольчого виробництва та досліджень спеціалізованих електронних тлумачних словників термінів, можна провести порівняння використання тих чи інших способів перекладу.

Джерела та література

1. Володіна Т. С., Радзійон В. М. Словоскладання іменників у німецькій та українській мовах. *Наукові записки*. Серія : Філологічна. 2013. С. 70–73.
2. Кравченко Т. П. Термінологізована лексика у терміносистемі економіки АПК. *Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні* : матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 24-26 квітня 2013 р. Миколаїв : МНАУ, 2013. С. 114–117.
3. Конончук І. В., Зуєнко Н. О., Москаленко С. А., Дембровська О. Б., Колесник М. Ю. Німецька мова. Практичний курс німецької мови для сільськогосподарських ВНЗ III–IV рівня акредитації. Київ : КОМПРИНТ, 2012. 535 с.

4. Марченко Т. А. Лексико-семантичні та словотвірні особливості назв городніх культур української мови : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2008. 24 с.

Галина Сосой,
старший викладач,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Світлана Дейнека,
викладач,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток глобальної комп'ютерної мережі Інтернет відкрив нові перспективи вдосконалення світової освітньої системи. Завдяки засобам нових інформаційних і комунікаційних технологій з'явилася нова технологія навчання, а саме – дистанційне навчання. При дистанційному навчанні студент і викладач просторово відокремлені один від одного, але при цьому вони можуть знаходитися у постійній взаємодії, яка організована за допомогою особливих прийомів побудови навчального процесу, форм контролю, методів комунікації за допомогою електронної пошти та інших технологій інтернету, а також організаційно-адміністративних заходів, що спеціально розробляються. Дистанційне навчання, засноване на використанні технологій інтернету, виконує ряд нових функцій і припускає реалізацію певних принципів, серед яких велике значення має принцип розподіленої співпраці, інтеграції, входження у світову мережеву освітню спільноту.

Інтерес до проблеми дистанційної освіти має життєву важливість для України. Стрімкий перехід багатьох освітніх процесів в інший формат викликав необхідність швидкого пристосування до нових умов із боку державної влади, профільних міністерств і безпосередньо закладів освіти. Зміни, які відбуваються у закладах вищої освіти, стосуються методів навчання, самого підходу до викладання, формування компетенцій у здобувачів освіти, організації навчального процесу, що викликало неоднозначну реакцію в учасників освітнього процесу.

Педагоги і психологи сьогодні працюють над вдосконаленням системи вітчизняної дистанційної освіти, що претендує на передову роль у світі. Останнім часом ведеться активна робота із створення нових і удосконаленню вже наявних програм з дистанційного навчання ІМ. На ринку навчальної продукції з'явилася велика кількість програм мультимедіа з курсами ІМ.

Специфіка ІМ як навчальної дисципліни визначається тим, що вона, характеризуючись рисами, властивими взагалі мові як знаковій системі, у той же час визначається цілим рядом відмінних від рідної мови особливостей оволодіння нею. Водночас із цілої низки характеристик вона істотно відрізняється і від будь-якої іншої навчальної дисципліни.

Основні положення навчання іноземної мови за дистанційною технологією:

1. В основі навчання іноземної мови дистанційно повинна лежати самостійна практика кожного студента.

2. Діяльність кожного студента повинна будуватися під керівництвом досвідченого викладача, тобто на основі інтерактивності. Навчальний процес повинен бути побудований так, щоб педагог мав можливість систематично впродовж всього курсу відстежувати, коректувати, контролювати і оцінювати діяльність студентів.

3. Самостійна діяльність студента потребує ефективного зворотного зв'язку.

4. Студент повинен мати різноманітні контакти у процесі навчання з партнерами по курсу, зарубіжними партнерами, викладачем [2].

Види самостійної діяльності студентів також повинні бути різноманітними – індивідуальними, парними, груповими.

Основними методичними принципами подібної системи навчання є:

- комунікативний принцип, який забезпечується не тільки при контактах із викладачем, але під час роботи із різноманітною інформацією, яку можна отримати із різних баз даних, конференцій, Інтернет і регіональних мереж, бібліотек і культурних наукових центрів світу;
- принцип свідомості, який передбачає опору на певну систему правил;
- принцип опори на рідну мову;
- принцип наочності, який передбачає різні види і форми наочності: мовну, зорову, слухову, а також організацію аудіо-конференцій;
- принцип доступності, що забезпечується в дистанційних курсах не тільки за рахунок відповідної розробки учбового матеріалу різних рівнів складності, але і за рахунок інтерактивного режиму роботи, що особливо важливо при організації навчання іноземної мови на відстані;
- принцип позитивного емоційного фону, що формує стійку мотивацію навчання, що дозволяє встановити атмосферу взаємодопомоги, доброзичливості і відчуття задоволення [1].

Указані принципи мають методологічне значення для успішного навчання іноземної мови дистанційно. Проте це зовсім не значить, що інші методологічні принципи не слід використовувати.

Важливе значення для організації дистанційного навчання мають наступні чинники:

1. Відбір і організація мовного матеріалу відповідно до цілей і завдань курсу.
2. Структуризація курсу, його методична і технологічна організація (гіпертекстові технології, Web сторінки).
3. Чітке планування роботи групи.

4. Організація систематичних консультацій з викладачем.

5. Встановлення і уміла підтримка позитивного емоційного фону в групі в цілому і у кожного студента окремо [4].

Дистанційне навчання покликане вирішувати специфічні задачі в сучасних умовах. А саме:

- можливість отримати якісну сучасну освіту у будь-яких умовах;
- посилення активної ролі студента у власній освіті;
- різке збільшення об'єму доступної інформації, доступ до світових культурних і наукових скарбів;
- отримання можливості спілкування із викладачами-професіоналами, з однолітками-однодумцями, консультування у фахівців високого рівня.

Переваги дистанційної освітньої діяльності перед традиційними формами полягають в їх оперативності, продуктивності, насиченості, можливості швидкої і ефективної творчої самореалізації. Нові інформаційні технології роблять істотний вплив на психологічні і світоглядні якості студентів. Дистанційна форма може успішно застосовуватися при вивченні іноземної мови здобувачами вищої освіти на будь-якому етапі навчання.

Джерела та література

1. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. *Вісник Національної академії Державної служби України. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 5–25.

2. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.

3. Лук'яненко В. В. Досвід упровадження дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів з англійської мови. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 70–75.

4. Олійник О. В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження* : збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 238–246. URL: <https://irbis-pbu.gov.ua>

5. Постоленко І. Ефективне навчання англійської мови дистанційно. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 1 (23). С. 104–108.

6. Сидоренко І. А. Дистанційна освіта як сучасний метод викладання іноземної мови. URL: <https://www.kamtsl.kpi.ua>

Наталія Токуєва,
кандидат педагогічних наук,
Полтавський державний аграрний університет

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА)

У процесі викладання української мови як іноземної викладачі використовують різноманітні форми, засоби й методи навчання: і колективні, й індивідуальні. Незважаючи на те що основна кількість годин, згідно з навчальними планами, відводиться на колективні форми навчання, викладачі намагаються якнайбільше застосовувати засоби й методи індивідуалізації навчання, що є надзвичайно важливою й ефективною умовою саме дистанційної форми навчання іноземних громадян, яка через різні причини набула актуальності в наш час.

Поняття «індивідуалізація навчання», його форми, методи й засоби прямо чи опосередковано були предметом вивчення багатьох українських та зарубіжних учених. Більшість із них розглядають індивідуалізацію навчання як організацію навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів (В. Володько, О. Кірсанов, Г. Кумаріна, В. Онищук, В. Федчик та ін.), як

реалізацію індивідуального підходу, коли під час роботи з колективом досягається педагогічний вплив на кожного учня (О. Бударний, В. Гладких, Є. Рабунський, І. Унт та ін.). Найбільш доцільною та застосовною в роботі з іноземцями видається думка відомого українського педагога В. Онищука, який розглядав індивідуалізацію навчання як комплекс організаційних, дидактичних і методологічних заходів для створення найбільш ефективного навчального середовища та вказував на три рівні реалізації принципів індивідуалізації навчання: вивчення та врахування загальних особливостей учнів у їхньому розвитку; застосування засобів диференційованого підходу; використання прийомів індивідуального підходу [1].

Засоби індивідуалізації широко розкриваються в сучасному особистісно-орієнтованому навчанні, що визначається розвитком особистісних функцій індивіда та гармонійним поєднанням освітнього стандарту з особистим навчальним досвідом кожного учасника навчального процесу. Необхідно вказати, що на етапі передвищої освіти іноземні громадяни перш за все потребують цілого комплексу адаптаційних заходів: від психолого-педагогічної діагностики, аналітичної психолого-педагогічної роботи, спрямованої на врахування індивідуальних та національних особливостей у підготовці навчально-методичного матеріалу, до консультаційної та корекційно-розвивальної діяльності у системі нових для них методів та умов навчання.

Необхідність індивідуалізації навчального процесу на початковому етапі навчання іноземців української мови пов'язана із специфікою навчання нерідною мовою, рівнем сформованості їхнього лінгвістичного апарату, суттєвими відмінностями в початковому рівні загальноосвітніх знань іноземних громадян та в здатності дотримання головних складових «уміння вчитися» (мотивації навчання; постановки, виконання, дій контролю та оцінки навчальних завдань тощо), а також з індивідуальними особливостями сприйняття й засвоєння інформації, формування мовленнєвих навичок та умінь.

Цікавий досвід роботи описала харківська дослідниця І. Семененко, яка в науковій розвідці «Проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів іноземних студентів у процесі набуття ними професійних компетенцій» розробила один із засобів індивідуалізації навчання іноземців, що полягає в організації їхнього просування за індивідуальними освітніми маршрутами, які вимагають створення спеціальних педагогічних умов для можливості вибору способів, форм і методів навчання, що дозволяє підтримувати різні освітні інтереси студентів у процесі навчання та сприяє професійно-особистісному розвитку кожного студента під час вирішення тих чи інших завдань у межах окремої навчальної дисципліни [2, с. 206–207].

Практика додаткових занять і консультацій, яка в багатьох випадках є доречною та приносить певний успіх у роботі з іноземцями, має й певні негативні сторони: іноді подібне перенавантаження завдає шкоди заняттям з інших дисциплін і не веде до покращення навчального процесу в цілому. Ефективним засобом заповнити прогалини в знаннях іноземних громадян без виходу за межі нормативів і конкретних організаційних форм є індивідуалізація в умовах колективних форм навчання. Така організація навчального процесу, звичайно, повинна враховувати індивідуальні особливості; рівень знань, умінь, навичок навчальної діяльності; психологічні, ментальні, релігійні, національні особливості кожного іноземця, що має призвести до узгодження змісту навчання й темпу презентації нового лексико-граматичного, лінгвокраїнознавчого чи загальнонаукового матеріалу з можливостями й мотивами іноземців на всіх етапах навчального процесу, а особливо на підготовчому, пропедевтичному, курсі. Безумовно, викладач не повинен через низький рівень базової підготовки іноземців знижувати темпи подачі матеріалу чи його складність; навпаки, узгодження має на меті адаптацію іноземців до сприйняття навчального матеріалу у потрібному викладачеві темпі подачі та на достатньому рівні його складності. А отже, підбір навчальних матеріалів для дистанційного навчання

української мови на початковому етапі повинен містити: основну презентацію з граматичними таблицями та прикладами й повторну презентацію у вигляді тренувальних вправ різного виду складності, починаючи з ілюстративного матеріалу, графічного пояснення поетапного виконання кожного завдання, виділення відмінкових закінчень чи певних дієслівних форм, граматичних моделей, схем побудови різного типу речень тощо.

Дистанційна форма навчання, як показав досвід, не може замінити мовне середовище, яке є ключовою умовою успішного навчання нерідної мови, але, наприклад, підготовлені навчальні матеріали у вигляді електронних презентацій істотно розширюють можливості друкованих підручників за рахунок звукового супроводу чи відеороликів, ефектів анімації тощо. Навчальна робота з мультимедійними презентаціями оптимізує освітній процес, розширює обсяг інформації, сприяє більш міцному засвоєнню та підвищує інтерес іноземців до навчання, привчає до плідної самотійної діяльності. Індивідуальні завдання у вигляді презентацій, наприклад, під час роботи над помилками після виконання домашніх чи тестових завдань, контрольних робіт, творів чи переказів допомагають іноземцеві не лише усвідомити й закріпити певні лексико-граматичні норми, а й провести адекватну самооцінку навчальних досягнень, результатом якої стане конкретизація особистісно орієнтованих завдань та формування інтелектуальної активності, логічного мислення, творчого підходу до роботи, свідомого й відповідального ставлення до навчання.

Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація принципів індивідуалізації навчання української мови як іноземної є ефективним засобом оптимізації навчального процесу, що сприяє підвищенню рівня пізнавальної діяльності іноземних громадян, їхньої компетенції та особистісного розвитку в процесі мовної підготовки до вступу в українські виші.

Джерела та література

1. Онищук В. А. Дидактика современной школы : пособие для учителя. Киев : Рад. школа, 1987. 351 с.
2. Семененко І. Проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів іноземних студентів у процесі набуття ними професійних компетенцій. *Навчання*

іноземних студентів в Україні: традиції, реалії, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Полтава, 20 листопада 2015 року. Полтава : ПДАА, 2015. С. 204–209.

Ольга Хом'якова,
кандидат культурології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
Світлана Нечипоренко,
старший викладач,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ЕКСКУРСІЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ

Особливості ситуації, що склалася в наші дні у світі та Україні, відрізняються тотальним переходом у цифрове середовище всієї освітньої сфери. Для зменшення втрат у навчанні багато країн звернулися до дистанційного навчання як засобу пом'якшення наслідків втрати навчального часу. У цій ситуації стає актуальною можливість вивчати українську й англійську мови як іноземні дистанційно, поза безпосереднього контакту з викладачами.

Для іноземних студентів процеси інкультурації в країні навчання та адаптації в закладах вищої освіти погіршуються культурним шоком, причинами якого є мова, стосунки з представниками іншої культури, повсякденне життя, організація побуту та освітнього процесу, форми дозвілля, гігієнічні норми та фізичне здоров'я.

На думку К. Оберга, «культурний шок – це первісна реакція індивідуальної та групової свідомості на зіткнення індивіда або групи з інокультурною реальністю» [3; 44].

Одним із результативних способів подолання культурного шоку є формування, контроль та підтримка мотивації вивчення української та

англійської мов як іноземних. Ключовими потребами при цьому є пізнавальні та комунікативні. Об'єктом нашого дослідження стали слухачі підготовчого відділення Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Для успішної адаптації та інкультурації слухачів підготовчого відділення ми використовуємо комплексний підхід, який передбачає:

1. Проведення тематичних уроків щодо лінгвокраїнознавчих тем (Україна, її історія, традиції та звичаї, свята, видатні вчені, архітектори, представники мистецтва, місцеві пам'ятки та ін.) як онлайн, так і в аудиторії.

2. Вивчення спеціальних тем: «Структура людського тіла», «Я захворів», «У поліклініці», «Перша медична допомога», «Візит лікаря», «На прийомі у лікаря» та ін. Особливого значення тут набуває навчання діалогу. Важливу роль у вихованні культури та формуванні навичок діалогу іноземною мовою має як освоєння граматичних правил чужої мови, так і засвоєння етичних правил етикету країни перебування.

3. На початковому етапі вивчення української й англійської мов як іноземних екскурсій належить виняткова роль. Зважаючи на сьогодення, ми орієнтуємось саме на онлайн-екскурсії. Важливими для слухачів усіх спеціальностей є історико-культурні та краєзнавчі екскурсії. Залежно від майбутньої спеціальності, використовуються природничі, комплексні та інші екскурсії.

На нашу думку, онлайн-екскурсію слід розглядати як своєрідний комплексний педагогічний виховний процес, що сприяє інтелектуальному та емоційному опануванню інформації, формуванню культурної та мовної компетентностей, а також подоланню «культурного шоку», успішній адаптації та інкультурації іноземних студентів.

Розширення лексичної бази здійснюється перед онлайн-екскурсією і після неї. У зв'язку з цим після завершення онлайн-екскурсії обов'язковою, на наш

погляд, є робота в онлайн-аудиторії із закріплення та розширення нового країнознавчого матеріалу.

Наприклад, під час проведення онлайн-екскурсії «Я мандрую Україною» викладачами кафедри мовної підготовки 2 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна використовуються звичайні та панорамні фотографії, відео та flash-ролики, що доповнюються текстовим матеріалом і фоновою музикою. Пропонуємо для ознайомлення деякі з них.

Малюнок 1

У минулому замок був основною частиною оборонної системи міста Кам'янця, столиці Подільського князівства в XIV-XV століттях та Подільського воєводства в XV-XVIII століттях. Свого теперішнього вигляду замок набув у середині 16 століття і був відомий як «крайній бастион християнства».

In the past, it was the main part of the defensive system of the town of Kamianets, the capital of Duchy of Podolia in the 14th-15th centuries and the Podolian Voivodeship in the 15th-18th centuries. The castle acquired its current appearance in the middle of the 16th century and was known as the «uttermost bastion of Christianity».

Малюнок 2

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» – унікальний куточок природи, розташований на півдні України. Це єдина така ділянка степу на всю Україну і навіть Європу.

Askania-Nova Biosphere Reserve is a unique corner of nature located in the south of Ukraine. This is the only such area of the steppe throughout Ukraine and even Europe.

Малюнок 3

Це також популярне літнє місце відпочинку для багатьох українців, тому відвідувати це озеро краще в середині, пізній весни чи на початку осені, щоб уникнути натовпу туристів і насолодитися красою цього природного дива.

This is also a popular summer destination for many Ukrainians, that is why it's better to visit this lake in mid or late spring or early fall to avoid the crowds of tourists and enjoy the beauty of this natural miracle.

Малюнок 4

Будівництво замку почалося в 1350-х роках і було завершено в 1430-х роках, хоча деякі елементи (наприклад, висота веж) ще змінювалися протягом наступних століть.

The construction of the castle began in the 1350s and was completed in the 1430s, although some elements (for example, the height of the towers) were still changing during the following centuries.

На нашу думку, враження від онлайн-екскурсій активізує мовленнєву діяльність іноземних студентів, «готує їх до виконання завдань, що вимагають самостійного вирішення мовних завдань, в яких виявляються справжні мовленнєві вміння, формується ситуативна невимушеність, що забезпечує сприйняття мови в природних умовах» [1, с. 149].

Таким чином, включення до навчального процесу такої комплексної форми роботи, як онлайн-екскурсія, вирішує не лише практичні завдання навчання іноземних мов, але й стимулює пізнавальну активність в освоєнні явищ культури, успішно формує мовну та культурну компетентності, а також сприяє подоланню культурного шоку іноземних студентів.

Джерела та література

1. Костомаров В. Г. Методическое руководство для преподавателей русского языка иностранцам. Москва : Русский язык, 1988. 157 с.

2. Лапшина І. С. Адаптивні підходи до моделювання освітніх процесів у системі дистанційного навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 6. С. 42–47.

3. Oberg K. Culture shock. *Practical Anthropology* 7. 1967. No 4. 177 p.

Ірина Черновалюк,
кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти висувають нові вимоги до особистості сучасного фахівця та його професійних характеристик. Зміни в освіті орієнтують на компетентність, самостійність, креативність, розвиток особистості, конкурентоспроможність і мобільність, що, зі свого боку, вимагає підвищення якості підготовки майбутніх фахівців в системі вищої професійної освіти. Зміни в системі освіти, динаміка її змісту, цілей і завдань відображають рівень і потреби розвитку суспільства, трансформації його ціннісно-сміслових орієнтирів [4, с. 146]. Як наслідок, змінюються дидактичні критерії змісту предметів, методів і форм навчання. Сучасна теорія і методологія іншомовної освіти розвивається в напрямку активного впровадження в освітню систему нових педагогічних рішень, методичних ідей та інноваційних технологій. «Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України за всіма напрямками, що вимагає розробки концептуальних засад у кожному з них. Навчання іноземних студентів є одним із таких напрямів, важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору» [5, с. 136].

Сучасні зміни в системі освіти та нові вимоги до випускників закладів вищої освіти передбачають перегляд концептуальних, змістовних та

організаційних компонентів навчального процесу та впровадження інноваційних підходів. Мовна підготовка іноземних студентів в умовах культурно-освітнього середовища закладу вищої освіти реалізується відповідно до основоположних принципів лінгводидактики, освітніх стандартів та програм, розроблених з урахуванням сучасних вимог та напрямків. У концепції мовної підготовки іноземних студентів визначено цілі та завдання, принципи та зміст, умови реалізації мовної підготовки різних категорій іноземців. Процес організації навчання іноземних студентів, що забезпечує високу якість освітніх послуг та дозволяє ефективно реалізовувати сучасні концепції викладання за обраними ними спеціальностями, має бути оптимізований та ефективний. Також необхідно враховувати сучасні тенденції у розвитку іншомовної освіти та тенденції у сфері професійної освіти з метою розвитку та модернізації процесу навчання.

У сучасному освітньому процесі особливої актуальності набуває застосування інформаційних технологій. Інформаційні та комунікаційні технології сприяють підвищенню ефективності, оптимальності та інтенсифікації навчального процесу. Становлення іншомовної інформаційної компетенції як мети іншомовної освіти визначає пошук шляхів її ефективного формування та розвитку. Використання комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов призводить до змін у підходах до організації навчального процесу, проектування нового освітнього середовища, створення онлайн-курсів та навчальних матеріалів. Інтерактивне навчання із застосуванням мультимедіа дозволяє реалізувати комплекс методичних, дидактичних, педагогічних та психологічних принципів, робить процес пізнання більш цікавим та творчим. Використання нових інформаційних технологій у навчанні іноземних мов передбачає активну позицію у процесі засвоєння знань. Новий вид пізнавальної діяльності сприяє активізації мовної діяльності та розвитку пізнавальної самостійності студентів, формуванню умінь самостійно здійснювати пошук та орієнтуватися у потоці інформації.

Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення

особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах [1; 3]. Сучасні інформаційні технології знаходять широке застосування в освіті, якісно змінюють його в плані нових форм навчання та нових видів досягнення мети. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальному процесі є одним із важливих аспектів навчання іноземних студентів. У вищій освіті інноваційні технології (методи та засоби, що підтримують етапи реалізації нововведень) підвищують ефективність навчання та виховання особистості, спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців, які отримують фундаментальні та прикладні знання. Використання інноваційних технологій у навчальному процесі сприяє підвищенню якості мовної підготовки та активізації ролі самостійної роботи студентів. До основних інноваційних технологій в освіті належать інформаційні технології, що дозволяють збільшити ефективність викладання (технології, що базуються на використанні комп'ютерів, навчальні та контролюючі програми); інформаційні методи викладання, що сприяють підвищенню якості освіти; інноваційні форми активізації пізнавальної діяльності студентів.

Розвиток сучасних технологій сприяє залученню аудіо, відеозаписів, комп'ютерів у процес навчання та оформлення дистанційного навчання як перспективної форми оволодіння мовою, форми організації навчального процесу (навчання на відстані), що передбачає використання комп'ютера та інтернету, що реалізується за допомогою спеціально створюваних мовних онлайн-курсів та матеріалів, що містяться в мережі. Дидактичні можливості комп'ютерних технологій реалізуються особливо при організації онлайн-навчання. Онлайн-навчання іноземних студентів є особливою організацією навчального процесу, реалізація якого робить необхідним вибір відповідної платформи, адаптацію навчальних матеріалів, розробку онлайн-курсів на основі інтерактивного підходу, підготовку навчальних матеріалів для самостійної роботи та методичних рекомендацій щодо організації та проведення екзаменаційно-залікової сесії. Досвід впровадження ІКТ у процес мовної підготовки іноземних

студентів свідчить, що використання інформаційно-комунікативних технологій, послідовна інтеграція комп'ютерних форм навчання в навчальний процес оптимізує навчальну діяльність, сприяє вдосконаленню навичок самоврядування і самоорганізації, активізує навчальний процес у ході самостійного виконання студентами завдань.

Отже, впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій сприяє засвоєнню змісту та опануванню навчального матеріалу, виконанню контрольних заходів, організації навчальної, пошукової, науково-дослідної, самостійної діяльності іноземних студентів, підвищенню їх пізнавального та професійного інтересу. Технологія онлайн-навчання має значні дидактичні можливості та відрізняється різноманітністю форм, методів і засобів навчання, їх інтерактивністю і найбільш повно відповідає вимогам сучасних закладів вищої освіти. Активна мовна діяльність та виконання завдань комунікативного характеру на основі розробленого навчально-методичних матеріалів сприяють підвищенню якості мовної підготовки іноземних студентів.

Джерела та література

1. Горобець І. А., Маковська Г. Я. Інноваційні технології у викладанні іноземної мови професійного спрямування. *Молодий вчений*. № 3.2 (55.2). 2018. С. 56–59.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. С. 273.
3. Олійник К. С. Характеристика комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників як невід'ємного складника професіоналізму. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18. Т. 2. С. 50–54.
4. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. С. 244.
5. Ушакова Н. І., Тростинська О. М., Дубічинський В. В. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних*

закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : зб. наук. праць. Вип. 19. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. С. 136–146.

Тамара Шаравара,
доктор історичних наук, професор,
Полтавський державний аграрний університет;
Ірина Рева,
старший викладач,
Полтавський державний аграрний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ РІВНІ НАВЧАННЯ В ЛІНГВІСТИЧНИХ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ АСПЕКТАХ

У сучасному науковому дискурсі поняття «методологія» розглядають як учення про головні підходи, принципи побудови, форми й способи пізнання, зміни в навколишньому світогляді.

Вивчення методології забезпечує наукове пізнання методами, прийомами розумової діяльності через вивірені та апробовані правила, норми, вимоги розумової, практичної діяльності, що відбивають властивості, зв'язки з реальністю.

С. Немченко вважає, що опановування методології регулює пізнавальний процес, особливо для філолога (перекладача), так, як дослідник відстежує свої пізнавальні акти, рефлексує свої думки й дії, звертає свідомість на самого себе; простежує не тільки методи, а й інші засоби, що забезпечують дослідження. Система методології базується на сукупності знань, набутих раніше, і світорозумінні, котрі відбивають сучасний рівень, усталену картину світу [5, с. 23].

Вагомим чинником для філолога (перекладача) є високий рівень володіння понятійно-категоріальним апаратом методологічних засобів української та іноземних мов. Це дає змогу вбачати в науковому методі та методології науки не

просто інструментальну конструкцію, а складну, досить рухливу, адаптивну систему.

Методологічні засоби науки відносно стійкі: вони не формуються для кожної пізнавальної ситуації, а наявні та готові до застосування. Вибір їх у конкретних обставинах для конкретного об'єкта, що пізнається, – це показник кваліфікації і методологічної культури дослідника.

Методологічно ж дуже важливо уніфікувати різні підходи в самостійну дисципліну. Механічне перенесення методів різних наук у перекладацьку проблематику ускладнює розвиток перекладознавства через узагальнення даних, отриманих за допомогою цих методів. Тому перекладознавство має будуватися дедуктивно, давати повний опис об'єкта, що перевіряється і коригується на емпіричному рівні.

Теоретичним підґрунтям дослідження є праці відомих сучасних українських і зарубіжних науковців таких як: Н. Волкова, С. Немченко, В. Головенкін, М. Фіцула, С. Норд, Н. Шуберт, Г. Шуттер, А. Міщенко, Л. Черноватий, П. Тороп та ін.

Метою дослідження є аналіз формування компетенції у забезпеченні еквівалентної й гетеровалентної двомовної діяльності філолога (перекладача) за допомогою основних рівнів навчання.

Відомий український вчений-лінгвіст Л. Черноватий у підручнику «Методика викладання перекладу як спеціальності» трактує родові ознаки загальної методики навчання.

Л. Черноватий наголошує на тому, що між методикою перекладознавства та лінгвістики існують суттєві відмінності, проте, ці дві галузі об'єднує спільна мета методики – навчання [8, с. 40].

Дисципліна «Методологія лінгвістичних і перекладознавчих досліджень» є компонентом робочого плану за фахом на рівні магістра.

Реалізація поставленої мети здійснюється шляхом послідовного розгляду головних проблем методології лінгвістичних і перекладознавчих досліджень як науки.

В. Головенкін розглядає теорію навчання вищої школи як розвиток тісного зв'язку з вимогами практики навчального процесу, формування у вигляді певної закономірної системи в підготовці фахівців.

Зростаюча роль теорії навчання посилюється прогностичною функцією, розкриттям все більших можливостей практичного використання нових методів і засобів, що виникають на основі науково-технічного прогресу.

Сучасна концепція базується на системному підході до розуміння процесу навчання, згідно якому чуттєве сприйняття, розуміння, засвоєння знань, практичне використання набутих знань, вмінь повинні бути органічно поєднанні у пізнавальному процесі, навчальній діяльності [2, с. 45].

Методологічні рівні навчання ґрунтуються з точки зору фундаментальних понять дидактики: знання, навички, вміння, досвід, компетентність.

Знання – це узагальнена, засвоєна особистістю наукова інформація, що стала основою її усвідомленої, цілеспрямованої діяльності.

Знання людини слугують їй орієнтирами при визначенні цілей та змісту своєї практичної та теоретичної діяльності, основою для формування свого ставлення до оточуючого світу і до себе самого.

Знання включає відомості про властивості, відношення об'єктів та явищ і проявляється у системі понять, суджень, уявлень, образів, орієнтовних основ діяльності людини. Щоб інформація перетворилась у знання, студент має зрозуміти її сенс, тобто перебудувати свій попередній досвід з урахуванням отриманої нової інформації. Перехід від інформації до її застосування відбувається через думку, що і робить цю інформацію осмисленим знанням, знанням, що забезпечує адекватну діяльність.

Вище вказаний рівень навчання є досить значним для філолога (перекладача). Рівень знань співвідноситься з добре відомими аспектами аналізу тексту шляхом розгляду лексики, семантики, прагматики, який зазвичай застосовується для переконливості інтерпретації.

Проблемою перекладу з огляду філолога (перекладача), а не з позиції описового підходу зовнішнього спостерігача є формулювання. Перекладач не

повідомляє про текст, а представляє його у зрозумілій формі. За словами О. Кальниченко, засобами іншої мови буде створено автентичний текст, за який несе відповідальність саме перекладач.

Вивчаючи дисципліну «Методологія лінгвістичних і перекладознавчих досліджень», у майбутніх спеціалістів формуються вміння та навички.

Студенти, перебуваючи в різних ситуаціях, котрі є необхідними для кар'єрного, професійного зростання, мають можливість розвивати мовленнєві навички. Успішність закріплення рівня навичок зростає до ступеня автоматизму, що проявляється в збільшенні впевненості виконання, точності і швидкості дій.

Навички – це доведені до певного ступеня автоматизму жорстко детерміновані, алгоритмізовані дії чи елементи складних дій.

Уміння – це здатність людини виконувати якусь діяльність чи дію на основі отриманого раніше досвіду, знань чи навичок. Уміння розглядаються як здатність студентів застосовувати знання для вирішення практичних завдань. Психологічною основою умінь є розуміння взаємовідносин між цілями діяльності, умовами та способом її виконання.

Уміння здійснюються у процесі самостійного вирішення відповідних завдань, тобто – знання здобуваються, а навички та уміння формуються.

Також особливу роль відіграє рівень досвіду (спроможність прогнозувати подальший хід думок мовця) і установки (яка мета переслідується).

Досвід – це стійкі уміння успішно вирішувати певні завдання, результат взаємодії людини з навколишнім світом [2, с. 48].

Досвід здобувається особистістю у процесі певної діяльності, на практиці.

М. Калинич підкреслює, що рівень професійної компетентності забезпечує високу ефективність професійної діяльності.

На думку М. Калинича: «Професійна компетентність – це складне поняття, яке включає особистісні якості людини (професіоналізм, соціальну активність в суспільстві), інтеграцію суми знань, вмінь, навичок, освіти (результати навчання, зміст), здатності людини (до розвитку, саморозвитку, діяти в будь-якій галузі, адекватно реагувати на ситуації соціальної та професійної взаємодії), досвід

(когнітивний досвід), які дозволяють ефективно виконувати свою професійну діяльність» [3, с. 138].

Таким чином, методологічні рівні навчання є досить взаємопов'язаними.

Дисципліна «Методологія лінгвістичних і перекладознавчих досліджень» забезпечує послідовне вивчення методологічних рівнів навчання, які розраховані на перекладачів, викладачів, студентів перекладацьких і філологічних спеціальностей, котрі цікавляться проблемами перекладознавства в умовах сформованої індустрії лінгвістичних послуг.

Джерела та література

1. Волкова Н. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Головакін В. Педагогіка вищої школи. Київ, 2019. 290 с.
3. Калинич М. Структура та зміст поняття «Професійна компетентність перекладача». *Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції*. Дніпро, 2018. С. 138–139.
4. Литвин І. Перекладознавство. Черкаси : Видавництво Ю. А., 2013. 288 с.
5. Немченко С. Г. Педагогіка вищої школи : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. 534 с.
6. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
7. Черноватий Л. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця : Нова книга, 2013. 376 с.
8. Nord C. Text analysis in translation. Theory, methodology and didactic application of model for translation-oriented text analysis. New York, 2005. 265 p.
9. Shubert K. Text and translation. Theory and Methodology of translation. Germany, 2006. 421 p.
10. Shutter G. Empirical translation studies. Germany, 2017. 313 p.

Олена Шевченко,
кандидат педагогічних наук,
Полтавський державний медичний університет;
Валентина Владимірова,
старший викладач,
Полтавський державний медичний університет

РОЛЬОВІ ІГРИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У сучасній лінгводидактиці все частіше порушуються питання підвищення ефективності навчального процесу. Для методики викладання української мови як іноземної особливо важливим є пошук нових або реконструкція старих, добре відомих методів навчання, що найбільшою мірою забезпечували б активність здобувачів вищої освіти у навчальному процесі. У науково-методичній літературі та публікаціях багатьох науковців висвітлюються необхідність введення активного навчання, зокрема ігрових. Розробкою ігрових форм і методів навчання іноземної мови займалися: А. Деркач, Л. Грицюк, Г. Китайгородська, Т. Олійник, С. Щербак, П. Щербань та ін. У царині викладання української мови іноземцям «ця ніша ще практично не заповнена», – зауважує О. Палінська [2, с. 190].

Мета пропонованої розвідки – проаналізувати можливості використання рольових ігор у навчанні іноземців української мови.

Рольова гра – це мовна, ігрова та навчальна діяльність одночасно. Мета гри під час занять з української мови як іноземної – формування та розвиток мовних навичок та умінь здобувачів освіти. З погляду здобувачів, рольова гра – це ігрова діяльність, у процесі якої вони виступають у певних ролях. Адже на практиці ми зустрічаємося з тим, що іноземні здобувачі освіти, боячись опинитися в незручній ситуації через незнання української мови, навіть не намагаються почати розмову з людьми, які розмовляють українською, а в магазинах і в різних

установах намагаються висловлюватися жестами. Щоб вирішити цю проблему, ми пропонуємо активно використовувати ігри, що імітують різні ситуації, з якими може зіткнутися іноземець в Україні. На занятті викладач має розглядати рольову гру як форму навчання діалогічного спілкування. А саме перевтілення сприяє розумінню дій інших людей, розширення сфери спілкування. Тому рольовій грі слід відводити гідне місце на всіх етапах роботи над тією чи іншою темою.

Щоб рольова гра була ефективною, слід максимально відтворити умови реального спілкування, намагатися створити ситуацію реальної практичної діяльності людей. В іграх можна опанувати такі елементи спілкування як уміння розпочати бесіду, вислухати протилежну думку, погодитися або не погодитися із співрозмовником, поставити уточнюючі питання тощо. Рольові ігри сприяють усвідомленому освоєнню української мови іноземцями. Щоб рольова гра була цікавою та виконала свої навчальні функції, звичайно, необхідна ретельна підготовка до її проведення. Гра має відбуватися у доброзичливій атмосфері, викликати почуття радості спілкування. Чим вільніше відчувається іноземний здобувач освіти, тим ініціативніше він у спілкуванні. Потрібно, щоб здобувачі у процесі гри могли максимально ефективно використати відомий їм граматичний та лексичний матеріал. На початковому етапі викладач керує процесом і слідкує за тим, що відбувається.

Рольові ігри можна використовувати на різних етапах навчання: і початковому, і просунутому. Під час підготовки до проведення гри необхідно пояснити тим, хто навчається, їх ролі, наприклад, спілкування з друзями, в сім'ї, в офіційному закладі. Крім того, можна дати інформацію про людину: де вона працює, що любить робити, які у неї звички. Але інформація не повинна даватися дуже докладна, тому що ми розуміємо, що здобувач повинен вміти проявити свій творчий початок. Ті, хто бере участь у грі, повинні самі пофантазувати, домислити образ свого персонажа, можливо, щось спробувати змінити. Залежно від цілей, які має викладач, рольові ігри умовно можна розділити на лексичні, граматичні та ігри, що розвивають пам'ять. Лексичні ігри тренують іноземних

здобувачів освіти у вживанні слів у ситуаціях, наближених до природної обстановки, наприклад, у магазині, у поліклініці, у музеї, у готелі; у розвитку мовної реакції. Граматичні ігри повинні створювати ситуації для вживання того чи іншого мовного зразка, розвивати мовну активність та самостійність [3, с. 257].

Технологія рольової гри складається з кількох етапів:

- Етап підготовки. На цьому етапі спочатку розробляється сценарій, потім складається план гри.
- Етап пояснення – формулювання цілей заняття, розподіл ролей, постановка проблеми. У разі потреби здобувачі можуть звертатися за допомогою до викладача.
- Процес гри. На цьому етапі розігрується сама ситуація.
- Етап аналізу та узагальнення. Після закінчення гри викладач обмінюється думками із здобувачами, вирішують, що вийшло, а на що слід ще раз звернути увагу. У висновку підбиваються підсумки, відзначаються помилки та формулюється остаточний результат заняття [2].

Наведемо приклад сценарію та рольової інструкції рольової соціально-побутової гри. Рольова гра «Купуємо теплі речі»

Сценарій: двоє друзів вибирають тепле взуття на зиму; розмова з продавцем; хлопці вдома розглядають ботинки і з'ясовують, що вони мають брак; наступного дня вони йдуть до магазину повернути ботинки; розмова з продавцем; розмова з менеджером; вирішення проблеми.

Інструкції. *Ви студент 1*, який живе в гуртожитку з другом. Вам потрібно придбати тепле взуття на зиму і ви запрошуєте свого товариша сходити з вами до взуттєвого магазину. Ваш товариш не хоче йти з вами. Переконайте свого товариша, щоб він пішов з вами до магазину. Товариш погоджується. Вдома виявляється, що ботинки мають дефект, але повертатися до магазину вже пізно. Товариш пропонує завтра піти до магазину і повернути ботинки. Ви не згодні, тому що не впевнені, що вас послухають у магазині. Друг переконує, що треба це зробити. Ви погоджуєтесь. У магазині спочатку ви розмовляєте з

продавчиною, та не може вирішити проблему. Ви пропонуєте піти додому. Але ваш товариш наполягає викликати менеджера.

Ви студент 2, який живе в гуртожитку з товаришем. Ви не хочете йти з другом до магазину. Ваш друг, як виявляється, хоче купити теплі ботинки на зиму. Ви погоджуєтесь піти з другом. Вдома виявляється, що ботинки мають подряпину, але повертатися до магазину вже пізно. Ви пропонуєте завтра піти в магазин і повернути ботинки. Друг не згодний, тому що не впевнений, що вас послухають у магазині. Ви переконуєте його, що треба це зробити. Він погоджується. Після розмови вашого друга з продавчиною, та не може вирішити проблему. Ваш товариш пропонує піти додому. Але ви наполягаєте викликати менеджера. Ви розмовляєте з менеджером. Спочатку він відмовляється щось зробити, тому що там ледве помітна подряпина. Ви переконуєте менеджера, що вчора було вже пізно, і ви не могли повернути ботинки одразу. Менеджер цікавиться, чи є у Вас чек. І лише після пред'явлення чеку менеджер погоджується прийняти ботинки назад.

Ви менеджер магазину. Вас викликає продавчиня, щоб вирішити проблему з ботинками. Ботинки принесли хлопці і стверджують, що ботинки, які вони вчора купили, мають подряпини. Спочатку ви відмовляєтесь щось зробити, тому що вони принесли ботинки не відразу. Ви не знаєте, можливо, вони самі зробили подряпину, коли приміряли ботинки вдома. Хлопці переконують вас, що вчора було вже пізно, і вони не могли повернути ботинки відразу. Ви цікавитеся, чи є у хлопців чек. І приймаєте ботинки назад.

Ви продавчиня магазину. Хлопці платять вам гроші за ботинки. Наступного дня вони приходять знову, щоб повернути ботинки. Ви їх не впізнаєте: у вас було дуже багато покупців. Ви не можете вирішити проблему і викликаєте менеджера.

Отже, рольова ділова гра моделює типові ситуації повсякденного спілкування та ділової взаємодії. Використання рольових ігор під час занять не є заміною традиційного виконання вправ з підручника, способом зайняти здобувачів освіти. Це швидше діяльність у навчанні мови, де здобувачі можуть

застосувати свої лексичні та граматичні знання. І викладач, створюючи штучну ситуацію для спілкування, пов'язує навчальний процес та реальні ситуації.

Джерела та література

1. Вертегел В. Л. Рольова гра як один з інтенсифікаторів навчання іноземної мови для професійних цілей. *Новітні тенденції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням* : мат. II всеукраїнської наук.-практ. конференції, м. Херсон, 25–26 квітня 2013 року. Херсон : Видавництво Херсонської державної морської академії, 2013. С. 182–184.
2. Палінська О. Використання ігор на заняттях з української мови як іноземної. *Українська мова у світі* : збірник матеріалів II Міжнародної наук.-практ. конференції. 2012. С. 185–191.
3. Шевченко О. М. Інноваційні методи та сучасні інформаційні технології у навчанні української мови іноземних студентів. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика* : мат. Всеукраїнської навч.-наук. конференції з міжнародною участю, м. Полтава, 19 березня 2020 р. Полтава, 2020. С. 256–258.
4. Shevchenko O. Conceptual foundations of the lingvoculturological approach to teaching Ukrainian to foreign students. *Modern science and practice. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference*. 2021. P. 71–72.
5. Shevchenko O., Leshchenko T. Improvement of language training of foreign students. *Problems of practice, science and ways to solve them. Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference*. 2021. P. 99–101.

Наукове видання

МОВА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Полтава, 25 травня 2022 р.)

Авторська редакція.
Комп'ютерна верстка – Матвієнко Л.Г.

Умовн. друк. аркушів – 7,3. Гарнітура Times New Roman Cyr.